

ՀՀ Կենտրոնական Բանկ

ԱՄՊԵՐԱ | Խորհրդատվություն և ծրագրերի կառավարում

ՀՀ ԲԱԿԶՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՆԱՅԱՏՈՒՄ

3-րդ ազգային հետազոտություն (Բարոմետր 2025)

Պատրաստվել է
ՀՀ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ պատվերով
ԱՄՊԵՐԱ ՍՊԸ-ի կողմից

Երևան
31 Հոկտեմբեր, 2025

Բովանդակություն

1	<u>ՆԱԽԱԲԱՆ.....</u>	<u>6</u>
1.1	ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ.....	6
1.2	ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	6
1.2.1	Քանակական հետազոտություն.....	7
1.2.2	Ֆինանսական կարողությունների ինդեքս (\$ԿԻ).....	8
1.3	ԹԻՐԱԽԱՅԻՆ (ՀԵՏԱԶՈՏՎԱԾ) ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	10
2	<u>ԱՄՓՈԾԱԳԻՐ. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՀԱՅՏՈՒՄՆԵՐ.....</u>	<u>14</u>
3	<u>ՀՀ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆԴԵՔՍԸ.....</u>	<u>23</u>
4	<u>ՀՀ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ \$ԿԳ-2025-Ի ԱՐԴՅՈՒՆՆԵՐԸ</u>	<u>26</u>
4.1	ԲԱԺԻՆ Ա. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԵՎ ՄԱԿՐՈՏՆԵՍԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	26
4.1.1	Ֆինանսական կազմակերպությունների և ծառայությունների հետ կապված կարողություններ	27
4.1.2	Ֆինանսական ոլորտի կարևոր տերմինների և ձևակերպումների հետ կապված կարողություններ	31
4.1.3	Ֆինանսական համակարգի կազմակերպությունների նկատմամբ վստահություն	35
4.1.4	Թվային ֆինանսների հետ կապված կարողություններ.....	36
4.2	ԲԱԺԻՆ Բ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԱՐԴՅՈՒՆՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	38
4.2.1	Բյուջեի, եկամուտների և ծախսերի վերաբերյալ գիտելիքներ	39
4.2.2	Սեզոնային եկամուտների կառավարման կարողություններ.....	40
4.2.3	Բյուջեի դեֆիցիտի կառավարման կարողություններ	41
4.2.4	Բյուջեի կառավարման հետ կապված կարողություններ.....	42
4.2.5	Բանկային / քարտային հաշվի հետ կապված կարողություններ.....	46
4.2.6	Ֆինանսական ռիսկերի հետ կապված կարողություններ	47
4.2.7	Ապահովագրական ծառայությունների հետ կապված կարողություններ	48
4.3	ԲԱԺԻՆ Շ. ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԵՐԿԱՐԱԺԱՄԿԵՏ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ	51
4.3.1	Խնայողությունների հետ կապված կարողություններ.....	52
4.3.2	Դիվերսիֆիկացիայի վերաբերյալ ընկալումները	55
4.3.3	Խնայողական վարքագիծ	57
4.3.4	Ավանդների հետ կապված կարողություններ	61
4.3.5	Ավանդների երաշխավորման համակարգի վերաբերյալ կարողություններ	63
4.3.6	Արժեթղթերի հետ կապված կարողություններ.....	64
4.3.7	Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի հետ կապված կարողություններ	65
4.4	ԲԱԺԻՆ Ը. ՊԱՐՏՔԻ ԱՐԴՅՈՒՆՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ.....	67
4.4.1	Պարտքի տեսակների և աղբյուրների մասին գիտելիքներ	68
4.4.2	Պարտք վերցնելու սկզբունքներ և նախընտրություններ.....	69
4.4.3	Վարկերի հետ կապված կարողություններ.....	70
4.4.5	Վարկային բյուրոյի հետ կապված կարողություններ	73
4.4.6	Պարտքային վարքագիծ.....	74
4.4.7	Պարտքի մարման կարողություններ.....	76
4.5	ԲԱԺԻՆ Ե. ՏԵՐԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔԱԳՐՈՒՄ, ՀԱՄԵՄԱՏՈՒՄ ԵՎ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՅԱՑՈՒՄ.....	79
4.5.1	Ֆինանսական տեղեկատվության աղբյուրների հետ կապված կարողություններ.....	80
4.5.2	Ֆինանսական տեղեկատվության ստացման հետ կապված կարողություններ.....	81

4.6	ԲԱԺԻՆ Բ. ՍԵՓԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	86
4.6.1	Իրավունքների պաշտպանության կարողություններ	87
4.6.2	Իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ձևեր	89
4.6.3	Պայմանագիր կարդալու սովորույթ և վարքագիծ	91
4.6.4	Վեճերի լուծման ուղղությամբ իրականացված քայլեր	91
4.6.5	Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի (ՖՀՀ) հետ կապված կարողություններ	93
4.7	ԲԱԺԻՆ Գ. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻՑ ԱՆՎՏԱՆԳ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄ	94
4.7.1	Ֆինանսական զեղծարարություններին դիմակայելու հետ կապված կարողություններ	95
4.7.2	Թվային ֆինանսների հետ կապված կարողություններ.....	100
5	ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ.....	102
5.1	ԹՎԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ԵՆԹԱ-ԻՆՂԵՑՈՒՆ.....	102

Աղյուսակների ցանկ

Աղյուսակ 1. Հարցման արձագանքման մակարդակի (response rate) ցուցանիշը	8
Աղյուսակ 2. Բնակչության ՖԿԻ-ի հաշվարկման մատրից-համակարգը	9
Աղյուսակ 3. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի և բնակավայրի տիպի	10
Աղյուսակ 4. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի և սեռի	11
Աղյուսակ 5. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի և տարիքային խմբերի	11
Աղյուսակ 6. ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների 2025թ.-ի ինդեքսը և դրա համեմատությունը 2019թ.-ի և 2014թ.-ի ինդեքսների հետ.....	23
Աղյուսակ 7. Թվային ֆինանսների ենթա-ինդեքսը ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով	102

Գծապատկերների ցանկ

Գծապատկեր 1. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի (N=1535)	10
Գծապատկեր 2. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ կրթական մակարդակի (N=1535)	11
Գծապատկեր 3. Ընդհանուրի մեջ ֆինանսա-տնտեսագիտական կրթություն ունեցողները (N=1535).....	11
Գծապատկեր 4. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ ամուսնական կարգավիճակի (N=1535)	12
Գծապատկեր 5. Ընդհանուրի մեջ խոցելի սոցիալական խմբերի ներկայացուցիչները (N=1535)	12
Գծապատկեր 6. Հարցվածների տնային տնտեսությունների բաշխվածքն ըստ անդամների թվի (N=1535)	12
Գծապատկեր 7. Հարցվածների տնային տնտեսությունների բաշխվածքն ըստ չափահաս անդամների թվի (N=1535)	12
Գծապատկեր 8. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ զբաղվածության կարգավիճակի (N=1535)	13
Գծապատկեր 9. Հարցվածների տնային տնտեսությունների չափահաս անդամների բաշխվածքն ըստ զբաղվածության կարգավիճակը (N=4925)	13
Գծապատկեր 10. Աշխատանք ունեցող հարցվածների աշխատանքի բնույթը (N=1535)	13
Գծապատկեր 11. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ անձնական եկամտի չափի (N=1535)	13
Գծապատկեր 12. Ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին.....	26
Գծապատկեր 13. Գիտելիք-Ֆինանսական կազմակերպություններ.....	27
Գծապատկեր 14. Գիտելիք-Ֆինանսական ծառայություններ.....	28
Գծապատկեր 15. Վարքագիծ-Ֆինանսական ծառայություններ.....	29
Գծապատկեր 16. Ֆինանսական ծառայություններից օգտվողների մասնաբաժինը և փոփոխությունը (տ/կ) 2014-2025թթ.-ին	29
Գծապատկեր 17. Գիտելիք-ՀՀ ԿԲ հիմնական խնդիր, գնաճի հաշվարկում, արտարժույթի փոխարժեքի ձևավորում, վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքների սահմանում	31
Գծապատկեր 18. Հմտություններ-Գնաճի ազդեցություն, արտարժույթի փոխարժեքի փոփոխության ազդեցություն.....	32
Գծապատկեր 19. Վերաբերմունք-Ֆինանսական և տնտեսական ցուցանիշներին հետևելու կարևորությունը	33
Գծապատկեր 20. Վարքագիծ-Ֆինանսական և տնտեսական ցուցանիշներին հետևելը	34
Գծապատկեր 21. Վերաբերմունք-Ֆինանսական համակարգի կազմակերպություններ	35
Գծապատկեր 22. Գիտելիք-Թվային ֆինանսներ.....	36

Գծապատկեր 23. Գիտելիք- Օւլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգով կատարվող գործարքներ.....	36
Գծապատկեր 24. Թվային ֆինանսների գործիքներից օգտվողների մասնաբաժինը 2025թ.-ին	37
Գծապատկեր 25. Վարքագիծ-Թվային ֆինանսներ.....	37
Գծապատկեր 26. Հմտություն-Թվային ֆինանսներ.....	37
Գծապատկեր 27. Անձնական բյուջեի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին.....	38
Գծապատկեր 28. Գիտելիք-Բյուջե	39
Գծապատկեր 29. Գիտելիք-Եկամուտներ.....	39
Գծապատկեր 30. Գիտելիք-Ծախսեր.....	39
Գծապատկեր 31. Սեզոնային եկամուտներ ունեցողների մասնաբաժինը և փոփոխությունը (տ/կ) 2014-2025թթ.-ին.....	40
Գծապատկեր 32. Վարքագիծ-Սեզոնային եկամուտների կառավարում	40
Գծապատկեր 33. Գիտելիք-Զուտ եկամուտ (եկամուտների և ծախսերի տարբերություն)	41
Գծապատկեր 34. Հմտություն-Բյուջեի դեֆիցիտի ծածկման քայլեր.....	41
Գծապատկեր 35. Հմտություն-Ծախսերի դասակարգումն ըստ առաջնահերթության.....	42
Գծապատկեր 36. Վերաբերմունք-Բյուջետավորման և պլանավորման կարևորություն.....	43
Գծապատկեր 37. Վարքագիծ-Բյուջետավորում և պլանավորում	43
Գծապատկեր 38. Վարքագիծ-Ֆինանսական կարգապահություն	44
Գծապատկեր 39. Հմտություն-Բյուջեի հսկողության և մոնիտորինգի ձևեր	44
Գծապատկեր 40. Վերաբերմունք-Եկամուտների և ծախսերի գրառումների կատարում.....	45
Գծապատկեր 41. Վարքագիծ- Եկամուտների և ծախսերի գրառումների կատարում	45
Գծապատկեր 42. Գիտելիք-Բանկային / քարտային հաշվով կատարվող գործողություններ	46
Գծապատկեր 43. Վարքագիծ-Բանկային / քարտային հաշվի քաղվածքներին հետևելը	46
Գծապատկեր 44. Գիտելիք-Ֆինանսների կառավարման վրա ազդող ֆինանսական ռիսկեր	47
Գծապատկեր 45. Հմտություն-Ռիսկի և եկամտաբերության կապ.....	47
Գծապատկեր 46. Գիտելիք-Ապահովագրական ծառայությունների տեսակներ	48
Գծապատկեր 47. Հմտություն-Ապահովագրության ծառայությունների պայմաններ	49
Գծապատկեր 48. Վերաբերմունք-Ապահովագրական ծառայությունների օգտագործում	49
Գծապատկեր 49. Վարքագիծ-Ապահովագրական ծառայությունների օգտագործում	50
Գծապատկեր 50. Վարքագիծ-Առողջության ապահովագրություն	50
Գծապատկեր 51. Խնայողության և երկարաժամկետ պլանավորման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին.....	51
Գծապատկեր 52. Գիտելիք-Խնայողություն կատարելու նպատակներ	52
Գծապատկեր 53. Վերաբերմունք-Խնայողություն անելը.....	53
Գծապատկեր 54. Վերաբերմունք- Երկարաժամկետ Խնայողություն անելը.....	53
Գծապատկեր 55. Գիտելիք-Խնայողությունը որպես ներդրումային կարողություն	54
Գծապատկեր 56. Վերաբերմունք-Խնայողությունները պահելու ձևեր	54
Գծապատկեր 57. Գիտելիք-Խնայողությունները ներդնելու ուղղությունները.....	55
Գծապատկեր 58. Գիտելիք-Դիվերսիֆիկացիա	55
Գծապատկեր 59. Հմտություն-Դիվերսիֆիկացիա	56
Գծապատկեր 60. Վերաբերմունք-Դիվերսիֆիկացիա	56
Գծապատկեր 61. Վարքագիծ-Խնայելու հակվածություն.....	57
Գծապատկեր 62. Վարքագիծ-Խնայողությունների առկայություն	57
Գծապատկեր 63. Վարքագիծ-Խնայողությունների առկայությունն ըստ աշխարհագրության, սեռային և տարիքային խմբերի	58
Գծապատկեր 64. Վարքագիծ-Խնայողությունների նպատակայնություն	59
Գծապատկեր 65. Վարքագիծ-Խնայողություն կատարելու նպատակներ	59
Գծապատկեր 66. Վարքագիծ-Խնայողությունները պահելու ձևեր	60
Գծապատկեր 67. Հմտություն-Ավանդի պայմանների վերլուծություն.....	61
Գծապատկեր 68. Գիտելիք-Տոկոսի հաշվարկ և բարդ տոկոս.....	62
Գծապատկեր 69. Հմտություն-Բարդ տոկոս	62
Գծապատկեր 70. Գիտելիք-Ավանդների երաշխավորում	63
Գծապատկեր 71. Հմտություն-Ավանդների երաշխավորում.....	63

Գծապատկեր 72. Գիտելիք-Արժեթղթերի տեսակներ.....	64
Գծապատկեր 73. Հմտություն-Արժեթղթերի պայմաններ.....	64
Գծապատկեր 74. Գիտելիք-Կուտակային կենսաթոշակային հաշիվը որպես խնայողություն կատարելու հնարավորություն.....	65
Գծապատկեր 75. Հմտություն-Կուտակային կենսաթոշակային հաշվի կառավարում.....	66
Գծապատկեր 76. Վարքագիծ-Կենսաթոշակային հաշվի կառավարում.....	66
Գծապատկեր 77. Պարտքի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին.....	67
Գծապատկեր 78. Գիտելիք-Պարտքի տեսակներ.....	68
Գծապատկեր 79. Գիտելիք-Պարտք վերցնելու աղբյուրներ.....	68
Գծապատկեր 80. Հմտություն-Պարտք վերցնելու սկզբունքներ.....	69
Գծապատկեր 81. Վերաբերմունք-Պարտք վերցնելու աղբյուրների նախընտրությունները. ֆորմալ և ոչ ֆորմալ աղբյուրներ.....	69
Գծապատկեր 82. Գիտելիք-Վարկերի տեսակներ.....	70
Գծապատկեր 83. Գիտելիք-Վարկերի պայմաններ.....	70
Գծապատկեր 84. Գիտելիք-Անվանական և փաստացի տոկոսադրույքներ.....	71
Գծապատկեր 85. Գիտելիք-Վարկի ապահովության միջոցներ.....	72
Գծապատկեր 86. Գիտելիք-Վարկային բյուրո.....	73
Գծապատկեր 87. Հմտություն-Վարկային բյուրոյից անձի մասին տեղեկատվության տրամադրում.....	73
Գծապատկեր 88. Պարտք ունեցողների մասնաբաժինը և փոփոխությունը (տ/կ) 2014-2025թթ.-ին.....	74
Գծապատկեր 89. Վարքագիծ-Պարտքերով ծանրաբեռնվածություն, բնույթ և աղբյուրներ.....	74
Գծապատկեր 90. Վարքագիծ-Պարտքային բեռ.....	75
Գծապատկեր 91. Վարքագիծ-Ժամկետանց պարտքեր / գերպարտք.....	75
Գծապատկեր 92. Հմտություն-Պարտքի մարում.....	76
Գծապատկեր 93. Վերաբերմունք-Պարտքով պարտքի մարում.....	76
Գծապատկեր 94. Վարքագիծ-Պարտքով պարտքի մարում.....	77
Գծապատկեր 95. Վերաբերմունք-Պարտքի մարման ժամանակացույցի կազմում.....	77
Գծապատկեր 96. Վարքագիծ-Պարտքի մարման ժամանակացույցի կազմում.....	78
Գծապատկեր 97. Վարքագիծ-Պարտքի ժամանակին մարում.....	78
Գծապատկեր 98. Տեղեկությունների հավաքագրման, համեմատման և որոշումների կայացման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին.....	79
Գծապատկեր 99. Գիտելիք-Ֆինանսական տեղեկատվության աղբյուրներ.....	80
Գծապատկեր 100. Վերաբերմունք-Ֆինանսական տեղեկատվության աղբյուրների տեսակներ.....	81
Գծապատկեր 101. Հմտություն-Ֆինանսական տեղեկատվության ստացում.....	81
Գծապատկեր 102. Հմտություն-Ֆինանսական տեղեկատվության ստացում.....	82
Գծապատկեր 103. Վերաբերմունք-Ֆինանսական տեղեկատվության համեմատում.....	82
Գծապատկեր 104. Վարքագիծ-Ֆինանսական տեղեկատվության հավաքագրում և համեմատում.....	83
Գծապատկեր 105. Վարքագիծ-Ֆինանսական տեղեկատվության հետևելը.....	83
Գծապատկեր 106. Վերաբերմունք-Մասնագիտական խորհրդատվություն.....	84
Գծապատկեր 107. Վերաբերմունք-Մասնագիտական խորհրդատվության համար վճարելու պատրաստակամություն	84
Գծապատկեր 108. Վերջին տարվա ընթացքում ֆինանսական խորհրդատվությունից օգտվողները.....	85
Գծապատկեր 109. Վարքագիծ-Ֆինանսական խորհրդատվության աղբյուրներ.....	85
Գծապատկեր 110. Սեփական իրավունքների պաշտպանության ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին.....	86
Գծապատկեր 111. Գիտելիք-Իրավունքների պաշտպանություն.....	87
Գծապատկեր 112. Գիտելիք-Իրավունքների պաշտպանություն.....	87
Գծապատկեր 113. Հմտություն-Իրավունքների պաշտպանություն.....	88
Գծապատկեր 114. Վերաբերմունք-Ֆինանսական հաստատության հետ վեճերի լուծման եղանակներ.....	89
Գծապատկեր 115. Վերաբերմունք-Իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ ձևերի նկատմամբ վստահություն.....	90
Գծապատկեր 116. Վերաբերմունք-Իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ ձևերի նկատմամբ վստահություն.....	90
Գծապատկեր 117. Վարքագիծ-Պայմանագիր կարդալու գործելակերպ.....	91

Գծապատկեր 118. Վարքագիծ-Վեճերի լուծման ուղղությամբ քայլերի ձեռնարկում.....	92
Գծապատկեր 119. Վարքագիծ-Վեճերի լուծման ձևեր.....	92
Գծապատկեր 120. Գիտելիք-Ֆինանսական համակարգի հաշտարար.....	93
Գծապատկեր 121. Վերաբերմունք-Ֆինանսական Համակարգի Հաշտարար.....	93
Գծապատկեր 122. Ֆինանսական գործիքներից անվտանգ օգտագործման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին.....	94
Գծապատկեր 123. Գիտելիք-Ֆինանսական զեղծարարություն.....	95
Գծապատկեր 124. Հմտություն-Ֆինանսական զեղծարարություն.....	96
Գծապատկեր 125. Վերաբերմունք-Ֆինանսական զեղծարարությունների և խարդախությունների մասին տեղեկացված լինել.....	97
Գծապատկեր 126. Վերաբերմունք-Անձանոթ աղբյուրից ստացված գրավիչ ֆինանսական առաջարկներ.....	97
Գծապատկեր 127. Վարքագիծ-Ֆինանսական զեղծարարության և խարդախությունների մասին տեղեկատվության հետևելը.....	98
Գծապատկեր 128. Վարքագիծ-Ֆինանսական զեղծարարություն.....	98
Գծապատկեր 129. Վարքագիծ-Ֆինանսական զեղծարարություն.....	99
Գծապատկեր 130. Վարքագիծ-Թվային ֆինանսներ.....	100
Գծապատկեր 131. Վերաբերմունք-Թվային ֆինանսներ.....	101

Հապավումներ և բացատրություններ

ԱՅԵՅ	▶ Ավանդների հատուցումը երաշխավորող հիմնադրամ
բ/պ	▶ Բազմակի պատասխաններ
ԴՊ	▶ Դժվարանում է պատասխանել
ԵԱ	▶ Ենթա-ինդեքս
Խորհրդատու	▶ ԱՄՊԵՐԱ ՍՊԸ
ԿԲ	▶ Կենտրոնական բանկ
ՀՀ	▶ Հայաստանի Հանրապետություն
ՀՊ	▶ Հրաժարվում է պատասխանել
չ/գ	▶ չի գնահատվել
տ/կ	▶ տոկոսային կետ
ՏՏ	▶ Տնային տնտեսություն
ՖԿԳ	▶ Ֆինանսական կարողությունների գնահատում
ՖԿԳ-2025	▶ ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների գնահատման 3-րդ ազգային հետազոտություն՝ անցկացված 2025թ.-ին
ՖԿԾ	▶ Ֆինանսական կրթման ծրագիր
ՖԿԻ	▶ Ֆինանսական կարողությունների ինդեքս
ՖՀՀ	▶ Ֆինանսական համակարգի հաշտարար

1 ՆԱԽԱԲԱՆ

Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) բնակչության ֆինանսական կարողությունների գնահատման (ՖԿԳ) հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ կենտրոնական բանկի (ԿԲ) պատվերով՝ ԱՄՊԵՐԱ խորհրդատվական ընկերության (խորհրդատու) կողմից՝ համաձայն ԿԲ-ի և խորհրդատուի միջև 09.06.2025թ.-ին կնքված թիվ 16.3/090625-1 պայմանագրի: Հետազոտության շրջանակներում ՀՀ բնակչությունից հարցումների միջոցով տվյալներ են հավաքագրվել նրանց ֆինանսական կարողությունների (ունակությունների) վերաբերյալ: Հարցումներն իրականացվել են **2025թ.-ի հունիսի 15-ից մինչև հուլիսի 12-ն** ընկած ժամանակահատվածում:

1.1 ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

2014թ.-ից ՀՀ ԿԲ-ն¹ շահառու գործընկերների հետ համատեղ իրականացնում է **ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված ֆինանսական կրթման ծրագիրը** (ՖԿԾ): ՖԿԾ-ն միտված է *օգնելու երկրի բնակչությանը՝ ձեռք բերել ֆինանսական գիտելիքներ, հմտություններ, ձևավորել վերաբերմունք և վարքագիծ, որոնք անհրաժեշտ են անձնական ֆինանսներն առավելագույնս արդյունավետ կառավարելու և անձնական բարեկեցության հասնելու համար*¹:

ՖԿԾ-ն ունի 20 տարվա իրազեկում և իրականացվում է 4 փուլերով: Առ այսօր իրականացվել են երկու փուլեր.

- ▶ **1-ին փուլ՝ 2014-2019թթ.-ին, և**
- ▶ **2-րդ փուլ՝ 2021-2025թթ.-ին:**

ՖԿԾ-ի փուլերից յուրաքանչյուրի մեկնարկում ՀՀ ԿԲ-ն իրականացնում է ՀՀ բնակչության ՖԿԳ հետազոտություն, որի արդյունքների հիման վրա մշակվում է տվյալ փուլի գործողությունների պլանը: Ըստ այդմ՝ արդեն իրականացվել են երկու ՖԿԳ հետազոտություններ՝

- ▶ **2014թ.-ին** (ՖԿԾ 1-ին փուլից առաջ), և
- ▶ **2019թ.-ին** (ՖԿԾ 2-րդ փուլից առաջ):

Առաջիկայում նախատեսվում է մշակել ՀՀ ՖԿԾ-ի 3-րդ փուլի գործողությունների պլանը՝ նախատեսված մինչև 2031թ.-ն իրականացման համար: ՖԿԾ 3-րդ փուլի գործողությունների պլանը մշակելու և իրականացնելու համար ՀՀ ԿԲ-ն նախաձեռնել է **ՀՀ բնակչության ՖԿԳ 3-րդ ազգային հետազոտության** (ՖԿԳ-2025) անցկացումը: ՖԿԳ-2025-ի **նպատակն է**.

- ▶ չափել ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների մակարդակը՝ 2025թ.-ին
- ▶ իրականացնել 2014, 2019 և 2025 թվականների հետազոտությունների տվյալների համեմատական վերլուծություն, և
- ▶ բացահայտել ֆինանսական կրթման կարիքներն ու առաջնահերթությունները՝ 2027-2031թթ. գործողությունների ծրագրի (ՖԿԾ 3-րդ փուլի) մշակման համար:

Ըստ Էության՝ ՖԿԳ-2025-ը հանդիսանում է **գնահատման հետազոտություն**՝ ՖԿԾ 2-րդ փուլի (2021-2025թթ.) համար և **ելակետային հետազոտություն**՝ ՖԿԾ 3-րդ փուլի համար:

1.2 ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵԹՈՂԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՀ բնակչության ՖԿԳ 3-րդ հետազոտությունն (2025թ.) իրականացվել է նույն մեթոդաբանությամբ, ինչը որ կիրառվել է 2014թ.-ի և 2019թ.-ի հետազոտությունների ժամանակ: Բոլոր երեք հետազոտությունների հիմքում ընկած է 2014թ.-ին մշակված **ֆինանսական կարողությունների բարոմետրի** մեթոդաբանությունը: Այդ մեթոդաբանության առանցքային բաղադրիչներն են.

¹ Մեջբերում Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական կրթման ծրագիրը և Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսական կրթման ծրագրի 2021-2025 թվականների գործողությունների պլանը հաստատելու մասին ՀՀ Կառավարության 22.07.2021թ.-ի թիվ 1208-Լ որոշումից: Հղում <https://new.arlis.am/hy/acts/154680>

1. ՀՀ բնակչությունից տվյալների հավաքագրում **քանակական հետազոտության** միջոցով՝ ազգային մակարդակով վիճակագրորեն ներկայացուցչական բնակչության ընտրանքով, և
2. Բնակչության **ֆինանսական կարողությունների ինդեքսի** հաշվարկում՝ ՖԿԾ-ի իրականացման արդյունքները և դրանց առաջընթացը գնահատելու համար:

1.2.1 Քանակական հետազոտություն

Քանակական հետազոտության տվյալները (նկարագիրը) հետևյալն են.

- ▶ Հետազոտության թիրախային հանրություն՝ **ՀՀ չափահաս (18 տարին լրացած) բնակչություն**
- ▶ Ընտրանքի չափ՝ **1,535**
- ▶ Ընտրանքի ստրատիֆիկացիան՝ **քառաստիճան ստրատիֆիկացված ընտրանք՝ ըստ 1) ՀՀ մարզերի (ներառյալ Երևանը), 2) բնակավայրերի տիպի (քաղաքային, գյուղական), 3) սեռային խմբերի (տղամարդ, կին) և 4) տարիքային խմբերի (18-34 տ., 35-62 տ., 63 տ. և ավել)**
- ▶ Ներկայացուցչականություն / հետազոտության արդյունքների վստահության մակարդակ.

1. ՀՀ բնակչության մակարդակում

Ընտրանք	1,535
Վստահության մակարդակ	95%
Վստահության միջակայք	2.5%

2. Քաղաքային և գյուղական բնակչության մակարդակում

	Քաղաքային	Գյուղական
Ընտրանք	1,001	534
Վստահության մակարդակ	95%	95%
Վստահության միջակայք	3.10%	4.24%

3. Տղամարդ և կին բնակչության մակարդակում

	Տղամարդ	Կին
Ընտրանք	702	833
Վստահության մակարդակ	95%	95%
Վստահության միջակայք	3.70%	3.39%

4. Սահմանված տարիքային խմբերի մակարդակում

	18-34 տ.	35-62 տ.	63 տ և ավել
Ընտրանք	419	722	394
Վստահության մակարդակ	95%	95%	95%
Վստահության միջակայք	4.79%	3.65%	4.94%

- ▶ Ընտրանքի ձևավորման սկզբունք՝ **քվոտավորված ընտրանք՝** ըստ առանձին ստրատումների
- ▶ Քվոտաների հաշվարկման հիմքը՝ **18 և ավելի տարիքի բնակչության առանձին խմբերի համամասնություն**՝ ըստ 01.01.2024թ.-ի դրությամբ ՀՀ մշտական բնակչության թվաքանակի ցուցանիշների
- ▶ Ընտրանքի աշխարհագրական բաշխումը՝ **Երևան** (ընտրանքի չափը՝ 593), **մարզերի 25 քաղաքային բնակավայրեր** (ընտրանքի չափը՝ 408) և **40 գյուղական բնակավայրեր** (ընտրանքի չափը՝ 534)
- ▶ Հարցաշար՝ **2014թ.-ին մշակված հարցաշար՝ որոշակիորեն արդիականացված 2019թ.-ի և 2025թ.-ի ՖԿԾ հետազոտությունների ժամանակ**
- ▶ Տվյալների հավաքագրում (դաշտային աշխատանքներ)՝ **2025թ.-ի հունիս-հուլիս**
- ▶ Տվյալների հավաքման տեխնիկա՝ **թվային հարցաշար / CAPI (Computer-Assisted Personal Interviews)**
- ▶ Տվյալների բազա (շտեմարան)՝ **MS Excel և SPSS**

Հարցման համար ռեսպոնդենտներն ընտրվել են բնակավայրերի տնային տնտեսությունների (SS) այն անդամների կազմից, որոնք համապատասխանել են քվոտաներին՝ **պատահական մարշրուտային մեթոդով**: Ընտրանքի պլանը (1,535 մարդ) կատարելու համար խորհրդատուն կոնստակտ է արել 4,349 SS-ների (երբ հնարավոր է եղել հաղորդակցության մեջ մտնել պոտենցիալ ռեսպոնդենտի հետ, թիվը չի ներառում փակ դռները): Ըստ այդմ՝ հարցման արձագանքման մակարդակը (response rate) կազմել է 35.2% ($=1,535/4,349$):

Հարցմանը մասնակցելու պատրաստակամության տեսանկյունից Երևանի և մարզերի բնակիչների միջև առկա է մեծ տարբերություն. **մարզերի բնակիչները շատ ավելի պատրաստակամորեն են մասնակցել հարցումներին**: Ստորև ներկայացված է հարցման արձագանքման մակարդակի (response rate) ցուցանիշներն ըստ Երևանի և մարզերի.

Աղյուսակ 1. Հարցման արձագանքման մակարդակի (response rate) ցուցանիշը

	Իրականացված կոնտակտ	որից՝		Արձագանքման մակարդակ (response rate)
		Կայացած հարցում	Մերժում կամ ընդհատում	
	Ա ($=Բ+Գ$)	Բ	Գ	Դ ($=Բ/Ա$)
ԲՈԼՈՐԸ, այդ թվում՝	4,349	1,535	2,814	35.2%
▶ Երևանում	2,592	593	1,999	22.9%
▶ Մարզերում	1,757	942	815	53.6%

1.2.2 Ֆինանսական կարողությունների ինդեքս (ՖԿԻ)

Ֆինանսական կարողությունների բարոմետրի մեթոդաբանության մյուս կարևոր բաղադրիչը **ՖԿԻ**-ն է: Դա մի ցուցանիշ է, որը հաշվարկվում է հարցաշարի բոլոր հարցերի վերաբերյալ ստացված պատասխանների հիման վրա:

ՖԿԳ-2025-ի հարցաշարը բաղկացած է **116 հարցերից**: 2019թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության համեմատ հարցաշարը որոշակիորեն թարմացվել է. 2019թ.-ի հարցաշարից հանվել են իրենց արդիականությունը կորցրած 12 հարցեր և ավելացվել են ավելի արդիական 8 հարցեր՝ հիմնականում թվային ֆինանսների վերաբերյալ: Բացի այդ, որոշ հարցերում ավելացվել են նոր տարբերակներ և կատարվել են փոքր խմբագրումներ:

Հարցաշարի բոլոր հարցերը դասակարգվում են ֆինանսական կարողությունների **7 թեմատիկ բաժիններում (A-G)** և անձի (մարդու) ֆինանսական կարողությունները բնութագրող **հատկանիշների 4 խմբերում (AD)**: Դա թույլ է տալիս ստանալ ֆինանսական կարողությունների գնահատման մատրից, որը նկարագրված է [Աղյուսակ 2](#)-ում: Մատրիցի «թեմատիկ բաժին x հատկանիշներ» յուրաքանչյուր առանձին խմբում (օրինակ՝ AA խումբը՝ «**Ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների**» վերաբերյալ «**գիտելիքներ**») կան տարբեր թվով հարցեր, այնքան, որքան անհրաժեշտ է բավարար տվյալներ ստանալ՝ հետազոտության առարկայի վերաբերյալ: Մատրիցն, իր հերթին, թույլ է տալիս հաշվարկել ֆինանսական կարողությունների 28 ենթա-ինդեքսներ (ԵԱ) ($=7 \times 4$), իսկ դրանց հիման վրա՝ ֆինանսական կարողությունների ընդհանուր ինդեքս՝ որպես ԵԱ-ների պարզ միջին թվաբանական:

Աղյուսակ 2. Բնակչության ՖԿԻ-ի հաշվարկման մատրից-համակարգը

		Ֆինանսական կարողությունների հատկանիշներ				ԻՆԴԵՍ A-D
		A. ԳԻՏԵԼԻՔ	B. ՀԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	C. ՎԵՐԱԲԵՐՍՈՒՄԸ	D. ՎԱՐՁԱԳԻԾ	
Ֆինանսական կարողությունների թեմատիկ բաժիններ	A. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԵՎ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՍՎԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	ԵԱ_AA 8 հարց	ԵԱ_AB 3 հարց	ԵԱ_AC 2 հարց	ԵԱ_AD 3 հարց	A_ 16 հարց
	B. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	ԵԱ_BA 7 հարց	ԵԱ_BB 5 հարց	ԵԱ_BC 3 հարց	ԵԱ_BD 7 հարց	B_ 22 հարց
	C. ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԵՐԿԱՐԱԺԱՄԿԵՏ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ	ԵԱ_CA 9 հարց	ԵԱ_CB 7 հարց	ԵԱ_CC 4 հարց	ԵԱ_CD 5 հարց	C_ 25 հարց
	D. ՊԱՐՏՔԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	ԵԱ_DA 6 հարց	ԵԱ_DB 4 հարց	ԵԱ_DC 3 հարց	ԵԱ_DD 6 հարց	D_ 19 հարց
	E. ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔԱԳՐՈՒՄ, ՀԱՄԵՄԱՏՈՒՄ ԵՎ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՅԱՑՈՒՄ	ԵԱ_EA 1 հարց	ԵԱ_EB 2 հարց	ԵԱ_EC 4 հարց	ԵԱ_ED 3 հարց	E_ 10 հարց
	F. ՍԵՓԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	ԵԱ_FA 3 հարց	ԵԱ_FB 1 հարց	ԵԱ_FC 4 հարց	ԵԱ_FD 3 հարց	F_ 11 հարց
	G. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻՑ ԱՆՎՏԱՆԳ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄ	ԵԱ_GA 1 հարց	ԵԱ_GB 1 հարց	ԵԱ_GC 3 հարց	ԵԱ_GD 4 հարց	G_ 9 հարց
ԻՆԴԵՍ A-G		A_ 35 հարց	B_ 23 հարց	C_ 23 հարց	D_ 31 հարց	ՖԿԻ 112 հարց*

* - Հարցաշարի 116 հարցերից 4-ը չեն մասնակցում ինդեքսի հաշվարկին, դրանք անցումային հարցեր են

ՀՀ բնակչության ՖԿԻ-ն արդեն երկու անգամ հաշվարկվել է՝ 2014թ.-ի և 2019թ.-ի ՖԿԳ հետազոտությունների արդյունքներով: Ցուցանիշները կազմել են.

- ▶ 2014թ.-ին՝ **44.5%**,
- ▶ 2019թ.-ին՝ **46.8%**:

2014թ.-ին մշակված ՀՀ բնակչության ՖԿԳ հետազոտության մեթոդաբանության մեջ ֆինանսական կարողությունների բնորոշման համար օգտագործվել է հետևյալ սանդղակը.

[> 80% - < = 100%]	=	Ֆինանսական գրագիտության բարձրագույն մակարդակ
[> 60% - < = 80%]	=	Ֆինանսական գրագիտության բարձր մակարդակ
[> 40% - < = 60%]	=	Ֆինանսական գրագիտության միջին մակարդակ
[> 20% - < = 40%]	=	Ֆինանսական գրագիտության ցածր մակարդակ
[< = 20%]	=	Ֆինանսապես անգրագիտության մակարդակ

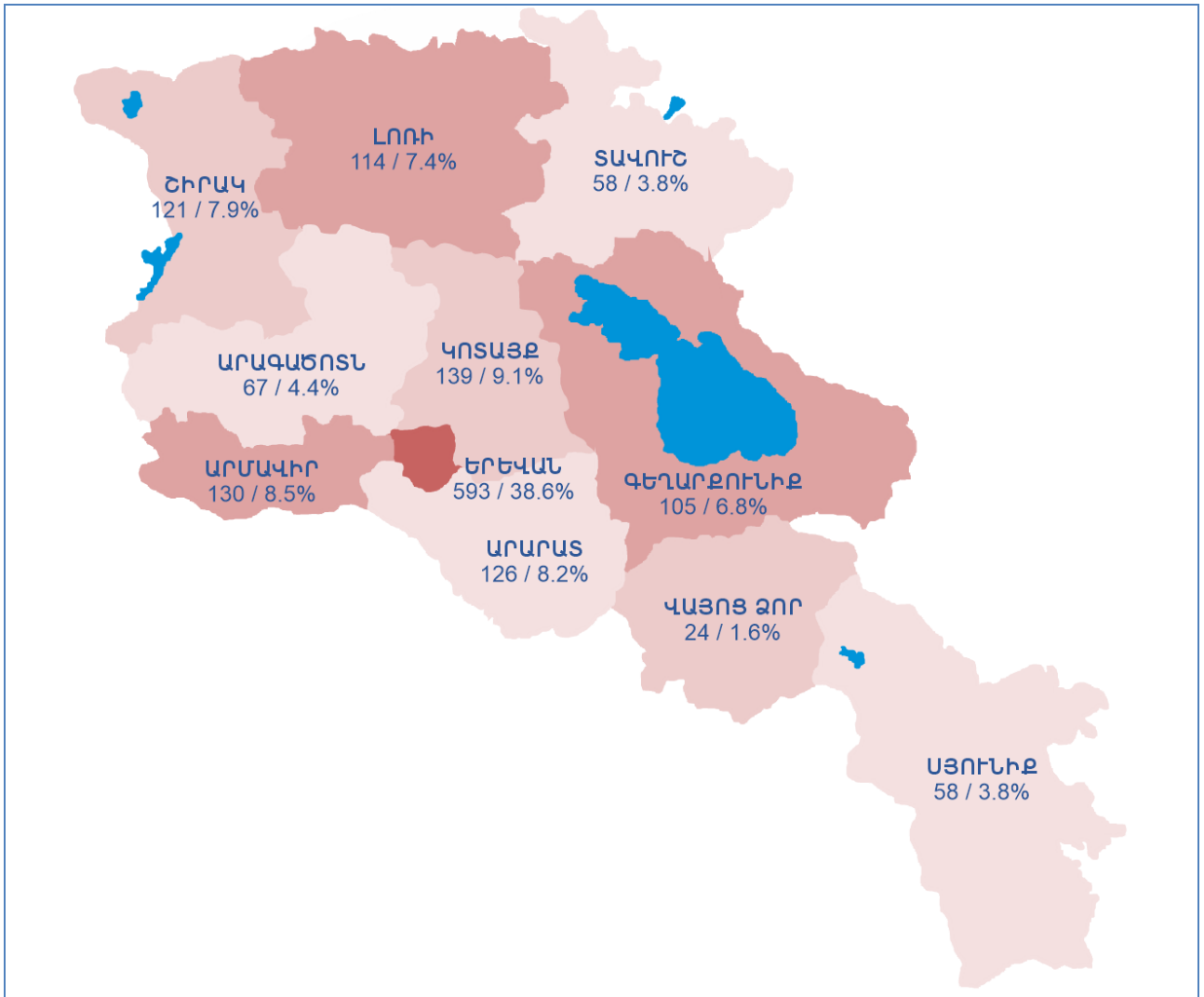
Ըստ այդմ՝ 2019թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության արդյունքներով **ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունները գտնվում էր միջին մակարդակի վրա:**

Համաձայն 2021թ.-ի ՖԿԾ-ի՝ հաջորդ հաշվետու ժամանակահատվածների համար ՖԿԻ-ի նպատակային (թիրախային) ցուցանիշներ են պլանավորվել.

- ▶ 2025թ.-ի համար՝ **50%**,
- ▶ 2031թ.-ի համար՝ **55%**,
- ▶ 2037թ.-ի համար՝ **65%**:

1.3 ԹԻՐԱՆԱՅԻՆ (ՅԵՏԱՉՈՏՎԱԾ) ՀԱՆՐՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

Գծապատկեր 1. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի (N=1535)

Աղյուսակ 3. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի և բնակավայրի տիպի

Զաղաքաբնակ			Մարզեր	Գյուղաբնակ	
	N	%		%	N
	593	100.0%	ԵՐԵՎԱՆ	0.0%	-
	14	20.9%	ԱՐԱԳԱԾՈՏՆ	79.1%	53
	35	27.8%	ԱՐԱՐԱՏ	72.2%	91
	43	33.1%	ԱՐՄԱՎԻՐ	66.9%	87
	35	33.3%	ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔ	66.7%	70
	64	56.1%	ԼՈՒՒ	43.9%	50
	76	54.7%	ԿՈՏԱՅՔ	45.3%	63
	70	57.9%	ՇԻՐԱԿ	42.1%	51
	39	67.2%	ՍՅՈՒՆԻՔ	32.8%	19
	8	33.3%	ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ	66.7%	16
	24	41.4%	ՏԱՎՈՒՇ	58.6%	34
	1,001	65.2%	ԲՈԼՈՐԸ	34.8%	534

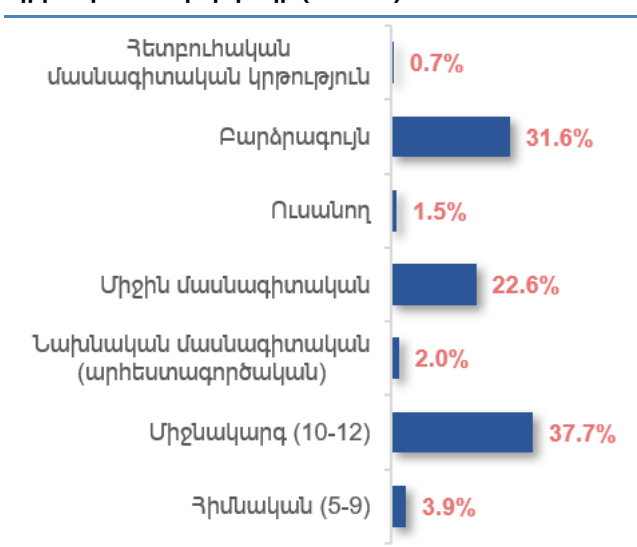
Աղյուսակ 4. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի և սեռի

Տղամարդ	Տղամարդ		Մարզեր	Կին	
	N	%		%	N
	257	43.3%	ԵՐԵՎԱՆ	56.7%	336
	33	49.3%	ԱՐԱԳԱԾՈՏՆ	50.7%	34
	61	48.4%	ԱՐԱՐԱՏ	51.6%	65
	62	47.7%	ԱՐՄԱՎԻՐ	52.3%	68
	51	48.6%	ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔ	51.4%	54
	52	45.6%	ԼՈՌԻ	54.4%	62
	65	46.8%	ԿՈՏԱՅՔ	53.2%	74
	56	46.3%	ՇԻՐԱԿ	53.7%	65
	27	46.6%	ՍՅՈՒՆԻՔ	53.4%	31
	11	45.8%	ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ	54.2%	13
	27	46.6%	ՏԱՎՈՒՇ	53.4%	31
	702	45.7%	ԲՈԼՈՐԸ	54.3%	833
					

Աղյուսակ 5. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ մարզերի և տարիքային խմբերի

Մարզեր	Տարիքային խմբեր							
	N				%			
	18-34	35-62	63 և +	Բոլորը	18-34	35-62	63 և +	Բոլորը
ԵՐԵՎԱՆ	158	270	165	593	26.6%	45.5%	27.8%	100.0%
ԱՐԱԳԱԾՈՏՆ	19	32	16	67	28.4%	47.8%	23.9%	100.0%
ԱՐԱՐԱՏ	37	61	28	126	29.4%	48.4%	22.2%	100.0%
ԱՐՄԱՎԻՐ	37	63	30	130	28.5%	48.5%	23.1%	100.0%
ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔ	30	51	24	105	28.6%	48.6%	22.9%	100.0%
ԼՈՌԻ	29	54	31	114	25.4%	47.4%	27.2%	100.0%
ԿՈՏԱՅՔ	39	67	33	139	28.1%	48.2%	23.7%	100.0%
ՇԻՐԱԿ	34	57	30	121	28.1%	47.1%	24.8%	100.0%
ՍՅՈՒՆԻՔ	15	28	15	58	25.9%	48.3%	25.9%	100.0%
ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ	6	11	7	24	25.0%	45.8%	29.2%	100.0%
ՏԱՎՈՒՇ	15	28	15	58	25.9%	48.3%	25.9%	100.0%
ԲՈԼՈՐԸ	419	722	394	1,535	27.3%	47.0%	25.7%	100.0%

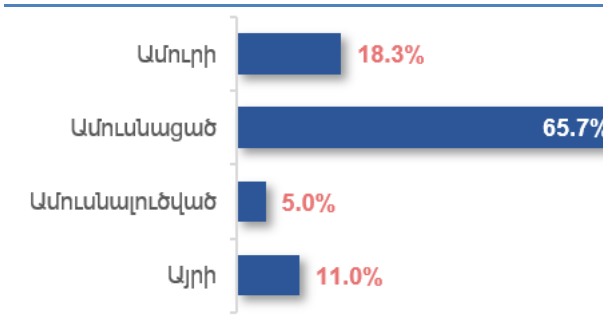
Գծապատկեր 2. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ կրթական մակարդակի (N=1535)

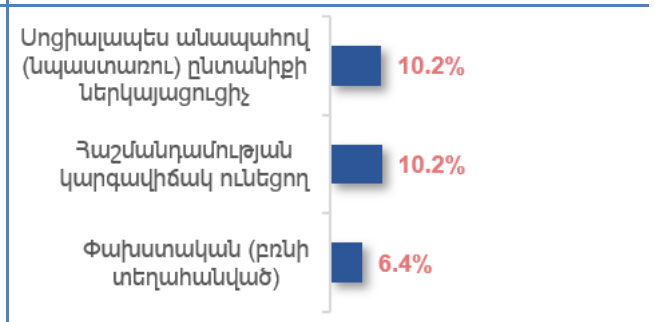
Գծապատկեր 3. Ընդհանուր մեջ ֆինանսա-տնտեսագիտական կրթություն ունեցողները (N=1535)

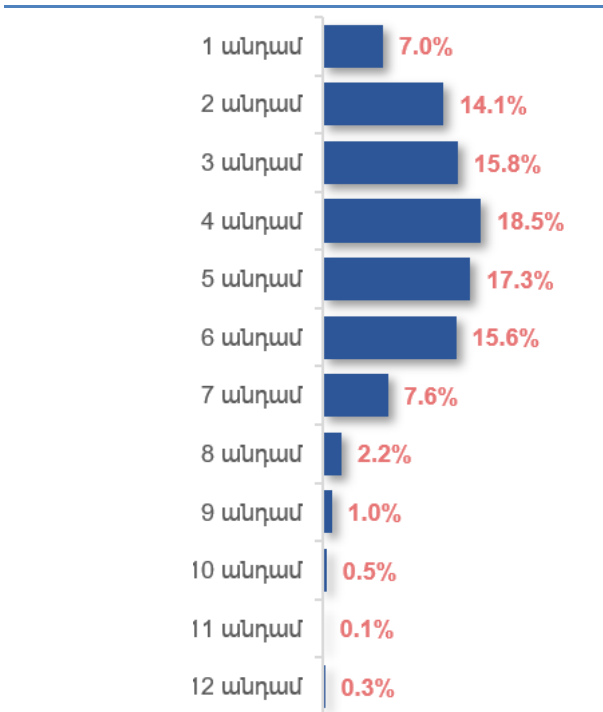
Գծապատկեր 4. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ ամուսնական կարգավիճակի (N=1535)

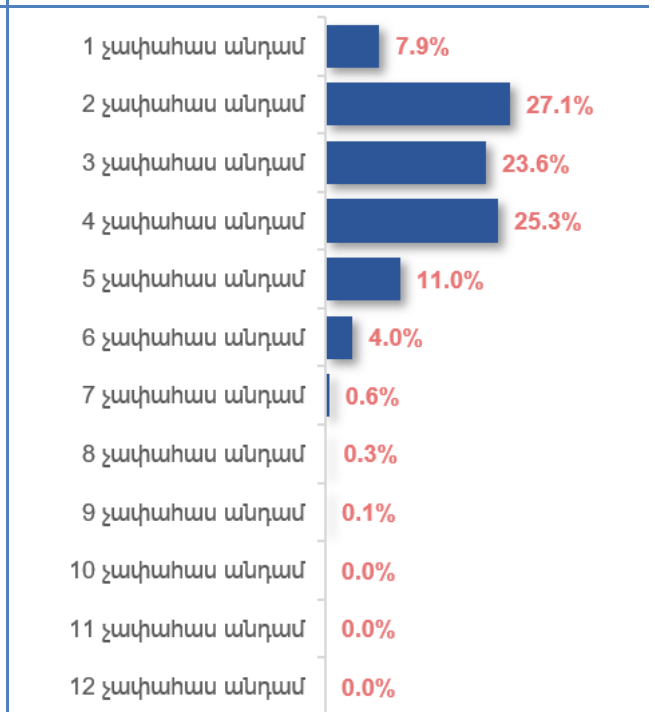
Գծապատկեր 5. Ընդհանուր մեջ խոցելի սոցիալական խմբերի ներկայացուցիչները (N=1535)

Գծապատկեր 6. Հարցվածների տնային տնտեսությունների բաշխվածքն ըստ անդամների թվի (N=1535)

Գծապատկեր 7. Հարցվածների տնային տնտեսությունների բաշխվածքն ըստ չափահաս անդամների թվի (N=1535)

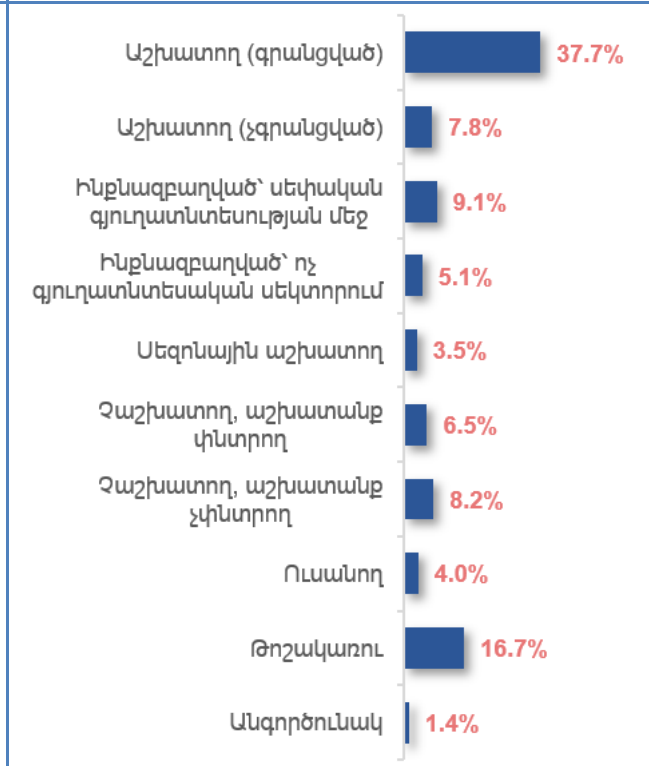

Բոլոր հարցվածների (N=1535) տնային տնտեսությունների անդամների ընդհանուր թիվը, մարդ	Հարցվածների տնային տնտեսությունների անդամների միջին թիվը, մարդ	Բոլոր հարցվածների (N=1535) տնային տնտեսությունների չափահաս անդամների ընդհանուր թիվը, մարդ	Հարցվածների տնային տնտեսությունների չափահաս անդամների միջին թիվը, մարդ
6,538	4.26	4,925	3.21

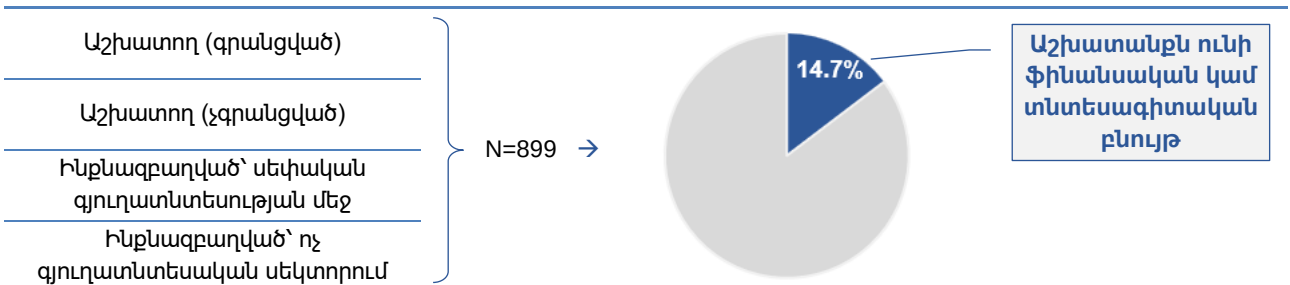
Գծապատկեր 8. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ զբաղվածության կարգավիճակի (N=1535)

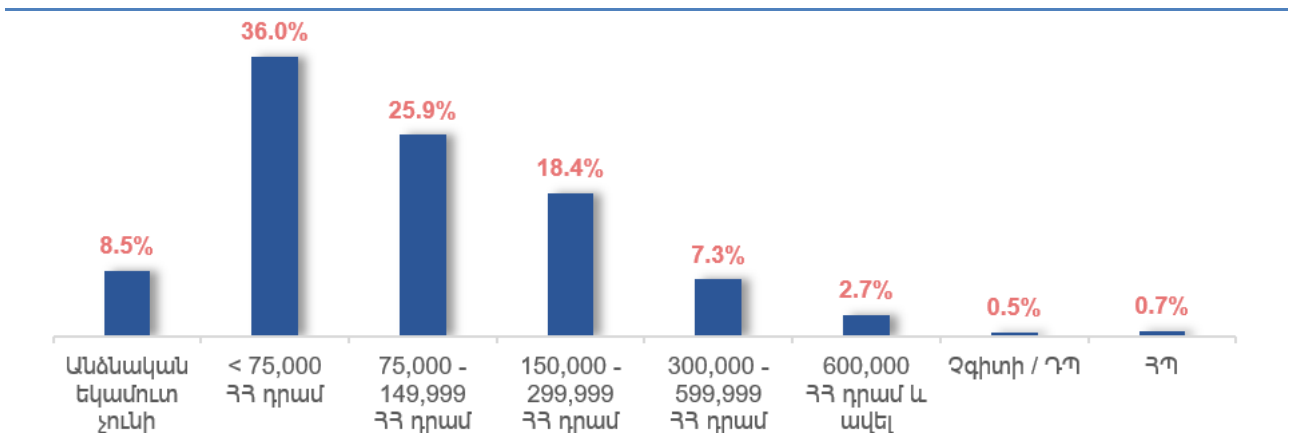
Գծապատկեր 9. Հարցվածների տնային տնտեսությունների չափահաս անդամների բաշխվածքն ըստ զբաղվածության կարգավիճակը (N=4925)

Գծապատկեր 10. Աշխատանք ունեցող հարցվածների աշխատանքի բնույթը (N=1535)

Գծապատկեր 11. Հարցվածների բաշխվածքն ըստ անձնական եկամտի չափի (N=1535)

2 ԱՏՓՈՓԱԳԻՐ. ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒՄՆԵՐ

1. ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների ինդեքսը (**ՖԿԻ**) կազմում է **56.5%**: Դա համապատասխանում է ֆինանսական կարողությունների «միջին մակարդակ» բնորոշմանը:
2. ՀՀ բնակչության 2025թ.-ի ՖԿԻ-ն (56.5%) **2019թ.-ի ինդեքսի համեմատ աճել է 9.7 տոկոսային կետով**, իսկ **2014թ.-ի ինդեքսի համեմատ՝ 12.0 տոկոսային կետով**:
3. ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ ապահովվել և **6.5 տոկոսային կետով գերակատարվել է 2021թ.-ի ՖԿԾ 2-րդ փուլի (2021-2025թթ.) համար պլանավորված նպատակային ցուցանիշը (50.0%)**:
4. 2025թ.-ի ՖԿԻ-ն (56.5%) բարձր է ոչ միայն 2021թ.-ի ՖԿԾ-ով 2025թ.-ի համար պլանավորված նպատակային (թիրախային) ցուցանիշից (50.0%), այլև **նաև 2031թ.-ի պլանավորված նպատակային (թիրախային) ցուցանիշից (55.0%)**: Սա նշանակում է, որ **ՖԿԾ 3-րդ փուլի (2026-2030թթ.) համար ՖԿԻ-ի նպատակային (թիրախային) ցուցանիշը պետք է վերանայվի**:
5. ՀՀ բնակչության **2025թ.-ի ՖԿԻ-ի աճն ապահովվել է իր բոլոր բաղադրիչների՝ ֆինանսական կարողությունների թեմատիկ ուղղությունների (թվով 7) և հատկանիշների (թվով 4) կարողությունների աճի շնորհիվ**: Ինդեքսի աճը 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում եղել է ավելի շատ (9.7 տ/կ-ով), քան 2014-2019թթ. ժամանակահատվածում (2.3 տ/կ): Դա պայմանավորված է 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում ՀՀ բնակչության կողմից **ֆինանսական ծառայությունների (բանկային հաշիվ, վճարային քարտեր, թվային գործիքներ, օնլայն առևտուր) օգտագործման ծավալների աննախադեպ աճով**. ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ առնվազն մեկ ֆինանսական ծառայությունից օգտվող չափահաս անձանց թիվը հասել է **97.9%-ի (2019թ.-ին եղել է 85.1%, իսկ 2014թ.-ին՝ 65.6%)**:
6. **Ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու փորձը քաղաքացիների մոտ բարձրացնում է ֆինանսական կարողությունները՝ ձևավորելով նոր գիտելիքներ և հմտություններ**, բարենպաստ վերաբերմունք և խելամիտ վարքագիծ: **Ներկայումս առկա են մեծ թվով նախադրյալներ՝ ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների հետագա բարձրացման համար**: Մասնավորապես՝ *հիփոթեքային շուկայի զարգացումը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակիցների թվի շարունակական ավելացումը, օնլայն առևտրի և անկանխիկ գործառնությունների ծավալների աճը, առողջության պարտադիր ապահովագրության համակարգի ներդրման առաջիկա (2026թ.) պլանները* առաջիկա տարիներին կլինեն ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների բարձրացման հիմնական շարժիչ գործոնները:
7. **Ըստ ֆինանսական կարողությունների թեմատիկ ուղղությունների՝ ամենաբարձր ցուցանիշն ունի «Բ. Սեփական իրավունքների պաշտպանության» ենթա-ինդեքսը՝ 74.5%**, իսկ **ամենացածր ցուցանիշը՝ «Ը. Խնայողության և երկարաժամկետ պլանավորման» ենթա-ինդեքսը՝ 45.9%**: Այս հարցում իրավիճակը նույնն է եղել և 2019թ.-ին, և 2014թ.-ին:
8. **Ըստ ֆինանսական կարողությունների հատկանիշների՝ ամենաբարձր ցուցանիշն ունի «Ը. Վերաբերմունքի» ենթա-ինդեքսը՝ 76.4%**, իսկ **ամենացածր ցուցանիշը՝ «Ա. Գիտելիքների» ենթա-ինդեքսը՝ 32.0%**: Այս հարցում իրավիճակը նույնն է եղել և 2019թ.-ին, և 2014թ.-ին:
9. «Ֆինանսական ծառայություն մատուցող կազմակերպություն» ձևակերպման տակ ՀՀ բնակչությունը հիմնականում հասկանում է **վարկատու կազմակերպություններին՝ բանկերին, վարկային կազմակերպություններին և լոմբարդներին**: Այնպիսի կազմակերպություններ, ինչպիսիք են **ապահովագրական ընկերությունները, վճարահաշվարկային կազմակերպությունները, արտարժույթի փոխանակման կետերը և այլն՝ չեն ընկալվում որպես ֆինանսական ծառայություն մատուցող կազմակերպություններ**: Համապատասխանաբար՝ **ավելի ճանաչված**

են վարկատու կազմակերպությունների կողմից առաջարկվող ֆինանսական ծառայությունները, իսկ մյուս ֆինանսական կազմակերպությունների ծառայությունները՝ ավելի քիչ:

10. 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում **աննախադեպ աճ է տեղի ունեցել բանկային ծառայություններից օգտվողների քանակում**: Օգտագործման ծավալների աճով հատկապես առանձնանում են **վճարային քարտերը (61.0 տ/կ), բանկային հաշիվները (53.3 տ/կ), բանկոմատ և POS տերմինալները (41.0 տ/կ), օնլայն (ինտերնետ)/մոբայլ բանկինգը (40.0 տ/կ), վճարային տերմինալները (38.0 տ/կ), էլեկտրոնային/օնլայն առևտուրը (36.1 տ/կ)**: Նշված ֆինանսական ծառայությունների օգտագործման ծավալների կտրուկ ավելացումը կարող է պայմանավորված լինել հետևյալ մի շարք հանգամանքներով.
- 2022թ.-ի մայիսից ՀՀ Կառավարությունը, անկանխիկ եղանակով գործարքների խթանման նպատակով, իրականացնում է **անկանխիկ եղանակով վճարումներից կենսաթոշակառուներին հետվճար տրամադրելու միջոցառում**:
 - 2022թ.-ի հուլիսից ուժի մեջ է մտել «Անկանխիկ գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքը, որը **խիստ սահմանափակումներ է մտցրել կանխիկ գործառնությունների նկատմամբ**:
 - «Անկանխիկ գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել է, որ վճարային գործիքներ կիրառելու պարտավորություն ունեցող բոլոր սուբյեկտները², բացառությամբ կրպակների, պարտավոր են քաղաքացու ցանկությամբ վճարումն ընդունել անկանխիկ ձևով՝ քարտի միջոցով (01.07.2022թ.-ից): Այս խնդրի լուծման համար նշված բոլոր սուբյեկտներն իրենց մոտ տեղադրել են POS տերմինալներ: Խոսքը գնում է հազարավոր սուբյեկտների մասին:
 - 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում, մասնավորապես՝ 01.02.2023թ.-ից, **ներդրվել է Հայաստանում կենսաթոշակները և նպաստները բացառապես անկանխիկ եղանակով (որոշ բացառություններով)՝ բանկերի միջոցով վճարման կարգ**: Այս կարգի ներդրման արդյունքում հազարավոր մարդիկ (կենսաթոշակառուներ և նպաստառուներ), որոնք նախկինում չէին օգտվում ֆինանսական ծառայություններից, ստիպված եղան ունենալ բանկային հաշիվ և վճարային քարտեր:
 - Վերջին տարիներն առանձնանում են **էլեկտրոնային առևտրի տեղական (List, Buy.am և այլն) և միջազգային (Glovo, Amazon, Booking, Yandex, Temu, Wildberries, Ozon և այլն) հարթակների արագընթաց զարգացմամբ**: Էլեկտրոնային առևտրի հարմարավետությունը (հեշտ և մշտական հասանելիություն), ապրանքների և ծառայությունների աննախադեպ բազմազանությունը և մատչելիությունը (մեծ տեսականի, հեշտ ընտրության, մատչելի գներ) խթանում է Հայաստանում էլեկտրոնային առևտրի ծավալների աճին, ինչն էլ իր հերթին խթանում է դրա համար անհրաժեշտ ֆինանսական ծառայությունների (բանկային հաշիվ, վճարային քարտեր, օնլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգ) օգտագործման աճին:
11. **Ֆինանսական ծառայություններից օգտվողների թվի աճին նպաստում է կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակիցների թվի աճը**: Կուտակային կենսաթոշակային հաշիվների օգտագործման նկատելի աճը (24.9 տ/կ) պայմանավորված է նրանով, որ վարձու աշխատողների թվաքանակում տարեց տարի ավելանում է 1974թ.-ի հունվարի 1-ից հետո ծնվածների թիվը և մասնաբաժինը, որոնք հանդիսանում են պարտադիր կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակիցներ:
12. **Ֆինանսական ոլորտի կարևոր տերմինների և ձևակերպումների հետ կապված գիտելիքները (գնաճ, գնաճի հաշվարկ, արտարժույթի փոխարժեքի ձևավորում, բանկերի վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքների սահմանում, տոկոսի հաշվարկ, պարզ և բարդ տոկոսներ, բյուջե, եկամուտներ և ծախսեր և այլն) շարունակում են մնալ ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների «թույլ օղակը»**. այս հարցում առաջընթաց չի գրանցվում:

² Հսկիչ դրամարկղային մեքենաներ կիրառելու պարտավորություն ունեցող, ինչպես նաև օդային տրանսպորտով կատարվող ուղևորափոխադրումների տոմսերի վաճառք իրականացնող սուբյեկտները

13. **Ֆինանսական համակարգի կազմակերպություններն, ընդհանուր առմամբ, վայելում են վստահության բարձր մակարդակ, որը, բացառությամբ վարկային կազմակերպությունների, 2014-2019թթ. և 2019-2025թթ. ժամանակահատվածներում շարունակաբար աճել է: 2025թ.-ին առավել բարձր վստահություն վայելում են ՀՀ Կենտրոնական բանկը (75.2%) և առևտրային բանկերը (74.7%):**
14. **Աստիճանաբար զարգանում է թվային ֆինանսների ուղղությունը:** ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ օնլայն (ինտերնետ)/մոբայլ բանկինգից արդեն օգտվում են հարցվածների 45.9%-ը, հայկական թվային/օնլայն վճարային համակարգերից (Իդրամ, ՄոբիԴրամ, Իգի Փեյ, Թել-Սեյ)՝ 52.4%-ը: Առայժմ շատ ցածր է կրիպտոարժույթից օգտվողների թիվը (ընդհանուրի մեջ՝ 2.9%):
15. Ինչպես նախկինում, 2025թ.-ին ևս **սեզոնային եկամուտների կառավարումը մնում է ցածր մակարդակի վրա:** Հարցվածների ընդամենը 15.7%-ն է կարողանում սեզոնային եկամուտները բաշխել տարվա ամիսների վրա և ծախսել ըստ դրա: Ընդ որում՝ այսպիսի կարողությամբ մարդկանց թիվը 2014թ.-ից սկսած անընդհատ նվազում է:
16. Թեպետ հարցվածների մեծ մասը տեղյակ չէ, թե ինչպես է կոչվում եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը, այնուամենայնիվ **լավ են պատկերացնում (հմուտ են), թե ինչ քայլեր պետք է անեն՝ երբ իրենց ծախսերը գերազանցում են եկամուտներին (այսինքն՝ առկա է դեֆիցիտ):** Դեֆիցիտի ծածկման հմտությունների հարցում 2014-2025թթ.-ին առկա է նկատելի դրական տեղաշարժ:
17. Հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը (83.9%) **սահմանափակ գումարի պայմաններում առաջնահերթությունը տալիս է այնպիսի ծախսերին, որոնք թեթևացնում են իր պարտքային բեռը կամ ապահովագրում են տարբեր (առողջապահական, գույքային) ռիսկերից:** Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում արձանագրվել է իրավիճակի բարելավում:
18. Հարցվածների **գերակշիռ մեծամասնությունը (87.1%) կարևոր են համարում բյուջետավորումը և պլանավորումը:** Չնայած դրան՝ **ավելի քիչ թվով հարցվածներ են գործնականում այն կատարում (76.8%):** Այնուամենայնիվ՝ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այս հարցում տեղի է ունեցել **շատ կարևոր դրական փոփոխություն:** Այսպես, 1) 2014թ.-ին բյուջետավորումը և պլանավորումը կարևորում էին հարցվածների 83.5%-ը, բայց գործնականում դա կատարում էին հարցվածների 50.6%-ը (տարբերությունը՝ 32.9 տ/կ), 2) 2019թ.-ին բյուջետավորումը և պլանավորումը կարևորում էին հարցվածների 89.6%-ը, բայց գործնականում դա կատարում էին հարցվածների 71.5%-ը (տարբերությունը՝ 18.1 տ/կ): Այսինքն՝ վերջին 10 տարիների ընթացքում **բյուջեի պլանավորումը կարևորողների և այն գործնականում կատարողների ցուցանիշները մոտեցել են իրար:** Ներկայացված տվյալները վկայում է այն մասին, որ **բյուջեի պլանավորման հարցում մարդկանց մտածելակերպը և վարքագիծը աստիճանաբար դառնում են համահունչ:**
19. 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել բանկային/քարտային հաշվի հետ կապված 2 կարևոր փոփոխություն. 1) **2025թ.-ին մեկ հարցվածը գիտի բանկային / քարտային հաշվով կատարվող մոտ 2 անգամ ավելի շատ թվով գործողությունների անուններ, քան 2019թ.-ին կամ 2014թ.-ին,** 2) բանկային / քարտային հաշվով կատարվող գործողությունների շարքում **2014թ.-ից ի վեր, առաջին անգամ, առավել հաճախ թվարկվել են առևտրի և սպասարկման կետերում քարտային վճարումները, ինչպես նաև օնլայն կոմունալ վճարումները և գնումների կատարումը:** Մինչ այդ մարդիկ ամենաշատը նշել են «դրամական փոխանցումների ընդունում և կատարում» տարբերակը:
20. **Կտրուկ ավելացել է մարդկանց թիվը, որոնք որոշակի տեղեկացվածություն (գիտելիք) ունեն ֆինանսական ռիսկերի մասին:** 2025թ.-ին ֆինանսական ռիսկերի մասին տեղյակ հարցվածները կազմում են ընդհանուրի 90.4%-ը, ինչը 48.7 տոկոսային կետով ավելին է, քան 2019թ.-ին: **Ֆինանսական ռիսկերի վերաբերյալ գիտելիքներում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել լուրջ բարելավում.** 2025թ.-ին մեկ հարցվածը նշել է միջին հաշվով 2.5

ֆինանսական ռիսկ, այն դեպքում, երբ 2019թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում էր 0.6, իսկ 2014թ.-ին՝ 1: Ինչպես նախորդ ժամանակահատվածներում՝ 2025թ.-ին ևս, **առավել հաճախ, որպես ֆինանսական ռիսկ՝ նշվել է գնաճը**: Գնաճի տակ մարդիկ հասկանում են առաջին աստիճանական ասպրանքների թանկացումը, որն էապես ազդում է («ճզրտումներ է» մտցնում) իրենց ֆինանսների կառավարման վարքագծի վրա:

21. **Ռիսկի և եկամտաբերության միջև ուղիղ կապի մասին տեղյակ են հարցվածների 65.0%-ը**: Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում **նկատելի փոփոխություններ չեն արձանագրվել**:
22. **Ապահովագրական ծառայությունների մասին** (առնվազն մեկ ծառայություն) **տեղյակ են հարցվածների 95.2%-ը**: 2019թ.-ի համեմատ՝ այս հարցում **իրավիճակը նկատելիորեն բարելավվել է**. «անտեղյակների» թիվը նվազել է 11.9 տոկոսային կետով: Մեկ հարցվածը գիտի միջին հաշվով 2.8 ապահովագրական ծառայության տեսակ: Այս հարցում 2014-2025թթ.-ին **առկա է նկատելի դրական տեղաշարժ** (2019թ.-ի \$4Գ հետազոտության ժամանակ մեկ հարցվածի կողմից նշվել է 2.0 ապահովագրական ծառայության տարբերակ, իսկ 2014թ.-ին՝ 2.2):
23. **Առավել ճանաչելի ապահովագրության տեսակը տրանսպորտային միջոցների ապահովագրությունն է (ԱՊՊԱ, ԿԱՍԿՈ)՝ 80.3%**: Սա պայմանավորված է ԱՊՊԱ ապահովագրության պարտադիր բնույթով, մեքենաների և դրանց շահագործողների (վարորդների) թվի աճով, վթարների արձանագրման թվի աճով և դրանց դիմաց փոխհատուցումների համակարգի կայացվածությամբ:
24. **Ապահովագրական ծառայությունների օգտագործման ծավալները մնում են փոքր**. 2025թ.-ին հարցվածների **ընդամենը 28.3%-ն է օգտվում ապահովագրական ծառայություններից**: Ճիշտ է, դա 9.4 տոկոսային կետով ավել է, քան 2019թ.-ին, այնուամենայնիվ՝ այն պետք է համարել ցածր ցուցանիշ՝ հաշվի առնելով այդ ծառայությունները կարևոր համարող անձանց թիվը (78.6%):
25. **ՀՀ բնակչության շրջանում ավելանում է «խնայող» կամ «խնայելուն հակված» մարդկանց թիվը**: 2025թ.-ին **խնայողություններ ունեն հարցվածների 39.4%-ը**, որը 7.9 տոկոսային կետով ավելին է, քան 2019թ.-ին և 25.5 տոկոսային կետով ավելին, քան 2014թ.-ին: Խնայողություններ ունեցող քաղաքացիների մեջ ավելի մեծ թիվ են կազմում. 1) ըստ աշխարհագրության՝ Երևանի բնակիչները, 2) ըստ սեռի՝ կանայք, 3) ըստ տարիքային խմբերի՝ 18-34 տարեկանները:
26. **Խնայողություն կատարելու նկատմամբ վերաբերմունքը դրական է**. հարցվածների կեսը՝ 50.4%-ն ունեն շատ «խնայողամետ» մտածելակերպ և կարծում են, որ **խնայողություն պետք է անել ցանկացած դեպքում, եթե անգամ եկամուտներն ավելի պակաս են, քան ծախսերը**: Այս հարցում պատկերը գրեթե նույնն է, ինչ 2019թ.-ին:
27. **Խնայողությունների հետ կապված մեկ այլ դրական հանգամանք է այն, որ հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը (87.2%) խնայողությունները համարում է ներդրումներ կատարելու և դրանցով լրացուցիչ եկամուտներ ստանալու հնարավորություն**: Այս հարցում դրական վերաբերմունք ունեցող մարդկանց թիվը **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում զգալիորեն (30.6 տոկոսային կետով) ավելացել է**:
28. Չնայած խնայողությունների հետ կապված կարողությունների (գիտելիքներ, հմտություններ, վերաբերմունք) զարգացմանը, **խնայողություն ունեցողների մեծ մասը (57.6%) դեռևս իրենց խնայողությունները պահում են տանը՝ պատճառաբանելով, որ այդպես ավելի ապահով է կամ գումարը փոքր է**:
29. **2025թ.-ին բանկերում ավանդ ունեն հարցվածների 10.7%-ը**, ինչը 2019թ.-ի համեմատ ավել է 3.2 տոկոսային կետով, իսկ 2014թ.-ի համեմատ՝ 5.8 կետով: Ավանդի հետ կապված կարողությունները 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում **նկատելիորեն բարելավվել են**. 1) **ավելացել է ավանդի պայմանների վերլուծություն կատարելու ունակ անձանց թիվը** (12.4 տ/կ-ով), 2) **ավելացել են**

ավանդի պայմանների վերլուծության հմտությունները (ավանդ դնելիս ավելի շատ պայմաններ են վերլուծում):

30. Հարցվածներն **ամենաշատը (77.5%) վերլուծում են ավանդի տոկոսադրույքի պայմանները**: 2014-2025թթ.-ի ցուցանիշների դիսամիկան վերլուծելիս նկատվում է, որ **մարդիկ ավելի ու ավելի շատ են կենտրոնանում ավանդի տոկոսադրույքների վերլուծության վրա՝ այն դիտարկելով որպես գլխավոր պայման**:
31. **Հարցվածների ընդամենը 41.4%-ը գիտի, թե ինչով է զբաղվում Ավանդների հատուցումը երաշխավորող հիմնադրամը (ԱՀԵՀ)**: ԱՀԵՀ-ի գործառնության մասին տեղեկացվածությունը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում գրեթե չի փոխվել (2019թ.-ին՝ 42.9%, 2014թ.-ին՝ 41.2%): Մինչդեռ **ԱՀԵՀ-ի մասին գիտելիքների ավելացումը կարող է նպաստել, որ «տանը պահվող» խնայողությունների մի մասը վերադառնա շրջանառության մեջ՝ ավանդի տեսքով**:
32. ԱՀԵՀ-ն ունի ավանդների հատուցման սահմանաչափեր (ՀՀ դրամով ավանդների դեպքում՝ առավելագույնը 16 մլն. ՀՀ դրամ, իսկ արտարժույթային ավանդների դեպքում՝ առավելագույնը 7 մլն. ՀՀ դրամ): **Այս սահմանաչափերի վերաբերյալ հարցվածների հմտությունները շատ թույլ են. ՀՀ դրամով ավանդների հատուցման չափի մասին գիտեն հարցվածների ընդամենը 1.6%-ը, արտարժույթային ավանդների հատուցման չափի մասին՝ 0.8%-ը**: Այս ցուցանիշները ցածր են եղել նաև 2019թ.-ին (4.9% և 3.7%) և 2014թ.-ին (12.5% և 6.8%), և ինչպես կարելի է նկատել՝ անընդհատ նվազել են: 2014թ.-ից մինչև 2025թ.-ը ցուցանիշների անկումը կարող է բացատրվել է այն հանգամանքով, որ **2014-2019թթ. և 2019-2025թթ. ժամանակահատվածներում (կոնկրետ՝ 2015թ.-ի հոկտեմբերին և 2020թ.-ի սեպտեմբերին) ավանդների հատուցման սահմանաչափերը փոփոխվել են (ավելացվել են) և հանրությունը պատշաճ կերպով չի իրազեկվել այդ մասին**:
33. **Արժեթղթերի մասին ՀՀ բնակչության գիտելիքները ցածր են**: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների ընդամենը 24.9%-ն է կարողացել նշել գոնե մեկ արժեթղթի տեսակ: Մնացած 75.1%-ը լրիվ անտեղյակ են: 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում արժեթղթերի տեսակների իմացության հարցում **ոչ միայն առաջընթաց չկա, այլ նաև նկատվում է գիտելիքների անկում**:
34. ՀՀ բնակչության շրջանում **դրական իմաստով էապես փոխվել են կուտակային կենսաթոշակային վճարումների նկատմամբ վերաբերմունքն ու ընկալումները**: 2014թ.-ին բավականին դժվարությամբ (առկա էր հանրային դիմադրություն) գործարկված կուտակային կենսաթոշակային համակարգի որոշ տարրերի, մասնավորապես՝ կուտակված գումարների նկատմամբ տարիների ընթացքում ձևավորվել է և այսօր առկա է որակապես այլ ընկալումներ. **կուտակողների մեծ մասը դրանք ընկալում է որպես խնայողություն**: Ընկալումների բարելավմանը մեծապես նպաստել է այն հանգամանքը, որ **կուտակային կենսաթոշակային հաշիվների օգտատերերը եռամսյակային հաճախականությամբ ստանում են իրենց հաշվի շարժի վերաբերյալ հաշվետվություններ**, որտեղ կարող են տեսնել իրենց հաշվի մնացորդը, դրա աճը (կուտակումների հաշվին), կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարչի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտը: **Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի կողմից հաշվետվությունների ներկայացման կանոնավորությունը և թափանցիկությունը ժամանակի ընթացքում մարդկանց մեծ մասի մոտ ձևավորել են ընկալումներն առ այն, որ իրենց կողմից կենսաթոշակային ֆոնդերում կուտակվող գումարները հավասարազոր են խնայողությունների**:
35. **2025թ.-ին պարտք ունի հարցվածների 55.5%-ը: Պարտք ունեցողների թիվը 2014-2019թթ. ժամանակահատվածում նկատելիորեն ավելացել է՝ 41.6%-ից հասնելով 57.0%-ի**: Դրանից հետո այդ ցուցանիշը շատ չի փոխվել (նվազել է 1.5 տ/կ-ով): Պարտք ունեցող հարցվածների **գերակշիռ մեծամասնության (պարտք ունեցողների 74.2%-ը կամ ընդհանուրի 41.2%-ը) պարտքերն ունեն ֆորմալ բնույթ՝ ձևակերպված-փաստաթղթավորված են կամ վերցված են ֆորմալ աղբյուրներից (բանկերից, վարկային կազմակերպություններից և այլն)**:

36. Պարտքերի աղբյուրների հարցում **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել նկատելի տեղաշարժ՝ հոգուտ պարտքերի ֆորմալ աղբյուրների:** Այսպես, միայն ֆորմալ աղբյուրներից պարտք ունեցող հարցվածների մասնաբաժինը կայուն կերպով ավելացել է 19.0 տոկոսային կետով՝ 2014թ.-ի 22.1%-ից 2025թ.-ին հասնելով 45.0%-ի: Դա ինքնին դրական փաստ է:
37. **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում պարտք ունեցողների պարտքային վարքագծի բարելավում տեղի չի ունեցել:** Այսպես, 2019-2025թթ.-ին 11.7 տոկոսային կետով նվազել է մարդկանց թիվը (դառնալով 45.3%), որոնք *պարտք են արել իրենց հնարավորության սահմաններում՝ այնքան, որքան կարող էին իրենց թույլ տալ:* Փոխարենը՝ նույն ժամանակահատվածում 10.0 տոկոսային կետով ավելացել է մարդկանց թիվը (դառնալով 47.1%), որոնք *պարտք են արել այնքան, որքան պետք է եղել (առանց նայելու իրենց հնարավորություններին):* Մինչդեռ 2014-2019թթ.-ին այս գործընթացը ճիշտ հակառակն էր: Թեպետ պարտք ունեցողների մեջ փոքր է այն մարդկանց մասնաբաժինը, որոնք *պարտք են արել՝ առանց հաշվի առնելու իրենց հնարավորությունները* (3.5%), այնուամենայնիվ **մտահոգիչ է այն միտումը**, որ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում նրանց մասնաբաժինը կայուն կերպով աճում է:
38. **Սպասելի էր, որ մարդկանց շրջանում, որոնք պարտք են վերցրել իրենց հնարավորության սահմաններից դուրս՝ պետք է լինեին պարտքի մարման ուշացման դեպքեր:** ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ վարկ ունեցողների շրջանում (որոնք կազմում են ընդհանուրի 48.1%-ը) **ժամկետանց վարկ ունեցողների մասնաբաժինը կազմում է 19.1%:** Ժամկետանց վարկ ունեցողներից բացի, **հարցվածների կազմում կան ժամկետանց պարտքերով ծանրաբեռնված այլ խմբեր ևս:** Մասնավորապես՝ հարցվածների 11.7%-ն ունի ԴԱՀԿ կատարողական վարույթում գտնվող գործ(եր), իսկ 4.6%-ը՝ այլ ֆորմալ և ոչ ֆորմալ պարտքեր, որոնց մարումներն արդեն ուշացրել են:
39. **Պարտք ունեցողների գերակշիռ մեծամասնությունը (87.6%-ը) լավ է պատկերացնում, թե ինչպես պետք է մարել պարտքը, երբ նրա չափը գերազանցում է սեփական հնարավորությունները:** Պարտք ունեցողների երկու ամենամեծ խմբերը տեսնում են պարտքի մարման հետևյալ ձևերը. 1) պետք է կրճատել ծախսերը և գոյացող միջոցներն ուղղել պարտքի մարմանը (45.7%), կամ 2) գտնել ավելի բարձր եկամտի աղբյուրներ (41.9%): ՀՀ բնակչության շրջանում կայուն թիվ են կազմում (փոքր աճի միտումով) պարտքով պարտք մարելու **կողմնակիցները** (2025թ.-ին 11.0%, 2019թ.-ին 8.3% և 2014թ.-ին՝ 9.5%), իսկ գործնականում այդպես վարվողներն ավելի շատ են: Այսպես՝ **պարտք ունեցողների 38.4%-ը իրենց պրակտիկայում որոշակի հաճախականությամբ պարտքով պարտք են մարում:**
40. **Նկատվում է միտում, որ մարդիկ ցանկանում են ֆինանսական ծառայությունների տեսակների և պայմանների մասին տեղեկություն հայթայթել «առաջին ձեռքից»՝** ֆինանսական հաստատություններից (նրանց գրասենյակներից կամ աշխատակիցներից՝ 59.4%) և նրանց պաշտոնական կայքերից (37.4%): Այստեղ կարող է լինել երկու բացատրություն. 1) **մարդիկ ցանկանում են խուսափել սխալ կամ թյուր տեղեկություններ ստանալու ռիսկից, և 2) ֆինանսական հաստատությունների կայքերը, ինչպես նաև ֆինանսական տեղեկատվական կայքերը դարձել են բավականին ինֆորմատիվ և հեշտ օգտագործելի:**
41. **Նկատվում է մեկ այլ միտում, որ որպես ֆինանսական ծառայությունների տեսակների և պայմանների մասին տեղեկության աղբյուր՝ իրենց կշիռը կորցնում են զանգվածային լրատվության միջոցները՝** հեռուստատեսային հաղորդումները և գովազդը (2014-2025թթ.-ին նվազել է 23.8 տ/կ-ով կամ 2 անգամ), թերթերը, բուկլետները և տեղեկատվական թերթիկները (2014-2025թթ.-ին նվազել է 3.5 տ/կ-ով կամ ավելի քան 2 անգամ) և ռադիո-հաղորդումները և գովազդը (2014-2025թթ.-ին նվազել է 13.3 տ/կ-ով կամ ավելի քան 6 անգամ):
42. **Շատ կարևոր և դրական միտում է նկատվում տեղեկատվության աղբյուրների տեսակների նախընտրությունների հարցում.** մարդկանց մեծ մասը (61.8%) նախընտրում է տեղեկատվության միայն ֆորմալ աղբյուրները և այս խումբը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում շարունակաբար մեծացել է:

43. Հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը (92.4%-ը) կարևոր է համարում ֆինանսական որոշում կայացնելուց առաջ ֆինանսական ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկատվության համեմատության անցկացումը, ընդ որում՝ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այս խմբի մասնաբաժինը կայուն կերպով մեծանում է (2014թ.-ի 87.0%-ից հասնելով 90.8%-ի՝ 2019թ.-ին և 92.4%-ի՝ 2025թ.-ին):
44. 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կարևոր դրական փոփոխություններ են տեղի ունեցել նաև այն հարցում, թե տեղեկատվության ինչ աղբյուրներից են մարդիկ օգտվում՝ ֆինանսական համակարգի և ֆինանսական ծառայությունների մասին տեղեկություն ստանալու համար: Նշված ժամանակահատվածում կայուն կերպով աճել է այն մարդկանց մասնաբաժինը, որոնք, որպես տեղեկատվության աղբյուր՝ օգտվում են մասնագիտացած ֆինանսական բնույթի կայքերից (21.2%, 2014-2025թթ.-ին աճը՝ 7.7 տ/կ), ֆինանսական կազմակերպությունների կայքերից (37.7%, 2014-2025թթ.-ին աճը՝ 22.1 տ/կ) կամ ՀՀ ԿԲ-ի կողմից ստեղծված ֆինանսական գործիքներից (12.4%, 2019-2025թթ.-ին աճը՝ 5.0 տ/կ):
45. Միևնույն ժամանակ՝ առայժմ մեծ է այն մարդկանց թիվը (43.0%), որոնք ֆինանսական համակարգի և ֆինանսական ծառայությունների մասին տեղեկություն ստանալու համար օգտվում են ոչ ֆորմալ աղբյուրներից՝ ծանոթներից, ընկերներից և բարեկամներից:
46. Ֆինանսական հաստատություններում իրավունքների խախտման դեպքում հարցվածների 66.0%-ը գիտի, թե ինչ քայլեր պետք է ձեռնարկել՝ խախտված իրավունքների պաշտպանության ուղղությամբ: Այդ ցուցանիշը բարելավվել է և 2014-2019թթ., և 2019-2025թթ. ժամանակահատվածներում՝ համապատասխանաբար 9.4 տ/կ-ով և 4.3 տ/կ-ով:
47. Հարցվածները գիտեն իրենց իրավունքների պաշտպանության մի շարք ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիներ: Այդ ուղիների կազմը 2025թ.-ին և դրա փոփոխությունը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում վեր են հանել հետաքրքիր տեղեկություններ: Այսպես՝ 2025թ.-ի իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիների մասին գիտելիքներում ամենաշատը հիշատակվել են իրավախորհրդատուները (իրավաբաններ և փաստաբաններ)՝ 44.0%: Սպառողների իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիների մասին գիտելիքներում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ուշագրավ փոփոխություն է դատարանների, ոստիկանության և մարդու իրավունքների պաշտպանի (ՄԻՊ) մասնաբաժինների շարունակական անկումը՝ համապատասխանաբար 10.5, 6.2 և 13.2 տոկոսային կետերով:
48. Մարդկանց ֆինանսական կարողությունների շրջանակներում իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիները համարվում են նախընտրելի՝ որպես օրենքի շրջանակներում հարցի լուծման եղանակ: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների մեծ մասը (71.7%) ֆինանսական հաստատության հետ վեճերի լուծման հարցում նախընտրում է ֆորմալ եղանակները: Այս խումբը զգալիորեն ավելացել է 2014-2019թթ. ժամանակահատվածում (16.3 տ/կ-ով), որից հետո (2019-2025թթ.-ին) նրա մասնաբաժինը գրեթե չի փոխվել:
49. Պայմանագիր կարդալու գործելակերպում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում իրավիճակը գրեթե չի փոխվել: Ավելին, նկատվում է վատթարացման միտում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դանդաղ, բայց կայուն կերպով աճում է ստորագրելուց առաջ պայմանագրերն ընդհանրապես չկարդացող մարդկանց թիվը (աճը՝ 4.7 տ/կ կամ 1.8 անգամ): Այս խնդիրը արմատական բարելավման կարիք ունի, որին կարելի է հասնել դպրոցներում և այլ կրթական հաստատություններում ֆինանսական կրթության ծրագրերում դրա վերաբերյալ համապատասխան թեմաներ ավելացնելով կամ խորացնելով, ինչպես նաև սոցիալական գովազդներով:
50. ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ վերջին 3 տարվա ընթացքում ֆինանսական հաստատությունների հետ վեճ են ունեցել հարցվածների 7.5%-ը: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝

վերջին 3 տարվա ընթացքում ֆինանսական հաստատությունների հետ վեճ ունեցած **հարցվածների միայն 74.8%-ն է որևէ քայլ ձեռնարկել այդ վեճի լուծման ուղղությամբ**: Դա գրեթե նույն ցուցանիշն է, ինչ 2019թ.-ին և 9.8 տոկոսային կետով պակաս, քան 2014թ.-ին:

51. Հարցվածները, որոնք ֆինանսական հաստատության հետ վեճ են ունեցել և դրա լուծման ուղղությամբ ինչ-որ քայլեր են ձեռնարկել (7.5%-ի 74.8%-ը), **մեծամասամբ (81.4% դեպքերում) իրականացրել են միայն ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) եղանակով հարցի լուծման գործողություններ**: Այս ձևով իրենց վեճը լուծող հարցվածների մասնաբաժինը **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում աճել է 14.7 տոկոսային կետով**, ինչն ինքնին կարևոր առաջընթաց է:
52. Վերջին տարիներին ֆինանսական համակարգի հաշտարարի (ՖՀՀ) ինստիտուտի վերաբերյալ արձանագրվել են կարևոր փոփոխություններ՝ **վստահության աճ և ճանաչելիության բարձրացում**: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ավելացել է նաև այն մարդկանց թիվը, որոնք հստակ և ճիշտ պատկերացում ունեն, թե ինչով է զբաղվում ՖՀՀ-ն**: Այսպես՝ ՖՀՀ-ի գործառույթը ճիշտ գիտեն հարցվածների 53.6%-ը, որը 13.9 տոկոսային կետով ավելի բարձր է, քան 2014թ.-ին: Բավականին դրական ընկալում է ձևավորվել ՖՀՀ-ի կարևորության նկատմամբ: Սպառողների շահերի պաշտպանության տեսանկյունից **ՖՀՀ-ի դերը կարևոր են համարում հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը՝ 83.1%-ը**: ՖՀՀ-ի դերի կարևորության ընկալումները **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կայուն կերպով և շարունակաբար բարելավվել են**՝ աճը կազմում է 17.8 տոկոսային կետ:
53. Վերջին տարիներին (2019-2025թթ.-ին) արձանագրվել է **ֆինանսական զեղծարարության և խարդախությունների մասին մարդկանց գիտելիքների աճ**: Եթե 2019թ.-ին մեկ հարցվողը կարողանում էր նշել ֆինանսական զեղծարարության միջին հաշվով 0.4 տարբերակ, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում է 0.8: Չգալիորեն (24.3 տ/կ-ով) **ավելացել է մարդկանց մասնաբաժինը, որոնք կարողանում են նշել առնվազն մեկ ֆինանսական զեղծարարության տարբերակ**. Նրանց թիվը 2019թ.-ի 30.6%-ից 2025թ.-ին հասել է 54.9%-ի:
54. Հատկապես **ավելացել է այն մարդկանց թիվը**, որոնք, որպես ֆինանսական զեղծարարություն՝ նշում են **ինտերնետային և հեռախոսային զեղծարարությունները և խարդախությունները, վճարային քարտերի վերաբերյալ տեղեկությունների շորթումները**: Վերջին տարիներին նկատվում է նշված զեղծարարությունների մասին տեղեկատվության շրջանառման ավելի շատ դեպքեր՝ ՉԼՄ-ներում և սոցիալական ցանցերում: Կարելի է ենթադրել, որ «բնակչություն-ֆինանսական համակարգ» շփումների աճին զուգընթաց ավելացել են նաև նմանատիպ զեղծարարությունների և խարդախությունների դեպքերի կամ դրանց փորձերի թիվը: Դրանց մասին տեղեկատվության շրջանառման ծավալների աճը նպաստում է, որ մարդիկ դառնան ավելի տեղեկացված և գիտելիքներով զինված:
55. Ֆինանսական զեղծարարության փորձերից պաշտպանվելու կամ դրանցից խուսափելու հարցում 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում արձանագրվել է կարևոր փոփոխություն. **ավելացել է հարցվածների մասնաբաժինը, որոնք զգուշավորությամբ կամ կասկածանքով են վերաբերվում գրավիչ ֆինանսական տեղեկատվությանը՝ ենթադրելով, որ դրանք կարող են լինել ֆինանսական զեղծարարության կամ խարդախության փորձեր**: Ընդ որում՝ այս փոփոխությունը նկատվել է կասկածելի ֆինանսական տեղեկատվության բոլոր տեսակների պարագայում:
56. Լավ է պատկերը նաև այն հարցում, թե հարցվածներն **ինչպես են վերաբերվում անծանոթ աղբյուրից ստացված գրավիչ ֆինանսական առաջարկներին**: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **հարցվածների 77.5%-ը կտրուկ մերժում է այդպիսի առաջարկները**: Եվս 15.0%-ը նման առաջարկներին վերաբերվում է բացասաբար և զգուշավորությամբ. այս խումբը ևս դժվար թե ընկնի հնարավոր զեղծարարների (անծանոթներ, որոնք անում են գրավիչ ֆինանսական առաջարկներ) թակարդը: Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում **իրավիճակը գրեթե կայուն է և նկատելի փոփոխություններ չեն արձանագրվել**:

57. **Վերջին տարիներին թվային ֆինանսների արագընթաց զարգացման միտումները հավելյալ ռիսկեր են առաջացնում սպառողների (օգտագործողների) համար:** Օնլայն ֆինանսական ծառայություններից (օնլայն/մոբայլ բանկինգ, օնլայն առևտուր) օգտվելու համար մարդիկ տարբեր հարթակներում լրացնում են իրենց անձնական տվյալները, բանկային հաշվի կամ վճարային քարտի համարները: Այդ իրավիճակում ֆինանսական զեղծարարների համար բացվում են նոր հնարավորություններ՝ մարդկանց խաբելու և նրանց միջոցներին տիրանալու համար: Ուստի թվային ֆինանսների հետ կապված զեղծարարություններին դիմակայելու թեման մեր օրերում ստացել է մեծ արդիականություն:
58. ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ **հարցվածների ճնշող մեծամասնությունը բավականին զգույշ է իր անձնական տվյալները երրորդ կողմին տրամադրելու հարցում:** Այսպես՝ 1) իրենց բանկային հաշվի գաղտնաբառն ու PIN կոդը ուրիշներին երբեք չեն տրամադրում հարցվածների 88.8%-ը, 2) իրենց անձնական տվյալները բաց օնլայն հարթակներում չեն տեղադրում հարցվածների 93.6%-ը: **Սակայն խնդիր կա՝ կապված օնլայն ֆինանսական ծառայության առաջարկ ստանալիս առաջարկողի լիցենզավորված լինելու փաստը ստուգելու հետ.** հարցվածների ընդամենը 13.0%-ն է այդ գործողությունը կատարում: **Հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը՝ 74.5%-ը երբեք չի ստուգում օնլայն ֆինանսական առաջարկ անողի լիցենզավորված լինելու փաստը:** Հիմնական պատճառը, Խորհրդատուի գնահատմամբ՝ դրա ձևը չիմանալն է (ինչպես և որտեղ դա ստուգել):

Ամփոփիչ կարևոր նկատառում.

59. ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ ֆինանսական կարողությունների «Գիտելիք-Հմտություններ-Վերաբերմունք-Վարքագիծ» շղթայում առկա է մեծ խզում՝ «Գիտելիքի» և «Վարքագծի» ինդեքսների միջև: Մասնավորապես՝
- ▶ «Գիտելիքի» ինդեքսն ամենացածրն է՝ 32%:
 - ▶ «Վարքագծի» ինդեքսը գրեթե կրկնակի ավելի բարձր է (62%), քան «Գիտելիքի» ինդեքսը (32%):
 - ▶ Ընդ որում՝ 2014-2025թթ.-ին «Վարքագծի» ինդեքսն աճել է Էապես (18.3 տ/կ-ով), իսկ «Գիտելիքի» ինդեքսը՝ շատ քիչ չափով (2.7 տ/կ-ով):
60. «Գիտելիքի» և «Վարքագծի» ինդեքսների ցուցանիշները և փոփոխության դինամիկան վկայում են, որ ՀՀ բնակչության կողմից **ֆինանսական ծառայությունների օգտագործումն իր ծավալների մեջ մեծանում է ավելի արագ, քան դրա համար անհրաժեշտ գիտելիքների բազան:** Նման իրավիճակում կա ռիսկ, որ քաղաքացիները կարող են օգտվել ինչ-որ ֆինանսական ծառայությունից՝ առանց դրա դրական և բացասական կողմերին լիարժեքորեն տիրապետելու: Դա նույնն է, թե. ա) վերցնեն վարկ՝ առանց տոկոսադրույքը կամ տոկոսների գծով ծախսերի չափն իմանալու, կամ բ) վերցնեն պարտք՝ առանց դրա մարման համար սեփական հնարավորությունները հաշվի առնելու և այլն:
61. Ուստի՝ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները հուշում և մատնացույց են անում, որ **ֆինանսական կրթման գալիք ծրագրերում շեշտը պետք է դրվի մարդկանց ֆինանսական գրագիտության և գիտելիքների ավելացման վրա:**
62. Բնակչության ֆինանսական գիտելիքների ավելի ինտենսիվ զարգացումը հրատապ անհրաժեշտություն է: Ներկայումս առկա են մեծ թվով նախադրյալներ (*հիփոթեքային շուկայի զարգացման տեմպերը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակիցների թվի շարունակական ավելացումը, օնլայն առևտրի և անկանխիկ գործառնությունների ծավալների աճը, առողջության պարտադիր ապահովագրության համակարգի ներդրման առաջիկա (2026թ.) պլանները*), կարծելու համար, որ առաջիկա տարիներին ՀՀ բնակչության կողմից ֆինանսական ծառայությունների օգտագործման ծավալները շարունակելու են աճել, և **այդ գործընթացների մեջ մարդիկ պետք է մտնեն գիտելիքների նվազագույն բավարար պաշարով:**

3 ՀՀ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆԴԵՔՍԸ

Աղյուսակ 6. ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների 2025թ.-ի ինդեքսը և դրա համեմատությունը 2019թ.-ի և 2014թ.-ի ինդեքսների հետ

Օգտագործված նշաններ.

▲ - աճ՝ տոկոսային կետով
▼ - նվազում՝ տոկոսային կետով

Ֆինանսական կարողությունների հատկանիշներ →		A. ԳԻՏԵԼԻՔ	B. ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	C. ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՄԸ	D. ՎԱՐՔԱԳԻԾ	ԻՆԴԵՔՍ A-D
Ֆինանսական կարողությունների թեմատիկ ուղղություններ	A. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԵՎ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՍՎԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	26.4%	70.4%	63.8%	41.8%	50.6%
	Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →	▼ 0.8	▼ 0.1	▲ 16.4	▲ 15.9	▲ 7.9
	Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →	▲ 1.8	▲ 6.9	▲ 2.6	▲ 2.3	▲ 3.4
	B. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	49.1%	39.1%	76.9%	59.4%	56.1%
	Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →	▼ 1.8	▲ 7.7	▲ 10.4	▲ 6.2	▲ 5.6
	Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →	▼ 3.3	▼ 3.0	▲ 12.1	▲ 11.6	▲ 4.4
	C. ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԵՐԿԱՐԱԺԱՄԱԿԵՏ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ	37.6%	27.3%	70.5%	48.3%	45.9%
	Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →	▲ 6.1	▼ 7.9	▲ 14.3	▲ 7.3	▲ 5.0
	Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →	▲ 4.0	▼ 0.2	▲ 13.2	▲ 12.1	▲ 7.3
	D. ՊԱՐՏՔԻ ԱՐՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	35.6%	56.7%	80.8%	71.3%	61.1%
	Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →	▲ 9.4	▲ 4.6	▲ 28.9	▲ 16.7	▲ 14.9
	Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →	▼ 3.4	▲ 4.2	▼ 0.3	▲ 4.0	▲ 1.1
	E. ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔԱԳՐՈՒՄ, ՀԱՄԵՄԱՏՈՒՄ ԵՎ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՅԱՑՈՒՄ	20.0%	86.4%	78.2%	46.4%	57.7%
	Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →	▲ 5.2	▲ 8.5	▲ 4.1	▲ 18.2	▲ 9.0
	Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →	▼ 6.3	▲ 0.0	▲ 3.3	▲ 5.1	▲ 0.5
	F. ՍԵՓԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	45.6%	91.8%	79.2%	81.3%	74.5%
	Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →	▲ 16.5	▲ 19.8	▲ 20.5	▲ 15.6	▲ 18.1
	Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →	▼ 8.3	▲ 4.6	▲ 1.8	▼ 3.9	▼ 1.4
	G. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻՑ ԱՆՎՏԱՆԳ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄ	9.8%	17.8%	85.3%	84.2%	49.3%
	Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →	▲ 4.0	▲ 5.2	▲ 7.7	▲ 12.5	▲ 7.4
	Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →	▼ 4.2	▼ 0.6	▲ 2.8	▲ 4.6	▲ 0.6
ԻՆԴԵՔՍ A-G		32.0%	55.7%	76.4%	61.8%	56.5%
Փոփոխություն 2019-2025, տ/կ →		▲ 5.5	▲ 5.4	▲ 14.6	▲ 13.2	▲ 9.7
Փոփոխություն 2014-2019, տ/կ →		▼ 2.8	▲ 1.7	▲ 5.1	▲ 5.1	▲ 2.3

- ▶ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների ինդեքսը (ՖԿԻ) կազմում է 56.5%**: Դա համապատասխանում է ֆինանսական կարողությունների «միջին մակարդակ» բնորոշմանը:
- ▶ ՀՀ բնակչության 2025թ.-ի ՖԿԻ-ն (56.5%) **2019թ.-ի ինդեքսի համեմատ աճել է 9.7 տոկոսային կետով**, իսկ **2014թ.-ի ինդեքսի համեմատ՝ 12.0 տոկոսային կետով**:
- ▶ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **ապահովվել և 6.5 տոկոսային կետով գերակատարվել է 2021թ.-ի ՖԿԾ 2-րդ փուլի (2021-2025թթ.) համար պլանավորված նպատակային ցուցանիշը (50.0%)**:
- ▶ 2025թ.-ի ՖԿԻ-ն (56.5%) բարձր է ոչ միայն 2021թ.-ի ՖԿԾ-ով 2025թ.-ի համար պլանավորված նպատակային (թիրախային) ցուցանիշից (50.0%), **այլ նաև 2031թ.-ի պլանավորված նպատակային (թիրախային) ցուցանիշից (55.0%)**: Սա նշանակում է, որ **ՖԿԾ 3-րդ փուլի (2026-2030թթ.) համար ՖԿԻ-ի նպատակային (թիրախային) ցուցանիշը պետք է վերանայվի**:
- ▶ ՀՀ բնակչության **2025թ.-ի ՖԿԻ-ի աճն ապահովվել է իր բոլոր բաղադրիչների՝ ֆինանսական կարողությունների թեմատիկ ուղղությունների (թվով 7) և հատկանիշների (թվով 4) կարողությունների աճի շնորհիվ**: Ինդեքսի աճը 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում եղել է ավելի շատ (9.7 տ/կ-ով), քան 2014-2019թթ. ժամանակահատվածում (2.3 տ/կ): Դա պայմանավորված է 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում ՀՀ բնակչության կողմից **ֆինանսական ծառայությունների (բանկային հաշիվ, վճարային քարտեր, թվային գործիքներ, օնլայն առևտուր) օգտագործման ծավալների աննախադեպ աճով**. **ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ առնվազն մեկ ֆինանսական ծառայությունից օգտվող չափահաս անձանց թիվը հասել է 97.9%-ի (2019թ.-ին եղել է 85.1%, իսկ 2014թ.-ին՝ 65.6%)**:
- ▶ **Ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու փորձը քաղաքացիների մոտ բարձրացնում է ֆինանսական կարողությունները**՝ ձևավորելով նոր գիտելիքներ և հմտություններ, բարենպաստ վերաբերմունք և խելամիտ վարքագիծ: **Ներկայումս առկա են մեծ թվով նախադրյալներ՝ ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների հետագա բարձրացման համար**: Մասնավորապես՝ *հիփոթեքային շուկայի զարգացումը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակիցների թվի շարունակական ավելացումը, օնլայն առևտրի և անկանխիկ գործառնությունների ծավալների աճը, առողջության պարտադիր ապահովագրության համակարգի ներդրման առաջիկա (2026թ.) պլանները* առաջիկա տարիներին կլինեն ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների բարձրացման հիմնական շարժիչ գործոնները:
- ▶ ՀՀ բնակչության 2025թ.-ի ՖԿԻ-ն (56.5%) **ըստ սոցիալ-ժողովրդագրական խմբերի** որոշակիորեն տարբերվում է: Արդյունքները հետևյալն են.

ՖԿ ԻՆԴԵՔՍ-2025		→ 56.5%	
<i>ըստ բնակչության առանձին խմբերի ↓</i>			
<i>Ըստ բնակավայրի տիպի</i>	<i>Երևան</i>	→ 57.1%	<i>Քաղաքներում՝ Երևանում և մարզային քաղաքներում բնակվող բնակչության ֆինանսական կարողություններն ավելի բարձր են, քան գյուղերում բնակվողների շրջանում</i>
	<i>Մարզ. քաղաք</i>	→ 57.1%	
	<i>Գյուղ</i>	→ 55.2%	
<i>Ըստ սեռի</i>	<i>Տղամարդ</i>	→ 56.4%	<i>Հայաստանում տղամարդկանց և կանանց ֆինանսական կարողությունները գրեթե նույնն են</i>
	<i>Կին</i>	→ 56.5%	
<i>Ըստ տարիքային խմբերի</i>	<i>18-34 տ</i>	→ 59.1%	<i>Ֆինանսական կարողություններն ավելի բարձր են երիտասարդների (18-34 տ) շրջանում: Ընդ որում՝ որքան բարձր է մարդկանց տարիքը, այնքան ավելի ցածր է նրանց ֆինանսական կարողությունների մակարդակը</i>
	<i>35-62 տ</i>	→ 56.9%	
	<i>63 տ և +</i>	→ 53.0%	

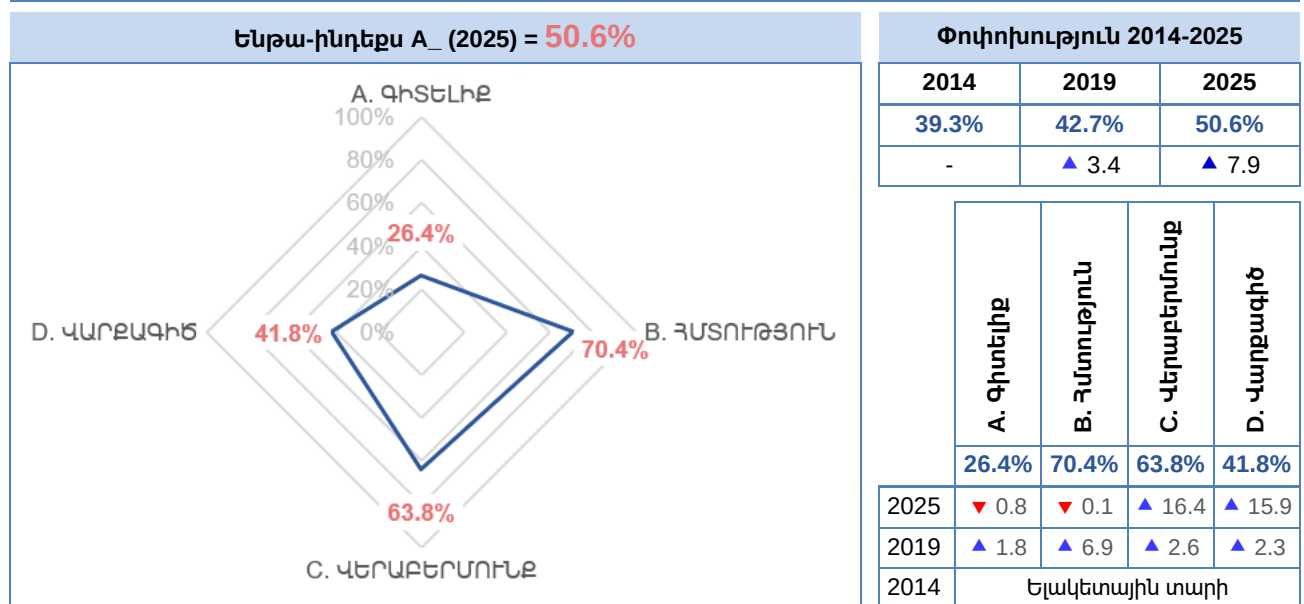
Ըստ կրթական մակարդակի	Միջնակարգ	→	54.2%	Ֆինանսական կարողություններն ավելի բարձր են բարձրագույն կրթությամբ անձանց շրջանում: Ընդ որում՝ որքան ցածր է մարդկանց կրթական մակարդակը, այնքան ավելի ցածր է նրանց ֆինանսական կարողությունների մակարդակը
	Մասնագիտական	→	54.9%	
	Բարձրագույն	→	60.5%	
Ըստ անձնական եկամուտների մակարդակի	Մինչև 75,000 ՀՀԴ	→	53.9%	Ֆինանսական կարողություններն ավելի բարձր են ավելի բարձր եկամուտներ ունեցող անձանց շրջանում: Ընդ որում՝ որքան ցածր է մարդկանց եկամուտների մակարդակը, այնքան ավելի ցածր է նրանց ֆինանսական կարողությունների մակարդակը
	75,000-299,999 ՀՀԴ	→	57.8%	
	300,000 ՀՀԴ և ավել	→	61.1%	

- ▶ Ստորև ներկայացված են ՀՀ բնակչության ֆինանսական կարողությունների գնահատման 2025թ.-ի հետազոտության արդյունքները, ինչպես նաև դրանց փոփոխությունները՝ համեմատած 2019թ.-ին և 2014թ.-ին անցկացված հետազոտությունների արդյունքների հետ:
- ▶ Հետազոտության արդյունքները ներկայացված են ըստ ֆինանսական կարողությունների թվով 7 թեմատիկ ուղղությունների և ՖԿԳ-2025-ի հարցաշարի հարցերի հերթականության:

4 ՀՀ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՖԿԳ-2025-Ի ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

4.1 ԲԱԺԻՆ A. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԵՎ ՄԱԿՐՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

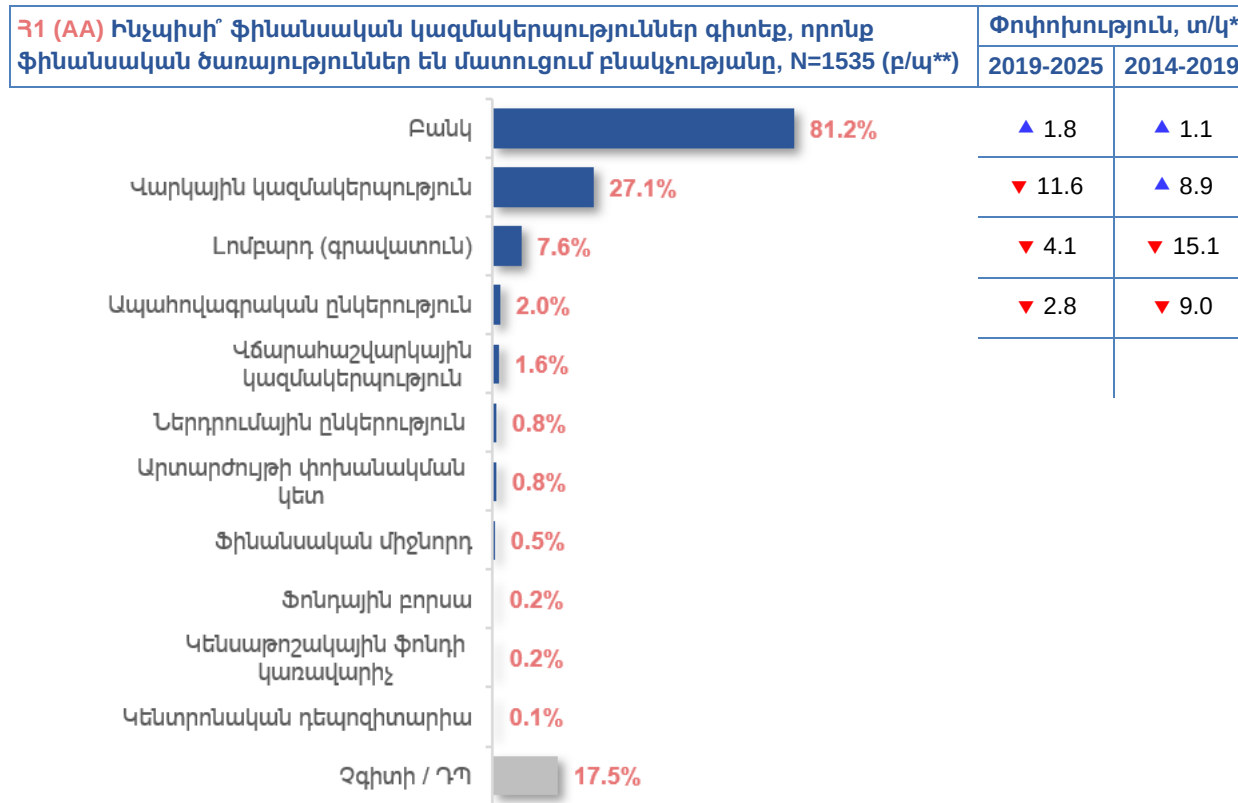
Գծապատկեր 12. Ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին

- Ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների ենթա-ինդեքսը ձևավորվել է գիտելիքների 8, հմտությունների 3, վերաբերմունքի 2 և վարքագծի 3 հարցերի արդյունքների հիման վրա:
- Ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների ենթա-ինդեքսի **2019-2025թթ.-ին արձանագրված 7.9 տոկոսային կետով աճը պայմանավորված է ինդեքսի աճ ունեցող հետևյալ գործոններով.**
 - (C. Վերաբերմունք).** Ֆինանսական համակարգի կազմակերպությունների նկատմամբ վստահության աճ, ֆինանսական և տնտեսական ցուցանիշներին հետևելու կարևորության աճ:
 - (D. Վարքագիծ).** Ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու ծավալների աննախադեպ աճ, առցանց (օնլայն) ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու հաճախականության աճ, ֆինանսական և տնտեսական կարևոր ցուցանիշներին հետևելու աճ:
- Ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների ենթա-ինդեքսի վրա մեծ է «B. Հմտությունների» ազդեցությունը (2025թ.-ին՝ 70.4%): Սակայն դրա ցուցանիշը 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում գրեթե չի փոխվել և ազդեցություն չի ունեցել 2025թ.-ի ՖԿԳ-ի վրա:
- Փոփոխություններ տեղի չեն ունեցել նաև ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների վերաբերյալ «A. Գիտելիքներում»: Ինչպես միշտ՝ ՀՀ բնակչության գերակշիռ մասի շրջանում «ֆինանսական կազմակերպության» տակ հասկացվում են բանկերը, իսկ «ֆինանսական ծառայությունների» տակ՝ բանկերի կողմից առաջարկվող ծառայությունները: Նվազել են ֆինանսական և մակրոտնտեսական կարևոր հասկացությունների վերաբերյալ գիտելիքները: Այս բոլորը միասին հանգեցրել են «A. Գիտելիքներ» ենթա-ինդեքսի փոքր նվազման:

4.1.1 Ֆինանսական կազմակերպությունների և ծառայությունների հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 13. Գիտելիք-ֆինանսական կազմակերպություններ

* - տ/կ = տոկոսային կետ

** - բ/պ = բազմակի պատասխաններ

► «Ֆինանսական ծառայություն մատուցող կազմակերպություն» ձևակերպման տակ ՀՀ բնակչությունը հիմնականում հասկանում է վարկատու կազմակերպություններին՝ բանկերին, վարկային կազմակերպություններին և լոմբարդներին (տես [Գծապատկեր 13](#)):

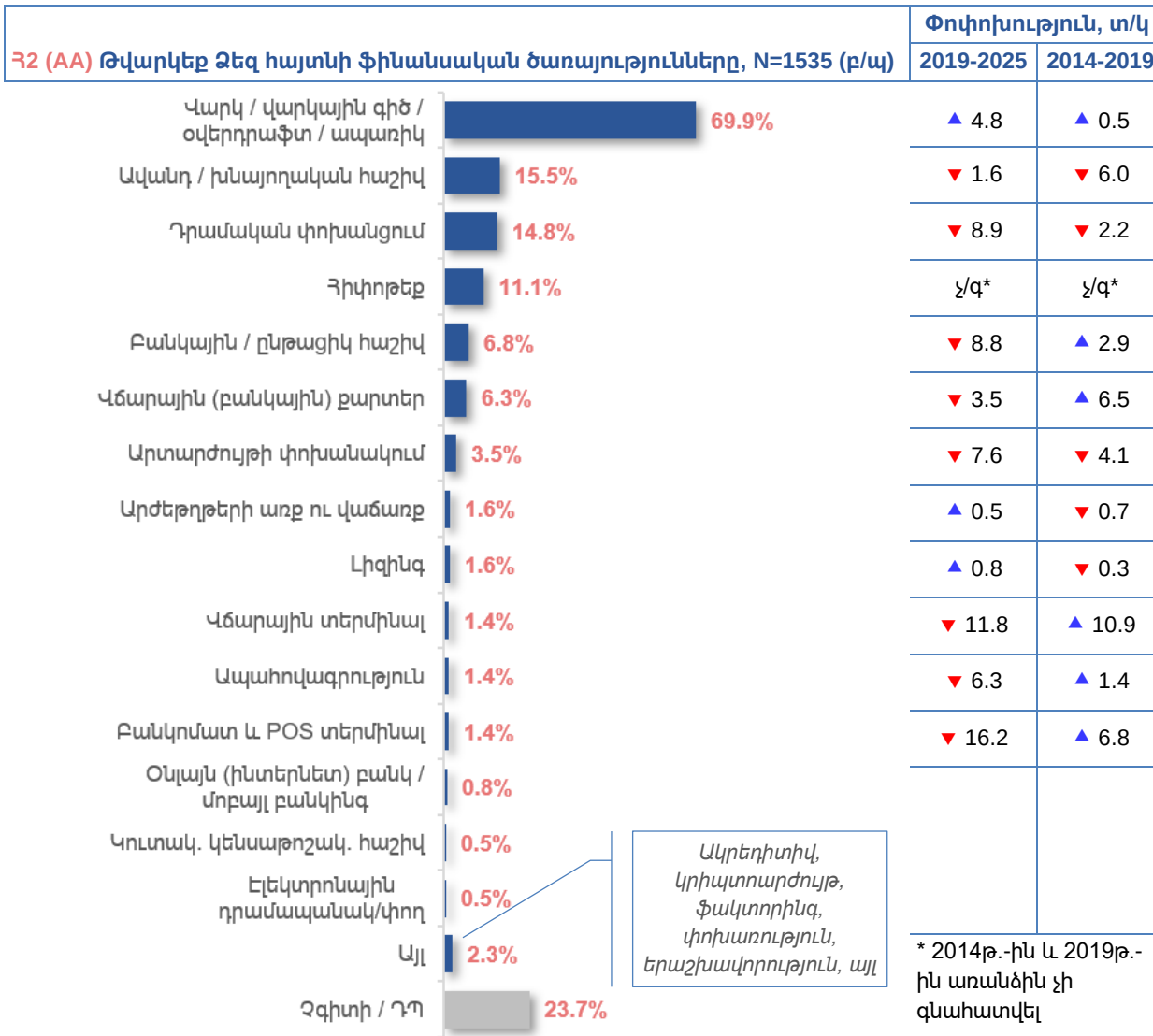
► Այնպիսի կազմակերպություններ, ինչպիսիք են ապահովագրական ընկերությունները, վճարահաշվարկային կազմակերպությունները, արտարժույթի փոխանակման կետերը և այլն՝ չեն ընկալվում որպես ֆինանսական ծառայություն մատուցող կազմակերպություններ:

► Այս հարցում 2014-2025թթ.-ին դրական տեղաշարժ չկա: Ավելին, «ֆինանսական ծառայություն մատուցող կազմակերպության» անուններ նշելիս հարցվողները տալիս են ավելի ու ավելի քիչ կազմակերպությունների անուններ: Այսպես, 2014թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ մեկ հարցվածի կողմից նշվել է միջինը 1.7 կազմակերպության անուն, 2019թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ՝ 1.4 անուն, իսկ 2025թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ՝ 1.2 անուն:

► Միակ կազմակերպությունը բանկերն են, որոնց վերաբերյալ հարցվածների գիտելիքներն ու տեղեկացվածությունը, որպես ֆինանսական ծառայություններ մատուցողի՝ անշեղորեն աճում են:

- Ֆինանսական ծառայություն մատուցող կազմակերպությունների տեսակների վերաբերյալ ստացված պատասխանների փոքր թիվը (2025թ.-ին՝ 1 հարցվածի կողմից՝ 1.2 անուն) մարդկանց գիտելիքի պակասի կամ թերի ընկալումների հետևանք է: Ահավասիկ՝ երկու ապացույց. 1) ապահովագրական ընկերությունների ծառայություններից օգտվում է հարցվածների 28.3%-ը, սակայն նրանց միայն 2.0%-ն է ապահովագրական ընկերություններին նշել որպես ֆինանսական ծառայություն մատուցող (տես [Գծապատկեր 15](#)), 2) կուտակային կենսաթոշակային հաշիվներ ունեն հարցվածների 31.8%-ը, սակայն նրանց միայն 0.2%-ն է կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչներին նշել որպես ֆինանսական ծառայություններ մատուցող:

Գծապատկեր 14. Գիտելիք-ֆինանսական ծառայություններ

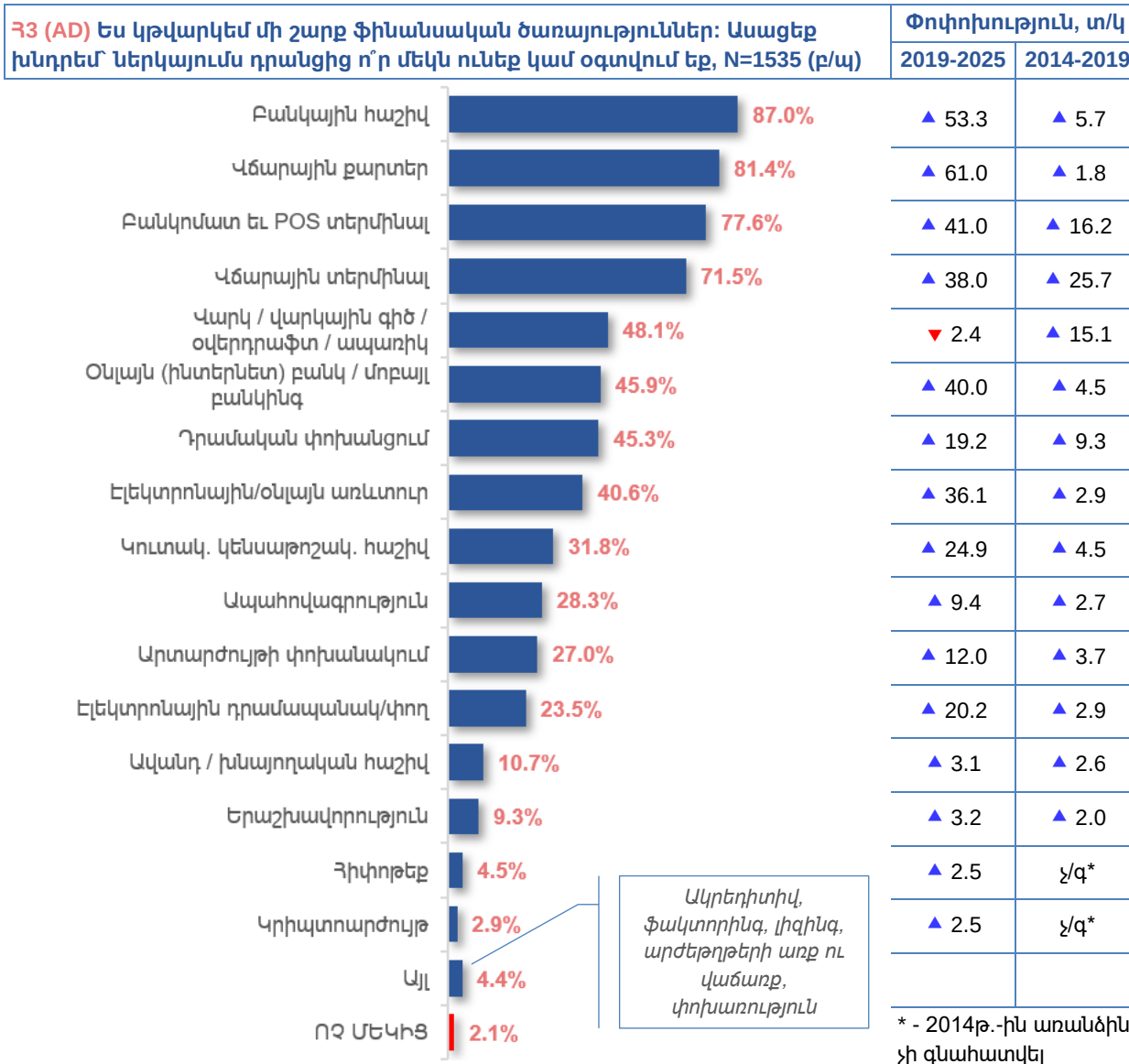
▶ Այնպես, ինչպես բանկերն ամենաճանաչված ֆինանսական կազմակերպությունն են, այնպես էլ նրանց հիմնական պրոդուկտը՝ **վարկերը** («վարկ, վարկային գիծ, օվերդրաֆտ, ապառիկ») **ամենաճանաչված ֆինանսական ծառայությունն են** (տես [Գծապատկեր 14](#)):

▶ Առհասարակ՝ **հարցվածների գիտելիքներն առավել շատ են բանկերի կողմից առաջարկվող ծառայությունների վերաբերյալ**, մասնավորապես՝ ավանդների (15.5%), դրամական փոխանցումների (14.8%), բանկային հաշվի (6.8%) և վճարային քարտերի (6.3%) վերաբերյալ:

▶ Մյուս ֆինանսական ծառայությունների (արտարժույթի փոխանակում, լիզինգ, ապահովագրություն և այլն) վերաբերյալ հարցվածների գիտելիքներն ու տեղեկացվածությունն ավելի պակաս են: Սակայն դա չի նշանակում, որ մարդիկ չգիտեն (ծանոթ չեն) այդ ծառայությունների մասին: Պարզապես՝ հարցվածների մեծ մասը չգիտեն, որ իրենց իսկ կողմից օգտագործվող ծառայությունները կոչվում են «ֆինանսական»: Այսպես, բանկոմատներից և POS տերմինալներից օգտվում է հարցվածների 77.6%-ը, սակայն դա որպես ֆինանսական ծառայություն՝ նշել է հարցվածների միայն 1.4%-ը (տես [Գծապատկեր 15](#)): Կամ վճարային քարտերից օգտվում է հարցվածների 81.4%-ը, սակայն դա որպես ֆինանսական ծառայություն՝ նշել է հարցվածների միայն 6.3%-ը:

▶ **Ֆինանսական ծառայությունների վերաբերյալ գիտելիքների հարցում 2014-2025թթ.-ին ևս դրական տեղաշարժ չկա**. «ֆինանսական ծառայությունների» անուններ նշելիս հարցվածները տալիս են ավելի ու ավելի քիչ տարբերակներ: Այսպես, 2014թ.-ի և 2019թ.-ի ՖԿԳ հետազոտությունների ժամանակ մեկ հարցվածի կողմից նշվել է 2.0 ֆինանսական ծառայության անուն, իսկ 2025թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ՝ 1.4 անուն:

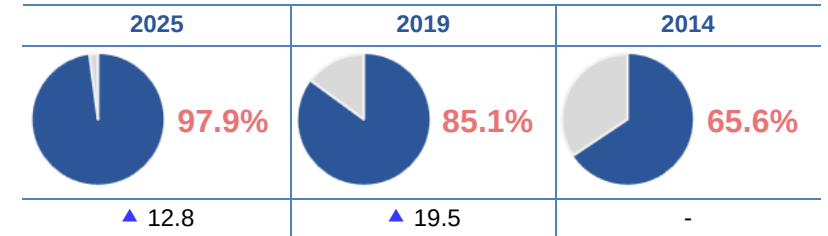
Գծապատկեր 15. Վարքագիծ-Ֆինանսական ծառայություններ

► Թեպետ հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունն այնքան էլ լավ չի պատկերացնում, թե որոնք են ֆինանսական կազմակերպությունները կամ ֆինանսական ծառայությունները, այդ նույն գերակշիռ մեծամասնությունը հանդիսանում է ֆինանսական ծառայությունների ակտիվ օգտվող: **ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ առնվազն մեկ ֆինանսական ծառայությունից օգտվում է հարցվածների 97.9%-ը** (տես [Գծապատկեր 15](#)):

► 2014-2025թթ.-ին ֆինանսական ծառայություններից օգտվողների թիվն Էապես ավելացել է՝ 65.6%-ից հասնելով 97.9%-ի:

Գծապատկեր 16. Ֆինանսական ծառայություններից օգտվողների մասնաբաժինը և փոփոխությունը (տ/կ) 2014-2025թթ.-ին

► 2014-2025թթ.-ին **4.6 անգամ ավելացել է մեկ անձի կողմից օգտագործվող ֆինանսական ծառայությունների քանակը**: Այսպես՝ 2014թ.-ին մեկ հարցվածն օգտվել է միջին հաշվով 1.7, 2019թ.-ին՝ 2.7, իսկ 2025թ.-ին՝ 6.4 ֆինանսական ծառայությունից:

► 2014-2025թթ.-ին դիտարկված բոլոր 20 տեսակի ֆինանսական ծառայությունների օգտագործումը հարցվածների մոտ ավելացել է, ընդ որում՝ **2014-2019թթ.-ին՝ դանդաղ տեմպով, իսկ 2019-2025թթ.-ին՝ կտրուկ տեմպով**:

* - 2014թ.-ին առանձին չի գնահատվել

- 2019-2025թթ.-ին օգտագործման ծավալների աճով հատկապես առանձնանում են հետևյալ ֆինանսական ծառայությունները: **1) վճարային քարտերը (61.0 տ/կ), 2) բանկային հաշիվները (53.3 տ/կ), 3) բանկոմատ և POS տերմինալները (41.0 տ/կ), 4) օնլայն (ինտերնետ) / մոբայլ բանկինգը (40.0 տ/կ), 5) վճարային տերմինալները (38.0 տ/կ), 6) էլեկտրոնային/օնլայն առևտուրը (36.1 տ/կ):** Նշված ֆինանսական ծառայությունների օգտագործման ծավալների կտրուկ ավելացումը պայմանավորված է հետևյալ մի շարք հանգամանքներով.
- 2022թ.-ի մայիսից ՀՀ Կառավարությունը, անկանխիկ եղանակով գործարքների խթանման նպատակով, իրականացնում է **անկանխիկ եղանակով վճարումներից կենսաթոշակառուներին հետվճար տրամադրելու միջոցառում**:
 - 2022թ.-ի հուլիսից ուժի մեջ է մտել «Անկանխիկ գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքը, որը **խիստ սահմանափակումներ է մտցրել կանխիկ գործառնությունների նկատմամբ: Անկանխիկ գործարքները պարտադիր են դարձել** կազմակերպությունների, անհատ ձեռնարկատերերի, նոտարների, փաստաբանների համար (բացառությամբ արժեքից կախված որոշ գործարքների), ֆիզիկական անձանց միջև գործարքների համար³, աշխատավարձերի և կրթաթոշակների վճարման, ներկայացուցչական և գործուղումների ծախսերի համար, բժշկական և կրթական ծառայությունների վճարների համար, ապահովագրական հատուցումների համար և այլն:
 - «Անկանխիկ գործառնությունների մասին» ՀՀ օրենքով սահմանվել է, որ վճարային գործիքներ կիրառելու պարտավորություն ունեցող բոլոր սուբյեկտները⁴, բացառությամբ կրպակների, պարտավոր են քաղաքացու ցանկությամբ վճարումն ընդունել անկանխիկ ձևով՝ քարտի միջոցով (01.07.2022թ.-ից): Այս խնդրի լուծման համար նշված բոլոր սուբյեկտներն իրենց մոտ տեղադրել են POS տերմինալներ: Խոսքը գնում է հազարավոր սուբյեկտների մասին:
 - 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում, մասնավորապես՝ 01.02.2023թ.-ից, **ներդրվել է Հայաստանում կենսաթոշակները և նպաստները բացառապես անկանխիկ եղանակով (որոշ բացառություններով)՝ բանկերի միջոցով վճարման կարգ:** Այս կարգի ներդրման արդյունքում հազարավոր մարդիկ (կենսաթոշակառուներ և նպաստառուներ), որոնք նախկինում չէին օգտվում ֆինանսական ծառայություններից, ստիպված եղան ունենալ բանկային հաշիվ և վճարային քարտեր:
 - Վերջին տարիներն առանձնանում են **էլեկտրոնային առևտրի տեղական** (List, Buy.am և այլն) և միջազգային (Glovo, Amazon, Booking, Yandex, Temu, Wildberries, Ozon և այլն) **հարթակների արագընթաց զարգացմամբ:** Էլեկտրոնային առևտրի հարմարավետությունը (հեշտ և մշտական հասանելիություն), ապրանքների և ծառայությունների աննախադեպ բազմազանությունը և մատչելիությունը (մեծ տեսականի, հեշտ ընտրության, մատչելի գներ) խթանում է Հայաստանում էլեկտրոնային առևտրի ծավալների աճին, ինչն էլ իր հերթին խթանում է դրա համար անհրաժեշտ ֆինանսական ծառայությունների (բանկային հաշիվ, վճարային քարտեր, օնլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգ) օգտագործման աճին: ՀՀ ԿԲ-ի տվյալներով՝ Հայաստանում էլեկտրոնային առևտրի ծավալը 2024թ.-ին կազմել է 972.5 մլրդ դրամ, **ինչը 75%-ով ավելի է, քան 2023 թ.-ին:** Հայաստանում էլեկտրոնային առևտուրը շարունակում է ակտիվորեն զարգանալ: Օնլայն առևտրի աճը խթանվում է տեխնոլոգիական առաջընթացով, վճարային համակարգերի կատարելագործմամբ և սպառողների վարքագծի փոփոխություններով:
- Կուտակային կենսաթոշակային հաշիվների օգտագործման նկատելի աճը (24.9 տ/կ) պայմանավորված է նրանով, որ վարձու աշխատողների թվաքանակում տարեց տարի ավելանում է 1974թ.-ի հունվարի 1-ից հետո ծնվածների թիվը և մասնաբաժինը, որոնք հանդիսանում են պարտադիր կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասնակիցներ:

³ Նույն օրենքով՝ 01.07.2023թ.-ից ֆիզիկական անձանց միջև 300 հազ. դրամը գերազանցող վճարումը և վճարման ստացումը բոլոր գործարքների համար իրականացվում են անկանխիկ ձևով

⁴ Հսկիչ դրամարկղային մեքենաներ կիրառելու պարտավորություն ունեցող, ինչպես նաև օդային տրանսպորտով կատարվող ուղևորափոխադրումների տոմսերի վաճառք իրականացնող սուբյեկտները

4.1.2 Ֆինանսական ոլորտի կարևոր տերմինների և ձևակերպումների հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 17. Գիտելիք-ՀՀ ԿԲ հիմնական խնդիր, գնաճի հաշվարկում, արտարժույթի փոխարժեքի ձևավորում, վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքների սահմանում

	Ծիշտ պատասխան	Ծիշտ գիտեն (N=1535)	Փոփոխություն, տ/կ	
			2019-2025	2014-2019
Հ5 (AA) Ո՞րն է Կենտրոնական բանկի հիմնական խնդիրը	Գների կայունությունն ապահովելը	 29.1%	▼ 7.9	▲ 0.1
Հ7 (AA) Ի՞նչ սկզբունքով է հաշվարկվում գնաճը (ինֆլացիան)	Հաշվարկվում է մեծ սպառում ունեցող ապրանքների գների փոփոխության հիման վրա	 30.7%	▼ 6.1	▲ 0.1
Հ9 (AA) Ինչպե՞ս է ձևավորվում արտարժույթի փոխարժեքը ՀՀ դրամի նկատմամբ	Ձևավորվում է արժույթների առք ու վաճառքի շուկայական ցուցանիշների հիման վրա	 24.4%	▼ 9.4	▲ 3.0
Հ13 (AA) Ո՞վ է որոշում առևտրային բանկերի վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքները	Առևտրային բանկերը	 27.6%	▼ 2.3	▼ 0.7

▶ 2014-2025թթ.-ին ֆինանսների ոլորտի կարևոր տերմինների և ձևակերպումների (ՀՀ ԿԲ-ի հիմնական գործառնություն, գնաճի հաշվարկում, արտարժույթի փոխարժեքի ձևավորում, վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքների սահմանում) վերաբերյալ գիտելիքների հարցում առաջընթաց չկա (տես [Գծապատկեր 17](#)):

▶ ՀՀ ԿԲ-ի հիմնական խնդիրը, որը սահմանված է «ՀՀ Կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենքով՝ ՀՀ-ում գների կայունությունն ապահովելն է: Այդ պատասխանը տվել են հարցվածների 29.1%-ը: Հարցվածների ամենամեծ խումբը՝ 41.2%-ը նշել է, որ ՀՀ ԿԲ-ի հիմնական խնդիրը առևտրային բանկերի վերահսկողության իրականացումն է: Թեպետ բանկերի գործունեության վերահսկողությունը Կենտրոնական բանկի բացառիկ իրավասությունն է⁵ և այս պատասխանը ինչ-որ առումով պետք է համարել ճիշտ, այնուամենայնիվ հարցադրման տեսանկյունից ակնկալվող ճիշտ պատասխանն է «գների կայունությունն ապահովելը»:

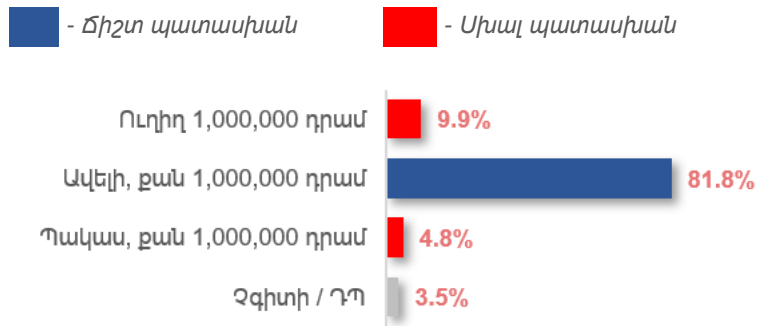
▶ Գնաճի հաշվարկման հարցում արձանագրվել են հետևյալ սխալ պատասխանները. 1) գնաճը հաշվարկվում է բոլոր ապրանքների գների փոփոխության հիման վրա (38.5%), 2) գնաճը հաշվարկվում է միայն այլուրի, շաքարավազի և բենզինի գների փոփոխության հիման վրա (24.9%):

- ▶ ՀՀ դրամի նկատմամբ արտարժույթի փոխարժեքի ձևավորման հարցում կա թյուր ընկալում, որ այն հստակ սահմանվում է ինչ-որ պետական կառույցի կողմից: Մասնավորապես՝ հարցվածների 49.0%-ը կարծում է, որ արտարժույթի փոխարժեքը սահմանվում է ՀՀ ԿԲ-ի կողմից, իսկ 22.0%-ը՝ ՀՀ Կառավարության կողմից:
- ▶ Նման իրավիճակ է բանկերի վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքների որոշման հարցում. հարցվածների 51.7%-ը սխալմամբ կարծում է, որ ՀՀ ԿԲ-ն է սահմանում բանկերի վարկերի և ավանդների տոկոսադրույքները: Հարցվածների 16.6%-ն էլ այդ իրավասությունը վերագրել է ՀՀ Կառավարությանը:

⁵ «ՀՀ Կենտրոնական բանկի մասին» ՀՀ օրենք, հոդված 36, կետ 2

Գծապատկեր 18. Հմտություններ-Գնաճի ազդեցություն, արտարժույթի փոխարժեքի փոփոխության ազդեցություն

Հ8 (AB) Ենթադրենք ինչ-որ մեկի տարեկան եկամուտը կազմում է 1,000,000 դրամ, իսկ գնաճի (ինֆլացիայի) մակարդակը կազմում է 5%: Մեկ տարի հետո նա որքա՞ն գումար պետք է վաստակի, որպեսզի իր կենսամակարդակը մնա նույնը: N=1535

Փոփոխություն, տ/կ

2019-2025 2014-2019

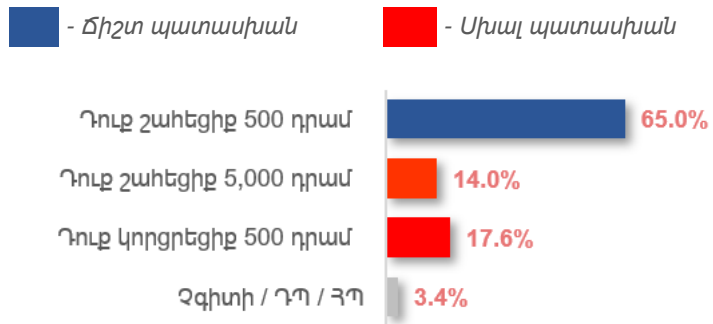
▲ 10.1 ▼ 3.5

▶ Ֆինանսական և մակրոտնտեսական հասկացությունների վերաբերյալ հարցվածների հմտությունները գնահատվել են՝ նրանց վրա **գնաճի և արտարժույթի փոխարժեքի փոփոխության ազդեցության** ունեցած պատկերացումների միջոցով (տես [Գծապատկեր 18](#)):

▶ Հարցվածների 81.8%-ն է ճիշտ պատկերացում, թե ինչպես պետք է փոփոխվեն իր եկամուտները, որպեսզի գնաճի պայմաններում իր կենսամակարդակը մնա առնվազն նույնը:

▶ Հարցվածների 65.0%-ն է կարողանում ճիշտ լուծել իր եկամուտների վրա արտարժույթի փոփոխության ազդեցության խնդիրը:

Հ10 (AB) Ենթադրենք Դուք արտերկրից ստացել եք դրամական փոխանցում՝ 100 ԱՄՆ դոլար և այդ օրը դոլարի առջի փոխարժեքը կազմում էր 385 դրամ: Սակայն Դուք այն դրամի եք փոխանակել հաջորդ օրը, երբ դոլարի առջի փոխարժեքը արդեն կազմում էր 390 դրամ: Ասացե՛ք խնդրե՛մ, այդ փոփոխությունը ինչպե՞ս ազդեց Ձեր վրա: N=1535

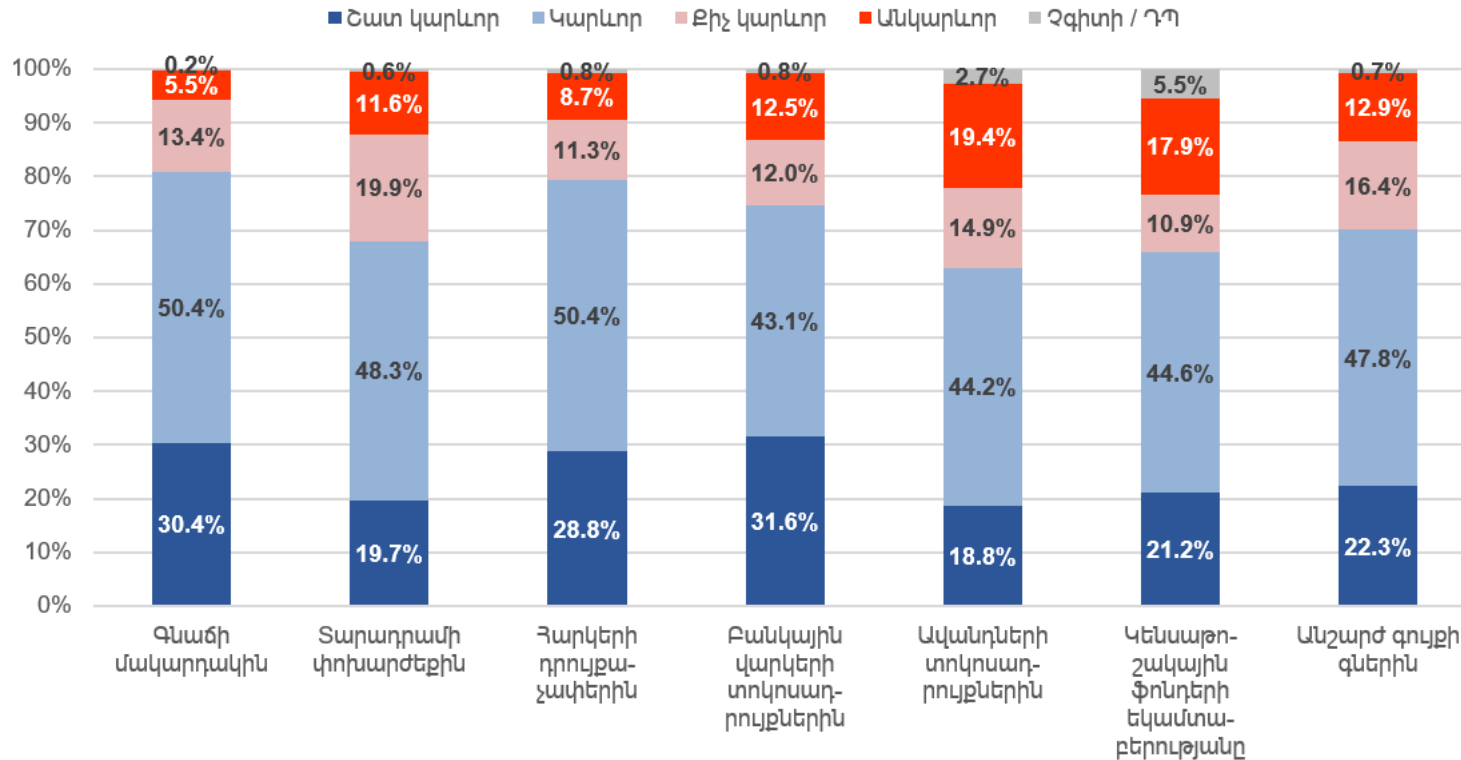
Փոփոխություն, տ/կ

2019-2025 2014-2019

▼ 17.1 ▲ 5.3

Գծապատկեր 19. Վերաբերմունք-ֆինանսական և տնտեսական ցուցանիշներին հետևելու կարևորությունը

Հ14.1 (AC) Անձնական ֆինանսների կառավարման տեսանկյունից որքանով եք կարևորում հետևյալ ցուցանիշներին հետևելը, N=1535

► Ընդհանուր առմամբ՝ **հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը կարևոր է համարում՝ հետևել դիտարկված բոլոր ֆինանսական և տնտեսական ցուցանիշներին:**

► Հատկապես կարևոր են համարում գնաճին և հարկերի դրույքաչափերին հետևելը՝ համապատասխանաբար 80.8% և 79.2% («Շատ կարևոր» + «Կարևոր») (տես [Գծապատկեր 19](#)):

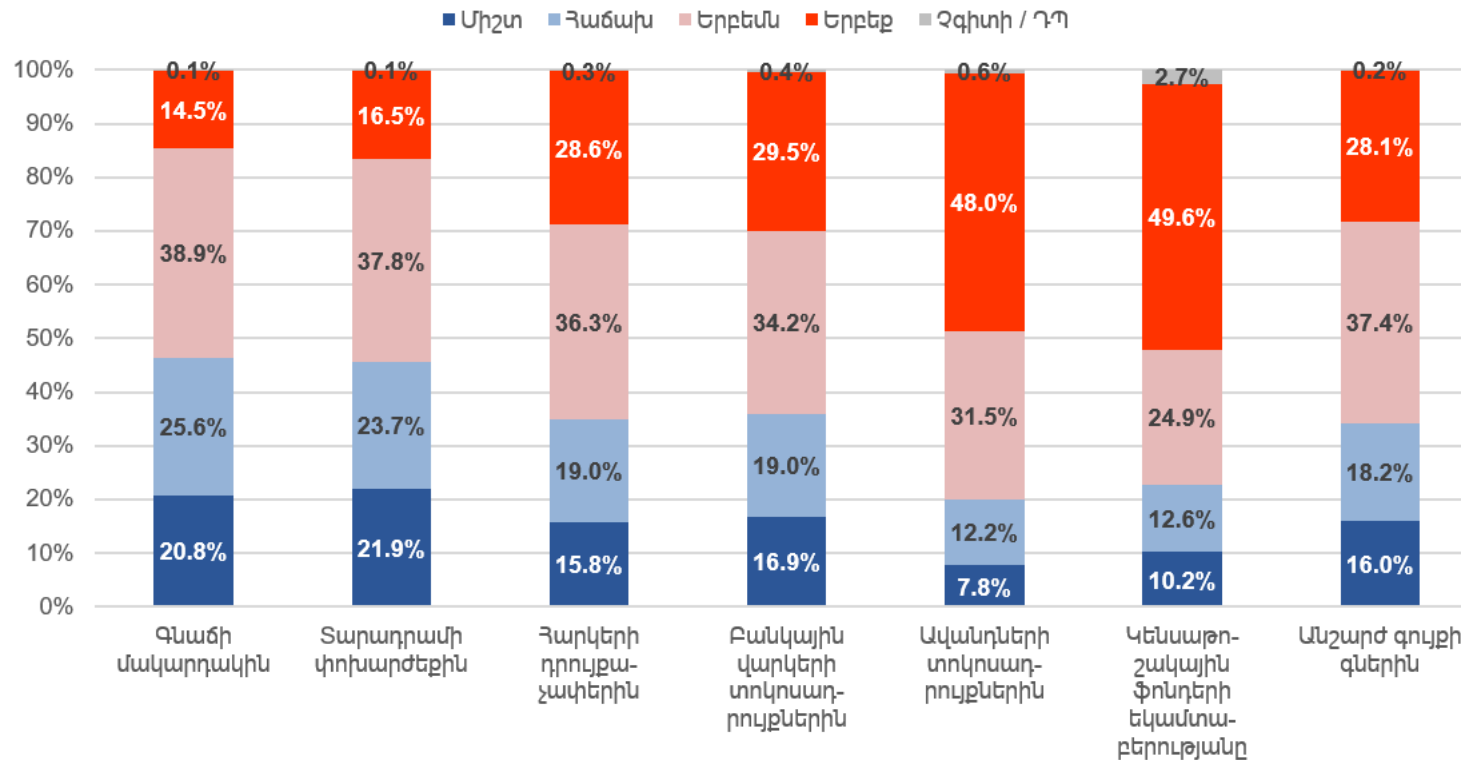
► 2014-2025թթ.-ի ցուցանիշները ցույց են տալիս, որ շարունակաբար մեծանում է կենսաթոշակային ֆոնդերի եկամտաբերության, ավանդների տոկոսադրույքների և անշարժ գույքի գների ցուցանիշների նկատմամբ հետաքրքրվածությունը. դրանց կարևորության ընկալումն ունի կայուն աճող դինամիկա:

Փոփոխություն*, տ/կ							
2019-2025	▼ 2.7	▼ 11.5	▲ 7.3	▼ 2.6	▲ 6.6	▲ 11.1	▲ 2.8
2014-2019	▼ 3.3	▲ 2.6	▼ 6.3	▲ 13.5	▲ 16.7	▲ 14.0	▲ 13.0

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 20. Վարքագիծ-ֆինանսական և տնտեսական ցուցանիշներին հետևելը

Հ14.2 (AD) Անձնական ֆինանսների կառավարման տեսանկյունից Դուք հետևում ե՞տե՞լա՞լ ցուցանիշներին, N=1535

Փոփոխություն*, տ/կ							
2019-2025	▼ 23.7	▼ 21.5	▼ 6.3	▼ 17.0	▼ 4.9	▲ 2.4	▼ 7.7
2014-2019	▼ 0.4	▲ 7.6	▲ 0.7	▲ 16.3	▲ 9.0	▲ 1.6	▲ 11.7

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Միշտ» և «Հաճախ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

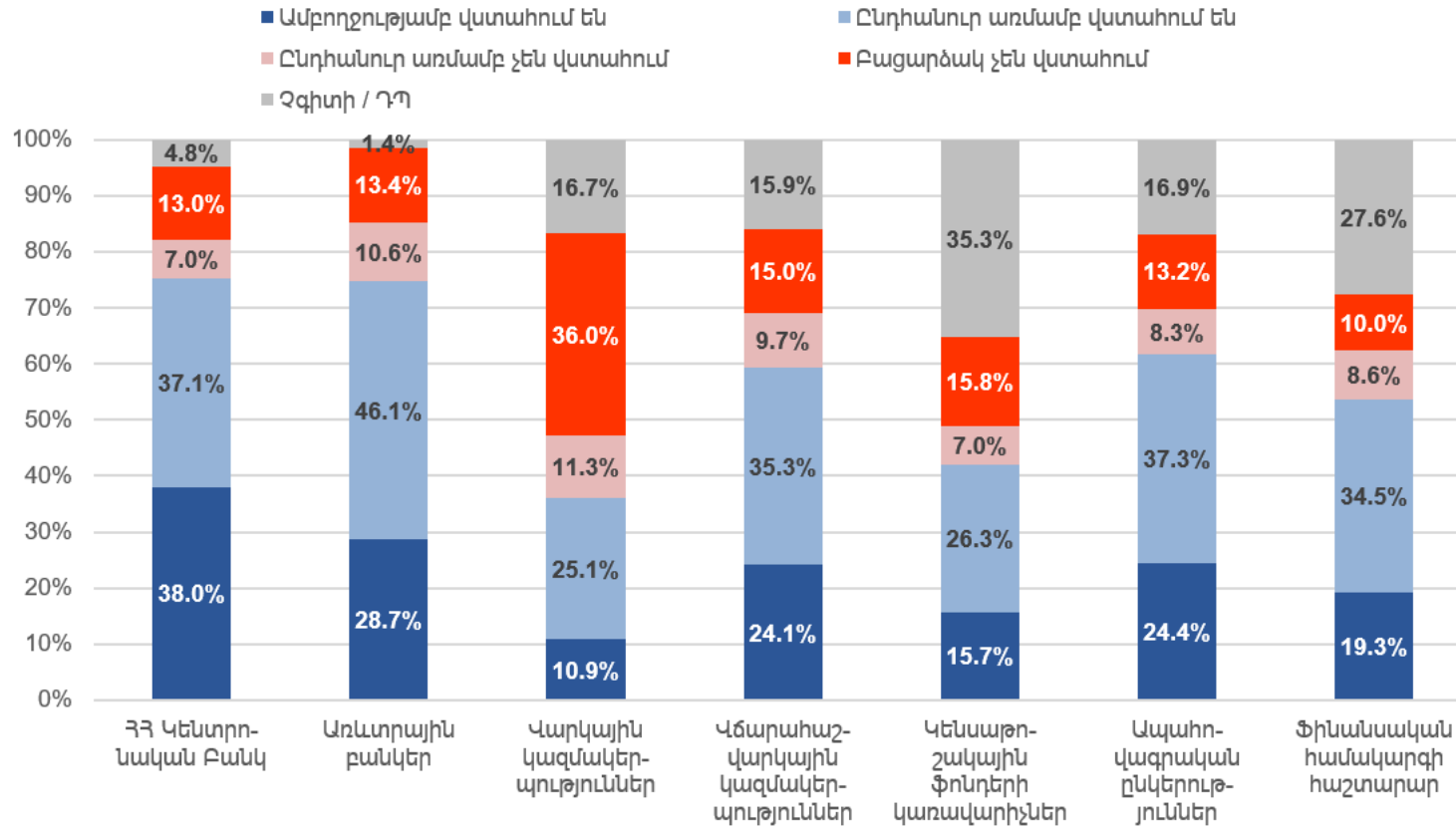
► Կարևորելով այս կամ այն ֆինանսական և տնտեսական ցուցանիշին հետևելը, իրականում՝ հարցվածների ավելի քիչ մասն է դրանց ինչ-որ պարբերականությամբ հետևում: Դրան կարելի է ակնատես լինել [Գծապատկեր 20](#)-ում:

► Մասնավորապես՝ ավանդների տոկոսադրույքներին հետևելը կարևոր են համարում հարցվածների 63.0%-ը, սակայն իրականում դրանց հետևում են հարցվածների 51.5%-ը («Միշտ», «Հաճախ» կամ «Երբեմն» պարբերականությամբ): Կամ կենսաթոշակային ֆոնդերի եկամտաբերությանը հետևելը կարևոր են համարում հարցվածների 65.8%-ը, սակայն իրականում դրանց հետևում են հարցվածների 47.7%-ը («Միշտ», «Հաճախ» կամ «Երբեմն» պարբերականությամբ):

4.1.3 Ֆինանսական համակարգի կազմակերպությունների նկատմամբ վստահություն

Գծապատկեր 21. Վերաբերմունք-ֆինանսական համակարգի կազմակերպություններ

Հ6 (AC) Որքա՞նով եք վստահում Հայաստանի ֆինանսական համակարգի հետևյալ կազմակերպություններին, N=1535

► Ֆինանսական համակարգի կազմակերպությունների մեջ **ամենաբարձր վստահությունը վայելում են ՀՀ ԿԲ-ն (75.2%) և առևտրային բանկերը (74.7%)** (տես [Գծապատկեր 21](#)):

► 2014-2025թթ.-ին ֆինանսական համակարգի բոլոր կազմակերպությունների նկատմամբ հարցվածների **վստահությունն անշեղորեն աճել է՝ բացառությամբ վարկային կազմակերպությունների:**

Փոփոխություն*, տ/կ							
2019-2025	▲ 9.2	▲ 15.2	▼ 6.6	▲ 22.2	▲ 8.7	▲ 14.4	▲ 10.1
2014-2019	▲ 11.5	▲ 13.7	▼ 0.3	▲ 13.2	▲ 11.9	▲ 7.6	չ/զ**

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Ամբողջությամբ վստահում են» և «Ընդհանուր առմամբ վստահում են» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

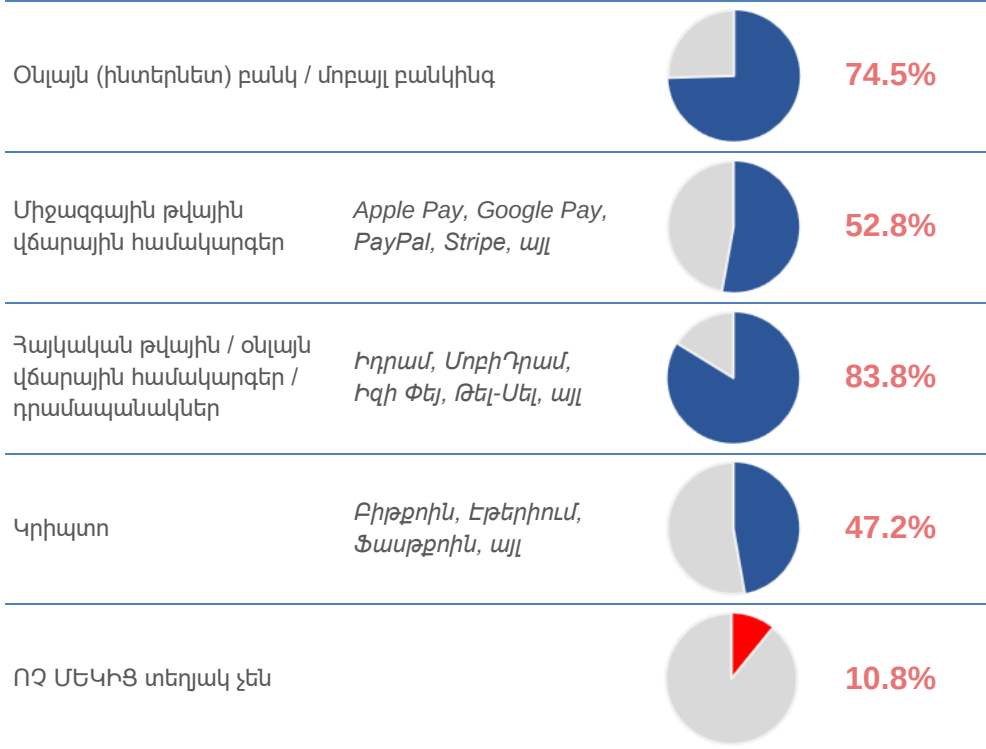
** - 2014թ.-ին առանձին չի գնահատվել

4.1.4 Թվային ֆինանսների հետ կապված կարողություններ

▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025 հետազոտության մեջ առաջին անգամ առանձին անդրադարձ է կատարվել թվային ֆինանսներին՝ հարցաշարում ավելացնելով դրանց վերաբերյալ համապատասխան հարցեր: Խորհրդատուն, ՀՀ ԿԲ-ի համաձայնությամբ, հետևել է Համաշխարհային բանկի և Տնտեսական Համագործակցության և Չարգացման Կազմակերպության (OECD) փորձին, որոնք բնակչության ֆինանսական կարողությունների գնահատման պարբերաբար իրականացվող հետազոտությունների վերջին գործիք-հարցաշարերը թարմացրել են՝ դրանք հագեցնելով տվյալ ժամանակաշրջանի իրողություններին (թվային ֆինանսներ, կայուն ֆինանսներ) համահունչ հարցերով: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **հարցվածների 89.2%-ը գիտեն թվային ֆինանսների առնվազն մեկ գործիքի անուն** (միջին հաշվով՝ 2.6 անուն): Ամենահայտնի գործիքներն են հայկական թվային վճարային համակարգերը (Իդրամ, Իզի Փեյ, Թեյ-Սեյ, այլ) (83.8%) և օնլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգը (74.5%) (տես [Գծապատկեր 22](#)):

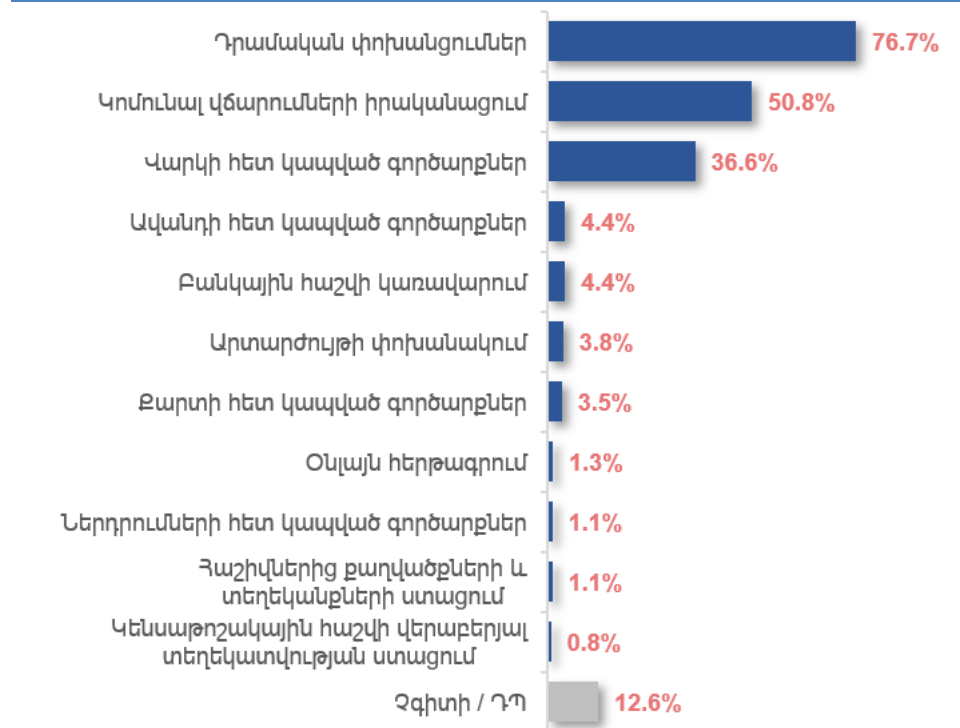
Գծապատկեր 22. Գիտելիք-Թվային ֆինանսներ

Հ3.1_New (AA) Առցանց (օնլայն) մատուցվող հետևյալ ֆինանսական ծառայություններից որո՞նց մասին եք տեղյակ, N=1535

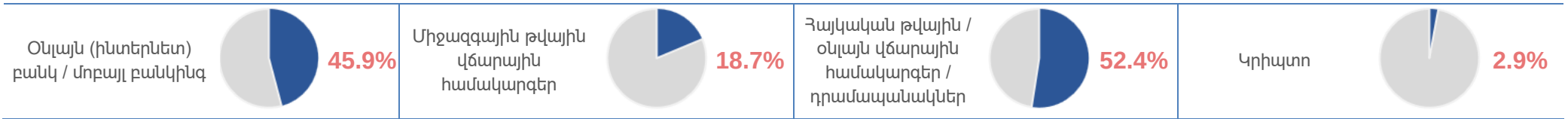

Գծապատկեր 23. Գիտելիք- Օնլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգով կատարվող գործարքներ

Հ3.2_New (AA) Ի՞նչ գործարքներ կարելի է անել օնլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգի միջոցով, N=1144 (միայն օնլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգից տեղյակները, ընդհանուրի 74.5%-ը)

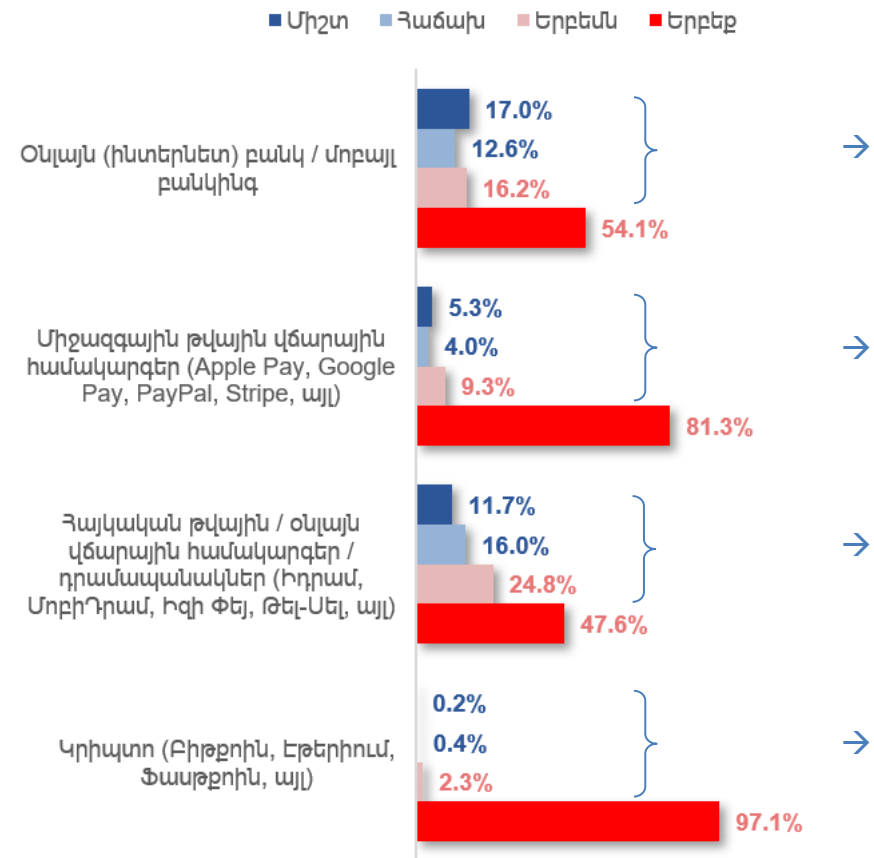

Գծապատկեր 24. Թվային ֆինանսների գործիքներից օգտվողների մասնաբաժինը 2025թ.-ին

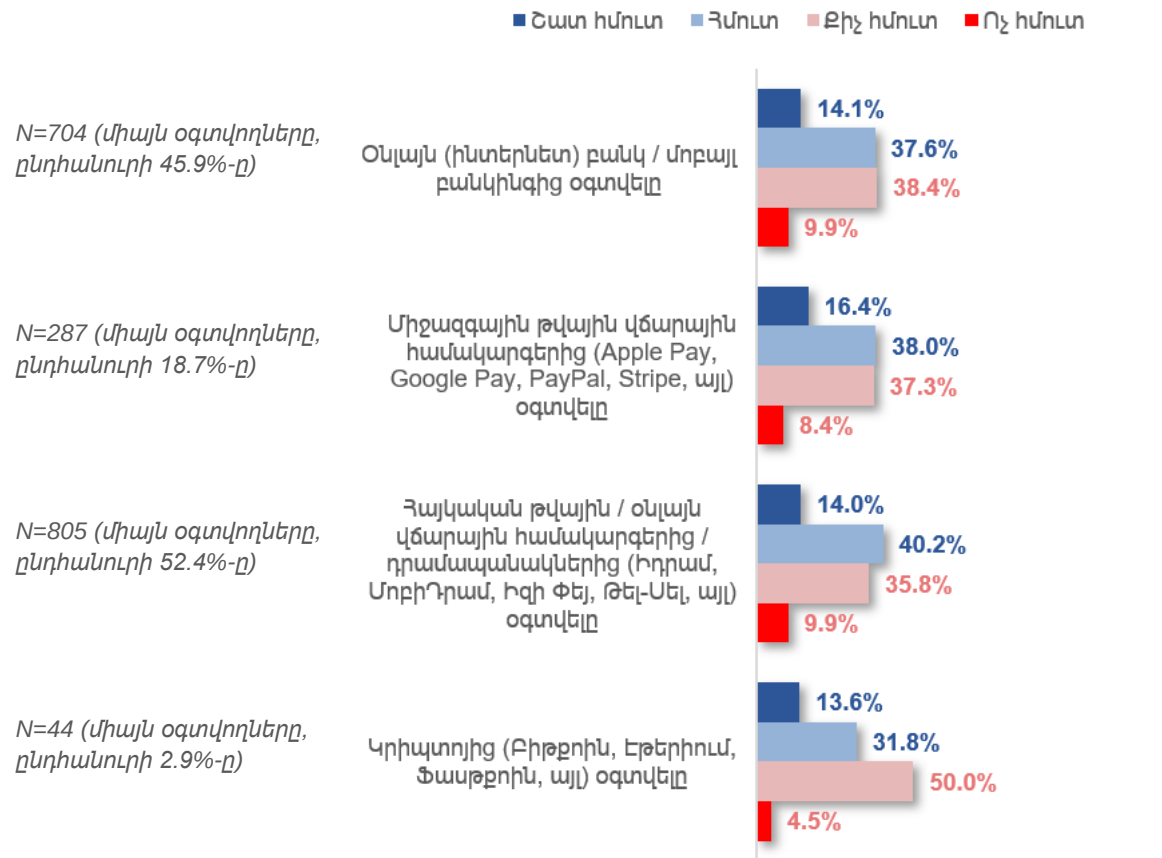
Գծապատկեր 25. Վարքագիծ-Թվային ֆինանսներ

Հ3.3_New (AD) Հետևյալ առցանց (օնլայն) ֆինանսական ծառայություններից որոնցի՞ց եք օգտվում և ի՞նչ հաճախականությամբ, N=1535

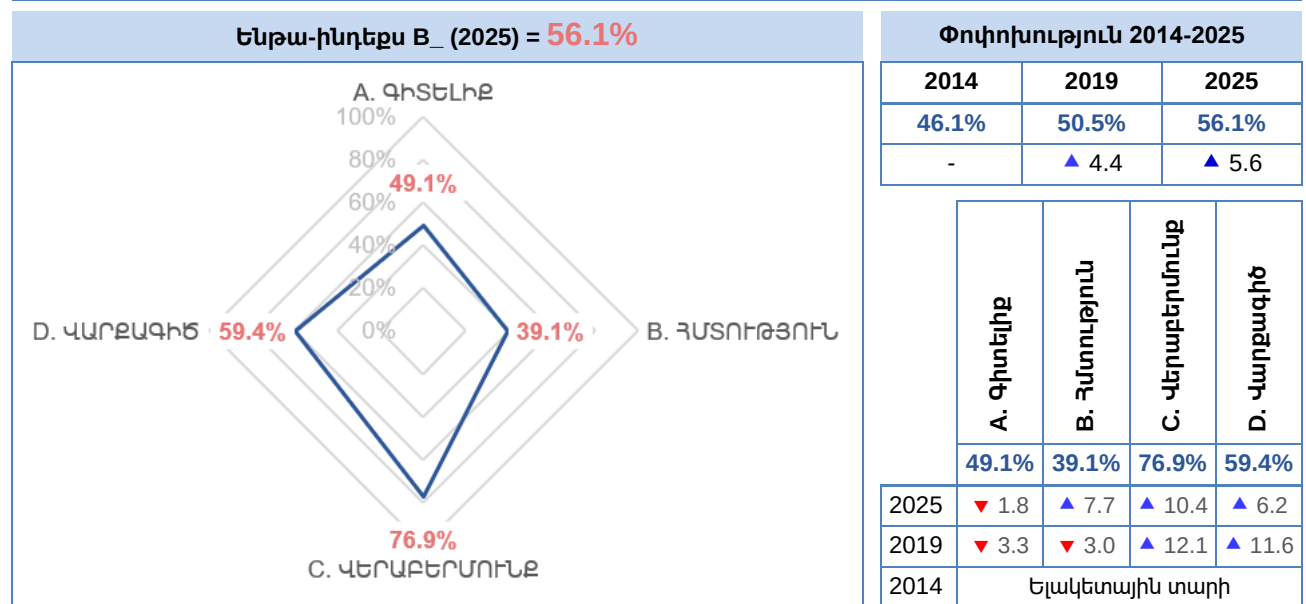
Գծապատկեր 26. Հմտություն-Թվային ֆինանսներ

Հ3.4_New (AB) Առցանց (օնլայն) ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու հարցում, որոնցից Դուք օգտվում եք, որքա՞ն հմուտ եք Դուք Ձեզ համարում

4.2 ԲԱԺԻՆ Բ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԲՅՈՒՋԵԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

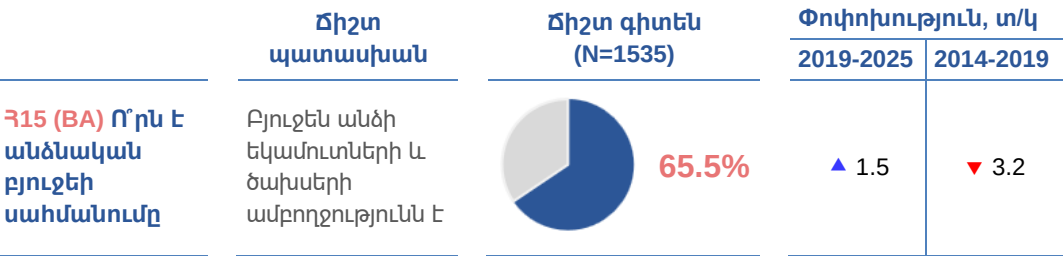
Գծապատկեր 27. Անձնական բյուջեի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին

- ▶ Անձնական բյուջեի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսը ձևավորվել է գիտելիքների 7, հմտությունների 5, վերաբերմունքի 3 և վարքագծի 7 հարցերի արդյունքների հիման վրա:
- ▶ Անձնական բյուջեի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսի **2019-2025թթ.-ին արձանագրված 5.6 տոկոսային կեսով աճը պայմանավորված է ինդեքսի աճ ունեցող հետևյալ գործոններով.**
 - ☞ **(B. Հմտություն).** Բյուջեի դեֆիցիտի կառավարման ունակությունների աճ, ծախսերն ըստ առաջնահերթության դասակարգելու հմտությունների աճ, ռիսկի և եկամտաբերության միջև եղած կապի ըմբռնումի աճ, ապահովագրական ծառայությունների կշռադատված ընտրություն կատարելու հմտությունների աճ:
 - ☞ **(C. Վերաբերմունք).** Եկամուտների և ծախսերի գրառման կարևորման աճ, ապահովագրական ծառայություններից օգտվելու կարևորման աճ:
 - ☞ **(D. Վարքագիծ).** Բյուջետավորում և պլանավորում կատարողների թվի աճ, ֆինանսական կարգապահությանը հետևող (ծախսերը կատարում են ըստ պլանավորածի, գրառում են իրենց եկամուտները և ծախսերը) անձանց թվի աճ, իրենց բանկային հաշվի քաղվածքներին հետևող անձանց թվի աճ, ապահովագրական ծառայություններից օգտվողների թվի աճ:
- ▶ Փոփոխություններ տեղի չեն ունեցել անձնական բյուջեի արդյունավետ կառավարման վերաբերյալ «A. Գիտելիքներում»: Հիմնական խնդիրը կայանում է, բյուջե, եկամուտներ, ծախսեր, ֆինանսական մուտքեր և ելքեր, զուտ եկամուտ տերմինների և ձևակերպումների մեջ: Այս տերմինների վերաբերյալ գիտելիքները ոչ միայն չեն աճել, այլ նաև դանդաղ նվազում են:
- ▶ Անձնական բյուջեի արդյունավետ կառավարման վերաբերյալ «A. Գիտելիքներում» աճ արձանագրվել է միայն ֆինանսական հիմնական ռիսկերի և ապահովագրության տեսակների իմացության հարցերում:

4.2.1 Բյուջեի, եկամուտների և ծախսերի վերաբերյալ գիտելիքներ

Գծապատկեր 28. Գիտելիք-Բյուջե

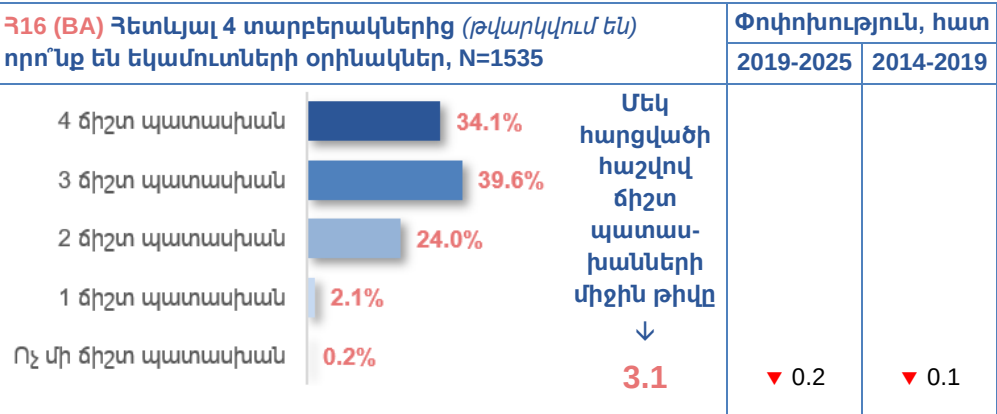
- ▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ անձնական բյուջեի սահմանումը ճիշտ գիտի հարցվածների 65.5%-ը (տես [Գծապատկեր 28](#)): Բյուջեի սահմանումը ճիշտ իմացող հարցվածների թիվը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում հարաբերականորեն կայուն է. 2014թ.-ին՝ 67.2%, 2019թ.-ին՝ 64.0% և 2025թ.-ին՝ 65.5%:
- ▶ Հարցվածների մյուս մասը (2025թ.-ին՝ 34.5%-ը) սխալմամբ կարծում է, որ բյուջեն՝ դա անձի եկամուտների ամբողջությունն է (14.6%) կամ եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը (16.8%): Չգիտեն՝ հարցվածների 3.1%-ը:

▶ Բյուջեի վերաբերյալ ավելի խորը գիտելիքները պարզելու համար հարցվածներին հարցեր են տրվել եկամուտների և ծախսերի տեսակների վերաբերյալ, յուրաքանչյուրից 4-ական տարբերակ, որոնցից երկուսը ճիշտ, իսկ մյուս երկուսը՝ սխալ: Ստորև ներկայացված են պատասխանների տարբերակները.

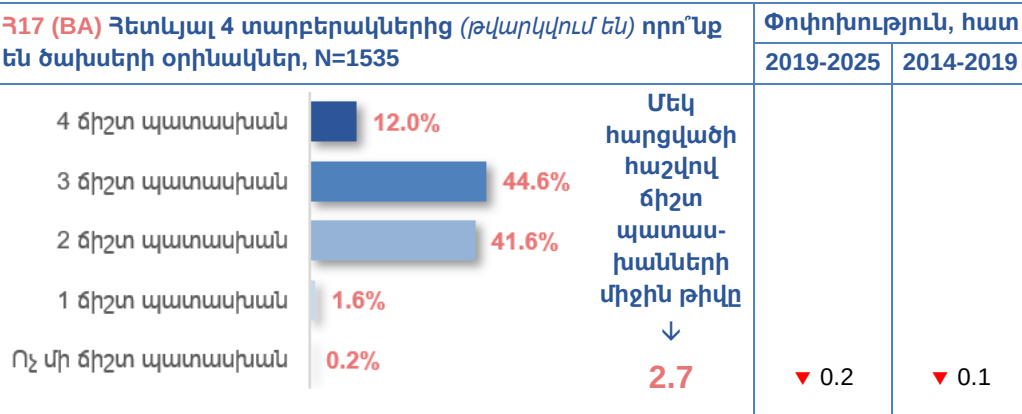
Եկամուտների տեսակներ				Ծախսերի տեսակներ			
1)	Աշխատավարձ	→	Ծիշտ տարբերակ	1)	Կոմունալ և վարձակալության վճարներ	→	Ծիշտ տարբերակ
2)	Ավտոմեքենայի ԱՊՊԱ ապահովագրական հատուցման գումար	→	Սխալ տարբերակ	2)	Փոխառություն տալ	→	Սխալ տարբերակ
3)	Արտասահմանից ստացված դրամական փոխանցում	→	Ծիշտ տարբերակ	3)	Վարկի մայր գումարի մարում	→	Սխալ տարբերակ
4)	Վարկի ստացում	→	Սխալ տարբերակ	4)	Ուսման վարձ	→	Ծիշտ տարբերակ

▶ Հարցվածներն ավելի լավ գիտելիքներ ունեն եկամուտների վերաբերյալ (միջինը՝ 3.1 ճիշտ պատասխան), քան ծախսերի (միջինը՝ 2.7 ճիշտ պատասխան) (տես [Գծապատկեր 29](#) և [Գծապատկեր 30](#)):

Գծապատկեր 29. Գիտելիք-Եկամուտներ

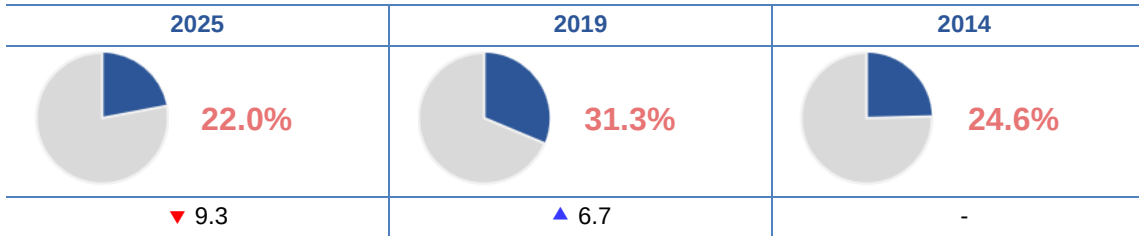

Գծապատկեր 30. Գիտելիք-Ծախսեր

4.2.2 Սեզոնային եկամուտների կառավարման կարողություններ

Գծապատկեր 31. Սեզոնային եկամուտներ ունեցողների մասնաբաժինը և փոփոխությունը (տ/կ) 2014-2025թթ.-ին

Գծապատկեր 32. Վարքագիծ-Սեզոնային եկամուտների կառավարում

Հ20 (BD) Հետևյալ տարբերակներից ո՞րն է առավելագույնս բնորոշում Ձեզ, թե Դուք ինչպես եք ծախսում Ձեր սեզոնային եկամուտները, N=338 (միայն սեզոնային եկամուտ ունեցողները, ընդհանուրի 22.0%-ը)		Փոփոխություն, տ/կ	
		2019-2025	2014-2019
Սեզոնային եկամուտը բաշխում են տարվա բոլոր ամիսների վրա և ծախսում են միայն ըստ դրա	 15.7%	▼ 5.3	▼ 0.7
Սեզոնային եկամուտը բաշխում են տարվա բոլոր ամիսների վրա, բայց հաճախ են շեղվում դրանից	 24.3%	▼ 1.3	▼ 11.2
Սեզոնային եկամուտը չեն բաշխում, սակայն հաշվի են առնում, որ այն պետք է ծախսել ավելի երկար ժամանակ	 25.7%	▼ 9.2	▲ 10.6
Սեզոնային եկամուտը ամբողջությամբ ծախսում են այն ստանալու պահին	 33.4%	▲ 16.2	▲ 4.0
Զգիտեն / ԴՊ	 0.9%	▲ 0.5	▼ 3.3

▶ Բնակչության ֆինանսական կարողությունների կարևոր տարրերից մեկը **սեզոնային եկամուտների** կառավարումն է: Խնդրի կարևորությունը կայանում է նրանում, որ սեզոնային եկամուտները գոյանում են տարվա որոշ (սահմանափակ թվով) ամիսներին, իսկ հաճախ դրանք պետք է ծախսել ամբողջ տարվա ընթացքում՝ բոլոր ամիսներին: Այս խնդիրը լուծելու համար մարդիկ պետք է ունենան սեզոնային եկամուտների պլանավորման և ծախսման ունակություններ և դրանից բխող վարքագիծ:

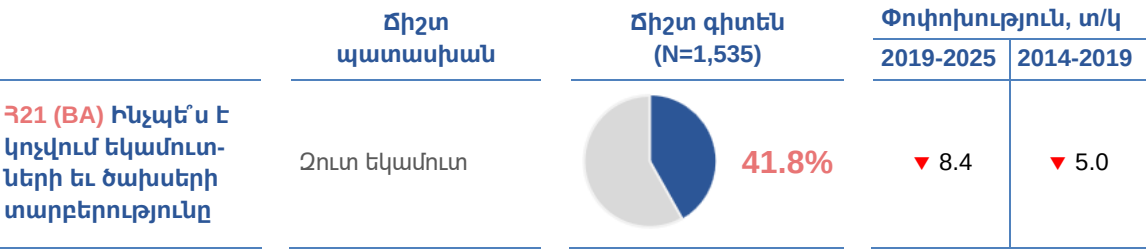
▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի ընտրանքում **անձամբ սեզոնային եկամուտներ ունեցողները կազմում են հարցվածների 22.0%-ը** (տես **Գծապատկեր 31**): Սեզոնային եկամուտներ ունեցող **առավել մեծ թվով հարցվածներ հանդիպում են գյուղաբնակների շրջանում՝ 44.4%**: Դա հիմնականում պայմանավորված է նրանց գյուղատնտեսական, ավելի կոնկրետ՝ հողագործության գործունեությամբ, որն ինքնին ունի սեզոնային բնույթ: **Քաղաքացիական հարցվածների շրջանում սեզոնային եկամուտներ ունեն 10.0%-ը**:

▶ 2014-2025թթ.-ի ցուցանիշները ցույց են տալիս, որ **սեզոնային եկամուտները «գրագետ» ծախսողների (որոնք սեզոնային եկամուտը բաշխում են տարվա բոլոր ամիսների վրա և այդպես էլ ծախսում են) մասնաբաժինը անշեղորեն նվազում է (21.7%-ից նվազել է մինչև 15.7%)** (տես **Գծապատկեր 32**): Փոխարենը՝ **աճում է սեզոնային եկամուտը ստանալու պահին ծախսողների մասնաբաժինը (13.2%-ից ավելացել է մինչև 33.4%)**: Այս իրավիճակը կարող է պայմանավորված լինել հետևյալ հանգամանքներով կամ դրանցից որևէ մեկով. 1) առկա է եկամուտների և ծախսերի պլանավորման գիտելիքների պակաս, 2) սեզոնային եկամուտ ունեցողները հնարավոր է, որ ունեն այլ եկամուտներ ևս (37.3%-ը նշել են, որ ունեն գրանցված վարձու աշխատանք, ինքնազբաղված են ոչ

գյուղատնտեսական աշխատանքով, թոշակառու են) և կարող են իրենց թույլ տալ սեզոնային եկամուտները ծախսել անմիջապես, 3) սեզոնային եկամուտներն ունեն անկայուն և տատանվող բնույթ և հնարավոր է, որ դրանք 2019թ.-ին և 2025թ.-ին համեմատվող նախորդ տարիների (2014թ.-ի և 2019թ.-ի) համեմատ նվազել են՝ օբյեկտիվ պատճառներով (օրինակ՝ բերքի պակաս, սեզոնային աշխատանքների շուկայի անկում և այլն):

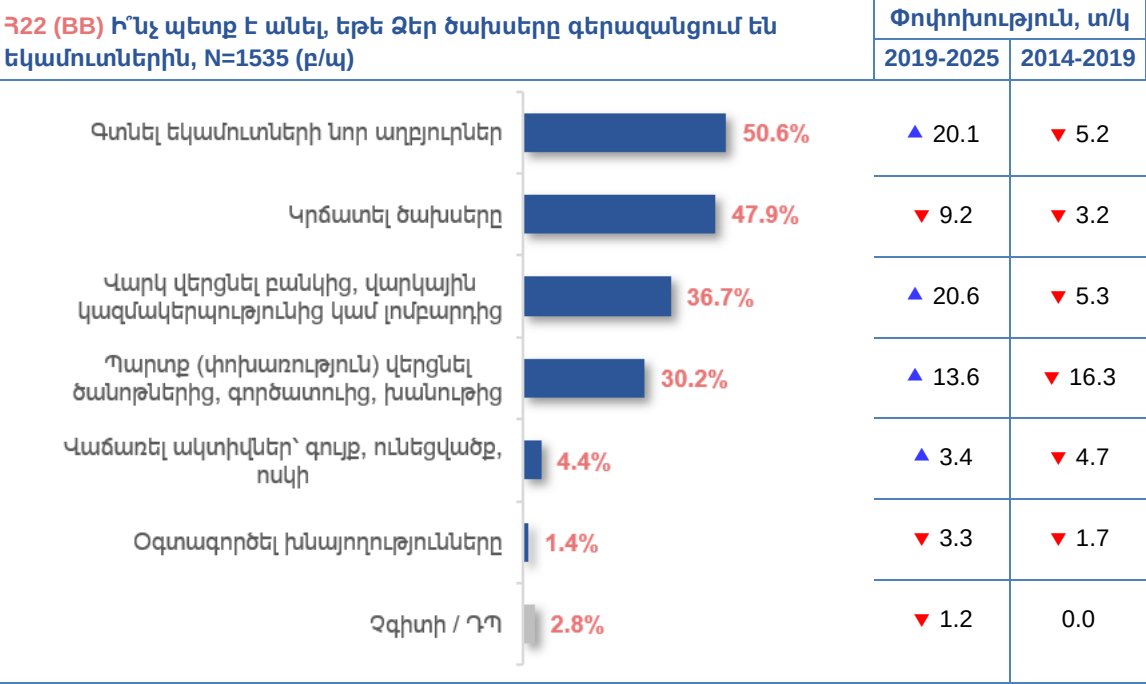
4.2.3 Բյուջեի դեֆիցիտի կառավարման կարողություններ

Գծապատկեր 33. Գիտելիք-Չուտ եկամուտ (եկամուտների և ծախսերի տարբերություն)

- Մարդկանց եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը կոչվում է **զուտ եկամուտ** (կամ **դեֆիցիտ**՝ եթե ծախսերը գերազանցում են եկամուտներին): ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ այս ֆինանսական տերմինի վերաբերյալ գիտելիք ունի և էությունը ճիշտ է պատկերացնում հարցվածների 41.8%-ը (տես [Գծապատկեր 33](#)):
- 2014-2025թթ.-ին «զուտ եկամուտ» հասկացության վերաբերյալ **գիտելիքների հարցում ոչ միայն առաջընթաց չկա**, այլ նաև նկատվում է գիտելիքների կայուն անկում:

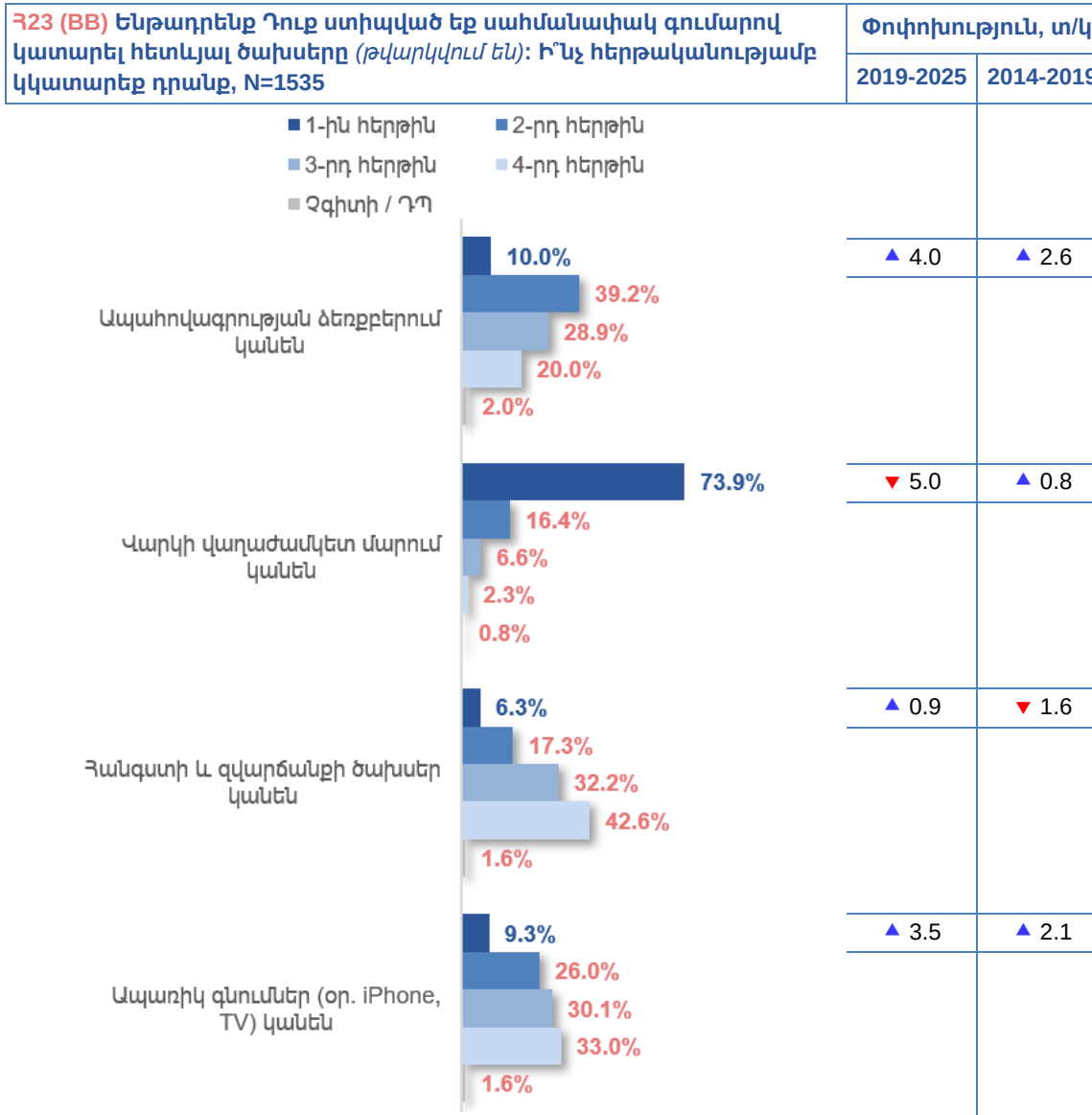
Գծապատկեր 34. Հմտություն-Բյուջեի դեֆիցիտի ծածկման քայլեր

- Թեպետ հարցվածների մեծ մասը տեղյակ չէ, թե ինչպես է կոչվում եկամուտների և ծախսերի տարբերությունը, այնուամենայնիվ լավ են պատկերացնում (հմուտ են), թե ինչ քայլեր պետք է անեն՝ երբ իրենց ծախսերը գերազանցում են եկամուտներին (այսինքն՝ առկա է դեֆիցիտ): ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **մեկ հարցվածը նշել է դեֆիցիտը ծածկելու միջին հաշվով 1.7 տարբերակ**:
- Դեֆիցիտը ծածկելու առավել հաճախ նշված տարբերակներն են. 1) գտնել եկամուտների նոր աղբյուրներ՝ 50.6%, 2) կրճատել ծախսերը՝ 47.9%, 3) վարկ վերցնել՝ 36.7% և 4) պարտք (փոխառություն) վերցնել՝ 30.2% (տես [Գծապատկեր 34](#)):
- Դեֆիցիտի ծածկման հմտությունների հարցում 2014-2025թթ.-ին առկա է նկատելի դրական տեղաշարժ**: Այսպես, եթե 2014թ.-ի և 2019թ.-ի ՖԿԳ հետազոտությունների ժամանակ մեկ հարցվածի կողմից նշվել է դեֆիցիտի ծածկման համապատասխանաբար 1.6 և 1.3 տարբերակներ, ապա 2025թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ այդ ցուցանիշը կազմում է 1.7:

4.2.4 Բյուջեի կառավարման հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 35. Հմտություն-Ծախսերի դասակարգումն ըստ առաջնահերթության

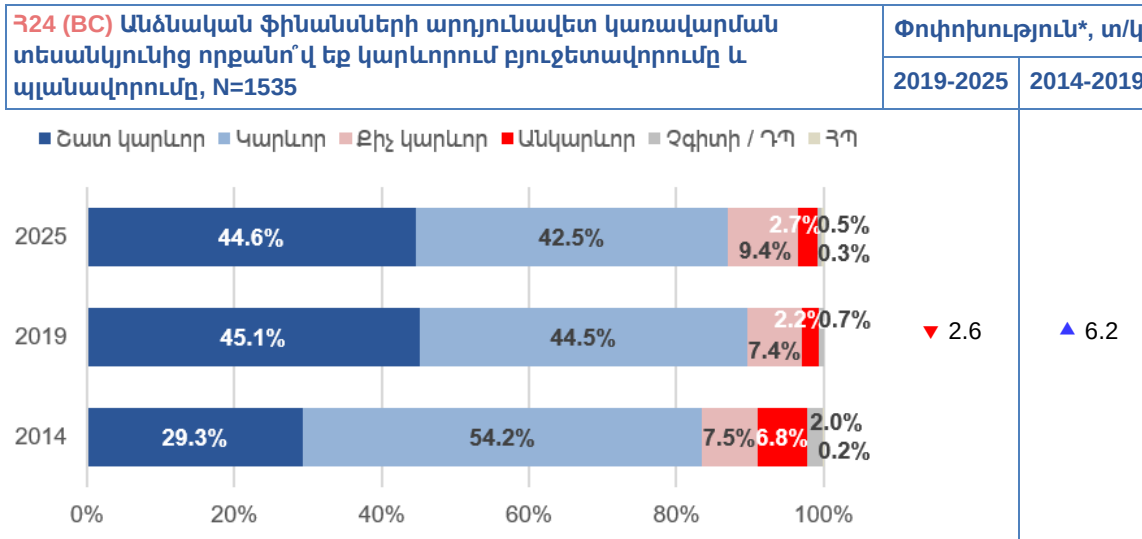
▶ Անձնական բյուջեի արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից կարևոր հարց է, թե հարցվածներն արդյո՞ք սահմանափակ գումարի պայմաններում կարողանում են սահմանել ծախսերի առաջնահերթությունը (կատարել «պրիորիտետիզացիա»): Դա գնահատելու համար հարցվածներին թվարկվել են 4 տեսակի ծախսեր (ապահովագրության ձեռքբերում, վարկի մարում, հանգստի և զվարճանքի ծախսերի կատարում, ապառիկ գնումների կատարում) և առաջարկվել է դրանք դասավորել ըստ իրենց կատարման առաջնահերթության:

▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների 73.9%-ը առաջադրված 4 տեսակի ծախսերից առաջնահերթ է համարել վարկի վաղաժամկետ մարումը (տես [Գծապատկեր 35](#)):

▶ 2014-2025թթ.-ի ցուցանիշները ցույց են տալիս, որ վարկի վաղաժամկետ մարման, որպես առաջնահերթ ծախսի, «հետևորդները» պակասել են 5 տոկոսային կետով: Սակայն ուրախալի է, որ այդ նվազումը փոխարինվել է այն անձանց թվի աճով, որոնք առաջնահերթ են համարում ապահովագրական ծախսերի կատարումը (աճ՝ 4 տոկոսային կետով)՝ միտված տարբեր ռիսկերի չեզոքացմանը կամ մեղմմանը:

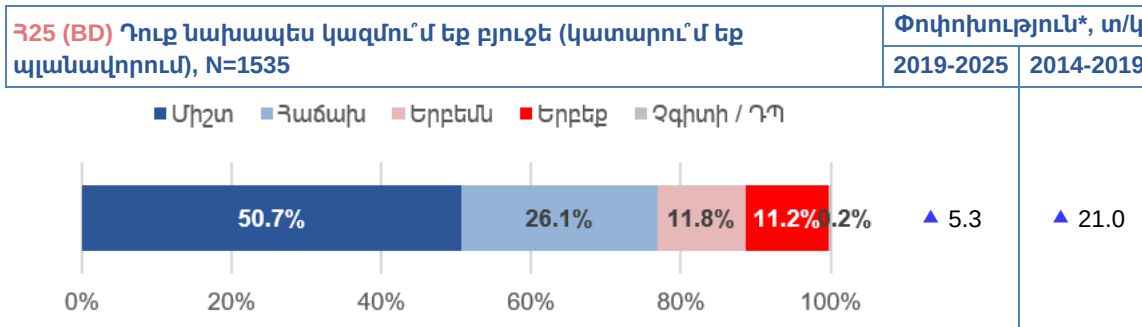
▶ Ընդհանուր արձանագրումն այն է, որ հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը (83.9%) սահմանափակ գումարի պայմաններում առաջնահերթությունը տալիս է այնպիսի ծախսերին, որոնք թեթևացնում են իր պարտքային բեռը կամ ապահովագրում են տարբեր (առողջապահական, գույքային) ռիսկերից:

Գծապատկեր 36. Վերաբերմունք-Բյուջետավորման և պլանավորման կարևորություն

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 37. Վարքագիծ-Բյուջետավորում և պլանավորում

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Միշտ» և «Հաճախ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

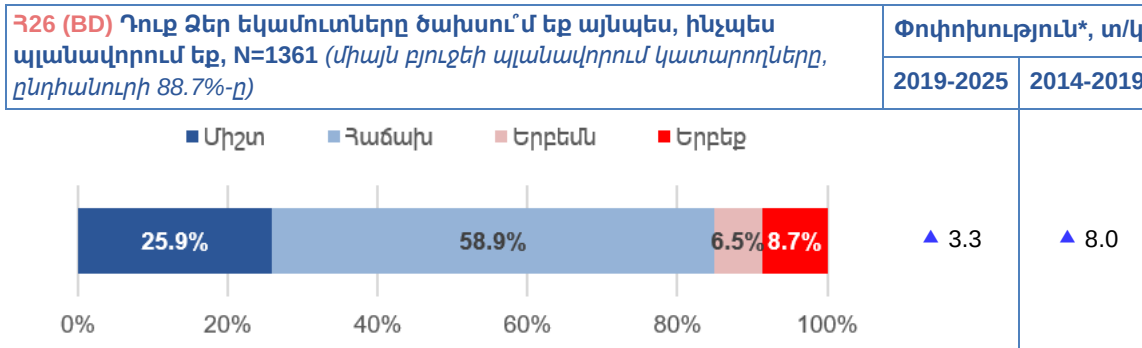
► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով, բյուջետավորումը և պլանավորումը կարևոր են համարում հարցվածների 87.1%-ը («Շատ կարևոր»+«Կարևոր») (տես [Գծապատկեր 36](#)):

► Թեպետ հարցվածների մեծամասնությունը (87.1%) կարևորում է բյուջեի պլանավորումը՝ ավելի քիչ թվով հարցվածներ են գործնականում այն կատարում (76.8%) (բյուջետավորումը «Միշտ» և «Հաճախ» կատարողների հանրագումարն է) (տես [Գծապատկեր 37](#)), տարբերությունը կազմում է 10.3 տ/կ (=87.1%-76.8%):

► Համեմատելով 2014-2025թթ.-ի ՖԿԳ-ների տվյալները՝ կարելի է արձանագրել, որ ժամանակի ընթացքում այս հարցում տեղի է ունեցել **շատ կարևոր դրական փոփոխություն**: Այսպես, 1) 2014թ.-ին բյուջետավորումը և պլանավորումը կարևորում էին հարցվածների 83.5%-ը, բայց գործնականում դա կատարում էին հարցվածների 50.6%-ը (տարբերությունը՝ 32.9 տ/կ), 2) 2019թ.-ին բյուջետավորումը և պլանավորումը կարևորում էին հարցվածների 89.6%-ը, բայց գործնականում դա կատարում էին հարցվածների 71.5%-ը (տարբերությունը՝ 18.1 տ/կ): Այսինքն՝ վերջին 10 տարիների ընթացքում բյուջեի պլանավորումը կարևորողների և այն գործնականում կատարողների ցուցանիշները մոտեցել են իրար:

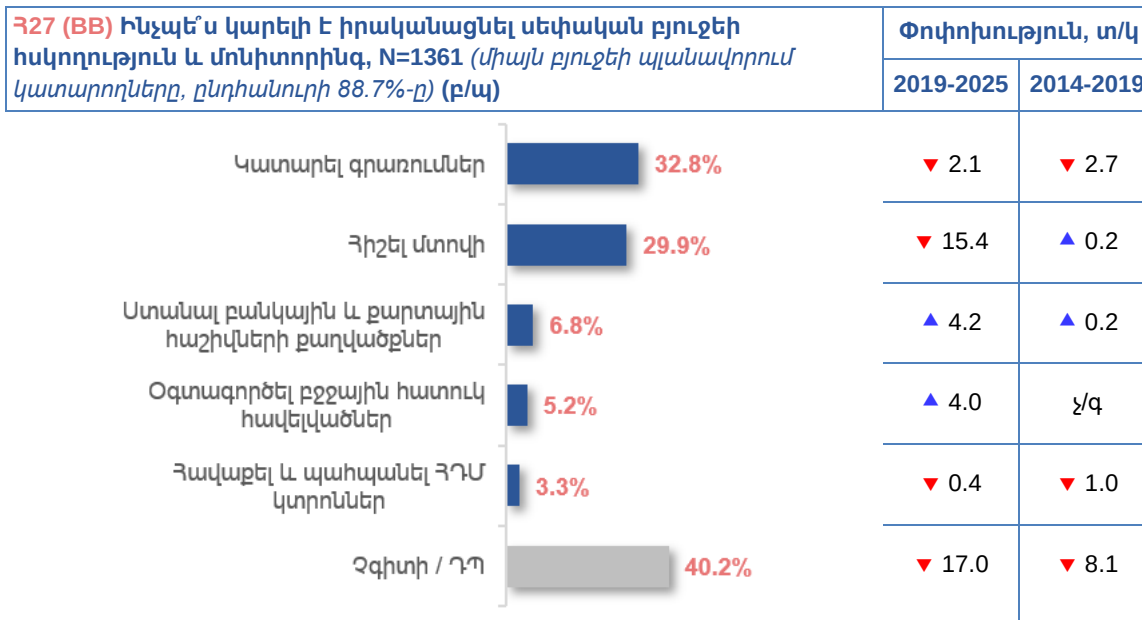
► Ներկայացված տվյալները վկայում է այն մասին, որ **բյուջեի պլանավորման հարցում մարդկանց մտածելակերպը և վարքագիծը աստիճանաբար դառնում են համահունչ**:

Գծապատկեր 38. Վարքագիծ-Ֆինանսական կարգապահություն

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Միշտ» և «Հաճախ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 39. Հմտություն-Բյուջեի հսկողության և մոնիտորինգի ձևեր

► Մի խնդիր է բյուջեի պլանավորում կատարելը, մեկ այլ խնդիր՝ դրան հետևելը և ծախսերի կատարելը համաձայն այդ պլանավորման: ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ միշտ, երբեմն և հազվադեպ կանոնավորությամբ բյուջեի պլանավորում կատարողների 84.9%-ը հետևում է իր պլանավորած բյուջեին և ծախսերը կատարում է համաձայն դրա (բյուջեի պլանավորմանը «Միշտ» և «Հաճախ» հետևողների հանրագումարն է) (տես [Գծապատկեր 38](#)):

► Սա լավ արդյունք է՝ եթե հաշվի առնենք այն, որ 2019թ.-ին նույն ցուցանիշը եղել է 81.6%, իսկ 2014թ.-ին՝ 73.6%:

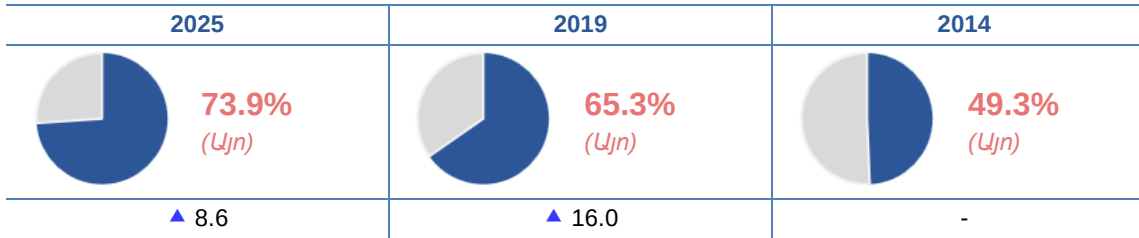
► Ներկայացված տվյալների հիման վրա կարելի է արձանագրել, որ **2014-2025թթ.-ին բյուջեի պլանավորում կատարող մարդկանց ֆինանսական կարգապահությունը բարձրացել է:**

► Պլանավորված բյուջեին հետևելու և ֆինանսական կարգապահության պահպանման կարևոր հմտություններից է **իմանալ և տիրապետել սեփական բյուջեի հսկողության և մոնիտորինգի ձևերին:** ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **անձնական բյուջեի հսկողության և մոնիտորինգի ձևերին չեն տիրապետում հարցվածների 40.2%-ը** (տես [Գծապատկեր 39](#)): Ընդ որում՝ նախորդ ժամանակահատվածների (2014-2019թթ.) համեմատ «չիմացողների» այս խումբը զգալիորեն մեծացել է:

► Մեկ այլ խնդիր է այն, որ դեռ մեծ քանակ են կազմում մարդիկ, որոնք սեփական բյուջեի հսկողության և մոնիտորինգի ձև են համարում **մտովի հիշելը** (29.9%), ինչը տեխնիկապես անհնար է:

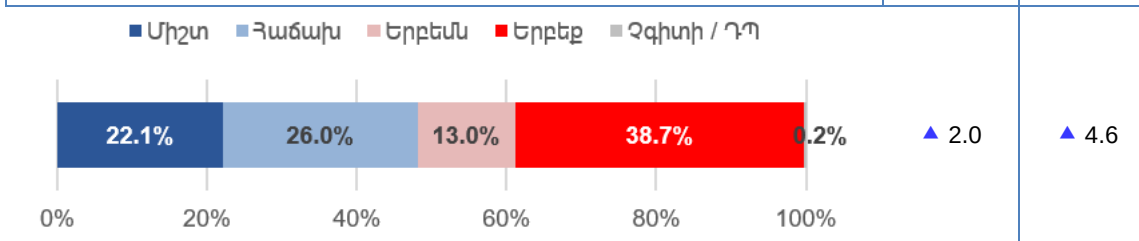
Գծապատկեր 40. Վերաբերմունք-Եկամուտների և ծախսերի գրառումների կատարում

Հ28 (BC) Եկամուտների եւ ծախսերի չափն իմանալու համար պե՛տք է արդյոք վարել դրանց հաշվառում՝ գրառելով դրանք, N=1535

Գծապատկեր 41. Վարքագիծ- Եկամուտների և ծախսերի գրառումների կատարում

Հ29 (BD) Դուք վարու՞մ եք Ձեր եկամուտների եւ ծախսերի հաշվառում՝ գրառելով դրանք, N=1535

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Միշտ» և «Հաճախ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

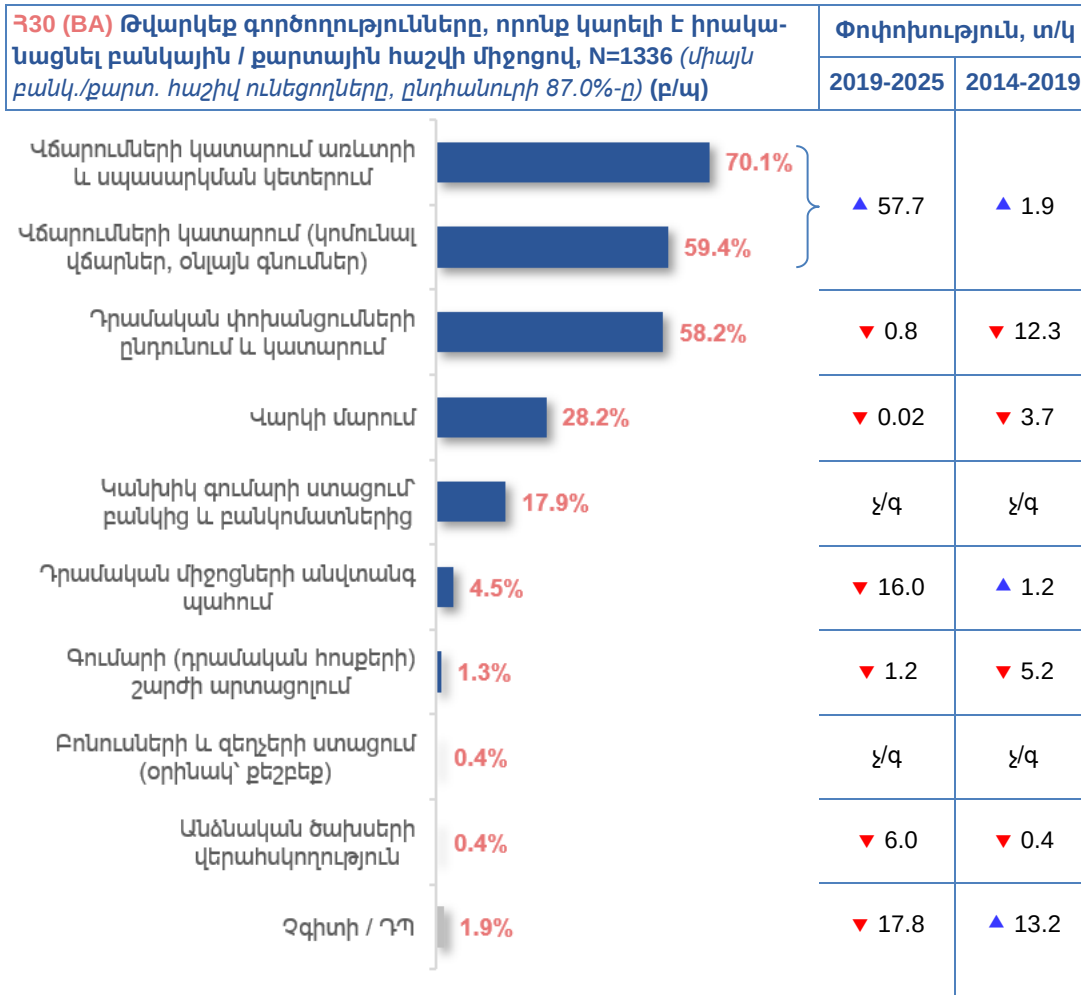
► Փորձը ցույց է տալիս, որ բյուջեի հսկողության և մոնիտորինգի առավել արդյունավետ ձևը կանոնավոր **գրառումներ կատարելն է**, որի համար օգտագործվում են նաև մյուս գործիքները՝ հաշիվների քաղվածքները, կանխիկ գնումների կտրոնները, հատուկ հավելվածներ և այլն: ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ **հարցվածների մեծ մասը՝ 73.9%-ը համարում է, որ եկամուտների և ծախսերի չափն իմանալու համար պետք է վարել դրանց հաշվառում՝ գրառելով դրանք (Գծապատկեր 40):**

► Այս հարցում կարևոր փոփոխություն է նկատվում՝ նախորդ ժամանակահատվածների (2014-2019թթ.) համեմատ: **Չգալիորեն ավելացել է եկամուտների և ծախսերի վերաբերյալ գրառումներ կատարելու կողմնակիցների մասնաբաժինը՝ 2014թ.-ի 49.3%-ից հասնելով 73.9%-ի՝ 2025թ.-ին:**

► Թեպետ հարցվածների 73.9%-ը կարծում է, որ եկամուտների և ծախսերի չափն իմանալու համար պետք է գրառել դրանք՝ **նրանց միայն 48.1%-ն է «Միշտ» կամ «Հաճախ» կանոնավորությամբ կատարում գրառումներ** (տես **Գծապատկեր 41**): Այս հարցում նախորդ ժամանակահատվածների (2014-2019թթ.) համեմատ նկատվում է դրական դինամիկա, սակայն այն փոքր է և դանդաղ:

4.2.5 Բանկային / քարտային հաշվի հետ կապված կարողություններ

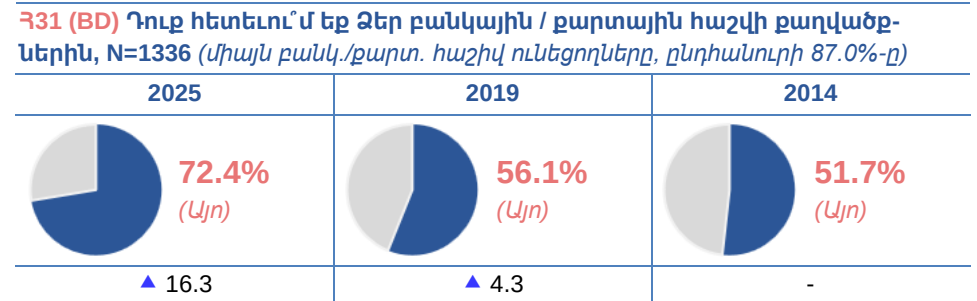
Գծապատկեր 42. Գիտելիք-Բանկային / քարտային հաշվով կատարվող գործողություններ

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ բանկային / քարտային հաշիվ ունեցողների շրջանում (87.0%, տես [Գծապատկեր 15](#)) մեկ հարցվածի կողմից նշվել է 2.4 գործողություն, որը կարելի է կատարել բանկային / քարտային հաշվով: Առավել հաճախ նշված գործողություններն են. 1) վճարումների կատարում առևտրի և սպասարկման կետերում՝ 70.1%, 2) օնլայն կոմունալ վճարումների և այլ գնումների կատարում, 3) դրամական փոխանցումների ընդունում և կատարում 58.2% (տես [Գծապատկեր 42](#)):

► Բանկային / քարտային հաշվով կատարվող գործողությունների վերաբերյալ գիտելիքներում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել 2 կարևոր փոփոխություն. 1) **2025թ.-ին մեկ հարցվածը գիտի բանկային / քարտային հաշվով կատարվող մոտ 2 անգամ ավելի շատ թվով գործողությունների անուններ, քան 2019թ.-ին կամ 2014թ.-ին:** 2) Բանկային / քարտային հաշվով կատարվող գործողությունների շարքում **2014թ.-ից ի վեր, առաջին անգամ, առավել հաճախ թվարկվել են առևտրի և սպասարկման կետերում քարտային վճարումները, ինչպես նաև օնլայն կոմունալ վճարումները և գնումների կատարումը:** Մինչ այդ մարդիկ ամենաշատը նշել են «դրամական փոխանցումների ընդունում և կատարում» տարբերակը:

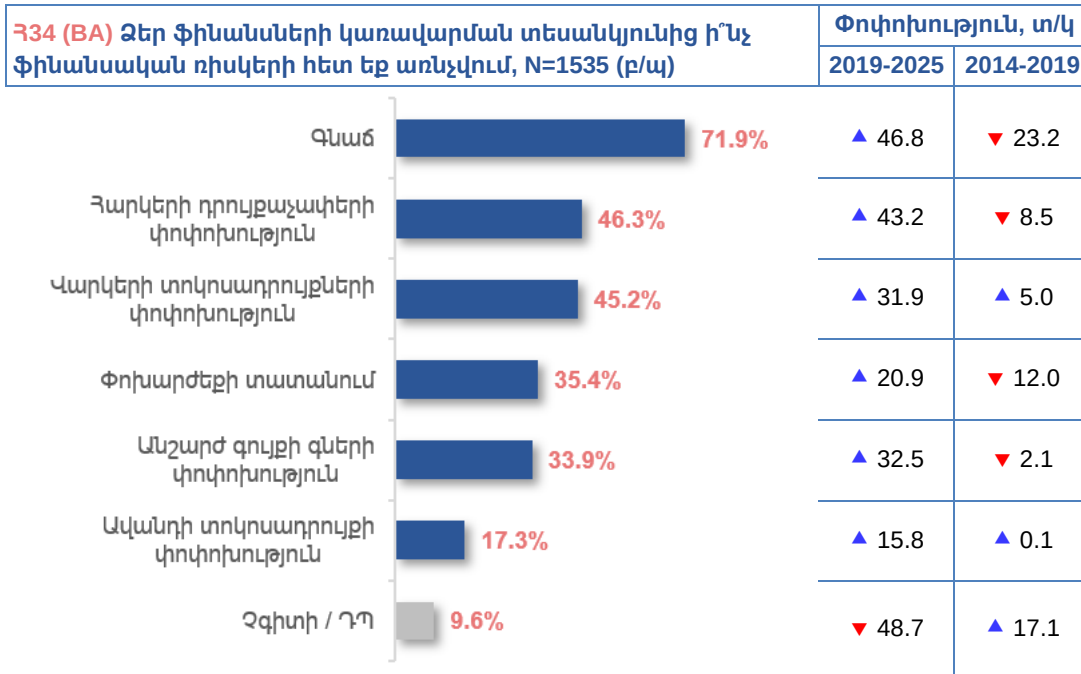
Գծապատկեր 43. Վարքագիծ-Բանկային / քարտային հաշվի քաղվածքների հետևելը

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ բանկային / քարտային հաշիվ ունեցողների 72.4%-ը հետևում է իր հաշվի քաղվածքներին: Վարքագծային այս ցուցանիշը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում նկատելիորեն բարելավվել է (տես [Գծապատկեր 43](#)):

4.2.6 Ֆինանսական ռիսկերի հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 44. Գիտելիք-ֆինանսների կառավարման վրա ազդող ֆինանսական ռիսկեր

► Ֆինանսական ռիսկերի կառավարման տեսանկյունից կարևոր հմտություն է **ռիսկի և եկամտաբերության միջև ուղիղ կապի մասին իմանալը**, ըստ որի՝ որքան բարձր է ռիսկը, այնքան բարձր է եկամտաբերությունը, և հակառակը: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ այս սահմանումը ճիշտ գիտի հարցվածների 65.0%-ը (տես [Գծապատկեր 45](#)): Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում նկատելի փոփոխություններ չեն արձանագրվել:

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **ֆինանսական ռիսկերի մասին տեղյակ հարցվածները կազմում են ընդհանուրի 90.4%-ը** (տես [Գծապատկեր 44](#)):

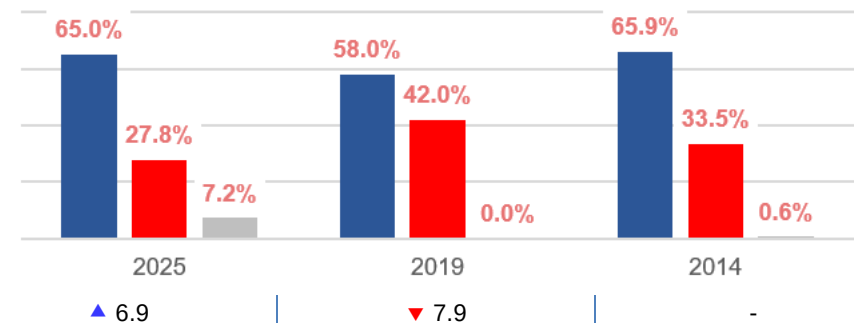
► Ֆինանսական ռիսկերի վերաբերյալ գիտելիքներում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել **լուրջ բարելավում**: Այսպես, **2025թ.-ին մեկ հարցվածը նշել է միջին հաշվով 2.5 ֆինանսական ռիսկ**, այն դեպքում, երբ 2019թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում էր 0.6, իսկ 2014թ.-ին՝ 1:

► Ինչպես նախորդ ժամանակահատվածներում՝ 2025թ.-ին ևս, **առավել հաճախ, որպես ֆինանսական ռիսկ՝ նշվել է գնաճը**: Գնաճի տակ մարդիկ հասկանում են առաջին անհրաժեշտության ապրանքների թանկացումը, որն էապես ազդում է («ճշգրտումներ է» մտցնում) իրենց ֆինանսների կառավարման վարքագծի վրա:

Գծապատկեր 45. Հմտություն-Ռիսկի և եկամտաբերության կապ

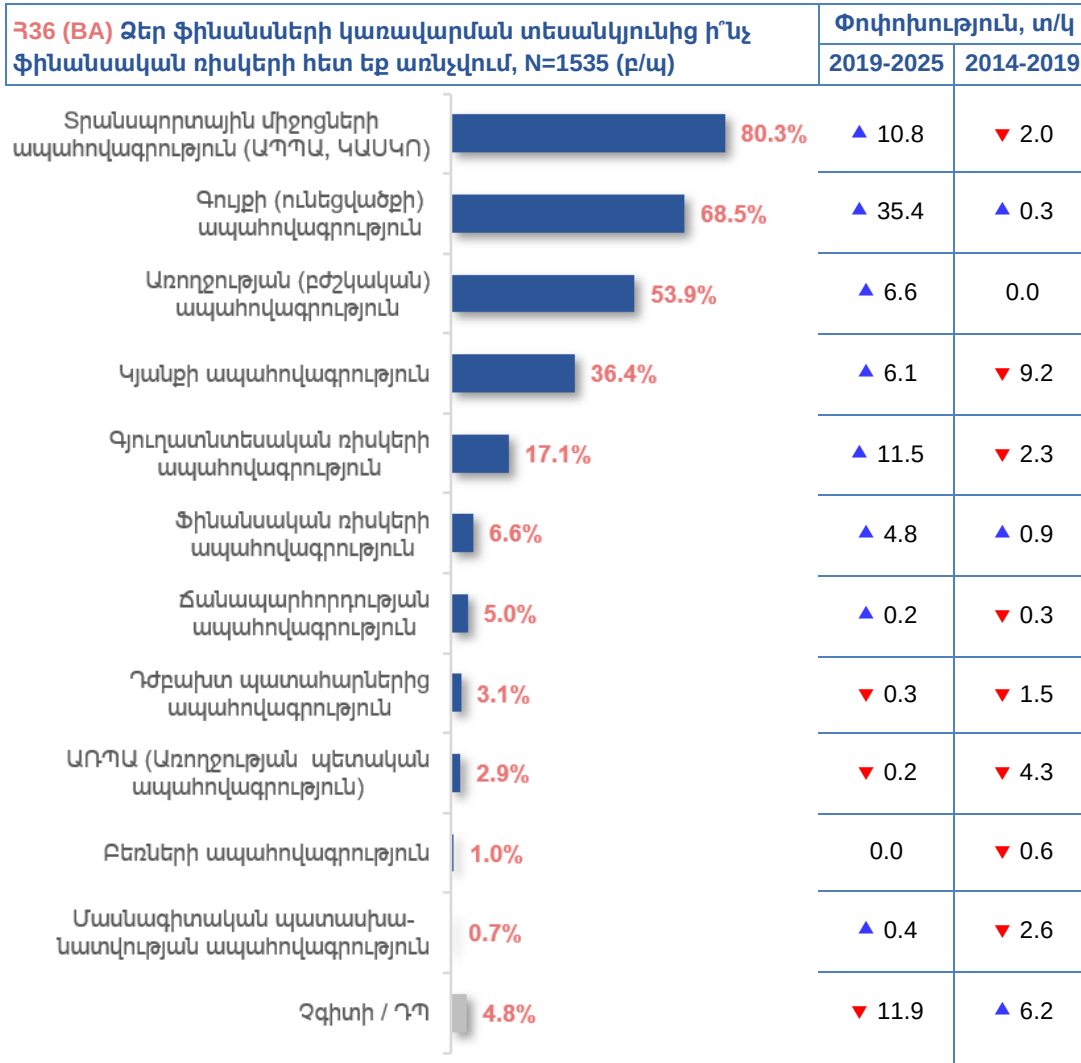
Հ35 (BB) Ռիսկի և եկամտաբերության միջև առկա է կապ: Դրա վերաբերյալ հետևյալ 2 ձեռակերպումներից ո՞ր մեկն է ճիշտ (թվարկվում են), N=1535

- Որքան բարձր է ռիսկը, այնքան բարձր է եկամտաբերությունը (ճիշտ)
- Որքան ցածր է ռիսկը, այնքան բարձր է եկամտաբերությունը (սխալ)
- Զգիտի / ԴՊ

4.2.7 Ապահովագրական ծառայությունների հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 46. Գիտելիք-Ապահովագրական ծառայությունների տեսակներ

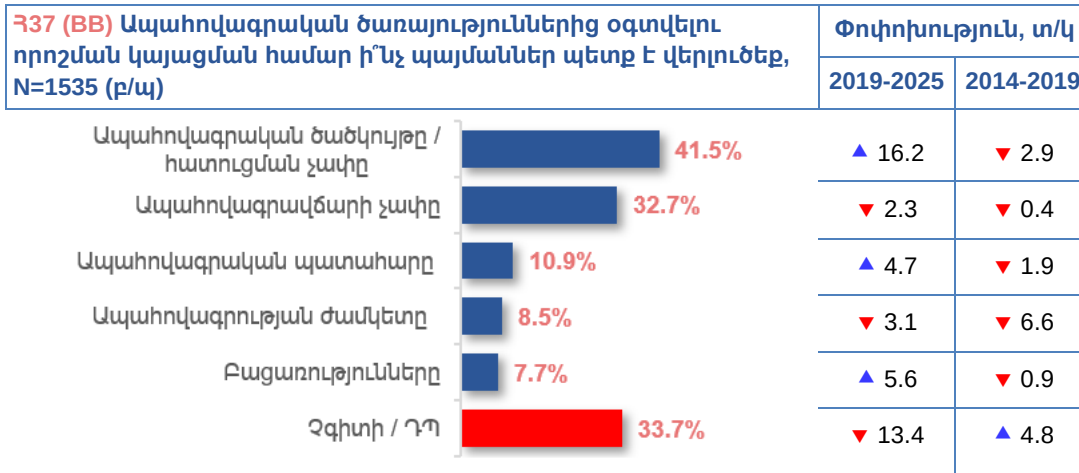
► Ռիսկերի կառավարման հիմնական եղանակներից մեկը դրանց ապահովագրությունն է, որի շուկայի զարգացման կարևոր նախապայմաններից մեկը ապահովագրական ծառայությունների մասին գիտելիքների առկայությունն է և լավ տեղեկացվածությունը:

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **առնվազն մեկ ապահովագրության տեսակ կարողացել են նշել հարցվածների 95.2%-ը**: 2019թ.-ի համեմատ՝ այս հարցում «անտեղյակների» թիվը նվազել է 11.9 տոկոսային կետով (տես [Գծապատկեր 46](#)):

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ մեկ հարցվողը տեղյակ է միջին հաշվով 2.8 ապահովագրական ծառայությունների մասին: Այս հարցում **2014-2025թթ.-ին առկա է նկատելի դրական տեղաշարժ**: Այսպես, 2019թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ մեկ հարցվածի կողմից նշվել է 2.0 ապահովագրական ծառայության տարբերակ, իսկ 2014թ.-ին՝ 2.2:

► Առավել ճանաչելի ապահովագրության տեսակը տրանսպորտային միջոցների ապահովագրությունն է (ԱՊՊԱ, ԿԱՍԿՈ)՝ 80.3%: Սա պայմանավորված է ԱՊՊԱ ապահովագրության պարտադիր բնույթով, մեքենաների և դրանց շահագործողների (վարորդների) թվի աճով, վթարների արձանագրման թվի աճով և դրանց դիմաց փոխհատուցումների համակարգի կայացվածությամբ:

Գծապատկեր 47. Հմտություն-Ապահովագրության ծառայությունների պայմաններ

► Ապահովագրական ծառայություններից գրագետ օգտվելու համար անհրաժեշտ են որոշ **հմտություններ՝ այդ ծառայությունների պայմանները վերլուծելու** և հիմնավորված որոշում կայացնելու համար:

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների 33.7%-ը չգիտի, թե ինչ պայմաններ պետք է վերլուծի՝ ապահովագրական ծառայություններ ձեռքբերելու համար: Այս հարցում միակ դրական հանգամանքն այն է, որ 2019թ.-ից այդ թիվը նվազել է 13.4 տոկոսային կետով (տես [Գծապատկեր 47](#)):

► Ապահովագրական ծառայությունները վերլուծելու հարցում **2014-2025թթ.-ին առկա է որոշակի դրական տեղաշարժ**: Այսպես, ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով մեկ հարցվածի կողմից նշվել է միջինը 1 պայման, որ պետք է վերլուծել: 2019թ.-ին նույն ցուցանիշը կազմել է 0.8, իսկ 2014թ.-ին՝ 0.9:

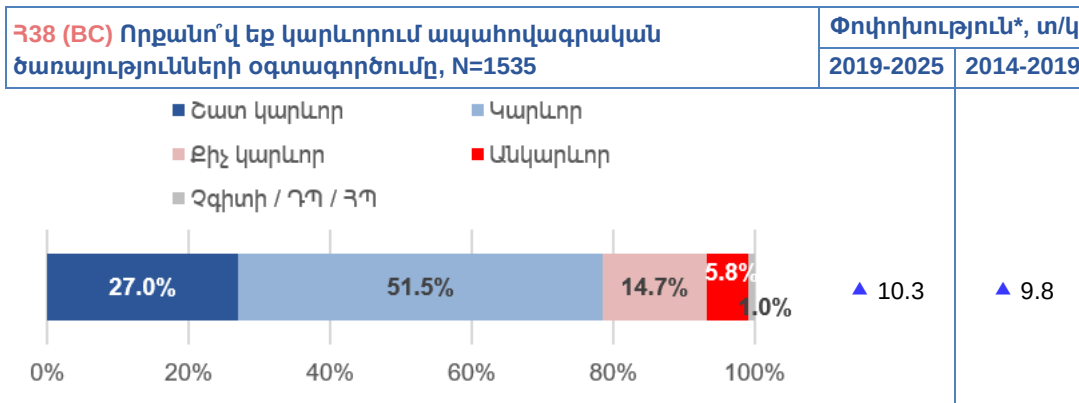
► Վերլուծության համար ապահովագրական ծառայությունների պայմաններից առավել հաճախ նշվել է «Ապահովագրական ծածկույթը / հատուցման չափը»՝ 41.5%, որը նաև 2019թ.-ի համեմատ ամենամեծ աճ գրանցած պայմանն է:

► **Ապահովագրական ծառայությունների օգտագործումը կարևոր** («Շատ կարևոր»+«Կարևոր») են համարում **հարցվածների 78.6%-ը** (տես [Գծապատկեր 48](#)):

► **Ապահովագրական ծառայությունների կարևորության ընկալման ցուցանիշը 2014-2025թթ.-ին անշեղորեն աճել է**. Նրանց մասնաբաժինը 2014թ.-ին կազմում էր 58.5%, իսկ 2019թ.-ին՝ 68.3%:

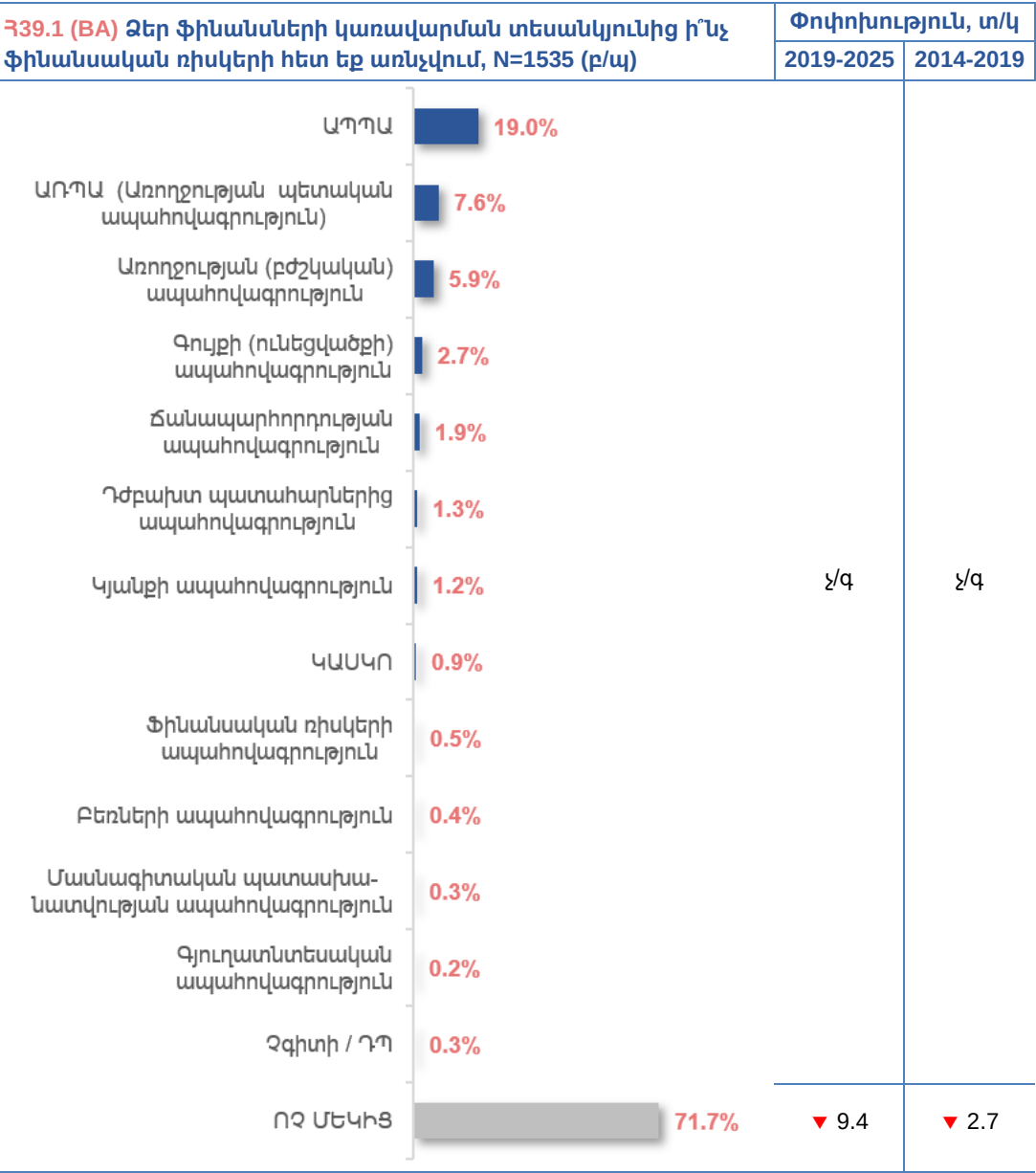
► Սակայն որքան էլ որ ապահովագրական ծառայությունների կարևորությունը բարձր է գնահատվում՝ **ծառայությունների օգտագործման ծավալը մնում է ցածր**, ինչի մասին վկայում են հաջորդ գծապատկերի տվյալները:

Գծապատկեր 48. Վերաբերմունք-Ապահովագրական ծառայությունների օգտագործում

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

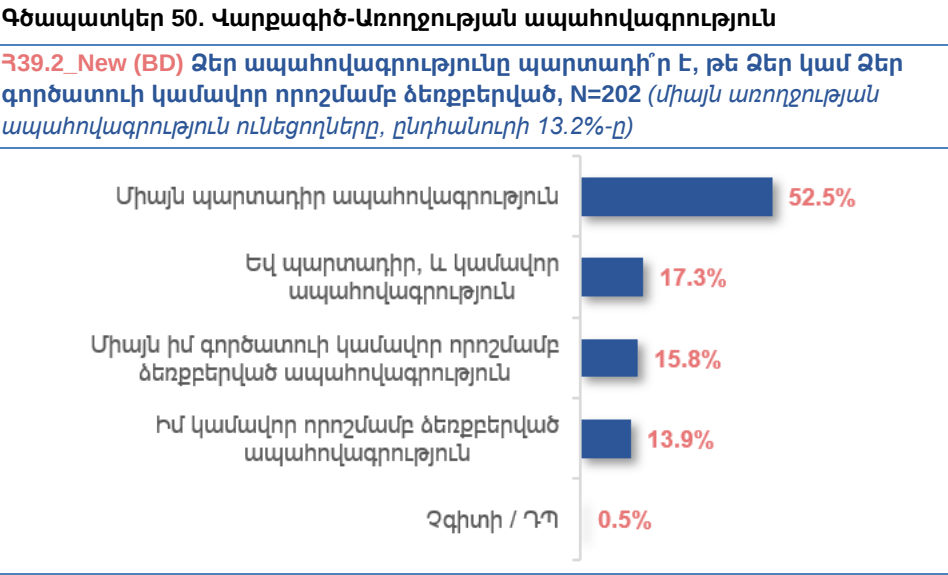
Գծապատկեր 49. Վարքագիծ-Ապահովագրական ծառայությունների օգտագործում

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **հարցվածների ընդամենը 28.3%-ն է օգտվում ապահովագրական ծառայություններից** (տես **Գծապատկեր 49**): Ճիշտ է, դա 9.4 տոկոսային կետով ավել է, քան 2019թ.-ին, այնուամենայնիվ՝ այն պետք է համարել ցածր ցուցանիշ՝ հաշվի առնելով այդ ծառայությունները կարևոր համարող անձանց թիվը (78.6%):

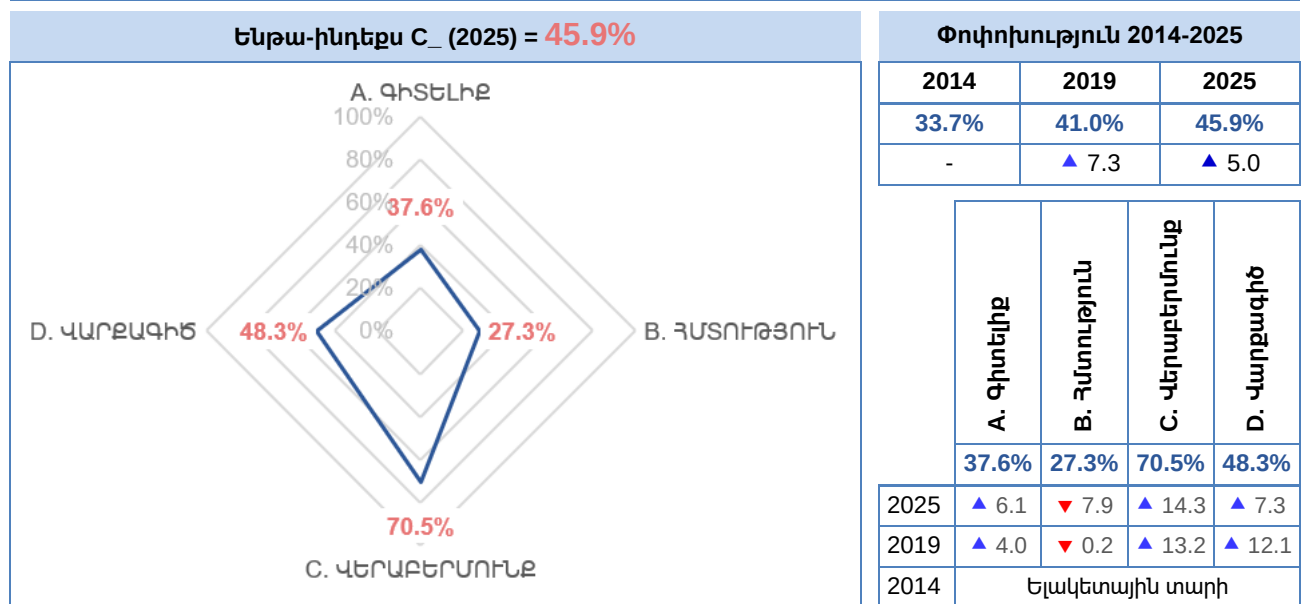
► 2025թ.-ին **մեկ հարցվածի կողմից օգտագործվող ապահովագրական ծառայությունների քանակը կազմում է 0.4**: Զանի որ 2014թ.-ի և 2019թ.-ի ՖԿԳ-ների ժամանակ նույն ցուցանիշը չի հաշվարկվել, ուստի հնարավոր չէ համեմատական տվյալներ ներկայացնել: Ապահովագրական ծառայություններից **ամենաշատն օգտագործվում են այսպես կոչված պարտադիր բնույթ կրողները՝ ԱՊՊԱ-ն (19.0%) և ԱՌՊԱ-ն (7.6%):**

► Ապահովագրական ծառայություններից օգտվելու վարքագիծը լավագույնս բնութագրում են ապահովագրության այն տեսակները, որոնցից կարելի է օգտվել և պարտադիր, և կամավոր: Այս պահին այդպիսին է առողջության ապահովագրությունը: **Գծապատկեր 50**-ում ներկայացված են տվյալներ, թե ինչ հիմունքներով են մարդիկ օգտվում այդ ծառայությունից:

4.3 Բաժնի C. ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԵՐԿԱՐԱԺԱՄԿԵՏ ՊԼԱՆԱՎՈՐՈՒՄ

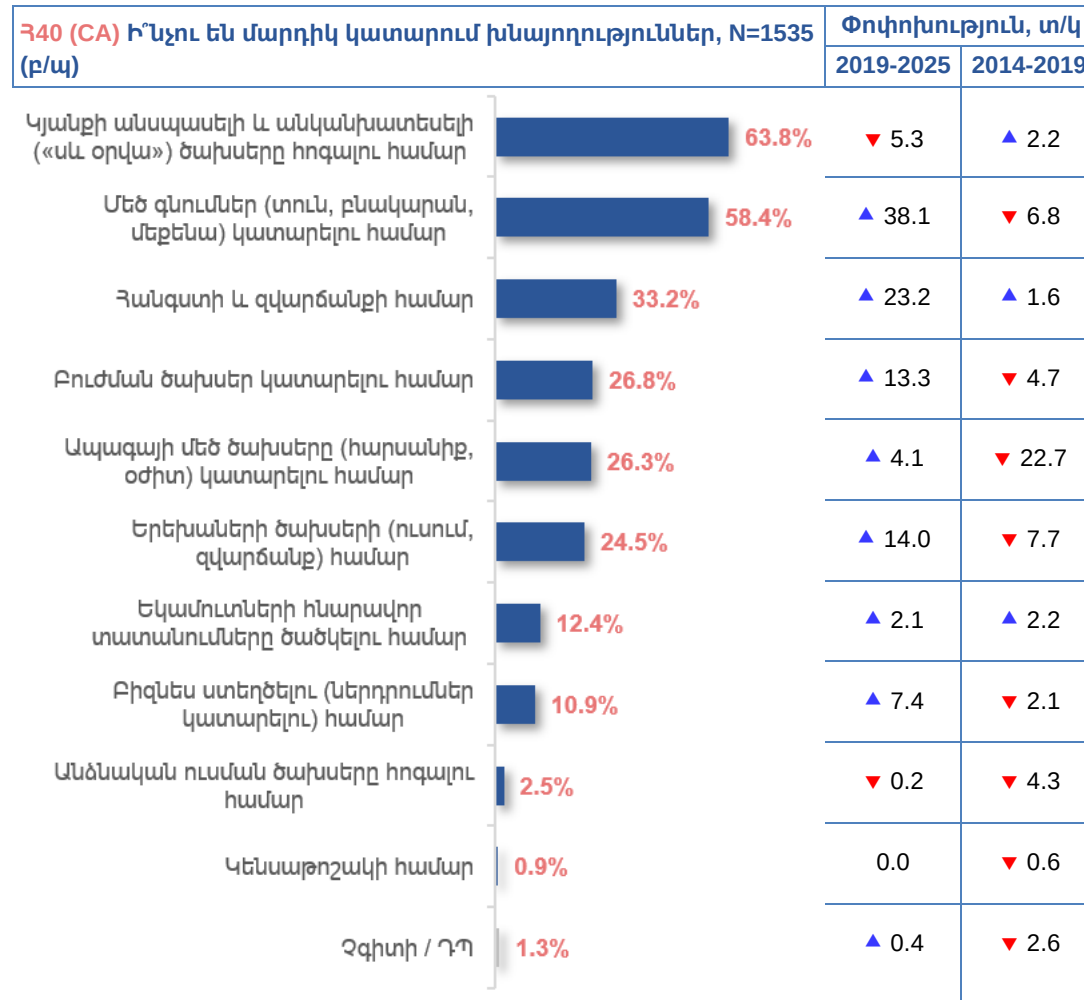
Գծապատկեր 51. Խնայողության և երկարաժամկետ պլանավորման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին

- ▶ Խնայողության և երկարաժամկետ պլանավորման ենթա-ինդեքսը ձևավորվել է գիտելիքների 9, հմտությունների 7, վերաբերմունքի 4 և վարքագծի 5 հարցերի արդյունքների հիման վրա:
- ▶ Խնայողության և երկարաժամկետ պլանավորման ենթա-ինդեքսի **2019-2025թթ.-ին արձանագրված 5.0 տոկոսային կետով աճը պայմանավորված է ինդեքսի աճ ունեցող հետևյալ գործոններով.**
 - ☞ **(A. Գիտելիք).** Խնայողության նպատակներն իմացող և խնայողությունների հաշվին շահավետ ներդրումներ կատարելու մասին տեղյակ անձանց թվի աճ, դիվերսիֆիկացիայի եռությունը հասկացողների աճ, կուտակային կենսաթոշակային համակարգը խնայողությունների ներդրման ձև համարողների աճ:
 - ☞ **(B. Հմտություն).** Ավանդի կշռադատված ընտրության հմտությունների աճ, բարդ տոկոսի հաշվարկման հմտությունների աճ, արժեթուղթ գնելու կշռադատված ընտրության հմտությունների աճ:
 - ☞ **(C. Վերաբերմունք).** Երկարաժամկետ խնայողություններ կատարելու կարևորման աճ, խնայողությունների հաշվին ներդրումներ կատարելու հակվածության աճ, խնայողությունները տարբեր ֆինանսական գործիքների մեջ ներդնելու (դիվերսիֆիկացիայի) կարևորման աճ:
 - ☞ **(D. Վարքագիծ).** Խնայողություններ ունեցողների քանակի աճ, ցանկացած դեպքում խնայողության հակված անձանց թվի աճ, խնայողությունները ֆինանսական գործիքների մեջ ներդնող անձանց թվի աճ, անհատական կենսաթոշակային հաշվի պարբերական կառավարում իրականացնող անձանց թվի աճ:
- ▶ Փոխարենը մի քանի կարևոր հարցերում իրավիճակը ոչ միայն չի բարելավվել, այլ նաև վատացել է: Մասնավորապես՝ նվազել է տոկոս հաշվելու ունակ անձանց թիվը (A. Գիտելիք), նվազել է ավանդների երաշխավորման համակարգի մասին անձանց թիվը (A. Գիտելիք), նվազել է ավանդների հատուցման չափը ճիշտ իմացող անձանց թիվը (B. Հմտություն) և այլն: Հատկապես վերջին ցուցանիշի անկումը կարող է բացատրվել է այն հանգամանքով, որ 2014-2019թթ. և 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում (կոնկրետ՝ 2015թ.-ի հոկտեմբերին և 2020թ.-ի սեպտեմբերին) ավանդների հատուցման սահմանաչափերը փոփոխվել են (ավելացվել են) և հանրության մի մասը չի տեղեկացել այդ մասին:

4.3.1 Խնայողությունների հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 52. Գիտելիք-խնայողություն կատարելու նպատակներ

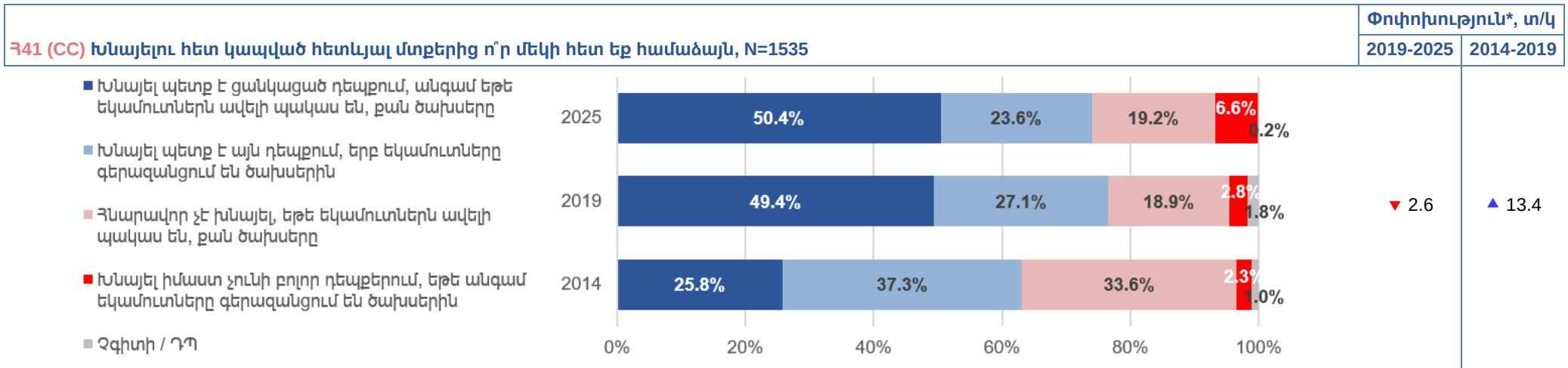
► Ինչպես նախորդ բոլոր ՖԿԳ-ների ժամանակ, 2025թ.-ին ևս խնայողություն կատարելու նպատակների շարքում առավել հաճախ նշվել է **կյանքի անսպասելի և անկանխատեսելի ծախսերը հոգալու անհրաժեշտությունը՝ 63.8%** (տես [Գծապատկեր 52](#)): Այս հարցում 2019-2025թթ.-ին կտրուկ աճել է այն մարդկանց թիվը, ովքեր խնայողություն կատարելու նպատակ են նշել **մեծ գնումներ (տուն, բնակարան, մեքենա) կատարելը՝ 58.4%** (աճը՝ 38.1 տ/կ), ապա **հանգստի և զվարճանքի ծախսեր կատարելը՝ 33.2%** (աճը՝ 23.2 տ/կ):

► Խնայողություն կատարելու նպատակների վերաբերյալ **գիտելիքներն ու տեղեկացվածությունը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում զգալիորեն ավելացել են**: Այսպես, եթե 2014թ.-ին մեկ հարցվածի կողմից միջին հաշվով նշվել է խնայողություն կատարելու 2.0 նպատակ, իսկ 2019թ.-ին՝ 1.6 նպատակ, ապա 2025թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ այդ ցուցանիշը կազմում է 2.6:

► Ընդհանուր առմամբ՝ **խնայողություն կատարելու նկատմամբ վերաբերմունքը դրական է**. հարցվածների կեսը՝ 50.4%-ն ունեն շատ «խնայողամետ» մտածելակերպ և կարծում են, որ **խնայողություն պետք է անել ցանկացած դեպքում, եթե անգամ եկամուտներն ավելի պակաս են, քան ծախսերը** (տես [Գծապատկեր 53](#)): Այս հարցում պատկերը գրեթե նույնն է, ինչ 2019թ.-ին:

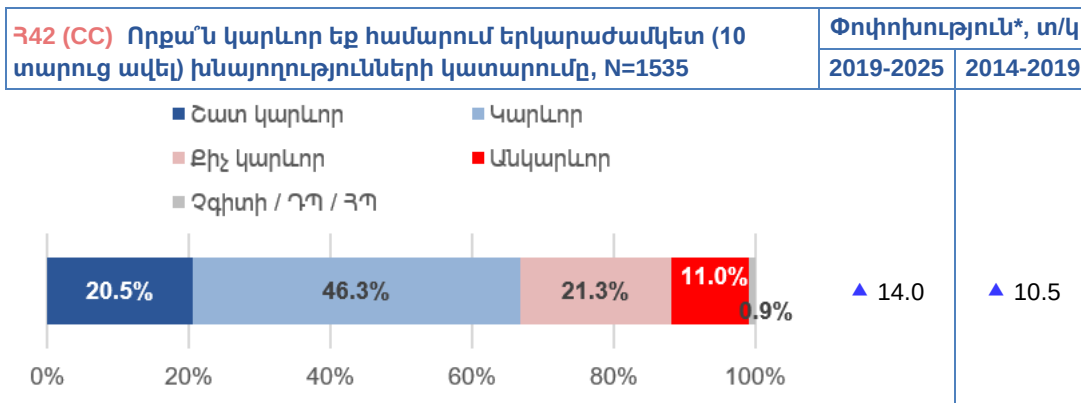
► Այնուամենայնիվ, խնայողություն կատարելու նկատմամբ վերաբերմունքի մեջ ամեն ինչ չէ, որ դրական է: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ 2019թ.-ի համեմատ՝ մի փոքր (0.3 տոկոսային կետով) ավելացել է մարդկանց թիվը, որոնք կարծում են, որ **հնարավոր չէ խնայել, եթե եկամուտներն ավելի պակաս են, քան ծախսերը**: Իսկ խնայելու մեջ իմաստ չտեսնող մարդկանց թիվն աճել է 3.8 տոկոսային կետով կամ 2.4 անգամ:

Գծապատկեր 53. Վերաբերմունք-խնայողություն անելը

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է խնայողություն կատարելուն դրական վերաբերմունք (1-ին և 2-րդ տարբերակներ) ունեցողների պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 54. Վերաբերմունք- երկարաժամկետ խնայողություն անելը

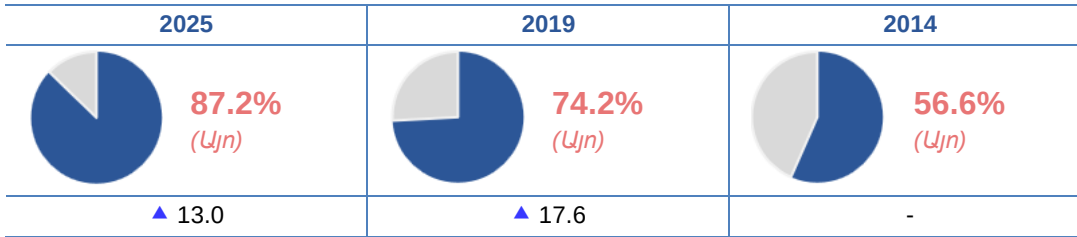
* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

► Երկար ժամկետով խնայողություն կատարելու վերաբերյալ հարցվածների մեծ մասն (66.8%) ունեն դրական վերաբերմունք (տես [Գծապատկեր 54](#)):

► Այս հարցում դրական վերաբերմունք ունեցող մարդկանց թիվը **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում զգալիորեն (24.5 տոկոսային կետով) ավելացել է**: Այսպես, եթե 2014թ.-ին երկարաժամկետ խնայողություն կատարելու վերաբերյալ դրական վերաբերմունք ունեին հարցվածների 42.3%-ը, իսկ 2019թ.-ին՝ 52.8%-ը, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը հասել է 66.8%-ի:

Գծապատկեր 55. Գիտելիք-խնայողությունը որպես ներդրումային կարողություն

Հ43 (CA) Դուք համաձայն եք ձևակերպման հետ, որ խնայողությունների հաշվին ներդրումներ կատարելով կարելի է ստանալ լրացուցիչ եկամուտներ, N=1535

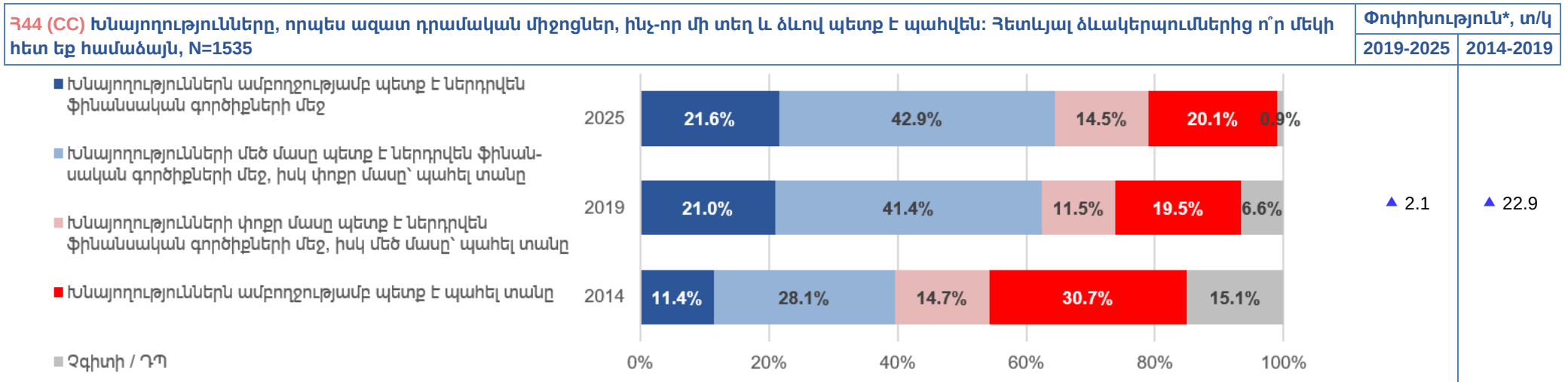

► Խնայողությունների հետ կապված մեկ այլ դրական հանգամանք է այն, որ **հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը (87.2%) խնայողությունները համարում է ներդրումներ կատարելու և դրանցով լրացուցիչ եկամուտներ ստանալու հնարավորություն** (տես [Գծապատկեր 55](#)):

► Այս հարցում ևս դրական վերաբերմունք ունեցող մարդկանց թիվը **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում զգալիորեն (30.6 տոկոսային կետով) ավելացել է**: Այսպես, եթե 2014թ.-ին երկարաժամկետ խնայողություն կատարելու վերաբերյալ դրական վերաբերմունք ունեին հարցվածների 56.6%-ը, իսկ 2019թ.-ին՝ 74.2%-ը, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը հասել է 87.2%-ի:

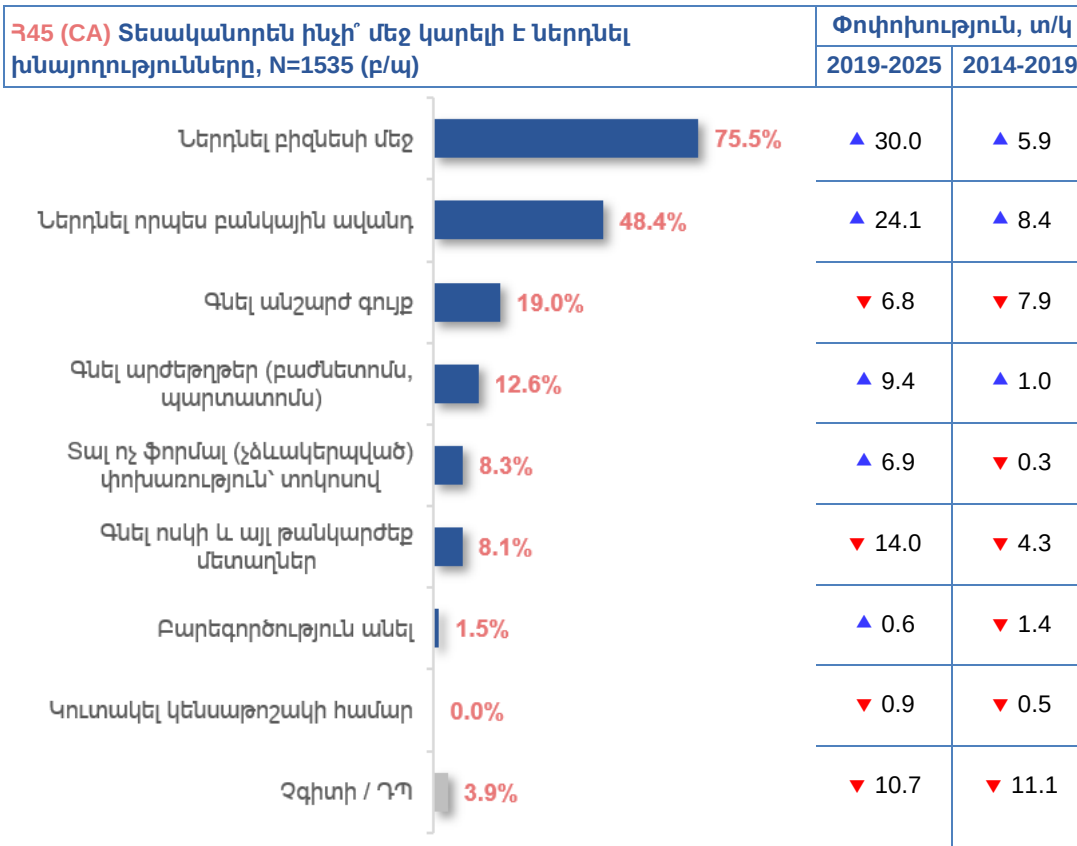
► Հարցվածների 21.6%-ն է կարծում, որ **խնայողություններն ամբողջությամբ պետք է ներդրվեն ֆինանսական գործիքների մեջ** (տես [Գծապատկեր 56](#)): Հարցվածների ամենամեծ խումբը՝ 42.9%-ը կարծում է, որ խնայողություններն ամբողջությամբ չպետք է ներդրվեն ֆինանսական գործիքների մեջ, այլ դրանց մի մասը (փոքր մասը) պետք է պահել տանը: Այս վերաբերմունքը բացատրվում է նրանով, որ **մարդիկ, որքան էլ որ կցանկանային իրենց խնայողությունները վերածել եկամտաբեր ակտիվի՝ այնուամենայնիվ ուզում են բացարձակ հասանելիություն ունենալ դրանց մի մասի նկատմամբ՝ կյանքի անսպասելի և անկանխատեսելի ծախսերին պատրաստ լինելու համար**: Այս հարցում գրեթե նույն պատկերն էր նաև 2019թ.-ին և դրանից հետո մեծ փոփոխություն տեղի չի ունեցել:

Գծապատկեր 56. Վերաբերմունք-խնայողությունները պահելու ձևեր

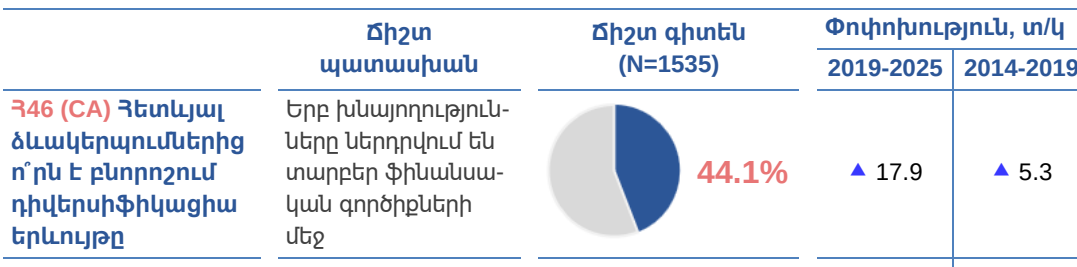

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է պատասխանների 1-ին և 2-րդ տարբերակների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 57. Գիտելիք-խնայողությունները ներդնելու ուղղությունները

Գծապատկեր 58. Գիտելիք-Դիվերսիֆիկացիա

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **խնայողությունները ներդնելու ուղղությունների վերաբերյալ առավել հաճախ նշվել է ներդնել բիզնեսի մեջ տարբերակը՝ 75.5%** (տես [Գծապատկեր 57](#)): Այս տարբերակը առավել հաճախ նշվել էր նաև նախորդ երկու ՖԿԳ-ների ժամանակ: Այս հարցում 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում արձանագրվել է էական աճ՝ 30.0 տ/կ:

► 2019թ.-ի համեմատ տեղի ունեցած փոփոխություններում առանձնանում են երկու շատ կարևոր և դրական փոփոխություններ. 1) **ավելի քան 2 անգամ ավելացել է այն մարդկանց թիվը** (24.3%-ից մինչև 48.4%), որոնք կարծում են, որ **խնայողությունները կարելի է ներդնել որպես բանկային ավանդ**, 2) գրեթե 4 անգամ ավելացել է **այն մարդկանց թիվը** (3.2%-ից մինչև 12.6%), որոնք կարծում են, որ **խնայողություններով կարելի է գնել արժեթղթեր**:

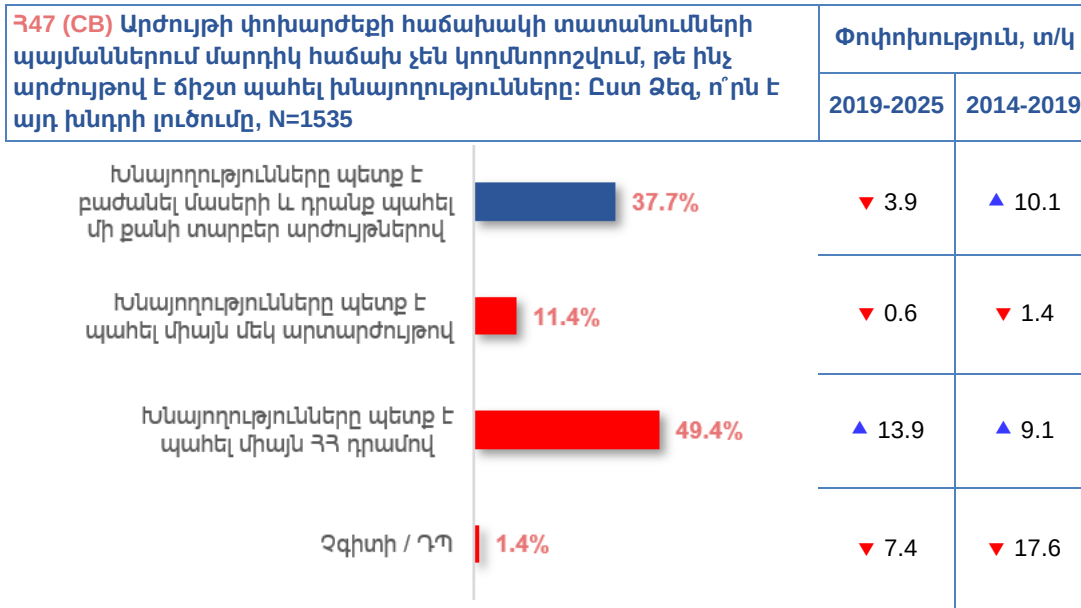
► Նկատվում է, որ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում խնայողությունները ներդնելու ուղղությունների վերաբերյալ մարդկանց գիտելիքներն ավելացել են**: Այսպես, եթե 2014թ.-ին և 2019թ.-ին մեկ հարցվածը նշել է խնայողությունները ներդնելու միջին հաշվով 1.2 ուղղություն, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը դարձել է 1.7:

4.3.2 Դիվերսիֆիկացիայի վերաբերյալ ընկալումները

► **Դիվերսիֆիկացիան ռիսկերի կառավարման և ապահովագրման տեսանկյունից շատ կարևոր հասկացություն է**: Այն թույլ է տալիս ակտիվների բաշխման միջոցով մեկ ակտիվի հնարավոր վնասը ծածկել մեկ այլ ակտիվից ձևավորված շահույթով:

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **հարցվածների ընդամենը 44.1%-ն է պատկերացում, թե ինչ է դիվերսիֆիկացիան** (տես [Գծապատկեր 58](#)): Մնացած մասը դիվերսիֆիկացիայի վերաբերյալ ունեն սխալ պատկերացում (38.6%-ը) կամ առհասարակ չգիտեն (17.3%), թե ինչ է դա:

Գծապատկեր 59. Հմտություն-Դիվերսիֆիկացիա

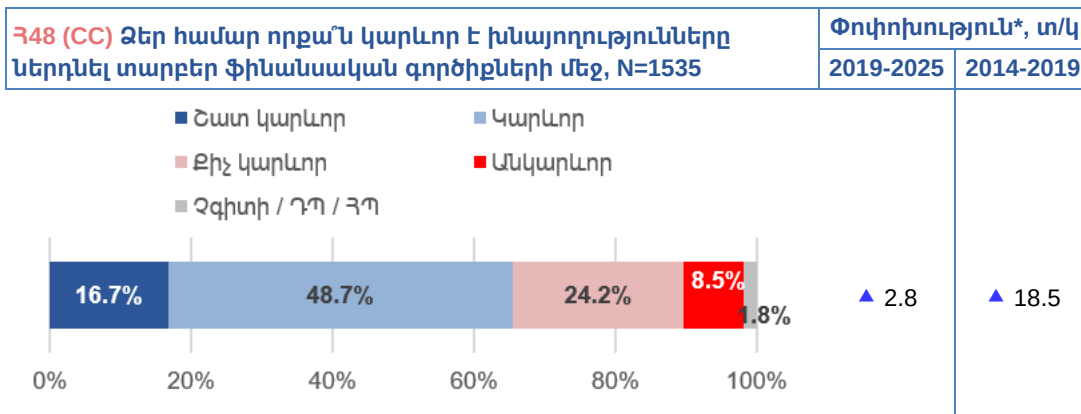

► 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այս հարցում կա նկատելի դրական տեղաշարժ. դիվերսիֆիկացիա հասկացությունը ճիշտ իմացող մարդկանց թիվն ավելացել է ավելի քան 2 անգամ՝ 2014թ.-ի 20.9%-ից բարձրանալով մինչև 26.2%, իսկ 2025թ.-ին հասնելով 44.1%-ի:

► Հասկանալու համար, թե որքան հմտորեն կարող են մարդիկ օգտագործել դիվերսիֆիկացիայի վերաբերյալ իրենց գիտելիքները՝ նրանց առաջադրվել է մի խնդիր՝ խնայողությունները մեկ կամ մի քանի արժույթով պահելու վերաբերյալ: Արդյունքները ներկայացված են [Գծապատկեր 59](#)-ում: Հարցվածների 37.7%-ն է ճիշտ պատասխան (փոխարժեքի տատանումների ռիսկը չեզոքացնելու համար խնայողությունները պետք է պահել տարբեր արժույթներով) տվել դիվերսիֆիկացիայի գործնական կիրառության հարցին: 2019թ.-ի համեմատ՝ այդ ցուցանիշը 3.9 տոկոսային կետով նվազել է:

► Կարելի արձանագրել, որ դիվերսիֆիկացիայի վերաբերյալ գիտելիք ունենք ավելի շատ թվով մարդիկ (44.1%), որոնք ոչ բոլորն (37.7%) ունեն դրա գործնական կիրառության հմտություն:

Գծապատկեր 60. Վերաբերմունք-Դիվերսիֆիկացիա

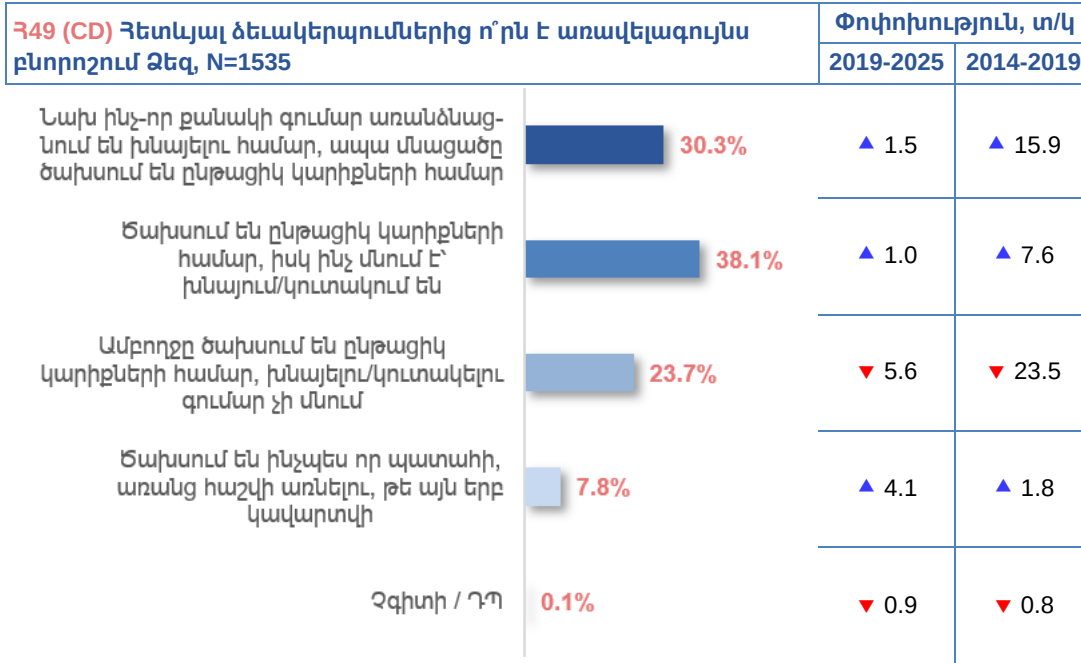
► Հարցվածների մեծ մասը՝ 65.5%-ը կարևոր է համարում խնայողությունները տարբեր ֆինանսական գործիքների մեջ ներդրումը («Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարն է) (տես [Գծապատկեր 60](#)):

► Խնայողությունների ներդրման դիվերսիֆիկացիայի կարևորության զգացումը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում անշեղորեն և 21.3 տոկոսային կետով աճել է՝ 2014թ.-ի 41.1%-ից 2019թ.-ին հասնելով 62.6%-ի, իսկ 2025թ.-ին՝ 65.5%:

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

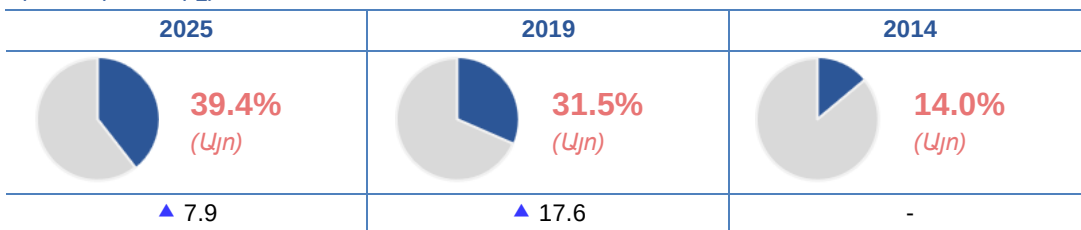
4.3.3 Խնայողական վարքագիծ

Գծապատկեր 61. Վարքագիծ-խնայելու հակվածություն

Գծապատկեր 62. Վարքագիծ-խնայողությունների առկայություն

Հ50 (CD) Ներկա պահին Դուք ունե՞ք խնայողություններ, N=1533 (հասած 2 ՀՊ պատասխանները)

► Խնայելու բացարձակ հակվածություն ունեցող հարցվածների մասնաբաժինը կազմում է 30.3% (տես [Գծապատկեր 61](#)): Դրանք այն մարդիկ են, որոնք նախ խնայողության համար գումար են առանձնացնում, ապա նոր՝ մնացածը ծախսում:

► Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել կարևոր փոփոխություն. **խնայելու բացարձակ հակվածություն ունեցող մարդկանց թիվն աճել է 2.3 անգամ:**

► 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում **աճել է նաև այն մարդկանց թիվը, որոնք իրենց եկամուտների և ծախսերի դրական տարբերությունն ուղղում են խնայողություններին** (2014թ.-ի 29.6%-ից հասնելով 38.1%-ի՝ 2025թ.-ին): Այս խմբի վերաբերյալ, սակայն, չի կարելի վստահաբար ասել, որ նրանք միշտ կամ կանոնավոր խնայողություններ են անում: Ավելի շուտ պետք է հասկանալ, որ նրանք խնայում են՝ երբ ծախսերը կատարելուց հետո ունենում են գումարի մնացորդ (ավելցուկ), ինչը կարող է ոչ միշտ լինել:

► Բոլոր դեպքերում այս երկու փոփոխությունները վկայում են այն մասին, որ **ՀՀ բնակչության շրջանում ավելանում է «խնայող» կամ «խնայելուն հակված» մարդկանց թիվը**, ինչն, ինքնին՝ դրական հանգամանք է:

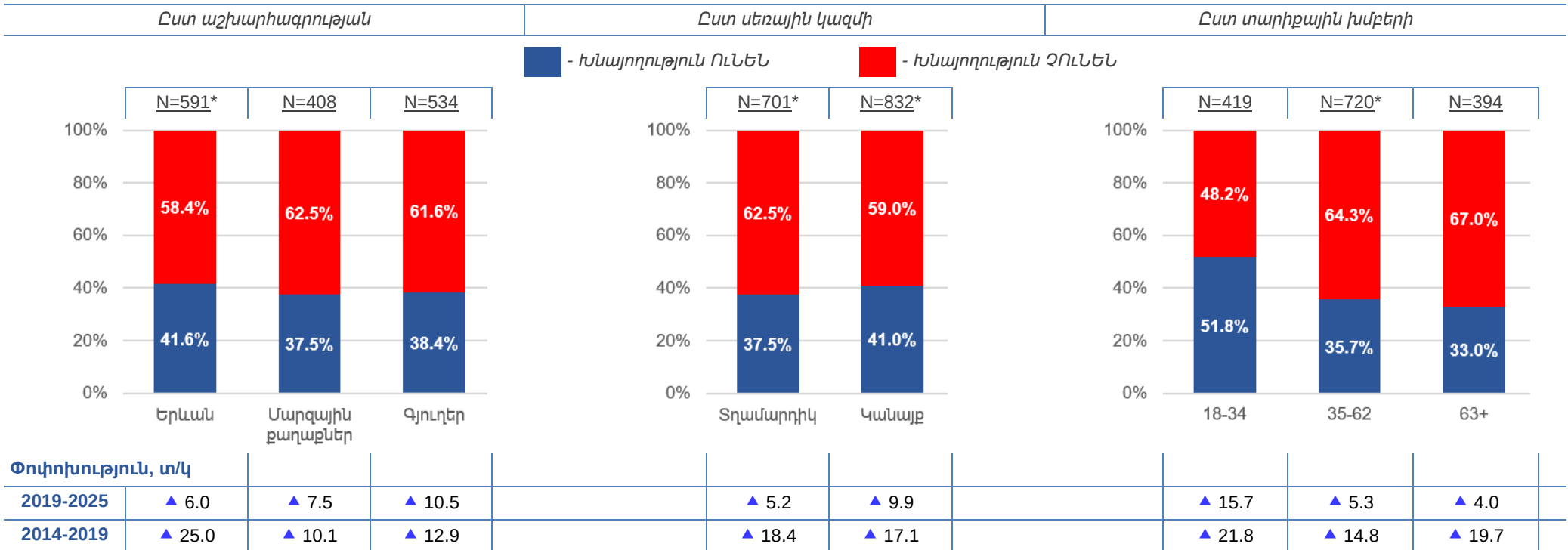
► Նախորդ եզրահանգումը հաստատվում է ՖԿԳ հետազոտությունների անցկացման պահի դրությամբ **խնայողություններ ունեցող մարդկանց թվի դրական (աճողական) դինամիկայով**: Այսպես, եթե 2014թ.-ին խնայողություններ ունենալու մասին հայտարարել էին հարցվածների 14.0%-ը, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը հասել է 39.4%-ի (գրեթե եռապատկվել է) (տես [Գծապատկեր 62](#)):

► Բնակչության ֆինանսական կարողությունների մեջ խնայողական վարքագիծը կարևորագույն ասպեկտներից մեկն է: Այս առումով՝ հետաքրքիր է տեսնել, թե ինչ կառուցվածք ունի **խնայողություններ ունեցող**

հանրությունն ըստ իր աշխարհագրական, սեռային կամ տարիքային կազմի: Այդ տվյալները ներկայացված են հաջորդիվ.

Գծապատկեր 63. Վարքագիծ-խնայողությունների առկայությունն ըստ աշխարհագրության, սեռային և տարիքային խմբերի

Հ50 (CD) Ներկա պահին Դուք ունե՞ք խնայողություններ, N=1535

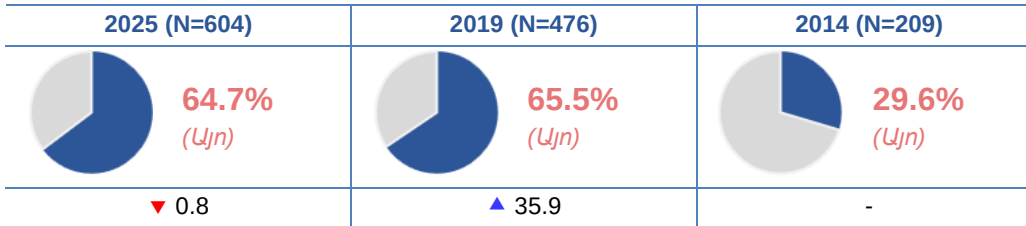
* - 2 հարցված (երկուսն էլ Երևանից, մեկը տղամարդ, մյուսը՝ կին, երկուսն էլ 36-62 տարիքային խմբից) հրաժարվել են պատասխանել

- ▶ **ՀՀ առանձին տարածքներում (Երևան, մարզային քաղաքներ և գյուղեր)** խնայողություններ ունեցող անձանց մասնաբաժինը հարաբերականորեն նույնն է՝ ընկած 38.4%-41.6%-ի սահմաններում: Խնայողություն ունեցողների մասնաբաժինն ամենամեծը Երևանում է (41.6%): 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում բոլոր տարածքներում էլ խնայողություններ ունեցողներն ավելացել են. Երևանում՝ 3.9 անգամ (31 տ/կ-ով), մարզային քաղաքներում՝ 2.3 անգամ (17.6 տ/կ-ով) և գյուղերում՝ 2.5 անգամ (23.4 տ/կ-ով):
- ▶ **Կանանց խմբում խնայողություններ ունեցողներն ավելի շատ են (41.0%), քան տղամարդկանց խմբում (37.5%):** 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում երկու խմբերում էլ խնայողություններ ունեցողներն ավելացել են. տղամարդկանց խմբում՝ 2.7 անգամ (23.6 տ/կ-ով), կանանց խմբում՝ 2.9 անգամ (27.0 տ/կ-ով):
- ▶ **Հանրության միակ առանձին խումբը, որտեղ խնայողություններ ունեցողների մասնաբաժինը նկատելիորեն տարբերվում է՝ 18-34 տարիքային խումբն է (երիտասարդները):** Այս խմբում խնայողություններ ունեն հարցվածների 51.8%-ը, որը 16.1 տ/կ-ով ավել է, քան 35-62 տարիքային խմբում և 18.8 տ/կ-ով ավել է, քան 63+ տարիքային խմբում: 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում 18-34 տարիքային խմբում արձանագրվել է խնայողություններ ունեցողների թվի կտրուկ աճ՝ 3.6 անգամ (37.5 տ/կ-ով): Սա շատ կարևոր և դրական հանգամանք է և կարող է պայմանավորված լինել հետևյալ հանգամանքներով. 1) երիտասարդների շրջանում

աճել է խնայելու կարևորության գիտակցումը և խնայելու հակվածությունը, 2) երիտասարդների շրջանում էապես ավելացել են մարդկանց թիվը, որոնք ներգրավված են բարձր վարձատրվող ոլորտներում, օրինակ՝ բարձր տեխնոլոգիաների և մասնագիտական ծառայությունների հատվածում:

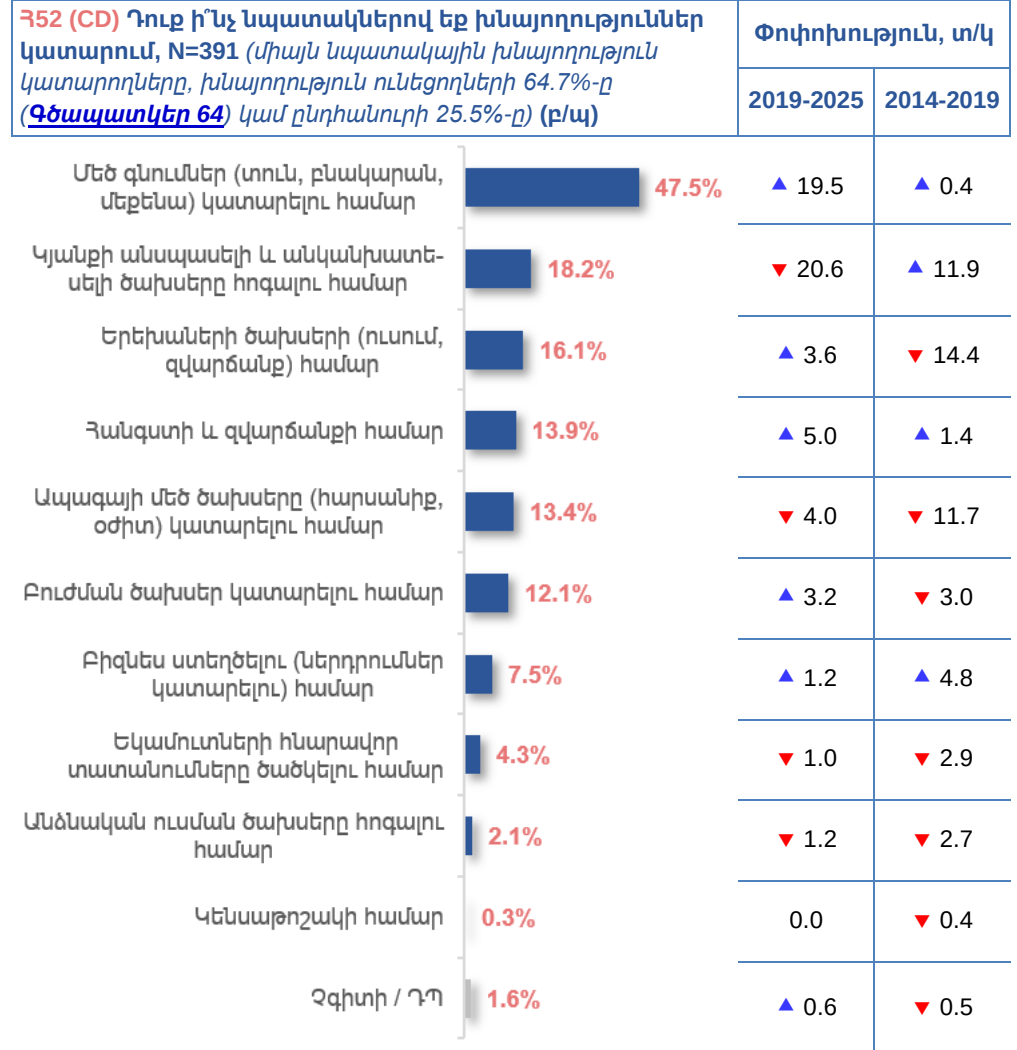
Գծապատկեր 64. Վարքագիծ-խնայողությունների նպատակայնություն

Հ51 (CD) Դուք խնայողություններ եք անում կոնկրետ նպատակներով
(հարցը տրվել է միայն խնայողություն ունեցող անձանց)

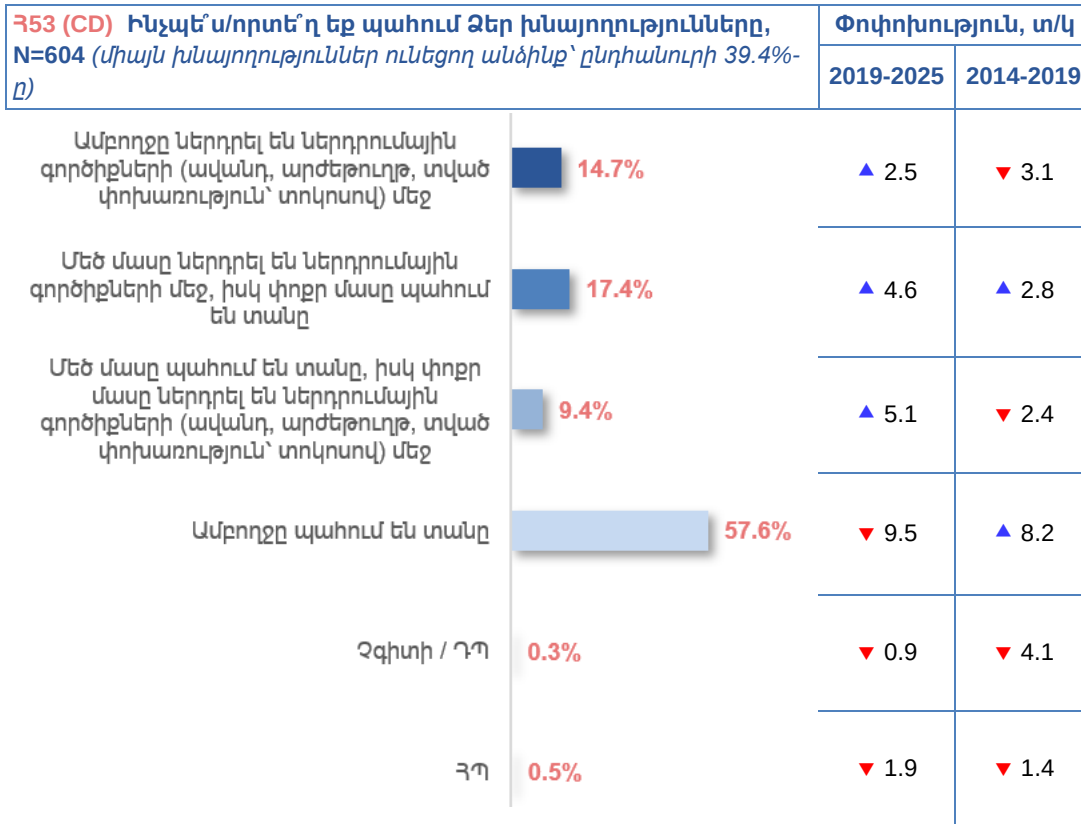

- ▶ Խնայողություններ ունեցող հարցվածների (ընդհանուրի 39.4%-ի) շրջանում **կոնկրետ նպատակ(ներ)ով խնայողություն անողների մասնաբաժինը կազմում է 64.7%** (տես [Գծապատկեր 64](#)): 2019թ.-ի համեմատ՝ այդ հարցում պատկերը գրեթե անփոփոխ է:
- ▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ կոնկրետ նպատակով խնայողություններ անողները ամենամեծ խումբը՝ 47.5%-ը, **խնայողություններն անում է մեծ գնումներ** (տոմս/բնակարան, մեքենա) **կատարելու նպատակով** (տես [Գծապատկեր 65](#)): 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այս խումբն անշեղորեն ավելանում է: Շարունակաբար աճում է նաև **հանգստ/զվարճանքի և բիզնես ստեղծելու համար** խնայողների թիվը:
- ▶ Փոխարենը՝ շարունակաբար նվազում է **ապագայի մեծ ծախսեր կատարելու համար** խնայող հարցվածների թիվը (2014թ.-ի 29.1%-ից իջել է 2025թ.-ին՝ 13.4%), ինչպես նաև՝ **եկամուտների հնարավոր տատանումները ծածկելու և անձնական ուսման ծախսերը հոգալու համար** խնայողների թիվը:

Գծապատկեր 65. Վարքագիծ-խնայողություն կատարելու նպատակներ

Գծապատկեր 66. Վարքագիծ-խնայողությունները պահելու ձևեր

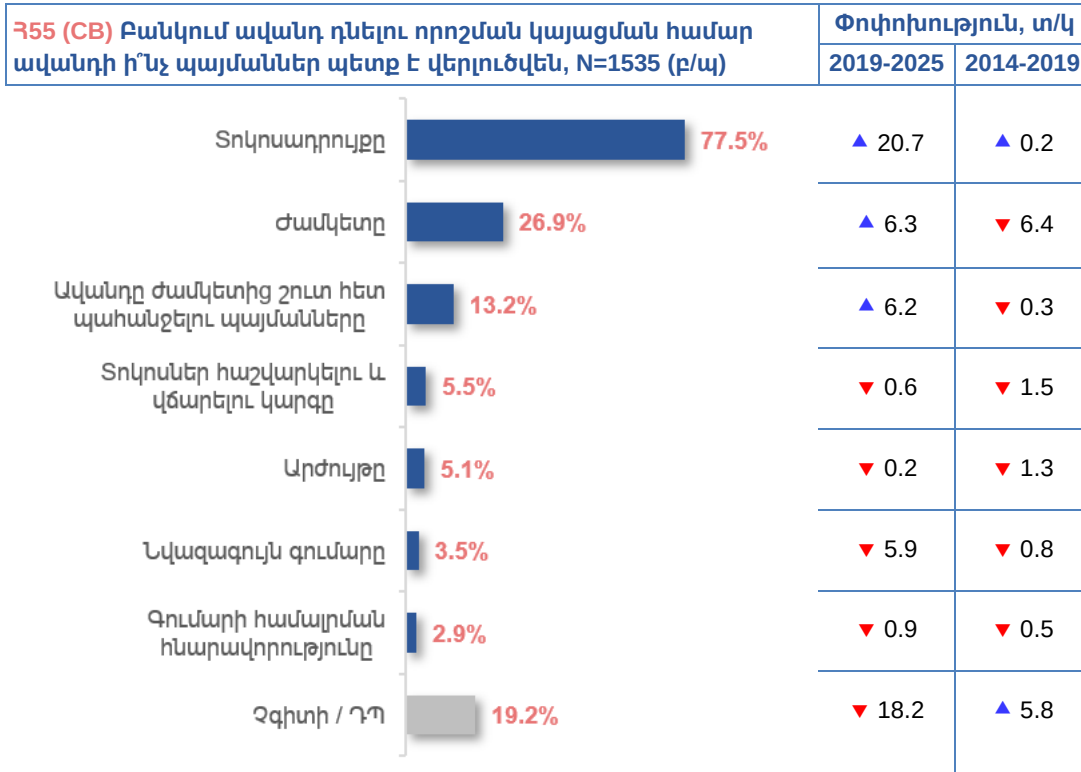

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ խնայողություններ ունեցողների մեծ մասը՝ **57.6%-ն իրենց խնայողությունները պահում են տանը** (տես [Գծապատկեր 66](#)): Նման պատկեր է եղել նաև 2019թ.-ին (67.1%) և 2014թ.-ին (58.9%): Խնայողությունները տանը պահելու հիմնական պատճառներն անփոփոխ են՝ «այդպես ավելի ապահով է» և/կամ «գումարը փոքր է»:

► 2014-2025թթ.-ի ցուցանիշների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ **աստիճանաբար ավելանում է մարդկանց թիվը, որոնք իրենց խնայողությունները ներդնում են ներդրումային գործիքների մեջ** (ավանդ, արժեթուղթ, պարտատոմս):

4.3.4 Ավանդների հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 67. Հմտություն-Ավանդի պայմանների վերլուծություն

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների 80.8%-ը նշել է ավանդի առնվազն մեկ պայման, որը իրենք կվերլուծեն՝ բանկում ավանդ դնելու որոշման կայացման համար (տես [Գծապատկեր 67](#)): Համեմատության համար նշենք, որ 2019թ.-ին այդ ցուցանիշը զգալիորեն ավելի պակաս էր՝ 62.6%, իսկ 2014թ.-ին՝ 68.4%: Կարելի է արձանագրել, որ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ավանդի պայմանների վերլուծություն կատարելու ունակ անձանց թիվը նկատելիորեն ավելացել է (12.4 տ/կ-ով):

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածներն ավանդի պայմանները վերլուծելիս դիտարկում են ավելի մեծ թվով պայմաններ (1.3 պայման), քան 2019թ.-ին՝ 1.1 պայման, կամ 2014թ.-ին՝ 1.2 պայման: Կարելի է արձանագրել, որ 2025թ.-ին մարդիկ կատարում են ավանդի պայմանների համեմատաբար ավելի խորը վերլուծություն, քան 2019թ.-ին կամ 2014թ.-ին: Եզրահանգումս այն է, որ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ավանդի պայմանների վերլուծության հմտություններն ավելացել են:

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածներն ամենաշատը (77.5%) վերլուծում են ավանդի տոկոսադրույքի պայմանները: Պատկերն այդպիսին էր նաև 2019թ.-ի և 2014թ.-ի ՖԿԳ-ների ժամանակ (համապատասխանաբար 56.8% և 56.6%): 2014-2025թթ.-ի ցուցանիշների դինամիկան վերլուծելիս նկատվում է, որ մարդիկ ավելի ու ավելի շատ են

կենտրոնանում ավանդի տոկոսադրույքների վերլուծության վրա՝ այն դիտարկելով որպես գլխավոր պայման: Ավանդի պայմաններից մյուս երկուսը, որոնց նկատմամբ մարդկանց ուշադրությունը մեծանում է՝ ավանդի ժամկետն է և ժամկետից շուտ ավանդի գումարը հետ պահանջելու պայմանը: Ավանդի մյուս պայմանները վերլուծող անձանց թիվը դանդաղորեն նվազում է:

- Ավանդից, որպես ներդրումային գործիքի, օգտվելու համար շատ կարևոր է ոչ միայն ավանդի պայմանների վերլուծությունը, այլև այդ վերլուծության արդյունքում ճիշտ ֆինանսական ցուցանիշներ կամ արդյունքներ հաշվելու գիտելիքները, որոնք թույլ կտան պատկերացում կազմել ներդրման արդյունքում ակնկալվող օգուտների մասին: Ավանդի պարագայում այդպիսիք են **պարզ կամ բարդ տոկոսների հաշվարկման գիտելիքները**: Հաջորդիվ ներկայացված են դրանց վերաբերյալ տեղեկությունները:

Գծապատկեր 68. Գիտելիք-Տոկոսի հաշվարկ և բարդ տոկոս

	Ծիշտ պատասխան	Ծիշտ գիտեն (N=1535)	Փոփոխություն, տ/կ	
			2019-2025	2014-2019
Հ56 (CA) Ի՞նչ պետք է անել, եթե ցանկանում եք հաշվել, թե 25-ը 150-ի քանի տոկոսն է	Պետք է 25-ը բաժանել 150-ի	 28.2%	▼ 18.5	▼ 8.5
Հ57 (CA) Ենթադրենք Դուք 100,000 դրամ ավանդ եք դնում բանկում՝ 1 տարի ժամկետով եւ տարեկան 8% տոկոսադրույքով: Որքա՞ն գումար կլինի Ձեր հաշվին մեկ տարի հետո	Ուղիղ 108,000 դրամ	 50.6%	▼ 16.5	▼ 4.3
Հ58 (CA) Ավանդի տոկոսագումարների հաշվարկման մեջ կիրառվում է նաեւ «բարդ տոկոս» տերմինը: Ասացե՛ք խնդրեմ՝ ի՞նչ է դա	Ավանդից ստացված տոկոսները գումարվում են ավանդի գումարին, և տոկոսադրույքը հաշվարկվում է այդ ընդհանուր գումարի նկատմամբ	 29.6%	▲ 2.5	▲ 4.4

Գծապատկեր 69. Հմտություն-Բարդ տոկոս

	Ծիշտ պատասխան	Ծիշտ գիտեն (N=1535)	Փոփոխություն, տ/կ	
			2019-2025	2014-2019
Հ59 (CB) Ենթադրենք Դուք 100,000 դրամ ավանդ եք դնում բանկում՝ 5 տարի ժամկետով եւ տարեկան 5% տոկոսադրույքով: Ամեն տարվա վերջում կուտակված տոկոսագումարը դուք չեք ստանում, այլ ավելացնում եք ավանդի գումարին: Որքա՞ն գումար կլինի Ձեր հաշվին 5 տարի հետո	Ավելի քան 125,000 դրամ	 64.0%	▲ 7.6	▲ 0.9

տոկոսի գործնական կիրառության հարցում իրենց հմուտ են դրսևորել ավելի մեծ թվով հարցվածներ՝ 64.0%-ը (տես [Գծապատկեր 69](#)): Այդ ցուցանիշը ևս բարելավվել է՝ համեմատած 2019թ.-ի և 2014թ.-ի ցուցանիշների հետ (8.5 տոկոսային կետով):

- ▶ Պարզ և բարդ տոկոսների վերաբերյալ ներկայացված գիտելիքների և հմտության ցուցանիշները վկայում են այն մասին, որ **հարցվածների մոտ տրամաբանական խնդիրների լուծումը ավելի հեշտ է ստացվում, քան պարզ թվաբանական խնդիրների լուծումը**:

▶ **Պարզ տոկոսների հաշվարկի գիտելիքների հարցում վիճակը վատ է**: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների ընդամենը 28.2%-ն է կարողացել ճիշտ պատասխանել «25-ը 150-ի քանի տոկոսն է» հարցին (տես [Գծապատկեր 68, Հ56](#)): Ավելին, արդեն 3-րդ ՖԿԳ-ն շարունակ տոկոս հաշվելու գիտելիքները ոչ միայն ցածր են, այլև նվազում են:

▶ Պարզ տոկոս հաշվելու մի փոքր ավելի պարզ խնդիրը («100,000 դրամի հավելածը տարեկան 8%-ի դեպքում») լուծել են ավելի մեծ թվով հարցվածներ (50.6%), սակայն այս պարագայում ևս **2014-2025թթ.-ին տեսնում ենք գիտելիքների նվազում՝ 20.8 տոկոսային կետով** (տես [Գծապատկեր 68, Հ57](#)):

▶ **Ավանդի բարդ տոկոսի ձևակերպման վերաբերյալ հարցին ճիշտ են պատասխանել հարցվածների 29.6%-ը** (տես [Գծապատկեր 68, Հ58](#)): Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում նկատվում է գիտելիքների բարելավում՝ 6.9 տոկոսային կետով:

▶ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **բարդ**

4.3.5 Ավանդների երաշխավորման համակարգի վերաբերյալ կարողություններ

Գծապատկեր 70. Գիտելիք-Ավանդների երաշխավորում

Հ62 (CA) Հայաստանում գործում է ավանդների երաշխավորման համակարգ, ի դեմս Ավանդների Հատուցումը երաշխավորող Հիմնադրամի: Ինչո՞վ է զբաղվում այդ հիմնադրամը, N=1535		Փոփոխություն, տ/կ	
		2019-2025	2014-2019
Երաշխավորում է ֆիզիկական անձանց ավանդների հետվերադարձը (ճիշտ)		▼ 1.5	▲ 1.7
Վերադարձնում է ԽՍՀՄ տարիների՝ բանկերում սառեցված ավանդները (սխալ)		▲ 10.0	▲ 3.1
Ֆիզիկական անձանցից ընդունում է ավանդներ (սխալ)		▲ 8.5	▼ 5.0
Զգիտի / ԴՊ		▼ 17.0	▲ 0.2

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների 38.0%-ը սխալ գիտի, իսկ 20.6%-ը առհասարակ չգիտի, թե ինչ գործառույթ է իրականացնում Ավանդների հատուցումը երաշխավորող հիմնադրամը (ԱՀԵՀ) (տես [Գծապատկեր 70](#)): Հարցվածների ընդամենը 41.4%-ն է ճիշտ պատասխանել, թե ինչով է զբաղվում ԱՀԵՀ-ն: Ընդ որում՝ ԱՀԵՀ-ի գործառույթի մասին տեղեկացվածությունը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում գրեթե չի փոխվել (2019թ.-ին՝ 42.9%, 2014թ.-ին՝ 41.2%):

► ԱՀԵՀ-ի մասին գիտելիքների ավելացումը կարող է նպաստել, որ «տանը պահվող» խնայողությունների մի մասը վերադառնա շրջանառության մեջ՝ ավանդի տեսքով: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները վկայում են այդ մասին. 1) ԱՀԵՀ-ի գործառույթների մասին ճիշտ գիտեն ավանդ կամ խնայողական հաշիվ ունեցողների 57.0%-ը և 2) ԱՀԵՀ-ի գործառույթների մասին ճիշտ գիտեն ավանդ կամ խնայողական հաշիվ չունեցողների 39.6%-ը:

Գծապատկեր 71. Հմտություն-Ավանդների երաշխավորում

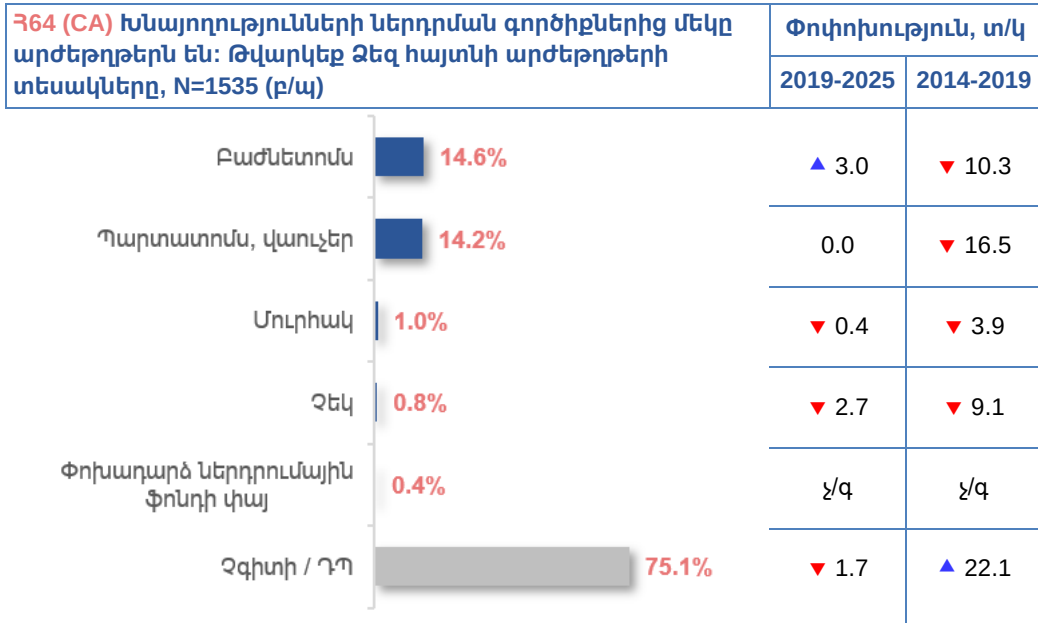
	Ընդհանուր պատասխան	Ընդհանուր գիտեն (N=1,535)	Փոփոխություն, տ/կ	
			2019-2025	2014-2019
Հ63.1 (CB) Որքա՞ն են կազմում ավանդների երաշխավորման չափերը ՀՀ դրամով ավանդների դեպքում	Առավելագույնը 16,000,000 ՀՀ դրամ		▼ 3.4	▼ 7.6
Հ63.2 (CB) Որքա՞ն են կազմում ավանդների երաշխավորման չափերը արտարժույթային ավանդների դեպքում	Առավելագույնը 7,000,000 ՀՀ դրամ		▼ 2.9	▼ 3.1

► ԱՀԵՀ-ն ունի ավանդների հատուցման սահմանաչափեր: ՖԿԳ-2025-ի դրությամբ ՀՀ դրամով ավանդների դեպքում այն կազմում է առավելագույնը 16 մլն. ՀՀ դրամ, իսկ արտարժույթային ավանդների դեպքում՝ առավելագույնը 7 մլն. ՀՀ դրամ: Այս սահմանաչափերի վերաբերյալ հարցվածների հմտությունները շատ թույլ են. ՀՀ դրամով ավանդների հատուցման չափի մասին գիտեն հարցվածների ընդամենը 1.6%-ը, արտարժույթային ավանդների հատուցման չափի մասին՝ 0.8%-ը (տես [Գծապատկեր 71](#)):

► Այս ցուցանիշները ցածր են եղել նաև 2019թ.-ին (4.9% և 3.7%) և 2014թ.-ին (12.5% և 6.8%): 2014թ.-ից մինչև 2025թ.-ը ցուցանիշների անկումը կարող է բացատրվել է այն հանգամանքով, որ 2014-2019թթ. և 2019-2025թթ. ժամանակահատվածներում (կոնկրետ՝ 2015թ.-ի հոկտեմբերին և 2020թ.-ի սեպտեմբերին) ավանդների հատուցման սահմանաչափերը փոփոխվել են (ավելացվել են) և հանրությունը պատշաճ կերպով չի իրազեկվել այդ մասին:

4.3.6 Արժեթղթերի հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 72. Գիտելիք-Արժեթղթերի տեսակներ

- ▶ **Արժեթղթերի մասին ՀՀ բնակչության գիտելիքները ցածր են:** ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների ընդամենը 24.9%-ն է կարողացել նշել գոնե մեկ արժեթղթի տեսակ: Սնացած 75.1%-ը չի կարողացել նշել ոչ մի արժեթղթի տեսակ (տես [Գծապատկեր 72](#)):
- ▶ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում արժեթղթերի տեսակների իմացության հարցում **ոչ միայն առաջընթաց չկա, այլ նաև նկատվում է գիտելիքների անկում:** Այսպես, եթե 2014թ.-ին արժեթղթերի գոնե մեկ տեսակի մասին տեղյակ էր հարցվածների 45.3%-ը, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում է 24.9% (նվազումը՝ 20.4 տ/կ):
- ▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների **43.8%-ը նշել է արժեթղթերի առնվազն մեկ պայման, որը իրենք կվերլուծեին՝ դրանք գնելու որոշման կայացման համար:** Համեմատության համար նշենք, որ 2019թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում էր՝ 31.2%, իսկ 2014թ.-ին՝ 38.2%: Կարելի է

Գծապատկեր 73. Հմտություն-Արժեթղթերի պայմաններ

արձանագրել, որ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում արժեթղթերի պայմանների վերլուծություն կատարելու ունակ անձանց թիվը փոքր չափով ավելացել է (5.6 տ/կ-ով):**

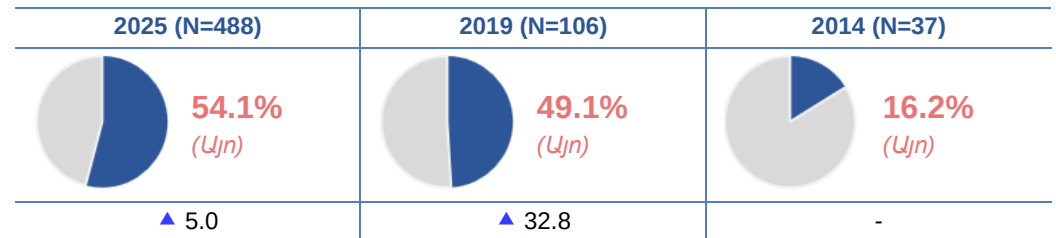
- ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **արժեթղթերի պայմաններից առավել շատ վերլուծվում են դրանց եկամտաբերությունը (32.4%) և թողարկողի հուսալիությունը (12.3%)** (տես [Գծապատկեր 73](#)): 2025թ.-ին հարցվածներն արժեթղթերի պայմանները վերլուծելիս դիտարկում են ավելի մեծ թվով պայմաններ (0.8 պայման), քան 2019թ.-ին՝ 0.5 պայման և գրեթե նույնքան, որքան 2014թ.-ին՝ 0.8 պայման: 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում արժեթղթերի պայմանների վերլուծության ցուցանիշների փոփոխությունից եզրահանգումն այն է, որ **արժեթղթերի պայմանների վերլուծության հմտությունների նկատելի փոփոխություններ չեն արձանագրվել:**

4.3.7 Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի հետ կապված կարողություններ

- ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ կուտակային կենսաթոշակային հաշիվներ ունեցող հարցվածների (ընդհանուրի 31.8%-ը) կեսից ավելին՝ **54.1%-ը համարում է, որ կուտակային կենսաթոշակային հաշվի միջոցով կարելի է կատարել խնայողություններ** (տես [Գծապատկեր 74](#)): Սա լուրջ առաջընթաց է 2019թ.-ի համեմատ (5.0 տոկոսային կետով) և կտրուկ առաջընթաց՝ 2014թ.-ի համեմատ (37.9 տոկոսային կետով):

Գծապատկեր 74. Գիտելիք-Կուտակային կենսաթոշակային հաշիվը որպես խնայողություն կատարելու հնարավորություն

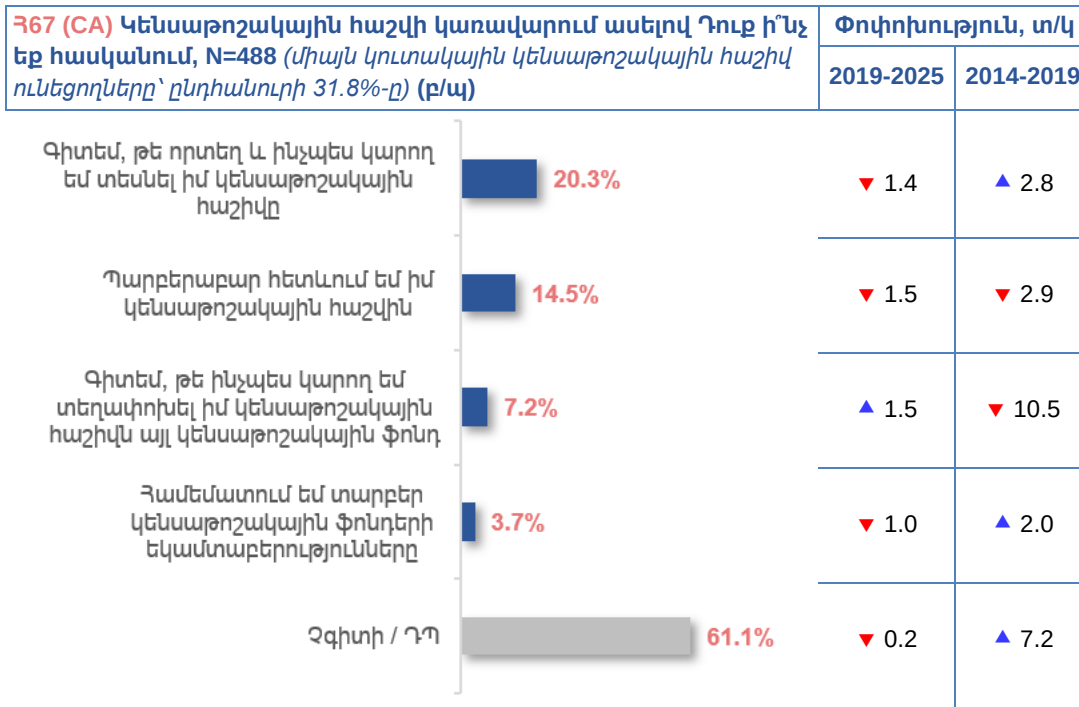
Հ66 (CA) Դուք համաձայն եք այն մտքի հետ, որ կուտակային կենսաթոշակային հաշվի միջոցով կարելի է կատարել խնայողություններ (հարցը տրվել է միայն կուտակային կենսաթոշակային հաշիվ ունեցող անձանց)

- Նշված տվյալները վկայում են այն մասին, հանրության մեջ դրական իմաստով էապես փոխվել են կուտակային կենսաթոշակային վճարումների նկատմամբ վերաբերմունքն ու ընկալումները:** 2014թ.-ին բավականին դժվարությամբ (առկա էր հանրային դիմադրություն) գործարկված կուտակային կենսաթոշակային համակարգի որոշ տարրերի, մասնավորապես՝ կուտակված գումարների նկատմամբ տարիների ընթացքում ձևավորվել է և այսօր առկա է որակապես այլ ընկալումներ. **կուտակողների մեծ մասը դրանք ընկալում է որպես խնայողություն:** Ընկալումների բարելավմանը մեծապես նպաստել է այն հանգամանքը, որ **կուտակային կենսաթոշակային հաշիվների օգտատերերը եռամսյակային հաճախականությամբ ստանում են իրենց հաշվի շարժի վերաբերյալ հաշվետվություններ**, որտեղ կարող են տեսնել իրենց հաշվի մնացորդը, դրա աճը (կուտակումների հաշվին), կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարչի գործունեության արդյունքում ստացված եկամուտը: **Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի կողմից հաշվետվությունների ներկայացման կանոնավորությունը և թափանցիկությունը ժամանակի ընթացքում մարդկանց մեծ մասի մոտ ձևավորել են ընկալումներն առ այն, որ իրենց կողմից կենսաթոշակային ֆոնդերում կուտակվող գումարները հավասարազոր են խնայողությունների:**

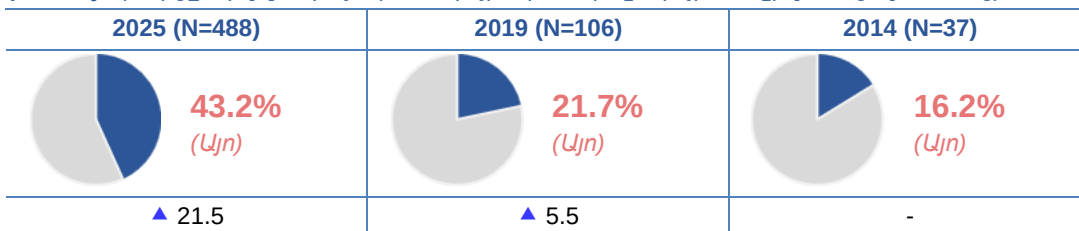
- Այնուամենայնիվ՝ **կուտակային կենսաթոշակային հաշիվ ունեցողների (ընդհանուրի 31.8%-ը) մեծ մասը՝ 61.1%-ը չունի իր կուտակային կենսաթոշակային հաշվի կառավարման հմտություններ** (տես [Գծապատկեր 75](#)): Պատճառները տարբեր են. 1) կուտակային կենսաթոշակային հաշիվ ունեցողներից շատերն իրենք չեն ընտրել կենսաթոշակային ֆոնդի կառավարչին / ֆոնդը և չեն առնչվել կենսաթոշակային հաշվի բացման հետ կապված գործողություններին, ինչը կարող էր նրանց մոտ ձևավորել որոշակի փորձ և գիտելիք, 2) չունենալով կուտակային կենսաթոշակային հաշվում կուտակված միջոցների տնօրինման հնարավորություն, համակարգի մասնակիցներն առանձնապես հետաքրքրված չեն դրանց հետ կապված այլ գործողություններով (օրինակ՝ փոխել ֆոնդը կամ ֆոնդի կառավարչին):

Գծապատկեր 75. Հմտություն-Կուտակային կենսաթոշակային հաշվի կառավարում

Գծապատկեր 76. Վարքագիծ-Կենսաթոշակային հաշվի կառավարում

Հ68 (CD) Դուք պարբերաբար հետևում եք Ձեր կենսաթոշակային հաշվին և կառավարում այն (հարցը տրվել է միայն կուտակային կենսաթոշակային հաշիվ ունեցող անձանց)

► Հարցվածների միայն 38.9%-ն ունի կենսաթոշակային հաշվի կառավարման որոշ հմտություններ: Ամենամեծ խումբն (20.3%) այն անձինք են, որոնք գիտեն, թե որտեղ և ինչպես կարող են տեսնել իրենց կենսաթոշակային հաշիվը: Կենսաթոշակային հաշվի կառավարման համեմատաբար ավելի բարդ գործողություններ անողները (օրինակ՝ որոնք գիտեն, թե ինչպես կատարել կենսաթոշակային ֆոնդի փոփոխություն կամ կարող են համեմատել ֆոնդերի եկամտաբերություն) քիչ են՝ համապատասխանաբար 7.2% և 3.7%:

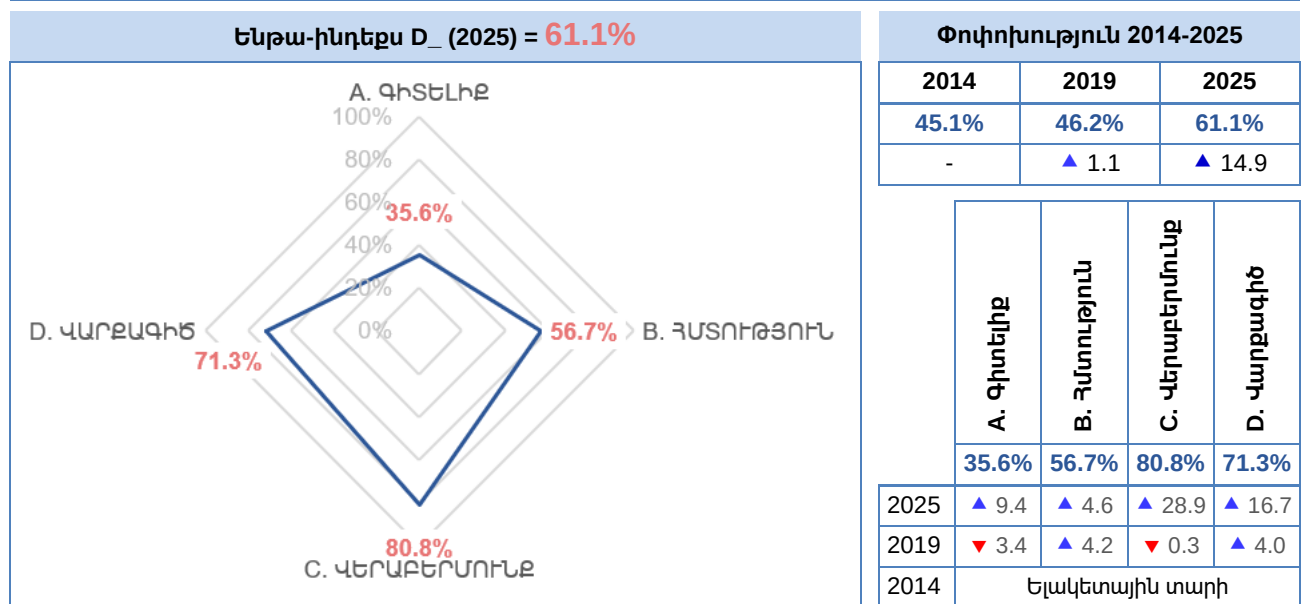
► 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կենսաթոշակային հաշվի կառավարման հմտությունների հարցում առաջընթաց չկա: Առաջընթացի բացակայության հնարավոր պատճառներից մեկը կուտակային կենսաթոշակային համակարգին առաջին անգամ միացողների (հիմնականում՝ երիտասարդների) մոտ գիտելիքների և փորձի պակասն է: Այսպես, ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ կենսաթոշակային հաշվի կառավարման հմտություններ չունեն երիտասարդների (18-34 տ.) 65.0%-ը, այն դեպքում, երբ 35-62 տարիքային խմբում այդ ցուցանիշը կազմում է 57.9%:

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ն ցույց է տալիս, որ կենսաթոշակային հաշվին հետևելու և կառավարելու հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել վարքագծային լուրջ փոփոխություններ: Այսպես, եթե 2014թ.-ին իրենց կենսաթոշակային հաշվին հետևում էին հարցվածների ընդամենը 16.2%-ը, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը աճել է 2.7 անգամ՝ հասնելով 43.2%-ի (տես [Գծապատկեր 76](#)):

► Մարդկանց մոտ սեփական կենսաթոշակային հաշվին հետևելու ցանկություններն աճում են՝ պայմանավորված հաշվի մնացորդի շարունակական աճով և ֆոնդի եկամտաբերության ցուցանիշին հետևելու հետաքրքրությամբ:

4.4 ԲԱԺԻՆ D. ՊԱՐՏԵԻ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

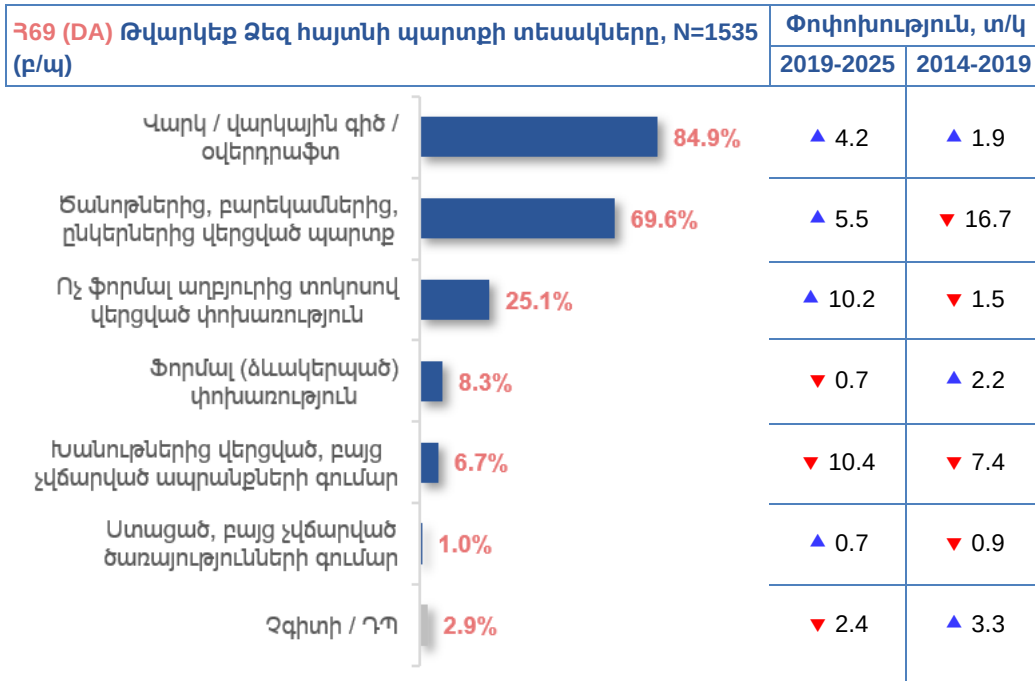
Գծապատկեր 77. Պարտքի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին

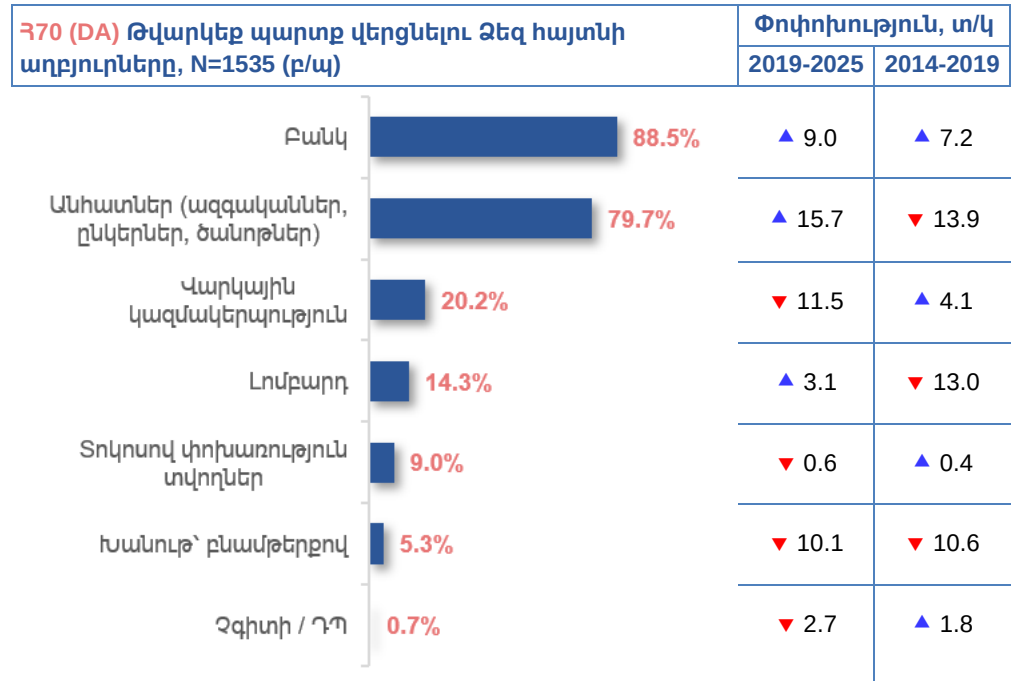
- ▶ Պարտքի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսը ձևավորվել է գիտելիքների 6, հմտությունների 4, վերաբերմունքի 3 և վարքագծի 6 հարցերի արդյունքների հիման վրա:
- ▶ Պարտքի արդյունավետ կառավարման ենթա-ինդեքսի **2019-2025թթ.-ին արձանագրված 14.9 տոկոսային կետով աճը պայմանավորված է ինդեքսի աճ ունեցող հետևյալ գործոններով.**
 - ☞ **(A. Գիտելիք).** Վարկի անվանական եւ փաստացի տոկոսադրույքները իմացող և իրարից տարբերող անձանց թվի էական աճ, վարկի ապահովության միջոցների մասին տեղյակ անձանց թվի կտրուկ աճ:
 - ☞ **(B. Հմտություն).** Վարկերի պայմանների վերլուծություն կատարելու հմտությունների աճ, թեպետ հարցվածները ավելի ու ավելի շատ կենտրոնանում են վարկի տոկոսադրույքների և ժամկետների վերլուծության վրա:
 - ☞ **(C. Վերաբերմունք).** Ֆորմալ աղբյուրներից պարտք վերցնելը կարևորող և նախընտրող անձանց թվի աճ, պարտքով պարտք մարելու երևույթը մերժող անձանց թվի աճ, պարտքի մարման ժամանակացույց կազմելու կողմնակիցների թվի աճ:
 - ☞ **(D. Վարքագիծ).** Ֆորմալ աղբյուրներից պարտք վերցնող անձանց թվի աճ, պարտքով պարտք մարողների թվի նվազում, պարտքի մարման ժամանակացույց կազմող անձանց թվի աճ, պարտք ունեցողների ֆինանսական կարգապահության աճ (պարտքերը մարում են ժամանակին):
- ▶ Փոխաբեռնը մի կարևոր հարցում իրավիճակը ոչ միայն չի բարելավվել, այլ նաև վատացել է: Խնդիրը վերաբերվում է վարկային բյուրոյին: Վարկային բյուրոյի գործառնություններն իմացող անձանց թիվը կրճատվել է, վարկային բյուրոյի կողմից անձնական տվյալների՝ այլ անձանց տրամադրման կարգը իմացող անձանց թիվը գրեթե չի փոփոխվել:

4.4.1 Պարտքի տեսակների և աղբյուրների մասին գիտելիքներ

Գծապատկեր 78. Գիտելիք-Պարտքի տեսակներ

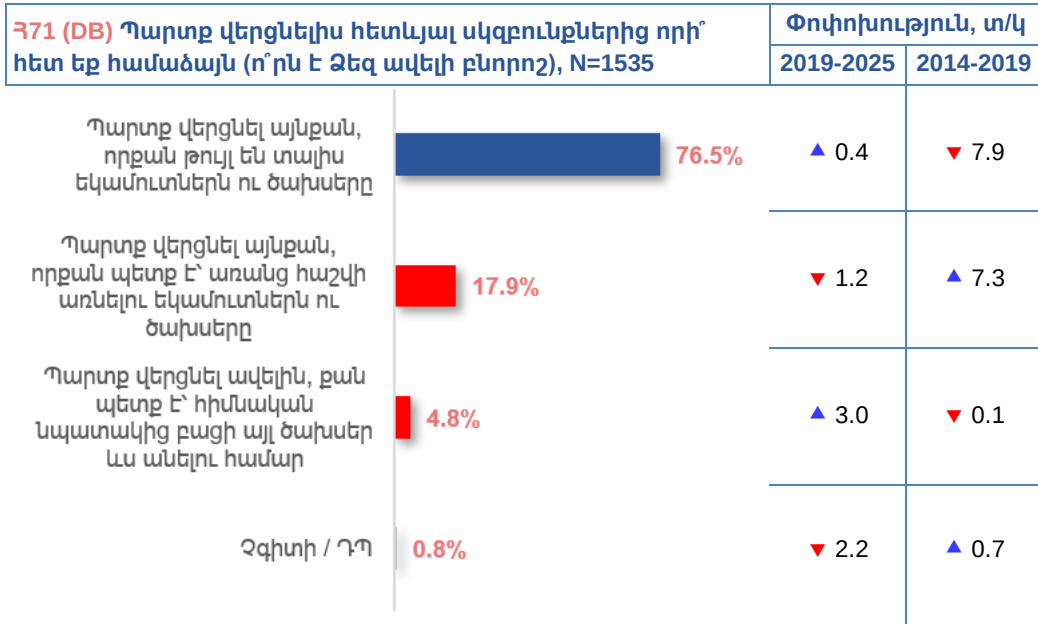
Գծապատկեր 79. Գիտելիք-Պարտք վերցնելու աղբյուրներ

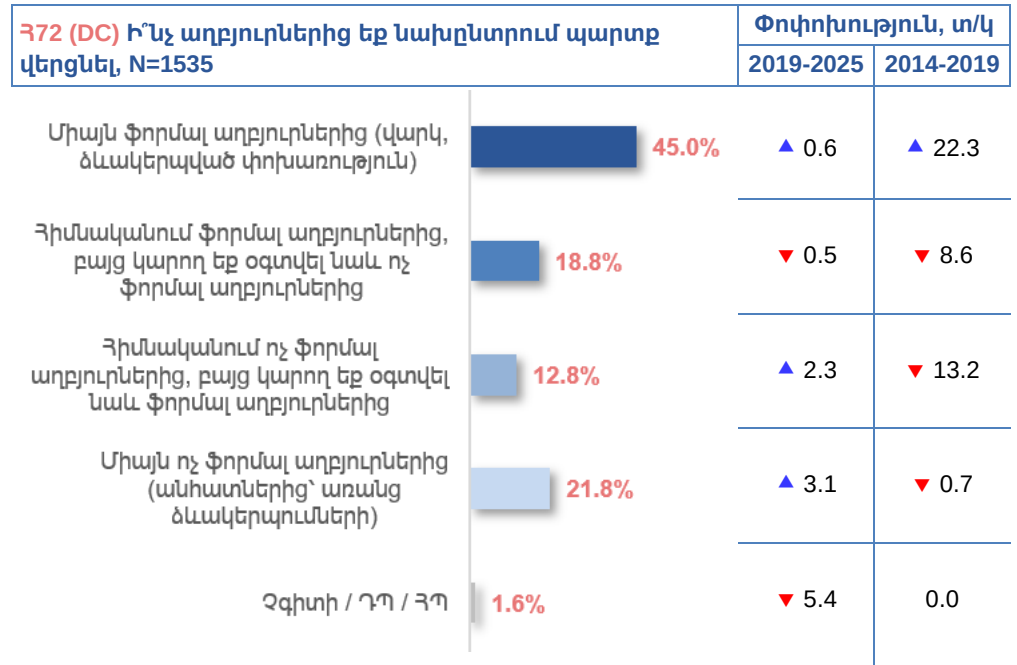
- ▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ պարտքի տեսակները, որոնց մասին հարցվածներն ամենաշատն են տեղյակ՝ **ֆինանսական կազմակերպություններից ստացվող վարկն է** (ներառյալ՝ վարկային գիծը և օվերդրաֆտը) և **ծանոթներից վերցված պարտքը՝ համապատասխանաբար 84.9% և 69.6%** (տես [Գծապատկեր 78](#)): **Պարտքի տեսակների մասին գիտելիքներում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում փոփոխություն գրեթե տեղի չի ունեցել**. 2014թ.-ին մեկ հարցվածի կողմից նշվել է պարտքի 2.1 տեսակ, 2019թ.-ին՝ 1.9 տեսակ և 2025թ.-ին՝ 2.0 տեսակ:
- ▶ Պարտք վերցնելու աղբյուրներից էլ «ամենապոպուլյարը» այն աղբյուրներն են, որտեղից հնարավոր է վերցնել ամենաճանաչված պարտքի տեսակները՝ ֆինանսական կազմակերպությունները (բանկեր՝ 88.5%, վարկային կազմակերպություններ՝ 20.2% և լոմբարդներ՝ 14.3%) և անհատները (ազգականներ, ընկերներ, ծանոթներ)՝ 79.7% (տես [Գծապատկեր 79](#)): **Պարտք վերցնելու աղբյուրների մասին գիտելիքներում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում փոփոխություն գրեթե տեղի չի ունեցել**. 2014թ.-ին մեկ հարցվածի կողմից նշվել է պարտքի 2.4 աղբյուր, 2019թ.-ին՝ 2.1 տեսակ և 2025թ.-ին՝ 2.2 տեսակ: Որպես պարտք վերցնելու աղբյուր՝ **նկատելի է բանկերի կշռի կայուն բարձրացում** (2014թ.-ին՝ 72.3%, 2019թ.-ին՝ 79.5% և 2025թ.-ին՝ 88.5%): **Դա միանշանակորեն խոսում է բանկերի կողմից վարկային պրոդուկտների բազմազանեցման (առաջարկի ընդլայնման) և հասանելիության բարձրացման մասին**:

4.4.2 Պարտք վերցնելու սկզբունքներ և նախընտրություններ

Գծապատկեր 80. Հմտություն-Պարտք վերցնելու սկզբունքներ

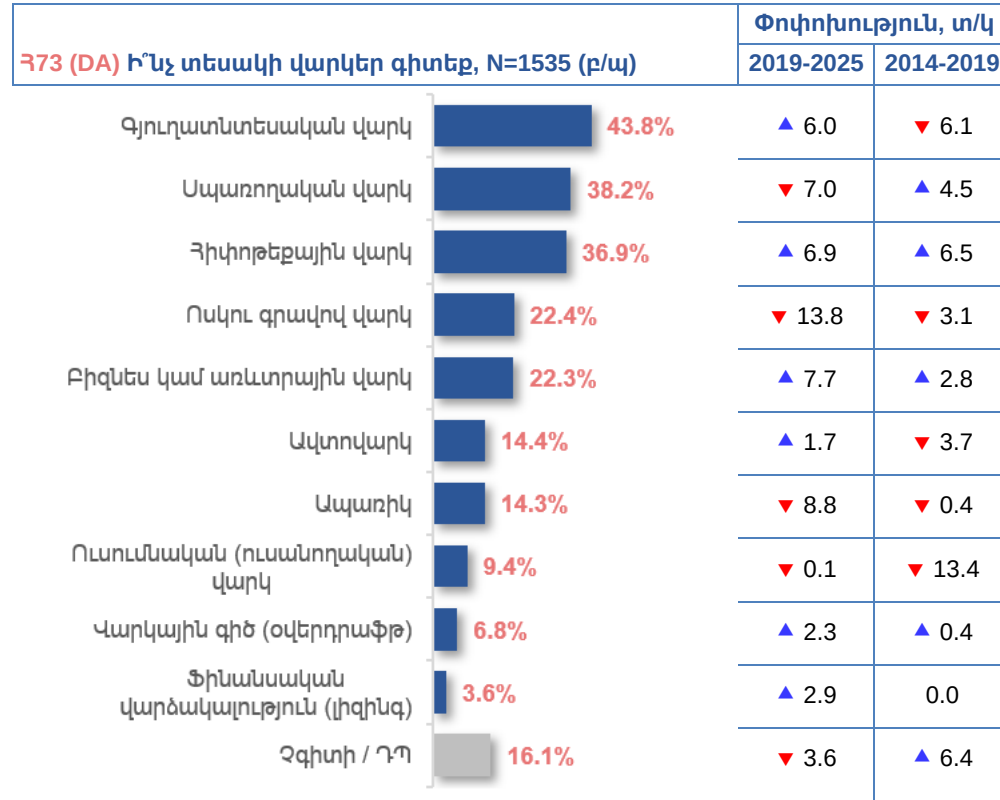
Գծապատկեր 81. Վերաբերմունք-Պարտք վերցնելու աղբյուրների նախընտրությունները. ֆորմալ և ոչ ֆորմալ աղբյուրներ

- ▶ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների 76.5%-ը պարտք վերցնելու հարցում կիրառում է ճիշտ սկզբունք՝ **պարտք են վերցնում այնքան, որքան թույլ են տալիս իրենց եկամուտները և ծախսերը**: Այս հարցում 2019թ.-ից հետո պատկերն անփոփոխ է (2019թ.-ին՝ 76.1%) (տես [Գծապատկեր 80](#)):
- ▶ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում **պարտք վերցնելու աղբյուրների նախընտրություններում արձանագրվել է կարևոր առաջընթաց**՝ ավելի քան 2 անգամ ավելացել է այն մարդկանց թիվը (2014թ.-ի 22.1%-ից 2025թ.-ին հասնելով 45.0%-ի), որոնք **նախընտրում են պարտք վերցնել միայն ֆորմալ աղբյուրներից** (տես [Գծապատկեր 81](#)): Այս փոփոխությունը տեղի է ունեցել ի հաշիվ այն մարդկանց, որոնք կարող էին պարտք վերցնելուց օգտվել և ֆորմալ, և ոչ ֆորմալ աղբյուրներից: Այնուհանդերձ, որ ժամանակի ընթացքում այս մարդկանց նախընտրությունների մեջ տեղի են ունեցել որոշակի փոփոխություններ, որոնք ստիպել են նրանց աստիճանաբար հակվել դեպի պարտք վերցնելու ֆորմալ աղբյուրները: Այս հարցում **ոչ պակաս կարևոր դեր է խաղացել ֆորմալ պարտքի գլխավոր «առաջարկողների» մոտ՝ ֆինանսական կազմակերպություններում պարտք (վարկ) վերցնելու գործընթացների արագացումը և հեշտացումը (հատկապես սպառողական վարկերի շուկայում)**:
- ▶ Միևնույն ժամանակ տեսնում ենք, որ **միայն ոչ ֆորմալ աղբյուրներից պարտք վերցնող մարդկանց թիվը չի նվազում**: Նրանց մասնաբաժինը 2014թ.-ին եղել է 19.4%, իսկ 2025թ.-ին՝ 21.8%: Այս խմբում են այն մարդիկ, որոնք տարբեր պատճառներով ֆորմալ աղբյուրներից չեն կարողանում պարտք վերցնել (օրինակ՝ ունեն ժամկետանց վարկեր):

4.4.3 Վարկերի հետ կապված կարողություններ

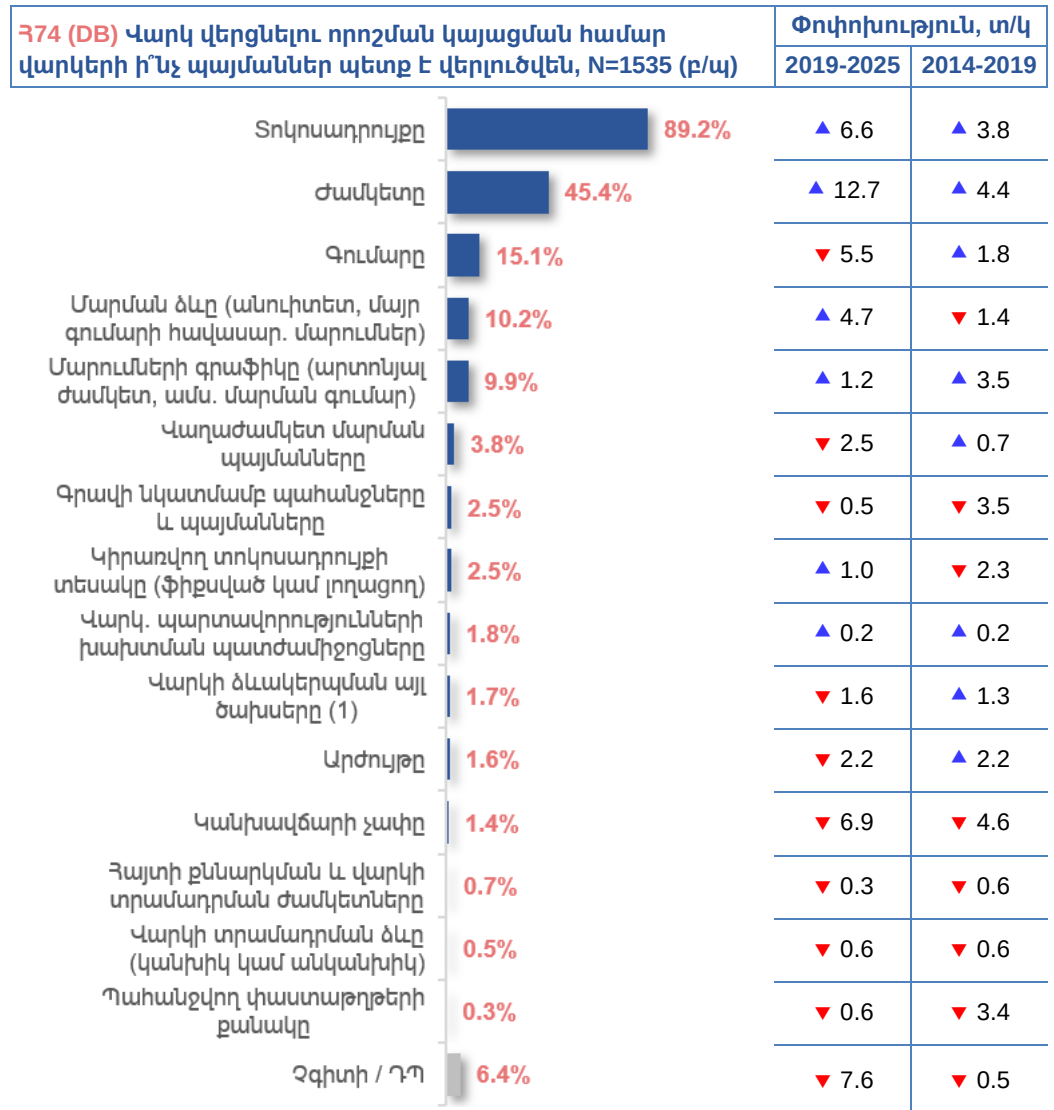
Գծապատկեր 82. Գիտելիք-Վարկերի տեսակներ

▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ վարկերի ամենաճանաչված տեսակներն են գյուղատնտեսական (43.8%), սպառողական (38.2%) և հիփոթեքային վարկերը (36.9%) (տես [Գծապատկեր 82](#)): 2014-2025թթ.-ի ժամանակահատվածում այս հարցում նկատելի փոփոխություն չկա: Փոխարենը կայուն աճ է գրանցել հիփոթեքային վարկերի ճանաչելիությունը, ինչը պայմանավորված է 2014-2025թթ.-ին հիփոթեքային շուկայի ինտենսիվ զարգացմամբ:

▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների 93.6%-ը նշել է վարկերի առնվազն մեկ պայման, որը իրենք կվերլուծեին՝ վարկ

Գծապատկեր 83. Գիտելիք-Վարկերի պայմաններ

(1) Ապահովագրության, գրավի գնահատման և այլ օժանդակ ծառայությունների գները

վերցնելու որոշման կայացման համար (տես [Գծապատկեր 83](#)): Համեմատության համար նշենք, որ 2019թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում էր՝ 86.0%, իսկ 2014թ.-ին՝ 85.5%: Կարելի է արձանագրել, որ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում վարկերի պայմանների վերլուծություն կատարելու ունակ անձանց թիվը նկատելիորեն ավելացել է (8.1 տ/կ-ով)**:

- ▶ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **վարկերի պայմաններից առավել շատ վերլուծվում է դրանց տոկոսադրույքը (89.2%) և ժամկետը (45.4%)**, որոնց նկատմամբ հետաքրքրվել է 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում շարունակաբար աճում է (համապատասխանաբար 10.4 տ/կ-ով և 17.1 տ/կ-ով):
- ▶ 2025թ.-ին հարցվածները վարկերի պայմանները վերլուծելիս դիտարկում են ավելի մեծ թվով պայմաններ (1.9 պայման), քան 2019թ.-ին՝ 1.8 պայման և 2014թ.-ին՝ 1.8 պայման: 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում վարկերի պայմանների վերլուծության ցուցանիշների փոփոխությունից եզրահանգումն այն է, որ **վարկերի պայմանների վերլուծության հմտությունները որոշակիորեն բարելավվել են**:

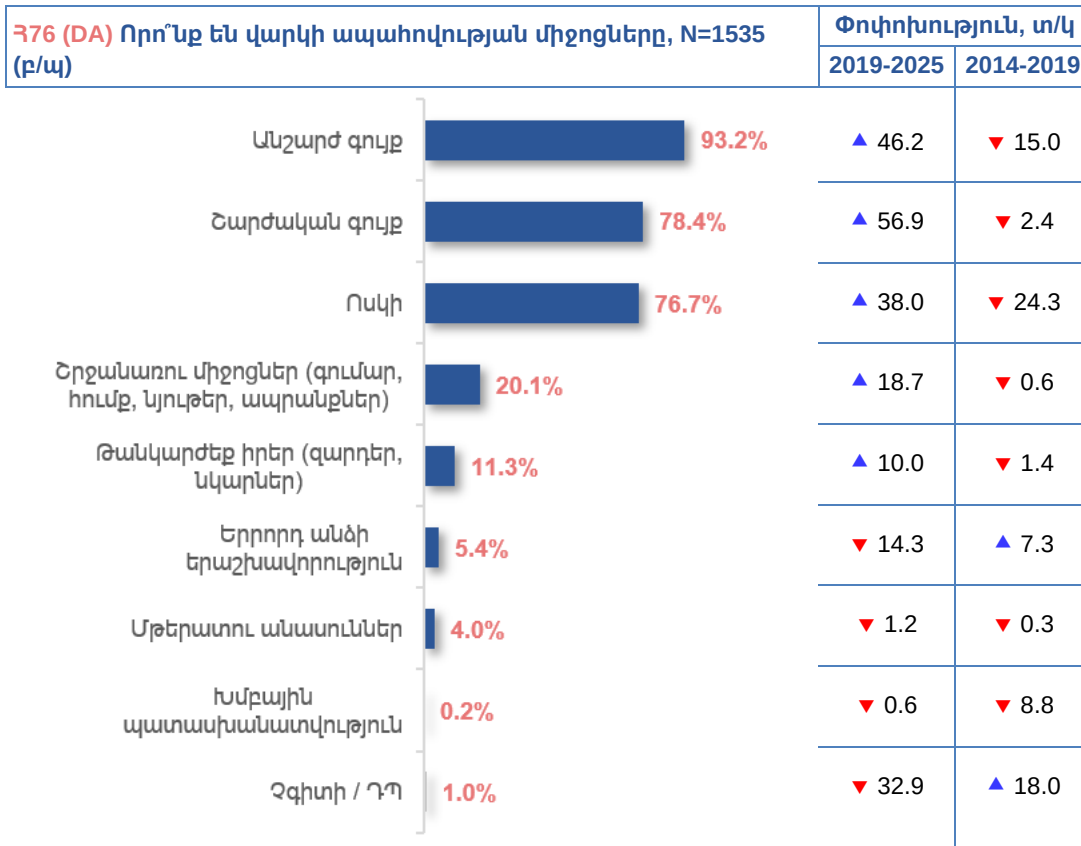
Գծապատկեր 84. Գիտելիք-Անվանական և փաստացի տոկոսադրույքներ

	Ծիշտ պատասխան	Ծիշտ գիտեն (N=1535)	Փոփոխություն, տ/կ	
			2019-2025	2014-2019
Հ75.1 (DA) Ֆինանսական կազմակերպության կողմից սահմանված տոկոսադրույքը, որի հիման վրա հաշվարկվում են այդ տոկոսավճարների մեծությունը՝ կոչվում է...	Անվանական տոկոսադրույք	 56.1%	▲ 28.2	▲ 4.9
Հ75.2 (DA) Տոկոսադրույքը, որը Դուք վճարելու եք՝ հաշվի առած բոլոր վճարումները, այդ թվում՝ տոկոսները, միջնորդավճարները, ամսական սպասարկման վճարները՝ կոչվում է...	Փաստացի տոկոսադրույք	 61.3%	▲ 26.7	▲ 24.2

▶ Որքան էլ որ վարկի տոկոսադրույքը ամենավերլուծվող ցուցանիշն է, այնուամենայնիվ՝ **ոչ բոլոր հարցվածներն են կարողանում հասկանալ կամ տարբերակել այնպիսի կարևոր հասկացություններ, ինչպիսիք են անվանական և փաստացի տոկոսադրույքները**: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **անվանական տոկոսադրույքի սահմանումը ճիշտ գիտեն հարցվածների 56.1%-ը և փաստացի տոկոսադրույքի սահմանումը ճիշտ գիտեն հարցվածների 61.3%-ը** (տես [Գծապատկեր 84](#)):

▶ Անվանական և փաստացի տոկոսադրույքների վերաբերյալ գիտելիքների հարցում **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի են ունեցել լուրջ դրական փոփոխություններ**. անվանական տոկոսադրույքը ճիշտ հասկացող մարդկանց թիվն աճել է 2.4 անգամ (2014թ.-ի 23.0%-ից 2025թ.-ին հասնելով 56.1%-ի), իսկ փաստացի տոկոսադրույքը ճիշտ հասկացող մարդկանց թիվն աճել է գրեթե 6 անգամ (2014թ.-ի 10.4%-ից 2025թ.-ին հասնելով 61.3%-ի):

Գծապատկեր 85. Գիտելիք-Վարկի ապահովության միջոցներ

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների **99.0%-ը գիտի վարկերի ապահովության առնվազն մեկ միջոց**: 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այդ հարցում արձանագրվել է գիտելիքների զգալի աճ (տես [Գծապատկեր 85](#)):

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **վարկերի ապահովության պայմաններից ամենաճանաչվածն են անշարժ գույքի գրավը (93.2%), շարժական գույքի գրավը (78.4%) և ոսկու գրավը (76.7%)**:

► Վարկերի ապահովության միջոցների վերաբերյալ գիտելիքների հարցում **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի են ունեցել լուրջ դրական փոփոխություններ**: Եթե 2014թ.-ին մեկ հարցվածը գիտեր վարկերի ապահովության միջին հաշվով 1.8 միջոց, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում է 2.9:

4.4.5 Վարկային բյուրոյի հետ կապված կարողություններ

- ▶ Վարկային բյուրոն դարձել է կարևոր ինստիտուտ՝ որպես անձանց վարկային պատմության ռեգիստր և վարկային հայտերի դիտարկման ժամկետի կրճատման գործիք: ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով, սակայն, **հարցվածների միայն 28.9%-ը գիտի, ինչով է զբաղվում վարկային բյուրոն** (տես [Գծապատկեր 86](#)): Ընդ որում՝ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում վարկային բյուրոյի մասին տեղեկացվածությունը ոչ միայն չի բարելավվել, այլև անկում է ապրել**՝ 2014թ.-ի 34.6%-ից նվազելով մինչև 30.8%՝ 2019թ.-ին և 28.9%՝ 2025թ.-ին: Սա այդքան էլ լավ պատկեր չէ՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վարկային բյուրոյի գործունեությունն անմիջականորեն առնչվում է այն մարդկանց շահերին, որոնք օգտվում են վարկային պրոդուկտներից:

Գծապատկեր 86. Գիտելիք-վարկային բյուրո

Հ77 (DA) Գիտե՞ք, թե ինչով է զբաղվում վարկային բյուրոն, N=1535	Փոփոխություն, տ/կ	
	2019-2025	2014-2019
Հավաքում և գրանցում է վարկային պատմության տեղեկատվություն (ճիշտ)	 28.9%	▼ 1.9 ▼ 3.8
Տրամադրում է միկրովարկեր	 11.9%	▲ 6.8 ▼ 5.3
Հաստատում է ֆիզիկական անձանց վարկային հայտերը	 22.8%	▲ 14.9 ▼ 2.3
Զգիտի / ԴՊ	 36.4%	▼ 19.8 ▲ 11.3

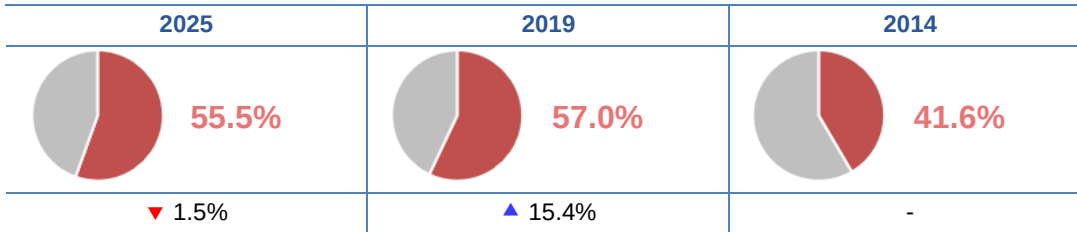
Գծապատկեր 87. Հմտություն-վարկային բյուրոյից անձի մասին տեղեկատվության տրամադրում

Հ78 (DB) Ինչպե՞ս է հնարավոր վարկային բյուրոյում Ձեր մասին եղած տեղեկատվության փոխանցումը այլ անձանց կամ կառույցների, N=1535	Փոփոխություն, տ/կ	
	2019-2025	2014-2019
Ձեր համաձայնությամբ (ճիշտ)	 57.5%	▼ 0.3 ▲ 17.5
ՀՀ կենտրոնական բանկի կարգադրությամբ	 27.4%	▲ 15.5 ▼ 6.6
Առևտրային բանկերի խնդրանքով	 8.3%	▲ 2.4 ▼ 9.8
Զգիտի / ԴՊ	 6.8%	▼ 17.6 ▼ 7.1

- ▶ Միևնույն ժամանակ՝ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ **ավելի մեծ թվով (57.5%) մարդիկ են տեղյակ այն մասին, որ վարկային բյուրոյում իրենց մասին եղած տեղեկատվության փոխանցումը այլ անձանց կամ կառույցների կատարվում է իրենց իսկ համաձայնությամբ** (տես [Գծապատկեր 87](#)): Հնարավոր է, որ այստեղ աշխատում է «տրամաբանելու» գործոնը. մարդիկ մտածում են, որ խոսքը գնում է իրենց անձնական տվյալների մասին և դա չի կարող երրորդ անձանց փոխանցվել առանց իրենց համաձայնության: Այս հարցում հարցվածների հմտություններն ավելացել են մինչև 2019թ.-ը (17.5 տ/կ-ով), իսկ 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում հմտությունների փոփոխություն գրեթե տեղի չի ունեցել:

4.4.6 Պարտքային վարքագիծ

Գծապատկեր 88. Պարտք ունեցողների մասնաբաժինը և փոփոխությունը (տ/կ) 2014-2025թթ.-ին

Գծապատկեր 89. Վարքագիծ-Պարտքերով ծանրաբեռնվածություն, բնույթ և աղբյուրներ

Հ79 (DD) Ունե՞ք պարտքեր և ի՞նչ աղբյուրներից, N=1535		Փոփոխություն, տ/կ	
		2019-2025	2014-2019
Ունեն պարտք, որը վերցրել են միայն ֆորմալ աղբյուրներից	 41.2%	▲ 4.8	▲ 14.2
Ունեն պարտք, որի մեծ մասը վերցրել են ֆորմալ աղբյուրներից, փոքր մասը՝ ոչ ֆորմալ աղբյուրներից	 7.0%	▼ 4.0	▲ 3.6
Ունեն պարտք, որի մեծ մասը վերցրել են ոչ ֆորմալ աղբյուրներից, փոքր մասը՝ ֆորմալ աղբյուրներից	 2.7%	▼ 0.9	▲ 0.2
Ունեն պարտք, որն ամբողջությամբ վերցրել են ոչ ֆորմալ աղբյուրներից	 4.6%	▼ 1.4	▼ 2.6
Պարտք չունեն	 44.1%	▲ 2.5	▼ 14.4
Զգիտի / ԴՊ / ՀԴ	0.4%	▼ 0.7	▲ 0.2

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ պարտք ունի հարցվածների 55.5%-ը (տես [Գծապատկեր 88](#)): Պարտք ունեցողների մասնաբաժինը նկատելիորեն ավելացել է 2014-2019թթ. ժամանակահատվածում՝ 41.6%-ից հասնելով 57.0%-ի: Դրանից հետո այդ ցուցանիշը շատ չի փոխվել (նվազել է 1.5 տ/կ-ով):

► Պարտք ունեցող հարցվածների գերակշիռ մեծամասնության (պարտք ունեցողների 74.2%-ը կամ ընդհանուրի 41.2%-ը) պարտքերն ունեն ֆորմալ բնույթ՝ ձևակերպված-փաստաթղթավորված են կամ վերցված են ֆորմալ աղբյուրներից (բանկերից, վարկային կազմակերպություններից և այլն) (տես [Գծապատկեր 89](#)):

► Պարտքերի աղբյուրների հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել նկատելի տեղաշարժ՝ հոգուտ պարտքերի ֆորմալ աղբյուրների: Այսպես, միայն ֆորմալ աղբյուրներից պարտք ունեցող հարցվածների մասնաբաժինը կայուն կերպով ավելացել է 19.0 տոկոսային կետով՝ 2014թ.-ի 22.2%-ից 2025թ.-ին հասնելով 41.2%-ի: Դա ինքնին դրական փաստ է:

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս հետաքրքիր փաստ ևս՝ 2014թ.-ից հետո պարտք վերցրած հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունն իրենց պարտքերը վերցրել են ֆորմալ աղբյուրներից:

Գծապատկեր 90. Վարքագիծ-Պարտքային բեռ

Հ80 (DD) Իրենց հնարավորությունների համեմատ վերցրած պարտքի չափը, N=852 (միայն պարտք ունեցողները, ընդհանուրի 55.5%)	Փոփոխություն, տ/կ	
	2019-2025	2014-2019
Պարտք են արել այնքան, որքան կարող էին իրենց թույլ տալ	45.3%	▼ 11.7 ▲ 3.8
Պարտք են արել այնքան, որքան պետք է եղել	47.1%	▲ 10.0 ▼ 6.4
Պարտք են արել ավելին, քան իրենց պետք է եղել կամ կարող էին իրենց թույլ տալ	3.8%	▼ 0.5 ▲ 2.5
Պարտք են արել՝ առանց հաշվի առնելու իրենց հնարավորությունները	3.5%	▲ 2.5 ▲ 0.2
Զգիտի / ԴՊ / ՀՊ	0.3%	▼ 0.3 ▼ 0.1

► Սպասելի էր, որ մարդկանց շրջանում, որոնք պարտք են վերցրել իրենց հնարավորության սահմաններից դուրս՝ պետք է լինեին պարտքի մարման ուշացման դեպքեր (տես [Գծապատկեր 91](#)): ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ վարկ ունեցողների շրջանում (որոնք կազմում են ընդհանուրի 48.1%-ը) ժամկետանց վարկ ունեցողների մասնաբաժինը կազմում է 19.1%:

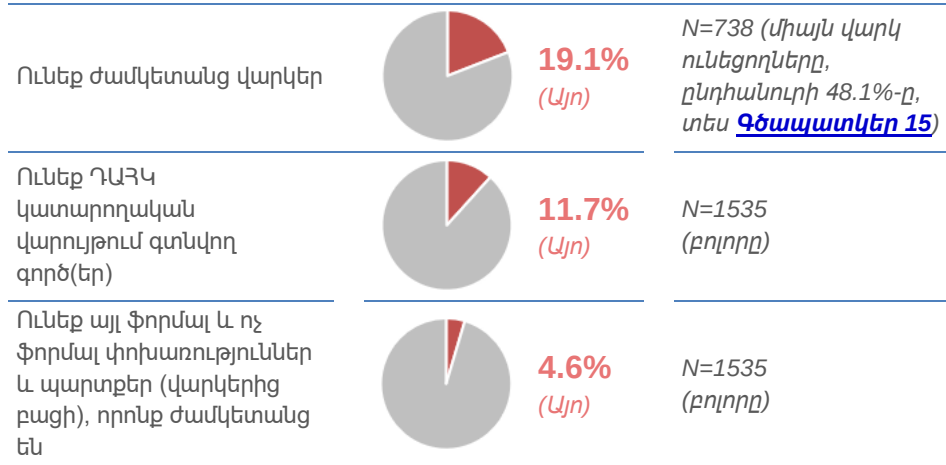
► Ժամկետանց վարկ ունեցողներից բացի, **հարցվածների կազմում կան ժամկետանց պարտքերով ծանրաբեռնված այլ խմբեր ևս**: Մասնավորապես՝ հարցվածների 11.7%-ն ունի ԴԱՀԿ կատարողական վարույթում գտնվող գործ(եր), իսկ 4.6%-ը՝ այլ ֆորմալ և ոչ ֆորմալ պարտքեր, որոնց մարումներն արդեն ուշացրել են:

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում պարտք ունեցողների պարտքային վարքագծի բարելավում տեղի չի ունեցել**: Այսպես, 2019-2025թթ.-ին 11.7 տոկոսային կետով նվազել է մարդկանց թիվը (դառնալով 45.3%), որոնք *պարտք են արել իրենց հնարավորության սահմաններում՝ այնքան, որքան կարող էին իրենց թույլ տալ*: Փոխարենը՝ նույն ժամանակահատվածում 10.0 տոկոսային կետով ավելացել է մարդկանց թիվը (դառնալով 47.1%), որոնք *պարտք են արել այնքան, որքան պետք է եղել (առանց նայելու իրենց հնարավորություններին)* (տես [Գծապատկեր 90](#)): Մինչդեռ 2014-2019թթ.-ին այս գործընթացը ճիշտ հակառակն էր:

► Թեպետ պարտք ունեցողների մեջ փոքր է այն մարդկանց մասնաբաժինը, որոնք *պարտք են արել՝ առանց հաշվի առնելու իրենց հնարավորությունները* (3.5%), այնուամենայնիվ **մտահոգիչ է այն միտումը**, որ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում նրանց մասնաբաժինը կայուն կերպով աճում է:

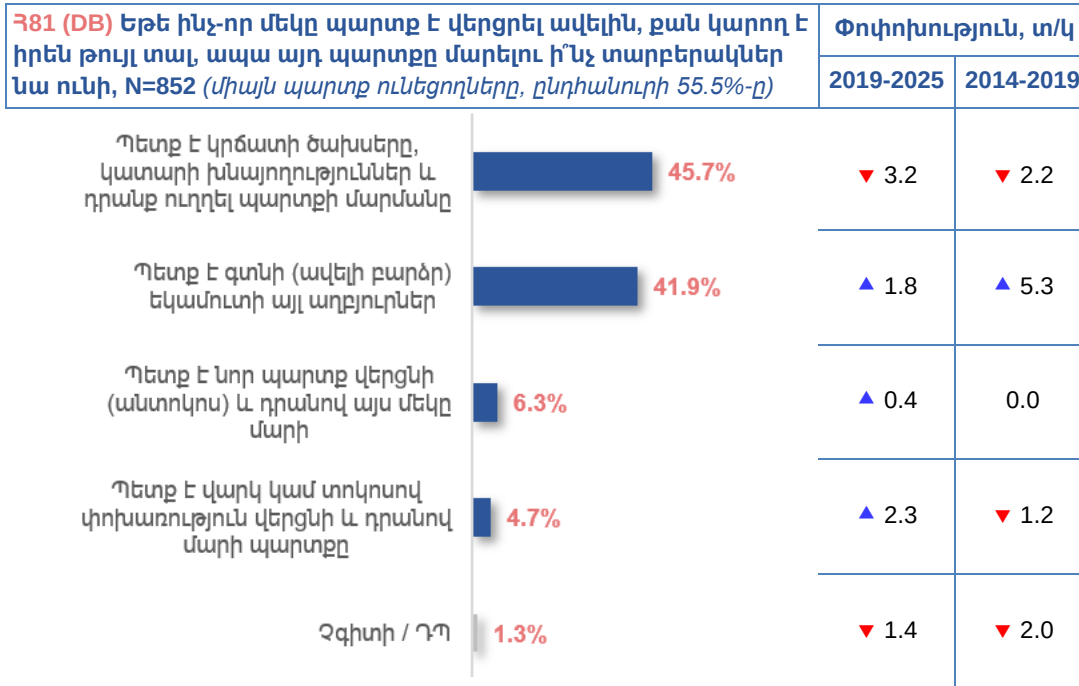
Գծապատկեր 91. Վարքագիծ-Ժամկետանց պարտքեր / գերպարտք

Հ72.1_New (DD) Արդյո՞ք պարտքերի հետ կապված հետևյալ իրավիճակները համապատասխանում են Ձեզ

4.4.7 Պարտքի մարման կարողություններ

Գծապատկեր 92. Հմտություն-Պարտքի մարում

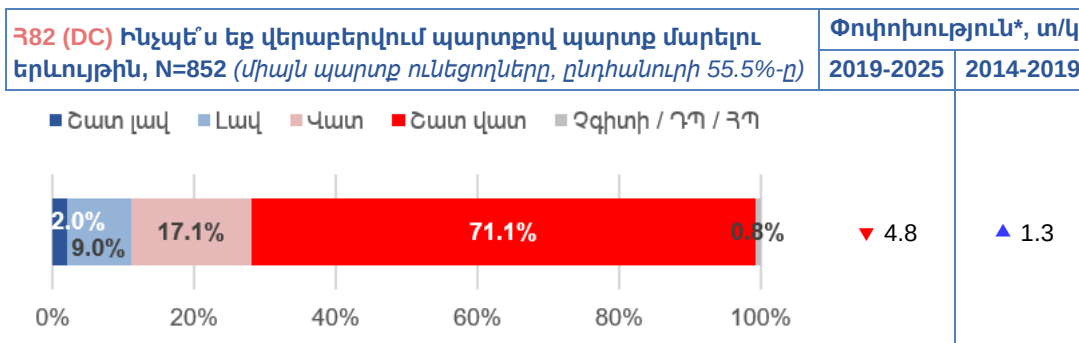

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ պարտք ունեցողների գերակշիռ մեծամասնությունը (87.6%-ը) լավ է պատկերացնում, թե ինչպես պետք է մարել պարտքը, երբ նրա չափը գերազանցում է սեփական հնարավորությունները (տես [Գծապատկեր 92](#)): Պարտք ունեցողների երկու ամենամեծ խմբերը տեսնում են պարտքի մարման հետևյալ ձևերը. 1) պետք է կրճատել ծախսերը և գոյացող միջոցներն ուղղել պարտքի մարմանը (45.7%), կամ 2) գտնել ավելի բարձր եկամտի աղբյուրներ (41.9%):

► Պարտքերի մարման համար ծախսերի կրճատման կողմնակիցների մասնաբաժինը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կանոնավոր կերպով նվազել է՝ 2014թ.-ի 51.0%-ից 2025թ.-ին իջնելով մինչև 45.7% (անկումը՝ 5.4 տ/կ): Փոխարենը՝ կանոնավոր կերպով ավելացել է ավելի բարձր եկամուտ գտնելու կողմնակիցների մասնաբաժինը՝ 2014թ.-ի 34.7%-ից 2025թ.-ին հասնելով մինչև 41.9% (աճը՝ 7.2 տ/կ):

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները վկայում են այն մասին, որ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կայուն թիվ են կազմում (փոքր աճի միտումով) պարտքով պարտք մարելու կողմնակիցները. 2025թ.-ին 11.0%, 2019թ.-ին 8.3% և 2014թ.-ին՝ 9.5%:

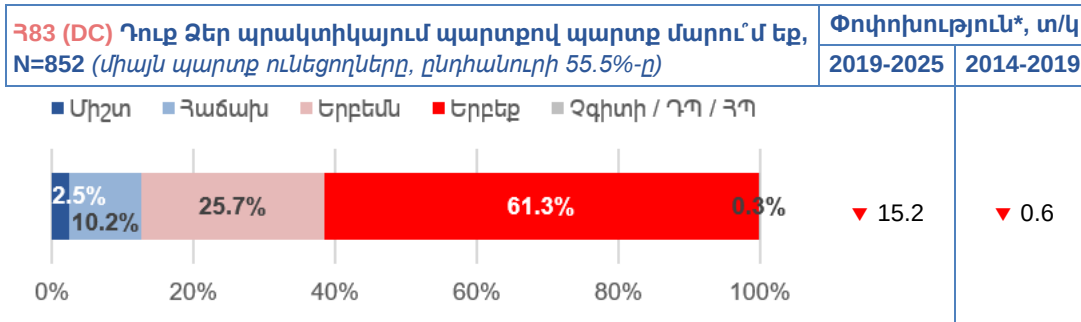
Գծապատկեր 93. Վերաբերմունք-Պարտքով պարտքի մարում

► Պարտքով պարտք մարելու երևույթի նկատմամբ դրական («Շատ լավ» կամ «Լավ») վերաբերմունք ունի պարտք ունեցողների 11.0%-ը (տես [Գծապատկեր 93](#)): Նրանց մասնաբաժինը 2019-2025թթ.-ին նվազել է 4.8 տոկոսային կետով:

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ լավ» և «Լավ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 94. Վարքագիծ-Պարտքով պարտքի մարում

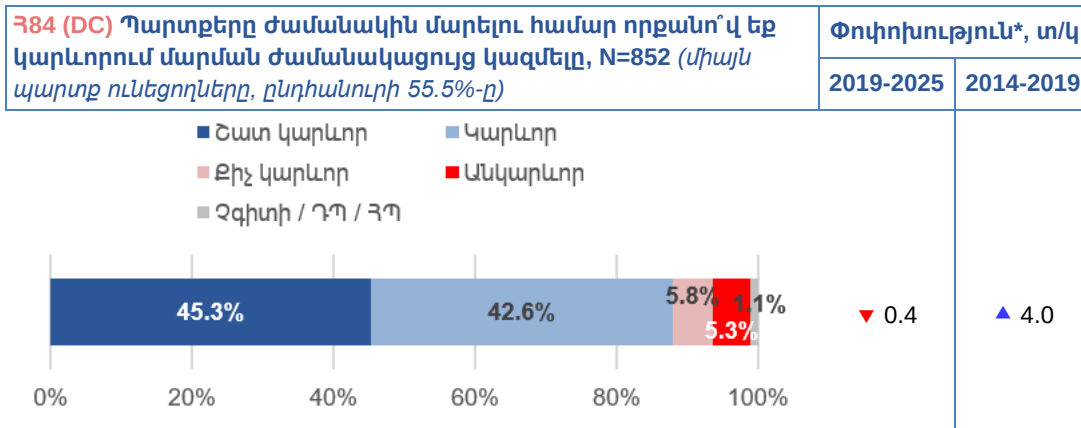

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Միշտ» և «Հաճախ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

► ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **պարտք ունեցողների 38.4%-ը իրենց պրակտիկայում որոշակի հաճախականությամբ պարտքով պարտք են մարում**, ընդ որում՝ 2.5%-ը այդպես է վարվում միշտ, իսկ 25.7%-ը՝ հաճախ (տես [Գծապատկեր 94](#)): Կարելի ենթադրել, որ պարտք ունեցողների մի զգալի զանգված (առնվազն 27.4%-ը (=38.4%-11.0%)), լավ չվերաբերվելով պարտքով պարտք մարելու երևույթին՝ այնուամենայնիվ ստիպված է լինում գնալ այդ գործողությանը:

► Այս հարցում դրական հանգամանք է այն, որ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում պարտքով պարտք մարողների մասնաբաժինն աստիճանաբար նվազել է 15.8 տոկոսային կետով**՝ 2014թ.-ի 49.9%-ից 2025թ.-ին իջնելով 38.4%-ի:

Գծապատկեր 95. Վերաբերմունք-Պարտքի մարման ժամանակացույցի կազմում

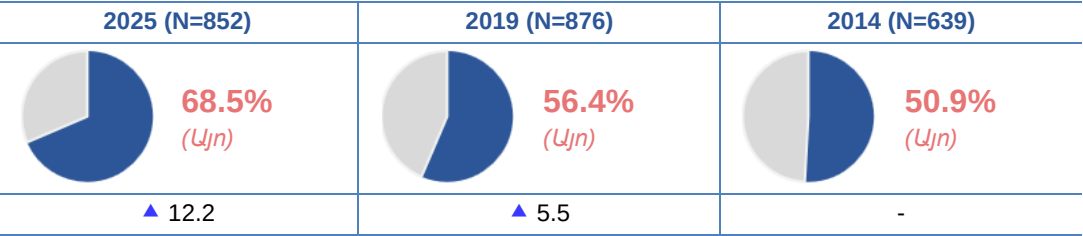
* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

► Ֆինանսական կարգապահության ապահովման կարևոր տարրերից մեկը պարտքերի մարման ժամանակացույցի կազմումն է և դրան հետևելը: Սա հատկապես կարևոր է, երբ անձն ունի տարբեր աղբյուրներից վերցրած մի քանի պարտքեր, որոնք տարբերվում մարման օրերով, չափերով, արժույթով: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **պարտք ունեցողների ճնշող մեծամասնությունը՝ 87.9%-ը պարտքեր մարման ժամանակացույց կազմելը համարում է կարևոր** («Շատ կարևոր» կամ «Կարևոր») (տես [Գծապատկեր 95](#)):

► Այս հարցում 2014-2019թթ. որոշակի (4.0 տ/կ-ով) բարելավումից հետո **իրավիճակը անփոփոխ է**. 2019-2025թթ.-ին պարտքերի մարման ժամանակացույց կազմողների մասնաբաժինը գրեթե անփոփոխ է:

Գծապատկեր 96. Վարքագիծ-Պարտքի մարման ժամանակացույցի կազմում

Հ85 (DD) Պարտքերի մարման մասին չմոռանալու և ժամանակին կատարելու համար Դուք Ձեր համար կազմե՞լ եք մարման ժամանակացույց (հարցը տրվել է միայն պարտք ունեցող անձանց)

► Թեպետ պարտք ունեցողների ճնշող մեծամասնությունը (87.9%) կարևորում է պարտքի մարման ժամանակացույց կազմելը, նրանց **ավելի քիչ մասն է՝ 68.5%-ն է գործնականում մարման ժամանակացույց կազմում**: Պետք է, սակայն, արձանագրել, որ այս հարցում 2014-2025թթ.-ին տեղի է ունեցել նկատելի դրական տեղաշարժ. եթե պարտքի մարման ժամանակացույց 2014թ.-ին կազմում էին հարցվածների 50.9%-ը, ապա 2019թ.-ին նրանց մասնաբաժինը հասել էր 56.4%-ի, իսկ 2025թ.-ին՝ 68.5%-ի (աճը՝ 17.7 տ/կ) (տես [Գծապատկեր 96](#)):

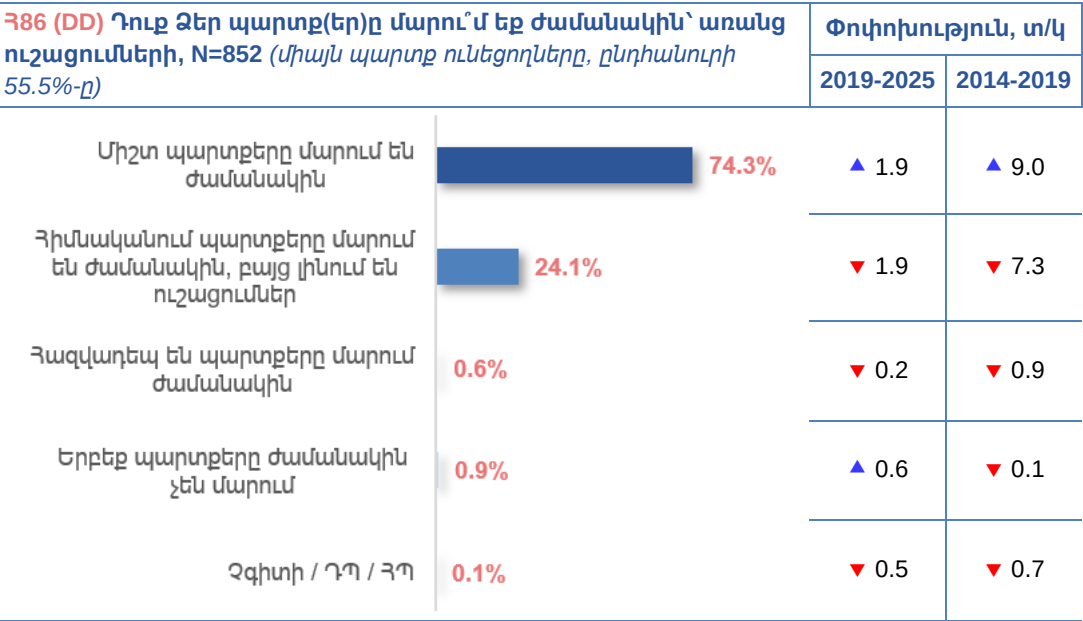
► [Գծապատկեր 95](#)-ում և [Գծապատկեր 96](#)-ում ներկայացված տվյալները ցույց են տալիս, որ **պարտքի մարման ժամանակացույց կազմելու հարցում մարդկանց մտածելակերպը (վերաբերմունքը) աստիճանաբար վերածվում է գործողության (վարքագծի)**: Այսպես, եթե դիտարկենք պարտքի մարման ժամանակացույց կազմելը կարևորողների և դա փաստացի անողների հարաբերակցությունը, ապա կստանանք հետևյալ ցուցանիշները.

- 2014թ.-ին՝ 1 կարևորողին 0.60 փաստացի կատարող
- 2019թ.-ին՝ 1 կարևորողին 0.64 փաստացի կատարող
- 2025թ.-ին՝ 1 կարևորողին 0.78 փաստացի կատարող

► Պարտք ունեցողների **74.3%-ը հայտարարել է, որ իրենք իրենց պարտքերը մարում են ժամանակին** (տես [Գծապատկեր 97](#)): Եթե այս ցուցանիշը համեմատենք Նախորդ ժամանակաշրջանների ցուցանիշների հետ, ապա կարելի է արձանագրել, որ **2014-2025թթ.-ին պարտք ունեցողների ֆինանսական կարգապահությունը բարձրացել է**. պարտքերը ժամանակին մարողների մասնաբաժինը 2014թ.-ի 63.4%-ից բարձրացել է 10.9 տոկոսային կետով՝ հասնելով 74.3%-ի:

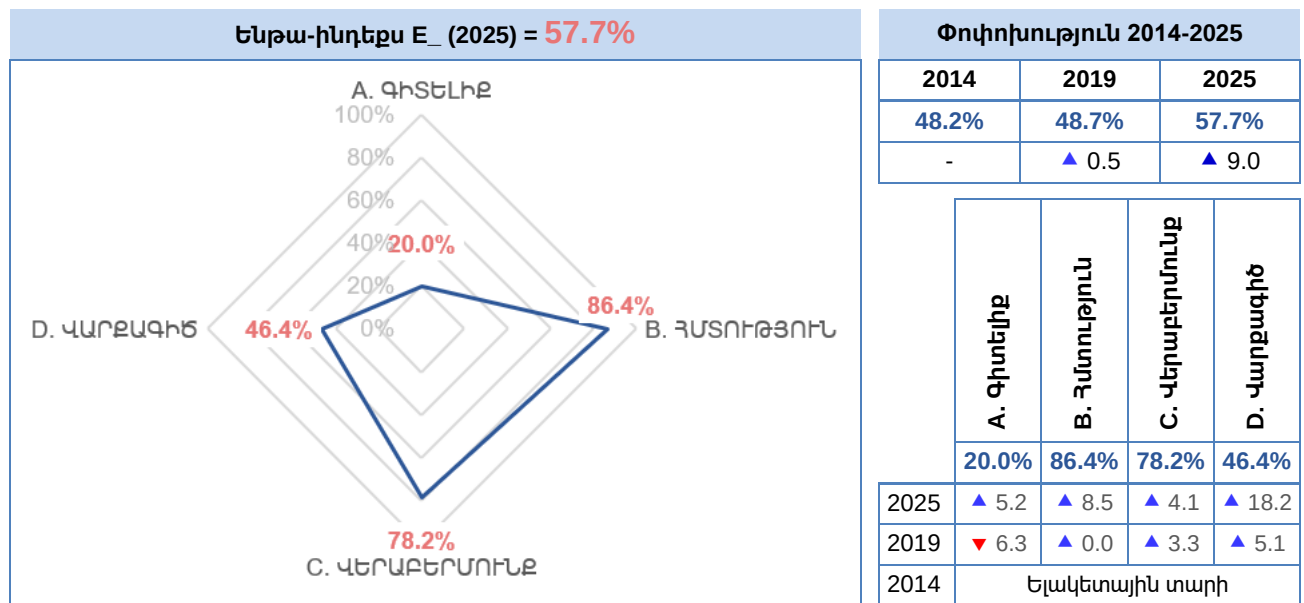
► Այս ցուցանիշների բարելավումը տեղի է ունեցել հարցվածների այն խմբի հաշվին, որը պարտքերը հիմնականում մարում է ժամանակին, սակայն երբեմն նաև թույլ է տալիս ուշացումներ:

Գծապատկեր 97. Վարքագիծ-Պարտքի ժամանակին մարում

4.5 ԲԱԺԻՆ E. ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔԱԳՐՈՒՄ, ՀԱՄԵՄԱՏՈՒՄ ԵՎ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՅԱՑՈՒՄ

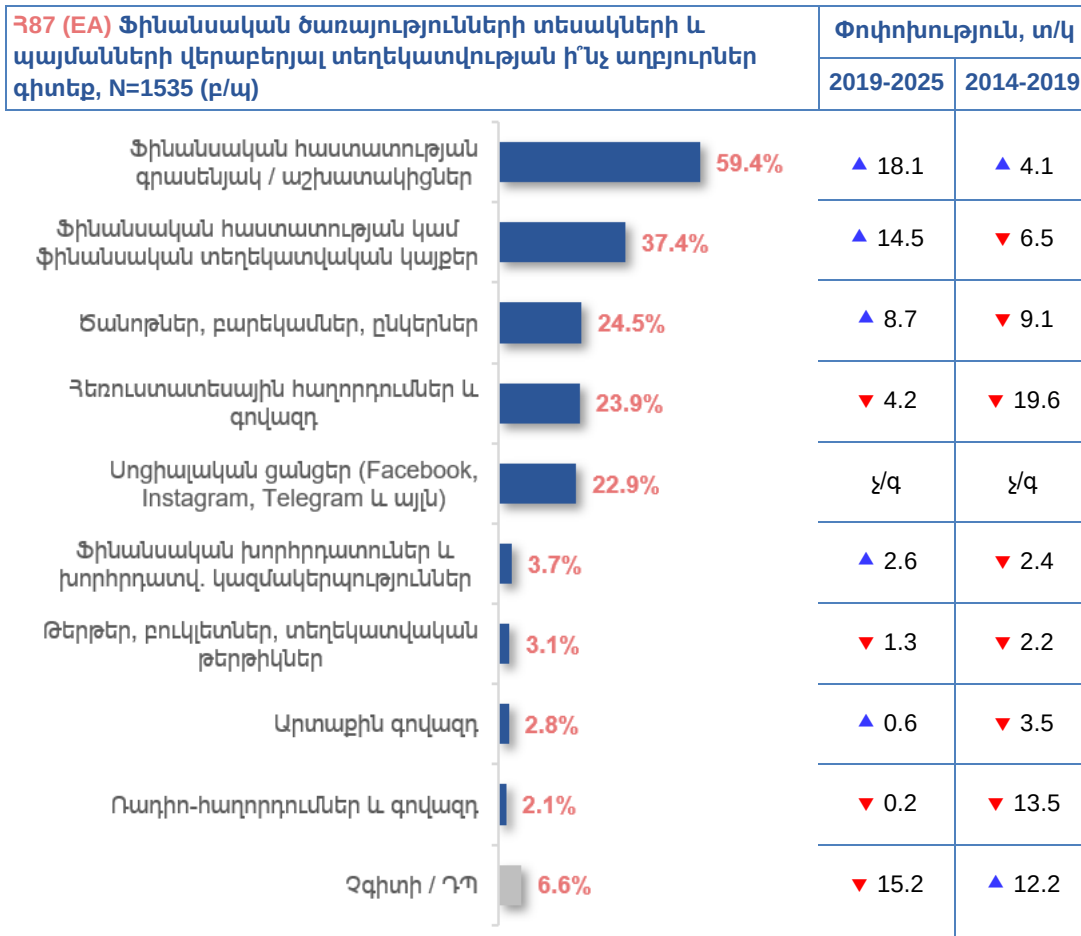
Գծապատկեր 98. Տեղեկությունների հավաքագրման, համեմատման և որոշումների կայացման ենթա-
ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին

- Տեղեկությունների հավաքագրման, համեմատման և որոշումների կայացման ենթա-ինդեքսը ձևավորվել է գիտելիքների 1, հմտությունների 2, վերաբերմունքի 4 և վարքագծի 3 հարցերի արդյունքների հիման վրա:
- Տեղեկությունների հավաքագրման, համեմատման և որոշումների կայացման ենթա-ինդեքսի **2019-2025թթ.-ին արձանագրված 9.0 տոկոսային կետով աճը պայմանավորված է ինդեքսի աճ ունեցող հետևյալ գործոններով.**
 - (A. Գիտելիք).** Ֆինանսական ծառայությունների տեսակների և պայմանների վերաբերյալ տեղեկատվության աղբյուրների գիտելիքների աճ:
 - (B. Հմտություն).** Կարճ ժամկետում և տարբեր աղբյուրներից ֆինանսական տեղեկատվության հավաքագրման հմտությունների աճ, ֆինանսական տեղեկատվության վերաբերյալ պարզաբանումներ ստանալու հմտությունների աճ:
 - (C. Վերաբերմունք).** Տեղեկատվության ֆորմալ աղբյուրների կարևորման և նախընտրության աճ, ֆինանսական տեղեկատվության համեմատության անցկացման կարևորման աճ, ֆինանսական մասնագիտական խորհրդատվության դերի կարևորման աճ, ֆինանսական մասնագիտական խորհրդատվության դիմաց վճարելու պատրաստակամության աճ:
 - (D. Վարքագիծ).** Ֆինանսական ծառայության ընտրության նպատակով ֆինանսական տեղեկատվություն հավաքող և համեմատող անձանց թվի աճ, ֆինանսական տեղեկատվություն աղբյուրներին հետևող անձանց թվի աճ:
- Այս ենթա-ինդեքսի ձևավորման հարցում միակ խնդիրը կապված է ֆինանսական մասնագիտական խորհրդատվության օգտագործման հետ: Չնայած այն հանգամանքին, որ ներկայումս մարդիկ ավելի շատ են կարևորում ֆինանսական մասնագիտական խորհրդատվության դերը և ավելի պատրաստակամ են դրա դիմաց վճարելու՝ գործնականում մասնագիտացած խորհրդատվության աղբյուրներին դիմող մարդկանց թիվը նվազել է և ավելացել է ոչ ֆորմալ աղբյուրներին դիմողների թիվը:

4.5.1 Ֆինանսական տեղեկատվության աղբյուրների հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 99. Գիտելիք-ֆինանսական տեղեկատվության աղբյուրներ

► Ֆինանսական ծառայությունների տեսակների և պայմանների վերաբերյալ տեղեկատվության հիմնական աղբյուրները ֆինանսական հաստատություններն են՝ նրանց գրասենյակները կամ աշխատակիցները (59.4%) և պաշտոնական կայքերը (37.4%) (տես [Գծապատկեր 99](#)): Ընդ որում՝ տեղեկատվության այս երկու աղբյուրները հարցվածների շրջանում գնալով դառնում են ավելի ճանաչելի:

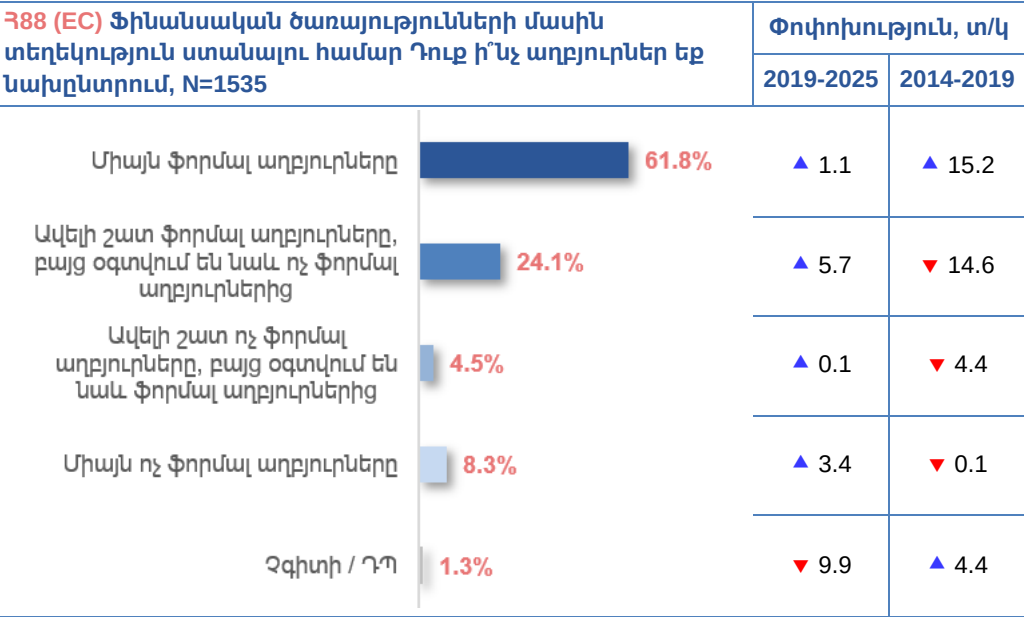
► Նկատվում է միտում, որ մարդիկ ցանկանում են ֆինանսական ծառայությունների տեսակների և պայմանների մասին տեղեկություն հայթայթել «առաջին ձեռքից»՝ անմիջապես սկզբնաղբյուրից: Այստեղ կարող է լինել երկու բացատրություն. 1) մարդիկ ցանկանում են խուսափել սխալ կամ թյուր տեղեկություններ ստանալու ռիսկից, և 2) ֆինանսական հաստատությունների կայքերը, ինչպես նաև ֆինանսական տեղեկատվական կայքերը դարձել են բավականին ինֆորմատիվ և հեշտ օգտագործելի:

► Փոխարենը նկատվում է միտում, որ որպես ֆինանսական ծառայությունների տեսակների և պայմանների մասին տեղեկության աղբյուր՝ իրենց կշիռը կորցնում են զանգվածային լրատվության միջոցները՝ հեռուստատեսային հաղորդումները և գովազդը (2014-2025թթ.-ին նվազել է 23.8 տ/կ-ով կամ 2 անգամ), թերթերը, բուկլետները և տեղեկատվական թերթիկները (2014-2025թթ.-ին նվազել է 3.5 տ/կ-ով կամ ավելի քան 2 անգամ) և ռադիո-հաղորդումները և գովազդը (2014-2025թթ.-ին նվազել է 13.3 տ/կ-ով կամ ավելի քան 6 անգամ):

► Ֆինանսական ծառայությունների տեսակների և պայմանների վերաբերյալ տեղեկատվության աղբյուրների գիտելիքների հարցում

2014-2025թթ.-ին արձանագրվել է փոքր դրական տեղաշարժ: Այսպես, եթե 2014թ.-ի ՖԿԳ հետազոտությունների ժամանակ մեկ հարցվածի կողմից նշվել է 1.7 տեղեկատվության աղբյուր, ապա 2025թ.-ի ՖԿԳ հետազոտության ժամանակ այդ ցուցանիշը կազմում է 1.8: Այսինքն՝ տեղեկատվության աղբյուրների վերաբերյալ գիտելիքներում հիմնականում տեղի է ունեցել բովանդակային տեղաշարժ՝ տեղեկատվության մի քանի աղբյուրներ դարձել են ավելի շատ ճանաչելի, իսկ մի քանիսը՝ ավելի քիչ ճանաչելի:

Գծապատկեր 100. Վերաբերմունք-ֆինանսական տեղեկատվության աղբյուրների տեսակներ

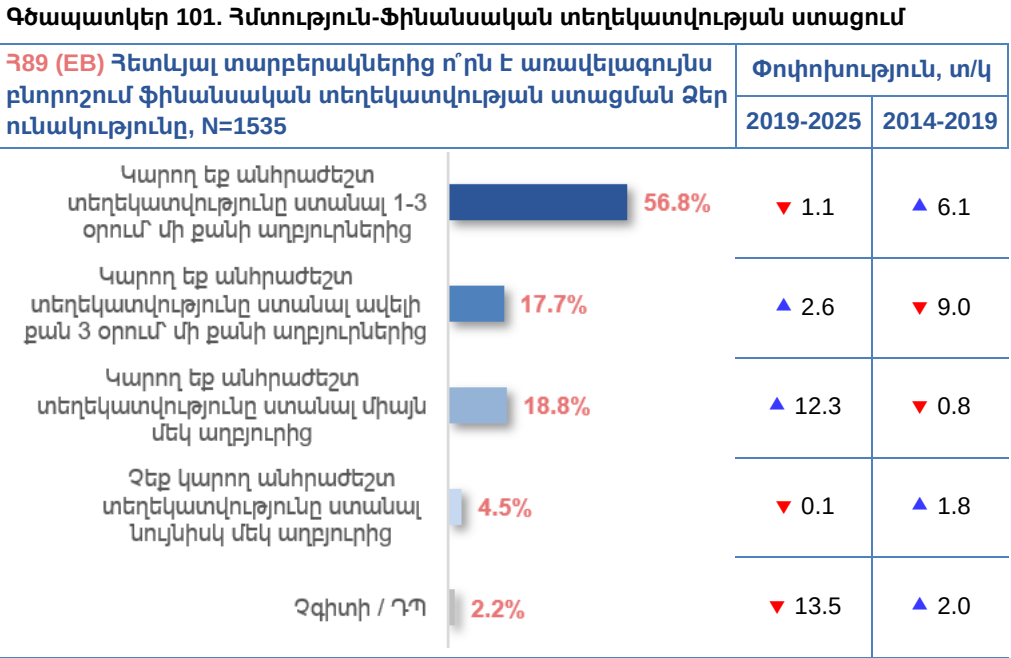

- Ֆինանսական տեղեկատվության ստացման հմտությունների հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում առկա է որոշակի բարելավում:** Այդ բարելավումը տեղի է ունեցել հիմնականում ի հաշվի հարցվածների այն խմբի, որոնք 2019թ.-ին և 2014թ.-ին առհասարակ չգիտեին, թե ինչպես կարելի է ֆինանսական տեղեկատվություն հավաքագրել (2019թ.-ին հարցին «Զգիտեմ/ԴՊ» պատասխանածները կազմում էին 15.7%, իսկ 2014թ.-ին՝ 13.7%): Դա նշանակում է, որ 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում հարցվածների մոտ 13.5%-ը բացարձակ անտեղյակ և տեղեկատվության ստացման հարցում ոչ հմուտ կարգավիճակից տեղափոխվել են հարցի վերաբերյալ որոշակի հմտություններ ունեցող մարդկանց խումբ:
- Ասվածի մասին են վկայում նաև տվյալներն առ այն, թե ի՞նչ կանեին հարցվածները, եթե վարկ վերցնելու նպատակով բանկի կայքում կարդացել են վարկի պայմանները, սակայն դրանք լավ չեն ընկալել կամ իրենց մոտ ծագել են հարցեր (տես [Գծապատկեր 102](#))**

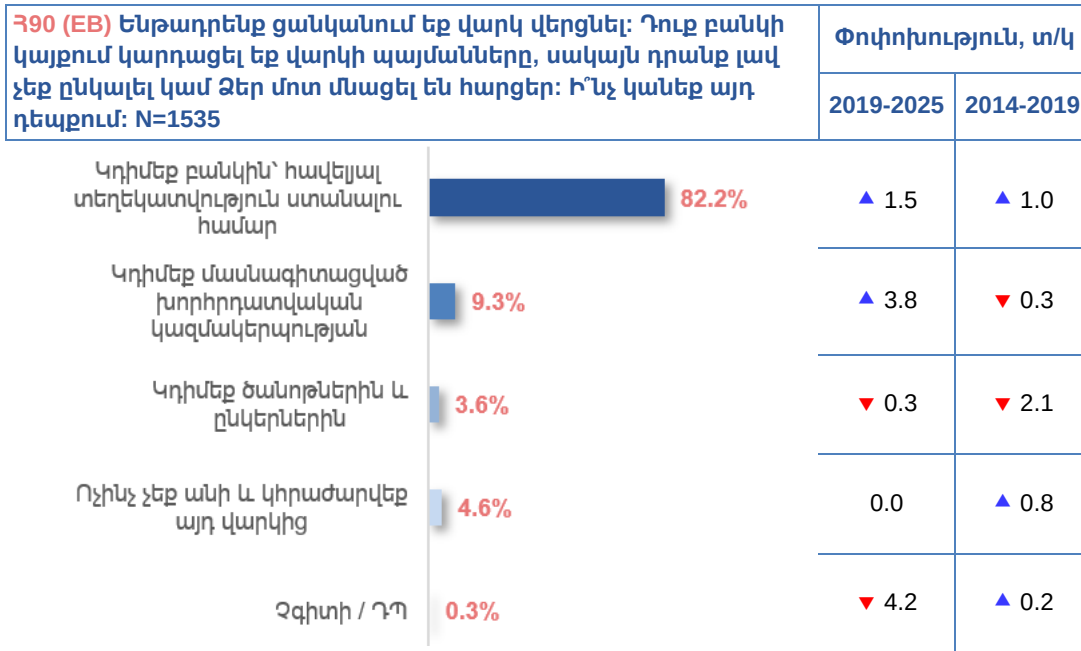
▶ Շատ կարևոր և դրական միտում է նկատվում տեղեկատվության աղբյուրների տեսակների նախընտրությունների հարցում. **մարդկանց մեծ մասը (61.8%) նախընտրում է տեղեկատվության միայն ֆորմալ աղբյուրները և այս խումբը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում շարունակաբար մեծացել է:** Այսպես, եթե 2014թ.-ին տեղեկատվության միայն ֆորմալ աղբյուրները նախընտրողները կազմում էին հարցվածների 45.5%-ը, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը հասել է 61.8%-ի (աճ՝ 16.3 տ/կ-ով) (տես [Գծապատկեր 100](#)):

4.5.2 Ֆինանսական տեղեկատվության ստացման հետ կապված կարողություններ

▶ ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ հարցվածների կեսից ավելին՝ **56.8%-ը ունի ֆինանսական տեղեկատվությունը մի քանի աղբյուրներից և արագ (մինչև 3 օրում) ստանալու հմտություն** (տես [Գծապատկեր 101](#)):

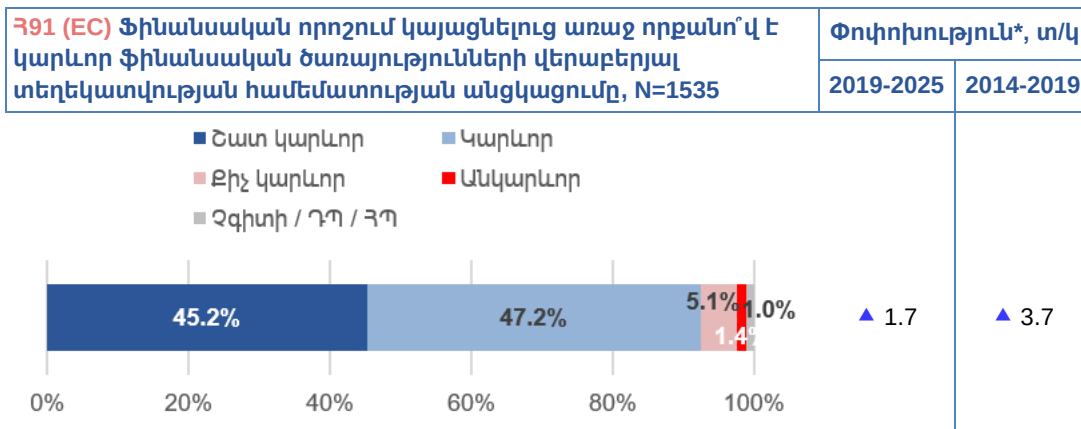
Գծապատկեր 102. Հմտություն-Ֆինանսական տեղեկատվության ստացում

► **Գծապատկեր 102**-ի տվյալներից կարելի է նկատել, որ վարկի պայմանները կարդալուց հետո առաջացած հարցերը պարզելու համար հարցվածների ճշող մեծամասնությունը (91.5%-ը) կդիմի տեղեկատվության ֆորմալ աղբյուրներին՝ սկզբնաղբյուրին (բանկին) (82.2%) կամ մասնագիտացած խորհրդատվական կազմակերպությանը (9.3%)՝ հավելյալ տեղեկատվություն կամ խորհրդատվություն ստանալու համար:

► Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում արձանագրվել է որոշակի առաջընթաց: 5.3 (=1.5+3.8) տոկոսային կետով ավելացել է մարդկանց մասնաբաժինը, որոնք վարկի պայմանների հետ կապված հարցեր ունենալու դեպքում հավելյալ տեղեկության համար կդիմեն բանկին կամ խորհրդատվական կազմակերպության: Այս փոփոխությունը տեղի է ունեցել ի հաշիվ այն հարցվածների մասնաբաժնի նվազման, որոնք 2019թ.-ին և 2014թ.-ին առհասարակ չգիտեին, թե ինչ պիտի անեին, եթե իրենց մոտ ծագել են վարկի պայմանների հետ կապված հարցեր (2019թ.-ին հարցին «Զգիտեմ/ԴՊ» պատասխանածները կազմում էին 4.4%, իսկ 2014թ.-ին՝ 4.2%):

Գծապատկեր 103. Վերաբերմունք-Ֆինանսական տեղեկատվության համեմատում

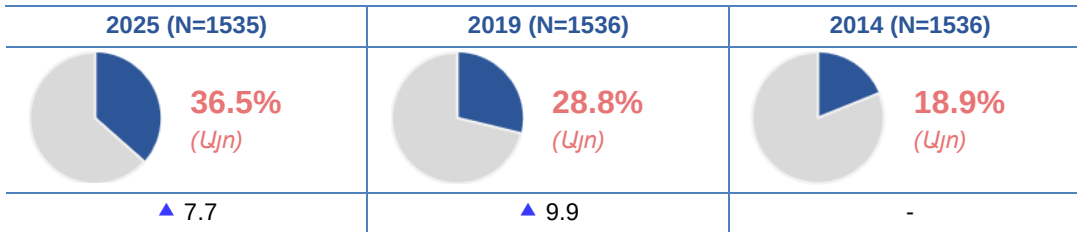

► Հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը (92.4%-ը) կարևոր է համարում ֆինանսական որոշում կայացնելուց առաջ ֆինանսական ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկատվության համեմատության անցկացումը (տես **Գծապատկեր 103**): Այս խումբը գիտակցում է, որ այդ կերպ է հնարավոր կայացնել ֆինանսական ծառայությունից օգտվելու վերաբերյալ ամենաարդյունավետ որոշումը:

► 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այս խմբի մասնաբաժինը կայուն կերպով մեծանում է՝ 2014թ.-ի 87.0%-ից հասնելով 90.8%-ի՝ 2019թ.-ին և 92.4%-ի՝ 2025թ.-ին:

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Հ92 (ED) Վերջին 2 տարվա ընթացքում կամ ներկայումս Ձեր կողմից օգտագործվող ֆինանսական ծառայության(ների) ընտրության նպատակով Դուք նախապես հավաքե՞լ եք անհրաժեշտ տեղեկատվությունը և կատարե՞լ համեմատություն

Գծապատկեր 105. Վարքագիծ-Ֆինանսական տեղեկատվության հետևելը

Հ94 (ED) Ֆինանսական համակարգի և ֆինանսական ծառայությունների մասին տեղեկություն ստանալու համար Դուք օգտվում եք հետևյալ աղբյուրներից, N=1535 (բ/պ)		Փոփոխություն, տ/կ	
		2019-2025	2014-2019
Մասնագիտացած ֆինանսական / բիզնես բնույթի ինտերնետային էջերից (1)	21.2%	▲ 6.3	▲ 1.4
Ֆինանսական կազմակերպությունների ինտերնետային էջերից (2)	37.7%	▲ 17.5	▲ 4.6
ՀՀ ԿԲ-ի կողմից ստեղծված ինտերնետային գործիքներից (3)	12.4%	▲ 5.0	չ/գ
Ոչ ֆորմալ աղբյուրներից (4)	43.0%	չ/գ	չ/գ

(1) Op.՝ www.rates.am, www.banks.am

(2) Օր.¹ բանկերի, վարկային կազմակերպությունների, ապահովագրական ընկերությունների

(3) Օր.՝ www.abcfinance.am, www.fininfo.am

(4) Ճանութ, ընկեր, բարեկամ

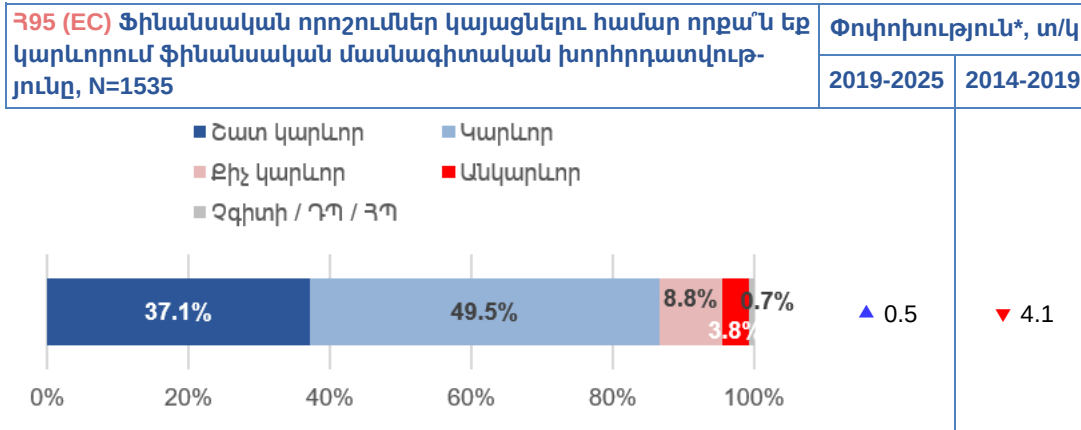
▶ Կարևորելով ֆինանսական տեղեկատվության հավաքագրումը և համեմատումը՝ հարցվածների փոքր մասն է գործնականում այդպես վարվում: Այսպես, վերջին 2 տարվա ընթացքում կամ ներկայումս իրենց կողմից օգտագործվող ֆինանսական ծառայությունների ընտրության ժամանակ հարցվածների միայն 36.5%-ն է կատարել այդ ծառայության վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքագրում և համեմատություն (տես [Գծապատկեր 104](#)), 2.5 անգամ ավելի քիչ թվով մարդիկ, քան այդ գործելակերպը կարևորողները:

▶ Միևնույն ժամանակ, **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այս հարցում արձանագրվել է զգալի առաջընթաց**. այդ ընթացքում ֆինանսական ծառայության ընտրության նպատակով ֆինանսական տեղեկատվություն հավաքագրում և համեմատություն կատարողների մասնաբաժինը գրեթե կրկնապատկվել է՝ 2014թ.-ի 18.9%-ից հասնելով 36.5%-ի՝ 2025թ.-ին: Այս ցուցանիշները խոսում են այն մասին, որ **մարդկանց գիտակցումը ժամանակի ընթացքում աստիճանաբար վերածվում է վարքագծի**:

▶ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կարևոր դրական փոփոխություններ են տեղի ունեցել նաև այն հարցում, թե տեղեկատվության ինչ աղբյուրներից են մարդիկ օգտվում՝ ֆինանսական համակարգի և ֆինանսական ծառայությունների մասին տեղեկություն ստանալու համար: Նշված ժամանակահատվածում կայուն կերպով աճել է այն մարդկանց մասնաբաժինը, որոնք, որպես տեղեկատվության աղբյուր՝ օգտվում են մասնագիտացած ֆինանսական բնույթի կայքերից (21.2%, 2014-2025թթ.-ին աճը՝ 7.7 տ/կ), ֆինանսական կազմակերպությունների կայքերից (37.7%, 2014-2025թթ.-ին աճը՝ 22.1 տ/կ) կամ ՀՀ ԿԲ-ի կողմից ստեղծված ֆինանսական գործիքներից (12.4%, 2019-2025թթ.-ին աճը՝ 5.0 տ/կ) (տես **Գծապատկեր 105**):

► Միևնույն ժամանակ՝ առայժմ մեծ է այն մարդկանց թիվը (43.0%), որոնք ֆինանսական համակարգի և ֆինանսական ծառայությունների մասին տեղեկություն ստանալու համար օգտվում են ոչ ֆորմալ աղբյուրներից՝ ծանոթներից, ընկերներից և բարեկամներից:

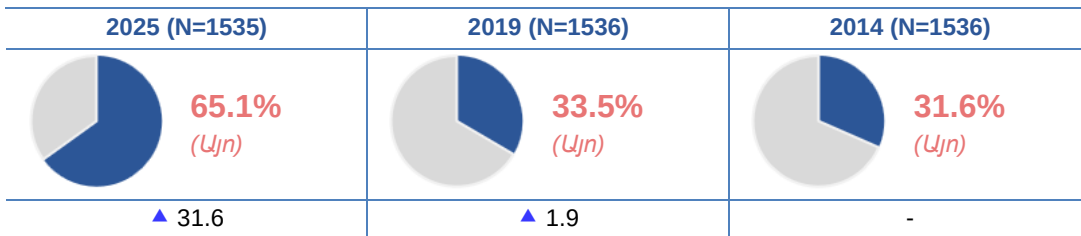
Գծապատկեր 106. Վերաբերմունք-Մասնագիտական խորհրդատվություն

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 107. Վերաբերմունք-Մասնագիտական խորհրդատվության համար վճարելու պատրաստակամություն

Հ96 (EC) Դուք պատրա՞ստ եք վճարել ֆինանսական մասնագիտական խորհրդատվության համար

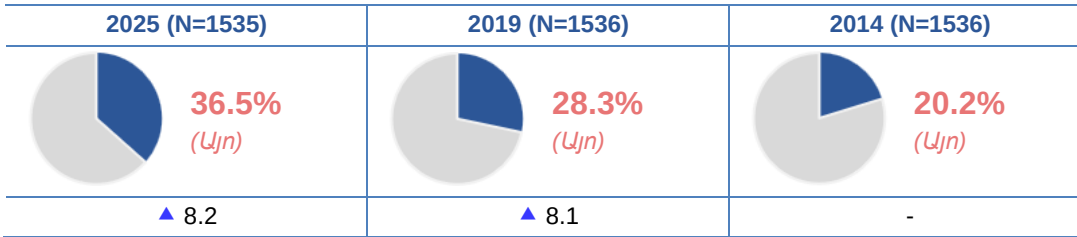
► Գրեթե նույն իրավիճակն է մասնագիտական խորհրդատվության պարագայում ֆինանսական որոշումներ կայացնելու համար մասնագիտական խորհրդատվությունը կարևորում են ավելի մեծ թվով մարդիկ, քան դրանից օգտվում են: Այսպես, ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ մասնագիտական խորհրդատվությունից օգտվելը կարևոր են համարել հարցվածների 86.6%-ը (տես [Գծապատկեր 106](#)), դրանց դիմաց վճարման պատրաստակամություն են հայտնել հարցվածների 65.1%-ը (տես [Գծապատկեր 107](#)), բայց միայն 28.6%-ն է դիմել մասնագիտացված խորհրդատվության (տես [Գծապատկեր 108](#) և [Գծապատկեր 109](#)):

► Միևնույն ժամանակ՝ մասնագիտական խորհրդատվությունից օգտվելու հարցում արձանագրվել են որոշակի դրական փոփոխություններ: Այսպես, 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ավելի քան 2 անգամ ավելացել է այն մարդկանց թիվը, որոնք պատրաստ են վճարել ֆինանսական մասնագիտական խորհրդատվության համար (տես [Գծապատկեր 107](#)):

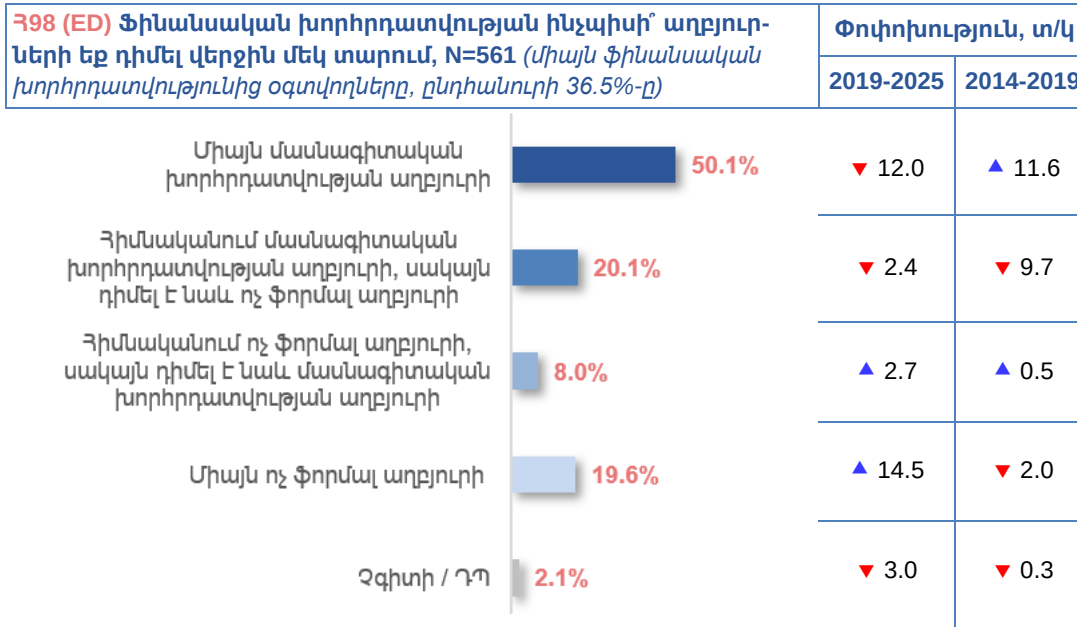
► Ի տարբերություն բաց աղբյուրներից տեղեկատվության՝ ֆինանսական մասնագիտացված խորհրդատվությունն ունի առանձնահատկություն՝ այն հիմնականում վճարովի է: Չնայած դրան՝ հատկապես 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում արձանագրվել է դրանց դիմաց վճարման պատրաստակամություն հայտնող հարցվածների թվի կտրուկ աճ:

Գծապատկեր 108. Վերջին տարվա ընթացքում ֆինանսական խորհրդատվությունից օգտվողները

Հ97 (E_) Վերջին տարվա ընթացքում դիմել էք որևէ մեկի խորհրդին՝ կապված վարկի, գրավի, խնայողությունների ներդրման, ավանդի, ապահովագրական ծառայությունների, անձնական բյուջեի կառավարման կամ օնլայն/մոբայլ բանկինգի հարցերով

Գծապատկեր 109. Վարքագիծ-Ֆինանսական խորհրդատվության աղբյուրներ

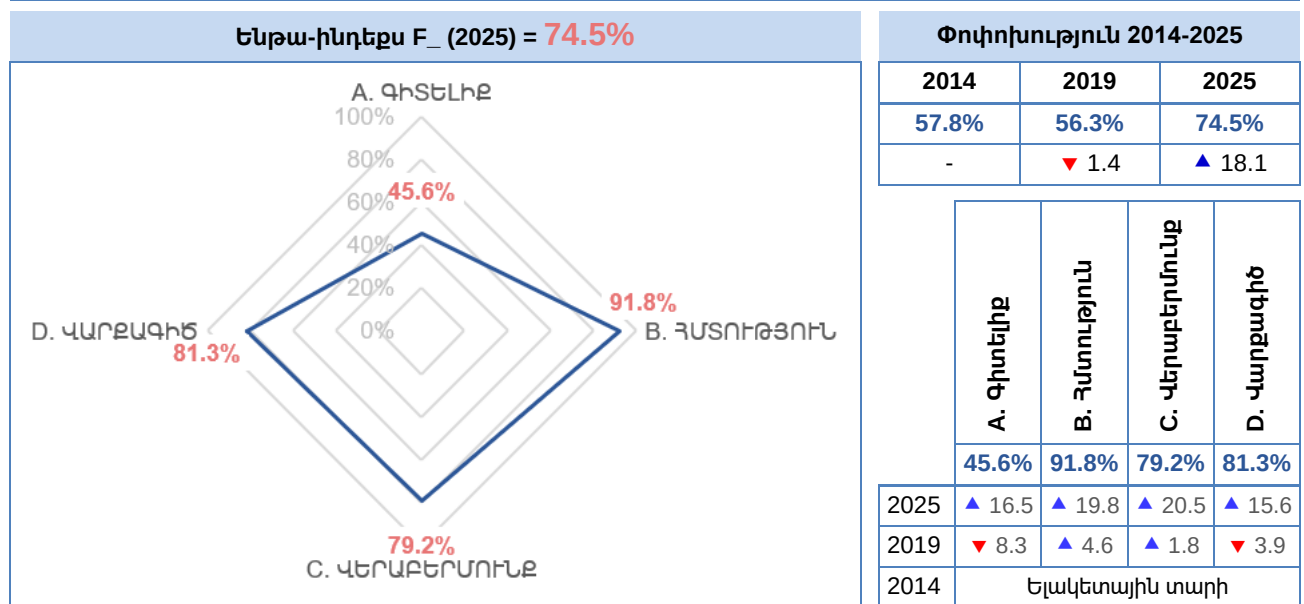

► Մեկ այլ կարևոր դրական փոփոխություն է այն, որ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ավելացել է մարդկանց թիվը (2014թ.-ի 20.2%-ից 2025թ.-ին հասնելով 36.5%), որոնք **ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու համար դիմել և խորհուրդ են հարցրել երրորդ կողմից** (տես [Գծապատկեր 108](#)):

► Այս խմբում (ընդհանուրի 36.5%-ը) **հարցվածների կեսը (50.1%) ֆինանսական խորհրդատվության համար դիմել է միայն մասնագիտացած խորհրդատվության աղբյուրի** (տես [Գծապատկեր 109](#)): Եվս 28.1%-ը դիմել է մի քանի աղբյուրների, որոնց թվում՝ նաև մասնագիտացած խորհրդատվության աղբյուրի: Ահա այս **հարցում առաջընթաց չկա**. հատկապես **2019-2025թթ. ժամանակահատվածում մասնագիտացած խորհրդատվության աղբյուրներին դիմող մարդկանց թիվը նվազել է և ավելացել է ոչ ֆորմալ աղբյուրներին դիմողների թիվը** (14.5 տ/կ-ով): Ակնհայտ է, որ որքան էլ ավելանում է ֆինանսական մասնագիտական խորհրդատվության համար վճարելու պատրաստակամ մարդկանց թիվը՝ միևնույն է, խնդրի ծագման ժամանակ նրանցից ոչ բոլորն են գործնականում վճարում կատարում և ծառայություն գնում: Դրա պատճառներից մեկը կարող է լինել ֆինանսական խորհրդատվական ծառայությունների թանկությունը:

4.6 ԲԱԺԻՆ F. ՍԵՓԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գծապատկեր 110. Սեփական իրավունքների պաշտպանության ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին

- Սեփական իրավունքների պաշտպանության ենթա-ինդեքսը ձևավորվել է գիտելիքների 3, հմտությունների 1, վերաբերմունքի 4 և վարքագծի 3 հարցերի արդյունքների հիման վրա:
- Սեփական իրավունքների պաշտպանության ենթա-ինդեքսի **2019-2025թթ.-ին արձանագրված 18.1 տոկոսային կետով աճը պայմանավորված է ինդեքսի աճ ունեցող հետևյալ գործոններով.**
 - (A. Գիտելիք).** Սեփական իրավունքների պաշտպանության ձևերի մասին գիտելիքների աճ, իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիների մասին տեղեկացվածության աճ, ֆինանսական համակարգի հաշտարարի մասին տեղեկացվածության աճ:
 - (B. Հմտություն).** Իրավունքների խախտման դեպքում արդյունավետ քայլերի հերթականությունն իմացող անձանց թվի աճ:
 - (C. Վերաբերմունք).** Իրավունքների պաշտպանության հարցում ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիների կարևորման և վստահության աճ, ֆինանսական համակարգի հաշտարարի դերի կարևորման աճ:
 - (D. Վարքագիծ).** Պայմանագիր ստորագրելուց առաջ այն կարդացող և ըմբռնող անձանց թվի աճ, ֆինանսական հաստատության հետ վեճերում ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիներով առաջնորդվող անձանց թվի աճ:
- Այս ենթա-ինդեքսի ձևավորման աճին չեն նպաստել հետևյալ իրողությունները. 1) իրավունքների պաշտպանության հարցում ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիներին ավելի շատ վստահող անձանց գրեթե թիվը չի փոխվել (չի ավելացել) (C. Վերաբերմունք), 2) ֆինանսական հաստատության հետ վեճ ունեցած և այդ վեճերի լուծման ուղղությամբ գործնական քայլեր կատարած անձանց թիվը չի փոխվել (չի ավելացել) (D. Վարքագիծ):

4.6.1 Իրավունքների պաշտպանության կարողություններ

Գծապատկեր 111. Գիտելիք-իրավունքների պաշտպանություն

Հ99 (FA) Եթե ֆինանսական հաստատությունում խախտվեն Ձեր իրավունքները, Դուք ունե՞ք պատկերացում, թե ինչ քայլեր պետք է ձեռնարկեք Ձեր իրավունքների պաշտպանության ուղղությամբ, N=1535	Փոփոխություն, տ/կ	
	2019-2025	2014-2019
Հստակ գիտեն, թե ինչ պետք է անեն	22.1%	▼ 0.3 ▲ 11.3
Ընդհանուր առմամբ գիտեն, թե ինչ պետք է անեն	43.9%	▲ 4.6 ▼ 1.9
Գրեթե չգիտեն, թե ինչ պետք է անեն	17.7%	▼ 1.6 ▼ 4.3
Բացարձակապես չգիտեն, թե ինչ պետք է անեն	15.9%	▲ 0.8 ▼ 2.8
Զգիտի / ԴՊ	0.4%	▼ 3.5 ▼ 2.0

- Ֆինանսական հաստատություններում իրավունքների խախտման դեպքում հարցվածների 66.0%-ը գիտի, թե ինչ քայլեր պետք է ձեռնարկել՝ խախտված իրավունքների պաշտպանության ուղղությամբ (տես [Գծապատկեր 111](#)): Այդ ցուցանիշը բարելավվել է և 2014-2019թթ., և 2019-2025թթ. ժամանակահատվածներում, համապատասխանաբար 9.4 տ/կ-ով և 4.3 տ/կ-ով:
- Հարցվածները գիտեն իրենց իրավունքների պաշտպանության մի շարք ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիներ: Այդ ուղիների կազմը 2025թ.-ին և դրա փոփոխությունը 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում վեր են հանել հետաքրքիր տեղեկություններ: Այսպես՝ 2025թ.-ի իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիների մասին (իրավաբաններ և փաստաբաններ)՝ 44.0% (տես [Գծապատկեր 112](#)):

Գծապատկեր 112. Գիտելիք-իրավունքների պաշտպանություն

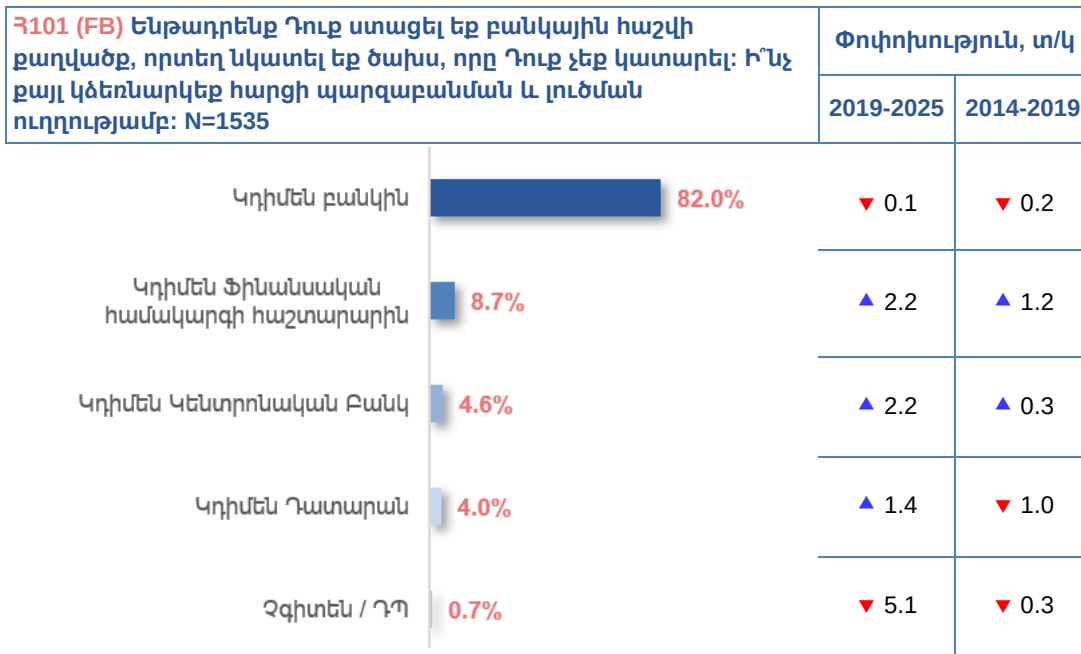
Հ100 (FA) Սպառողների իրավունքների և շահերի պաշտպանության ի՞նչ ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիներ գիտեք, N=1535 (բ/պ)	Փոփոխություն, տ/կ	
	2019-2025	2014-2019
Իրավախորհրդատուներ (իրավաբաններ, փաստաբաններ)	44.0%	չ/գ չ/գ
Ֆինանսական համակարգի հաշտարար	36.2%	▲ 8.7 ▼ 0.4
Դատարան	32.1%	▼ 3.4 ▼ 7.1
Ոստիկանություն	10.7%	▼ 1.3 ▼ 4.9
Մարդու իրավունքների Պաշտպան	10.6%	▼ 0.4 ▼ 12.8
ՀՀ Կենտրոնական Բանկ	9.6%	▲ 3.0 ▼ 0.5
Սպառողների շահերի պաշտպանությամբ զբաղվող ՀԿ-ներ և ՉԼՄ-ներ	4.4%	▲ 2.3 ▼ 2.5
Այլ պետական կառույցներ (1)	0.8%	▼ 2.1 ▲ 0.1
Արբիտրաժային դատարան	0.8%	▼ 0.7 ▼ 0.3
Ավտոապահովագրողների բյուրո	0.1%	▼ 0.2 ▼ 0.9
Զգիտի / ԴՊ	10.9%	▼ 15.8 ▲ 0.8

(1) Նախագահի աշխատակազմ, ՀՀ Ֆինանսների նախարարություն, ՊՎԾ

գիտելիքներում ամենաշատը հիշատակվել են իրավախորհրդատուները

- ▶ Սպառողների իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիների մասին գիտելիքներում **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ուշագրավ փոփոխություն է դատարանների, ոստիկանության և մարդու իրավունքների պաշտպանի (ՄԻՊ) մասնաբաժինների շարունակական անկումը՝** համապատասխանաբար 10.5, 6.2 և 13.2 տոկոսային կետերով (տես [Գծապատկեր 112](#)):
- ▶ Փոխարենը, որպես սպառողների իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղի, **զգալիորեն (8.7 տ/կ-ով) բարձրացել է Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի (ՖՀՀ) ճանաչելիության մակարդակը**: Սա թերևս օրինաչափ է, քանի որ ՖՀՀ-ն ներգրավված է մի շարք մարքեթինգային արշավներում (մետրո, ֆորումներ, գովազդներ և այլն) և այն դրական ազդեցություն է թողնում հանրության տեղեկացվածության վրա:
- ▶ ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ մեկ հարցվածը գիտի իրավունքների և շահերի պաշտպանության միջին հաշվով 1.5 ուղի: **Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում տեղի է ունեցել որոշակի բարելավում**. համեմատության համար նշենք, որ 2019թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում էր 1.0 ուղի, իսկ 2014թ.-ին՝ 1.3 ուղի:

Գծապատկեր 113. Հմտություն-իրավունքների պաշտպանություն

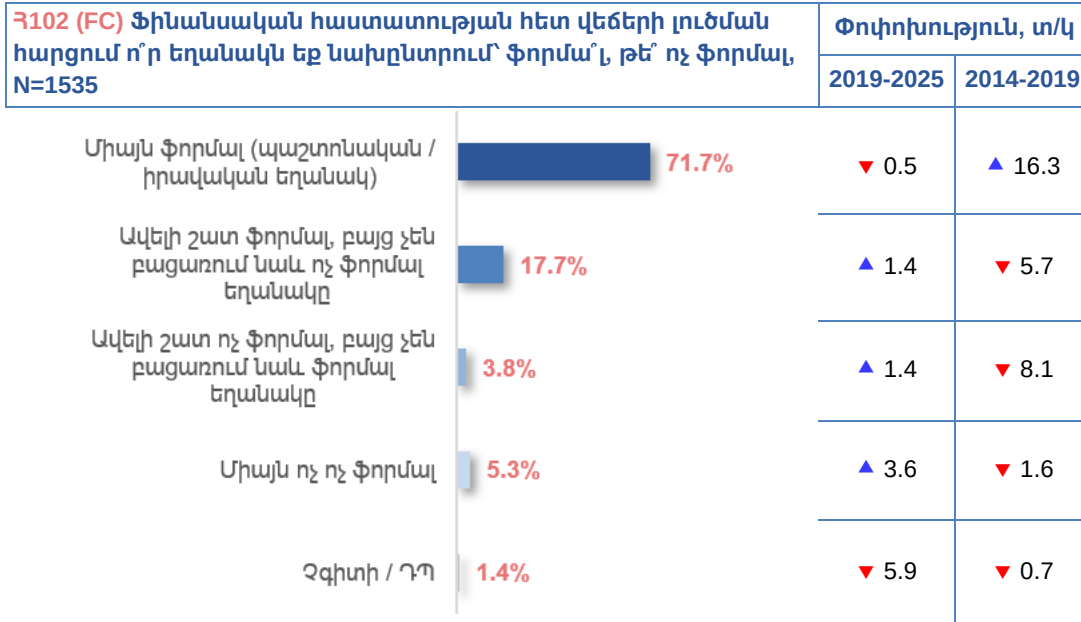

▶ Հարցվածների գերակշիռ մեծամասնության հմտությունը բավարարում է, որ նրանք անեն ճիշտ քայլեր, երբ իրենց բանկային քաղվածքում նկատել են անճշտություն (օրինակ՝ ծախս, որը իրենք չեն կատարել): 82.0%-ը իրավամբ հայտարարել է, որ առաջին հերթին կղիմի բանկին խնդիրը հասկանալու և լուծելու համար (տես [Գծապատկեր 113](#)): Այս հարցում իրավիճակը գրեթե անփոփոխ է, ինչ 2019թ.-ին և 2014թ.-ին:

▶ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ավելացել է այն մարդկանց թիվը, որոնք բանկային հաշվի քաղվածքում անճշտություն տեսնելու դեպքում անմիջապես (բանկին շրջանցելով) կղիմեն ՖՀՀ-ին, ԿԲ-ին կամ դատարան (միասին՝ 17.3%): **Այս խումբը մեծացել է այն մարդկանց հաշվին, որոնք 2019թ.-ին և 2014թ.-ին առհասարակ չգիտեին, թե ինչ քայլ պետք է անեն՝ խնդիրը լուծելու ուղղությամբ:**

4.6.2 Իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ձևեր

Գծապատկեր 114. Վերաբերմունք-ֆինանսական հաստատության հետ վեճերի լուծման եղանակներ

► Մարդկանց ֆինանսական կարողությունների շրջանակներում իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ուղիները համարվում են նախընտրելի՝ որպես օրենքի շրջանակներում հարցի լուծման եղանակ: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ հարցվածների մեծ մասը (71.7%) ֆինանսական հաստատության հետ վեճերի լուծման հարցում նախընտրում է ֆորմալ եղանակները (տես [Գծապատկեր 114](#)): Այս խումբը զգալիորեն ավելացել է 2014-2019թթ. ժամանակահատվածում (16.3 տ/կ-ով), որից հետո (2019-2025թթ.-ին) նրա մասնաբաժինը գրեթե չի փոխվել (փոքր նվազում 0.5 տ/կ-ով):

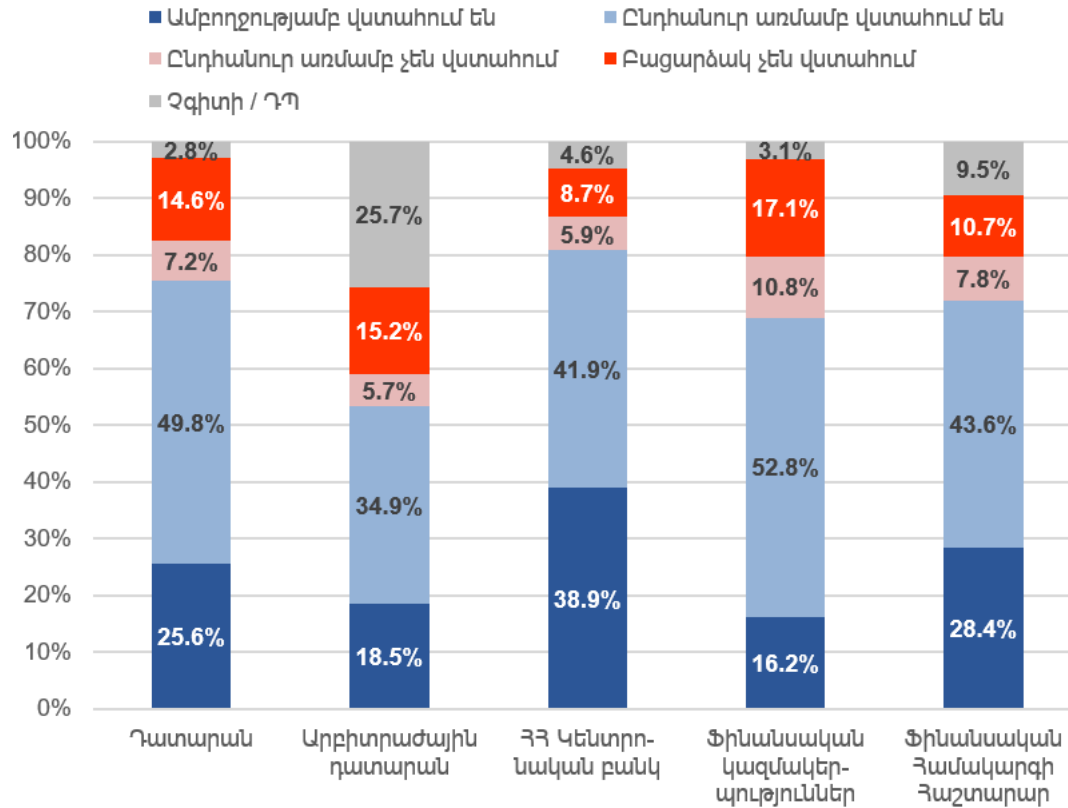
► 2019-2025թթ. ժամանակահատվածում ավելացել է ոչ ֆորմալ եղանակներով (ուղիղ կամ միջնորդավորված բանակցություններ, ոչ օրինական ներգործման միջոցներ և այլն) վեճերի լուծման կողմնակիցների թիվը: Այսպես՝ բացառապես ոչ ֆորմալ լուծումների կողմնակիցներն ավելացել են ավելի քան 3 անգամ՝ 2019թ.-ի 1.7%-ից 2025թ.-ին հասնելով 5.3%-ի, 1.4 տոկոսային կետով ավելացել է այդ եղանակն ավելի շատ նախընտրողների մասնաբաժինը: Այս փոփոխությունները տեղի են ունեցել այն մարդկանց հաշվին, որոնք 2019թ.-ին և 2014թ.-ին դժվարացել են պատասխանել, թե վեճերի լուծման որ եղանակն են նախընտրում՝ ֆորմալ, թե՞ ոչ ֆորմալ: Վեճերի լուծման ոչ ֆորմալ եղանակների կողմնակիցների թիվը կարող է

ավելանալ հետևյալ պատճառներով՝ 1) եթե ֆորմալ եղանակներով վեճերի լուծումը տևի շատ երկար և/կամ 2) եթե ֆորմալ եղանակներով վեճերի լուծումը լինի ծախսատար (ֆինանսապես անհասանելի):

- ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ վեճերի լուծման ֆորմալ աղբյուրների նկատմամբ վստահության խնդիր չկա: Վեճերի լուծման հիմնական կառույցների (դատարան, ԿԲ, ֆինանսական կազմակերպություններ, ՖՀՀ) նկատմամբ վստահությունը բավականին բարձր է՝ մոտ 70% և ավելի (բացառություն է արբիտրաժային դատարանը, որի նկատմամբ համեմատաբար ցածր վստահությունը (53.4%) տեղեկացվածության պակասի հետևանք է) (տես [Գծապատկեր 115](#)): Ընդ որում՝ բոլոր նշված կառույցների նկատմամբ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում վստահությունը շարունակաբար աճել է:
- Առհասարակ՝ իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ ձևերի նկատմամբ հարցվածների ընդհանրացված վստահությունը գտնվում է բավականին բարձր մակարդակի վրա՝ 87.1% (տես [Գծապատկեր 116](#)): Այդ ցուցանիշը նկատելիորեն աճել է 2014-2019թթ. ժամանակահատվածում (աճ 12.0 տ/կ-ով), որից հետո կայունացել է նույն մակարդակի վրա:

Գծապատկեր 115. Վերաբերմունք-իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ ձևերի նկատմամբ վստահություն

Հ103 (FC) Ձեր իրավունքների պաշտպանության հարցում որքանով եք վստահում հետևյալ կառույցներին, N=1535

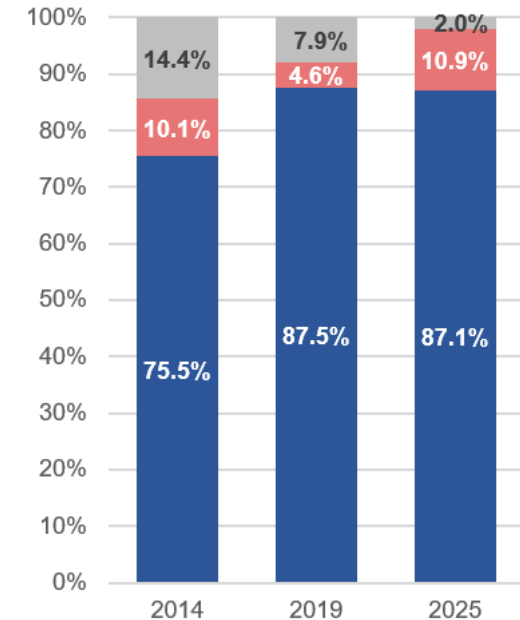
Փոփոխություն*, տ/կ					
2019-2025	▲ 9.1	▲ 9.3	▲ 10.9	▲ 14.0	▲ 11.7
2014-2019	▲ 24.9	▲ 6.6	▲ 30.9	▲ 12.3	▲ 30.0

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Ամբողջությամբ վստահում են» և «Ընդհանուր առմամբ վստահում են» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 116. Վերաբերմունք-իրավունքների պաշտպանության ֆորմալ ձևերի նկատմամբ վստահություն

Հ104 (FC) Իրավունքների պաշտպանության ո՞ր ձևերին եք ավելի շատ վստահում, N=1535

- Ավելի շատ վստահում են ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ձևերին
- Ավելի շատ վստահում են ոչ ֆորմալ (ոչ պաշտոնական) ձևերին
- Զգիտեն / ԴՊ

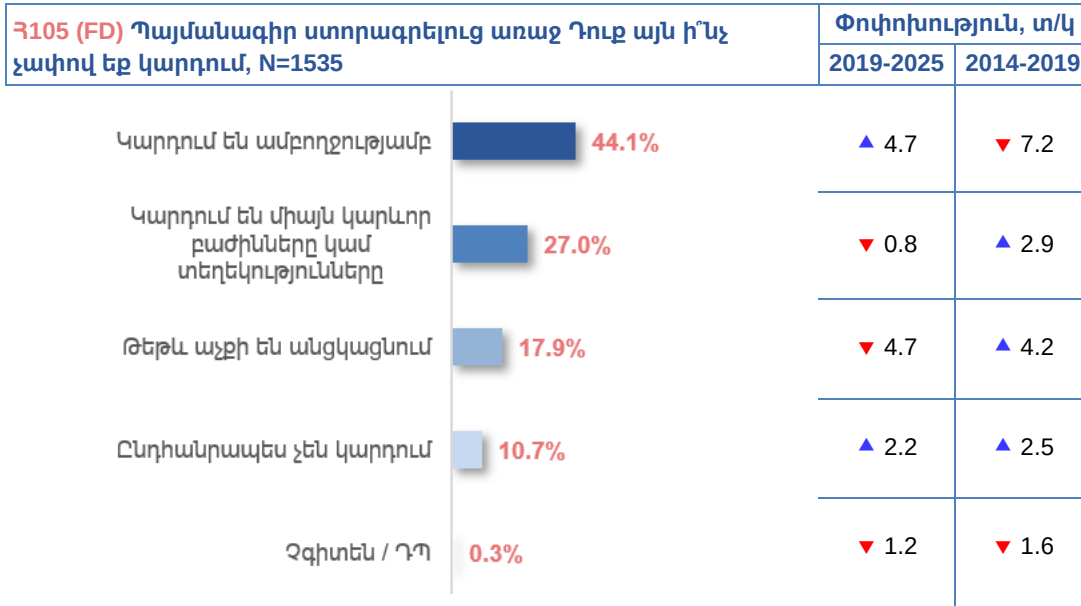

Փոփոխություն*, տ/կ	2014-2019	2019-2025
	▲ 12.0	▼ 0.4

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Ավելի շատ վստահում են ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) ձևերին» պատասխանի հիման վրա

4.6.3 Պայմանագիր կարդալու սովորույթ և վարքագիծ

Գծապատկեր 117. Վարքագիծ-Պայմանագիր կարդալու գործելակերպ

► Պայմանագիր, որպես իրավական փաստաթղթի և ֆորմալ հարաբերության ձևի, պայմանների և դրույթների հետ ծանոթ լինելը մարդկանց թույլ է տալիս հստակ տեղյակ լինել իրենց իրավունքների և պարտականությունների մասին, խուսափել իրենց շահերի տեսանկյունից ռիսկային պարտավորություններ ստանձնելուց և հետագայում խուսափել խնդրահարույց իրավիճակներից և անհարկի վեճերից: Այդ պատճառով էլ՝ **ցանկացած պայմանագիր ստորագրելուց առաջ այն կարդալը և ըմբռնելը համարվում է ֆինանսական գրագիտության չափանիշ:**

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **հարցվածների միայն 44.1%-ն է պայմանագիրն ամբողջությամբ կարդում՝ նախքան ստորագրելը** (տես **Գծապատկեր 117**): Եվս 27.0%-ը կարդում է պայմանագրի միայն կարևոր բաժինները, իսկ 17.9%-ը՝ թեթև աչքի եմ անցկացնում:

► Պայմանագիր կարդալու գործելակերպում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում իրավիճակը գրեթե չի փոխվել: Ավելին, նկատվում է վատթարացման միտում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ դանդաղ, բայց կայուն կերպով աճում է ստորագրելուց առաջ

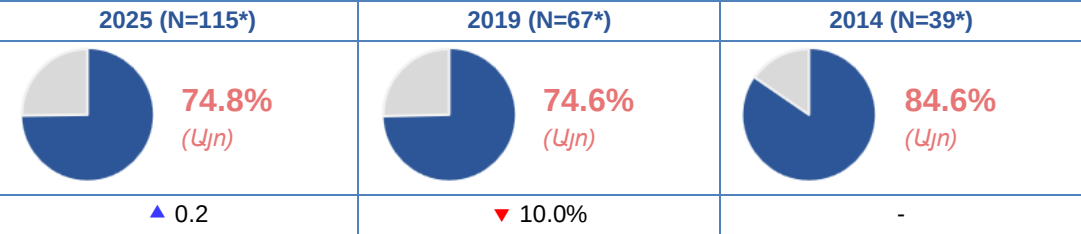
պայմանագրերն ընդհանրապես չկարդացող մարդկանց թիվը (աճը՝ 4.7 տ/կ կամ 1.8 անգամ): Այս խնդիրը արմատական բարելավման կարիք ունի, որին կարելի է հասնել դպրոցներում և այլ կրթական հաստատություններում ֆինանսական կրթության ծրագրերում դրա վերաբերյալ համապատասխան թեմաներ ավելացնելով կամ խորացնելով, ինչպես նաև սոցիալական գովազդներով:

4.6.4 Վեճերի լուծման ուղղությամբ իրականացված քայլեր

- ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **(Հ106) վերջին 3 տարվա ընթացքում ֆինանսական հաստատությունների հետ վեճ են ունեցել հարցվածների 7.5%-ը**: Այդ ցուցանիշը 2014թ.-ից ի վեր աճել է 5.0 տոկոսային կետով կամ 3 անգամ. 2014թ.-ին եղել է 2.5%, իսկ 2019թ.-ին՝ 4.4%:
- Զաղաքացի-ֆինանսական հաստատություն վեճերի քանակի աճը, թերևս, օրինաչափ իրավիճակ է, քանի որ 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կտրուկ մեծացել է ՀՀ բնակչության շրջանում ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու մասշտաբները՝ ինչպես ծառայությունների քանակով, այնպես էլ տեսակներով (տես **Գծապատկեր 15**, էջ 29):

Գծապատկեր 118. Վարքագիծ-Վեճերի լուծման ուղղությամբ քայլերի ձեռնարկում

Հ107 (FD) Երբ ֆինանսական հաստատության հետ վեճ եք ունեցել՝ որևէ քայլ ձեռնարկել՝ եք այդ վեճի լուծման ուղղությամբ

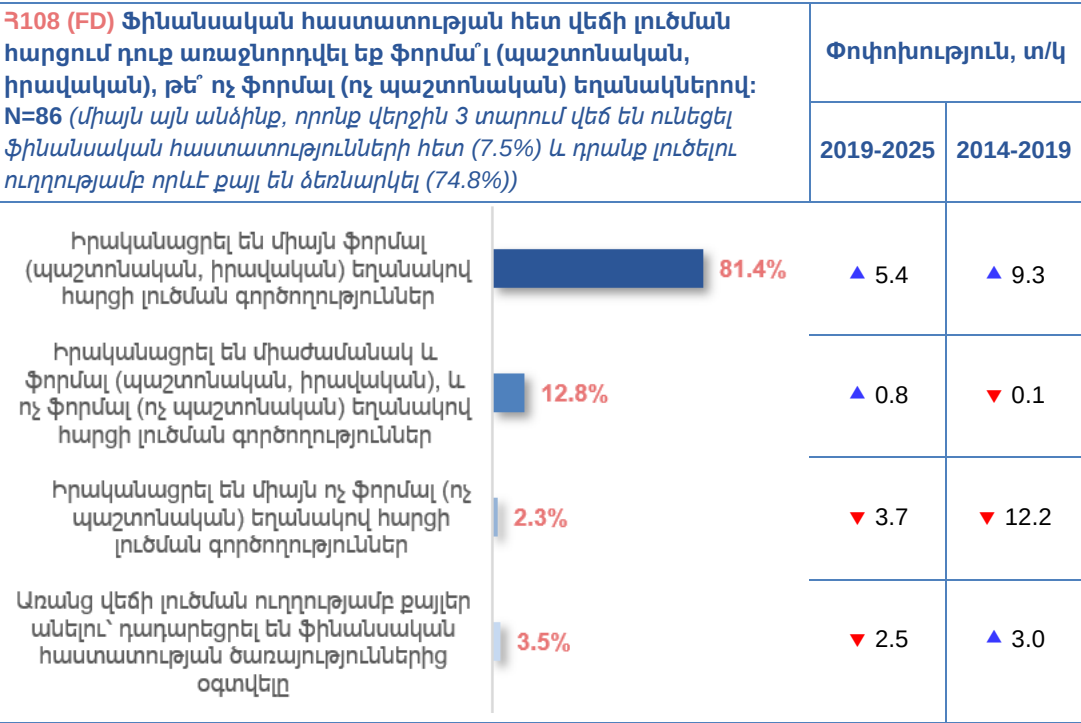

* - Միայն վերջին 3 տարում ֆինանսական հաստատությունների հետ վեճ ունեցած անձինք

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ վերջին 3 տարվա ընթացքում ֆինանսական հաստատությունների հետ վեճ ունեցած **հարցվածների միայն 74.8%-ն է որևէ քայլ ձեռնարկել այդ վեճի լուծման ուղղությամբ** (տես [Գծապատկեր 118](#))։ Դա գրեթե նույն ցուցանիշն է, ինչ 2019թ.-ին և 9.8 տոկոսային կետով պակաս, քան 2014թ.-ին։

► Հարցվածները, որոնք ֆինանսական հաստատության հետ վեճ են ունեցել և դրա լուծման ուղղությամբ ինչ-որ քայլեր են ձեռնարկել (7.5%-ի 74.8%-ը), **մեծամասամբ (81.4% դեպքերում) իրականացրել են միայն ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) եղանակով հարցի լուծման գործողություններ**։

Գծապատկեր 119. Վարքագիծ-Վեճերի լուծման ձևեր

► Այս ձևով իրենց վեճը լուծող հարցվածների մասնաբաժինը **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում աճել է 14.7 տոկոսային կետով** (տես [Գծապատկեր 119](#)), ինչն ինքնին կարևոր առաջընթաց է։

► Մինչդեռ վերջին 3 տարվա ընթացքում ֆինանսական հաստատությունների հետ վեճ ունեցած **հարցվածների 25.2%-ը (N=29) է որևէ քայլ չեն ձեռնարկել այդ վեճի լուծման ուղղությամբ**։ Այս հարցվածներն իրենց վարքագիծը բացատրում են հետևյալ կերպ (**Հ109**).

(1) Համոզված են, որ ֆինանսական հաստատության հետ վեճում հնարավոր չէ հաղթել՝ **29-ից 10 դեպք**,

(2) Վստահություն չունեն/չեն ունեցել ֆորմալ (պաշտոնական, իրավական) կամ ոչ ֆորմալ (ոչ պաշտոնական) եղանակներից և ոչ մեկի նկատմամբ՝ **29-ից 7 դեպք**,

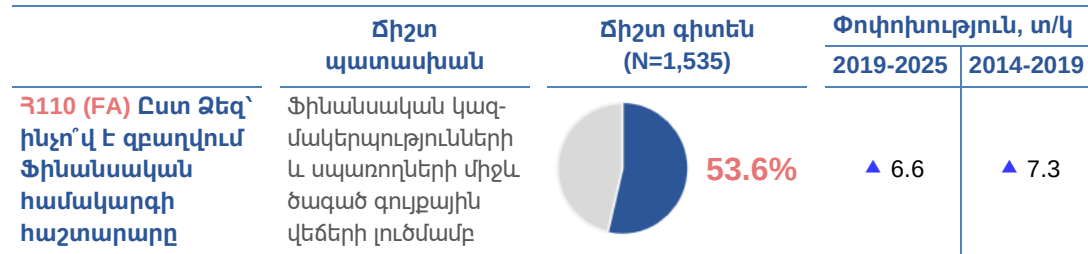
(3) Չեն իմացել, թե կոնկրետ ինչ քայլեր պետք է ձեռնարկել իրենց իրավունքների և շահերի պաշտպանության ուղղությամբ (որտեղ և ում դիմել, ինչպես գրել բողոքարկման դիմում և այլն)՝ **29-ից 5 դեպք**,

(4) Բավարար կամք և հետևողականություն չեն ցուցաբերել այդ հարցում՝ **29-ից 4 դեպք**,

(5) Դժվարացել են պատասխանել՝ **29-ից 3 դեպք**։

4.6.5 Ֆինանսական համակարգի հաշտարարի (ՖՀՀ) հետ կապված կարողություններ

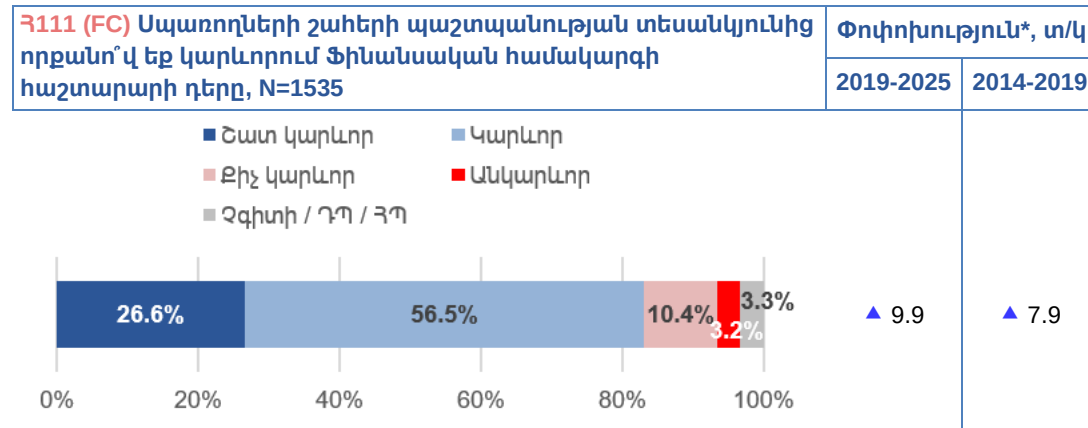
Գծապատկեր 120. Գիտելիք-Ֆինանսական համակարգի հաշտարար

► Վերջին տարիներին ՖՀՀ-ի ինստիտուտի վերաբերյալ արձանագրվել են կարևոր փոփոխություններ՝ վստահության աճ (2025թ.-ին՝ 53.7%, տես [Գծապատկեր 21](#), էջ [35](#)) և ճանաչելիության բարձրացում (2025թ.-ին՝ 36.2%, տես [Գծապատկեր 112](#), էջ [87](#)):

► ՖՀՀ-ի հետ կապված դրական փոփոխություններն այսքանով չեն ավարտվում: ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում ավելացել է նաև այն մարդկանց թիվը, որոնք հստակ և ճիշտ պատկերացում ունեն, թե ինչով է զբաղվում ՖՀՀ-ն:** Այսպես, ՖՀՀ-ի գործառույթը ճիշտ գիտեն հարցվածների 53.6%-ը, որը 13.9 տոկոսային կետով ավելի բարձր է, քան 2014թ.-ին (տես [Գծապատկեր 120](#)):

Գծապատկեր 121. Վերաբերմունք-Ֆինանսական համակարգի հաշտարար

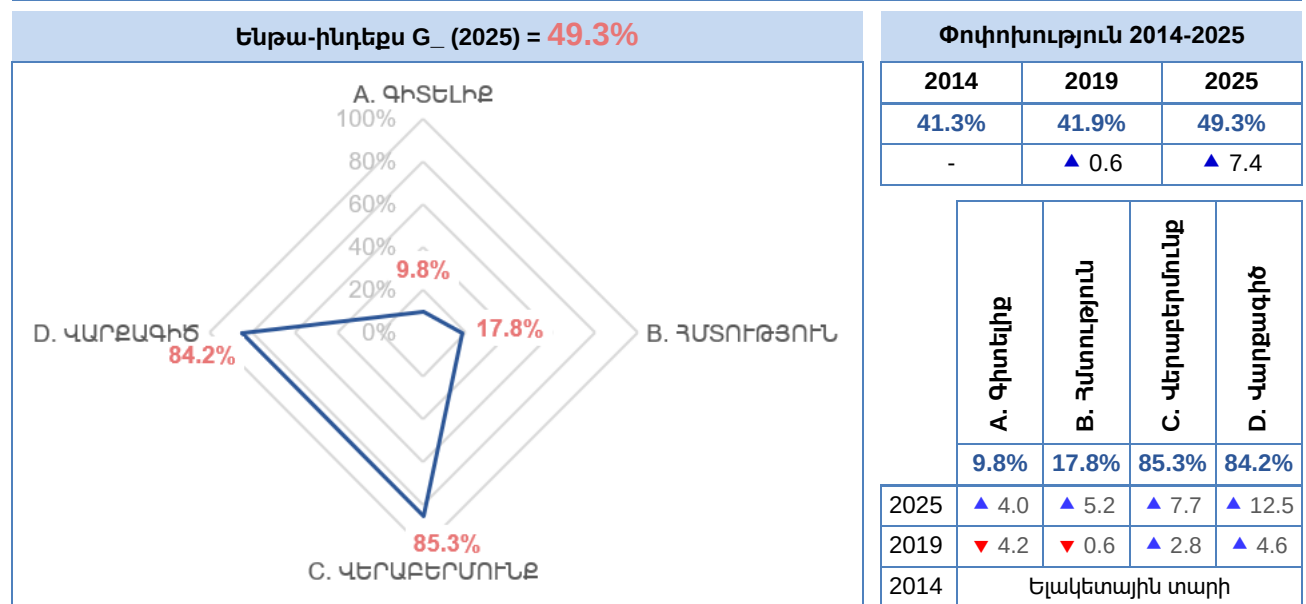

► Բավականին դրական ընկալում է ձևավորվել ՖՀՀ-ի կարևորության նկատմամբ: Սպառողների շահերի պաշտպանության տեսանկյունից **ՖՀՀ-ի դերը կարևոր («Շատ կարևոր» + «Կարևոր») են համարում հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը՝ 83.1%-ը** (տես [Գծապատկեր 121](#)): ՖՀՀ-ի դերի կարևորության ընկալումները **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում կայուն կերպով և շարունակաբար բարելավվել են՝ աճը կազմում է 17.8 տոկոսային կետ:**

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

4.7 ԲԱԺԻՆ G. ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻՑ ԱՆՎՏԱՆԳ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄ

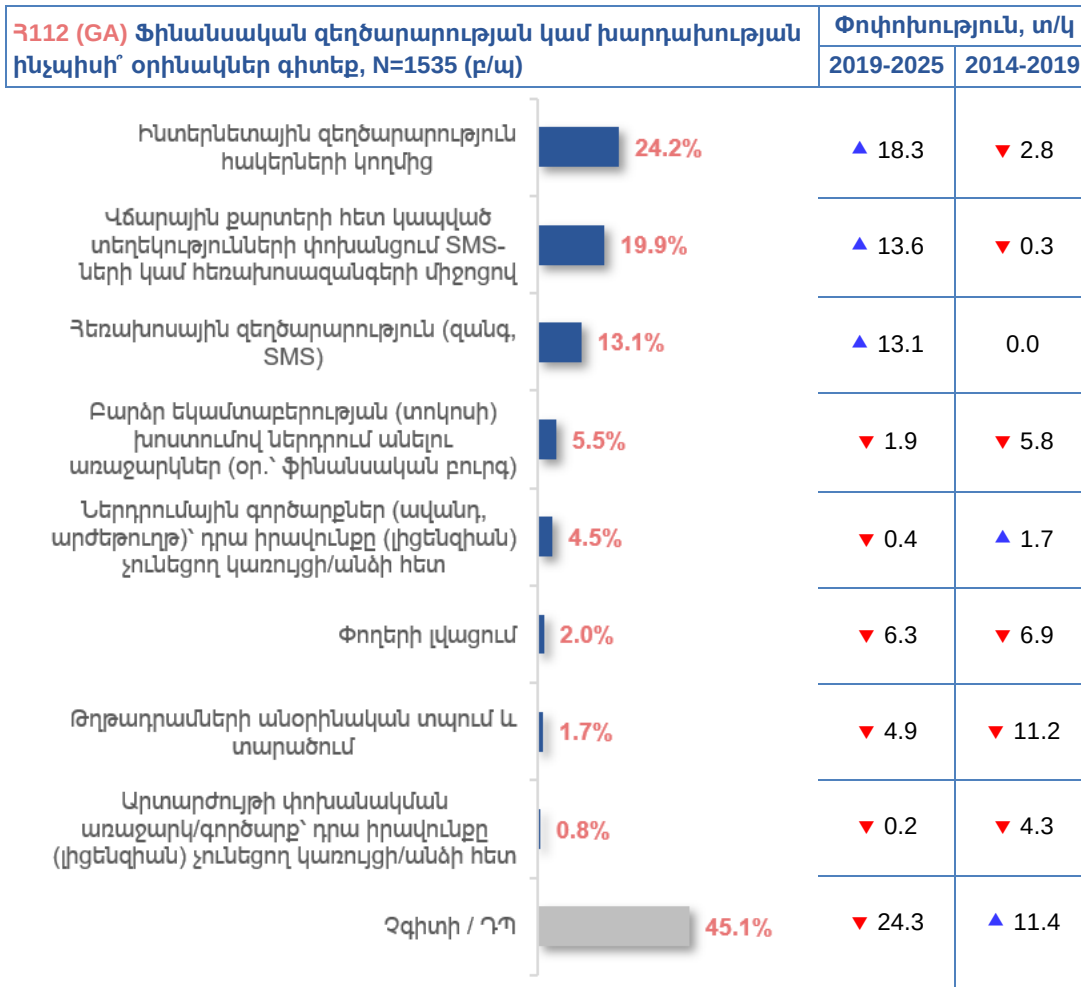
Գծապատկեր 122. Ֆինանսական գործիքներից անվտանգ օգտագործման ենթա-ինդեքսները 2025թ.-ին և դրանց փոփոխությունը 2014-2025թթ.-ին

- Ֆինանսական գործիքներից անվտանգ օգտագործման ենթա-ինդեքսը ձևավորվել է գիտելիքների 1, հմտությունների 1, վերաբերմունքի 3 և վարքագծի 4 հարցերի արդյունքների հիման վրա:
- Ֆինանսական գործիքներից անվտանգ օգտագործման ենթա-ինդեքսի **2019-2025թթ.-ին արձանագրված 7.4 տոկոսային կետով աճը պայմանավորված է ինդեքսի աճ ունեցող հետևյալ գործոններով.**
 - (A. Գիտելիք).** Ֆինանսական գեղծարարության և խարդախությունների մասին մարդկանց գիտելիքների աճ:
 - (B. Հմտություն).** Ֆինանսական գեղծարարությանը և խարդախությանը բնորոշ տեղեկություններն իմացող անձանց թվի աճ:
 - (C. Վերաբերմունք).** Ֆինանսական գեղծարարության և խարդախության մասին տեղեկացված լինելը կարևորող անձանց թվի աճ, անձանոթ աղբյուրներից ստացվող գրավիչ ֆինանսական առաջարկների նկատմամբ անվստահությանը վերաբերվող անձանց թվի աճ:
 - (D. Վարքագիծ).** Ֆինանսական գեղծարարության և խարդախությունների վերաբերյալ տեղեկատվությանն ուշադրություն դարձնող անձանց թվի աճ, անձանոթ աղբյուրներից ստացվող գրավիչ ֆինանսական առաջարկները մերժող անձանց թվի աճ:

4.7.1 Ֆինանսական գեղծարարություններին դիմակայելու հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 123. Գիտելիք-Ֆինանսական գեղծարարություն

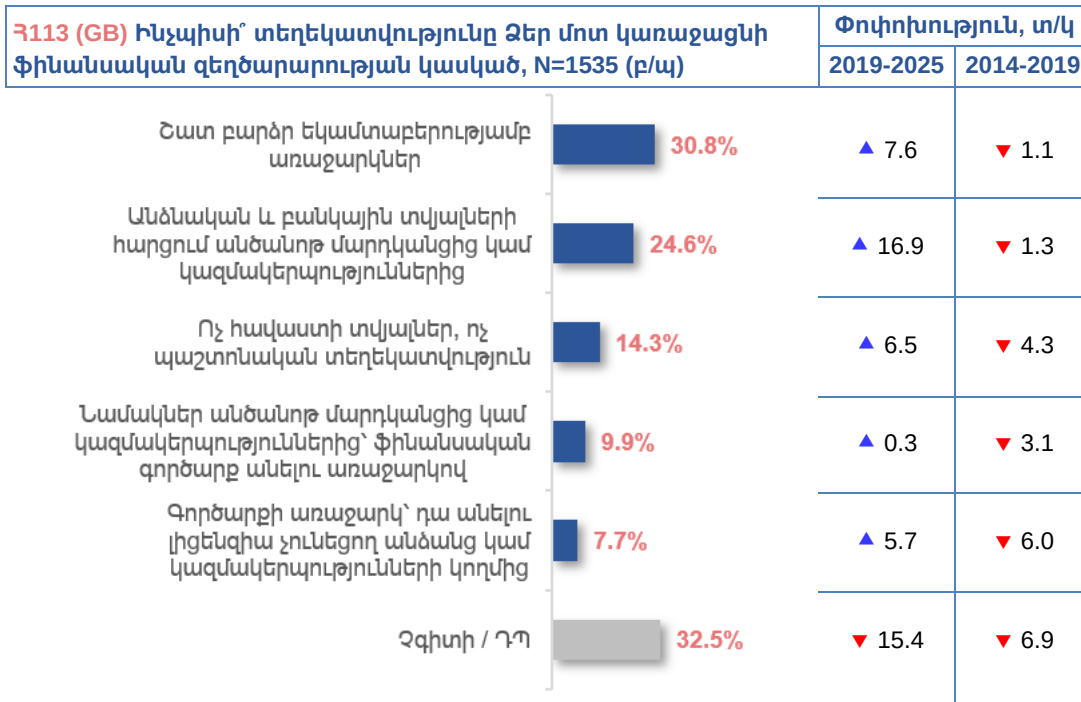

► Վերջին տարիներին (2019-2025թթ.-ին) արձանագրվել է **ֆինանսական գեղծարարության և խարդախությունների մասին մարդկանց գիտելիքների աճ**: Եթե 2019թ.-ին մեկ հարցվողը կարողանում էր նշել ֆինանսական գեղծարարության միջին հաշվով 0.4 տարբերակ, ապա 2025թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմում է 0.8:

► Չգալիորեն (24.3 տ/կ-ով) **ավելացել է մարդկանց մասնաբաժինը, որոնք կարողանում են նշել առնվազն մեկ ֆինանսական գեղծարարության տարբերակ**. Նրանց թիվը 2019թ.-ի 30.6%-ից 2025թ.-ին հասել է 54.9%-ի (տես [Գծապատկեր 123](#)):

► Հատկապես **ավելացել է այն մարդկանց թիվը**, որոնք, որպես ֆինանսական գեղծարարություն՝ նշում են **ինտերնետային և հեռախոսային գեղծարարությունները և խարդախությունները, վճարային քարտերի վերաբերյալ տեղեկությունների շորթումները**: Վերջին տարիներին նկատվում է նշված գեղծարարությունների մասին տեղեկատվության շրջանառման ավելի շատ դեպքեր՝ ՉԼՄ-ներում և սոցիալական ցանցերում: Կարելի է ենթադրել, որ «բնակչություն-ֆինանսական համակարգ» շփումների աճին զուգընթաց ավելացել են նաև նմանատիպ գեղծարարությունների և խարդախությունների դեպքերի կամ դրանց փորձերի թիվը: Դրանց մասին տեղեկատվության շրջանառման ծավալների աճը նպաստում է, որ մարդիկ դառնան ավելի տեղեկացված և գիտելիքներով զինված:

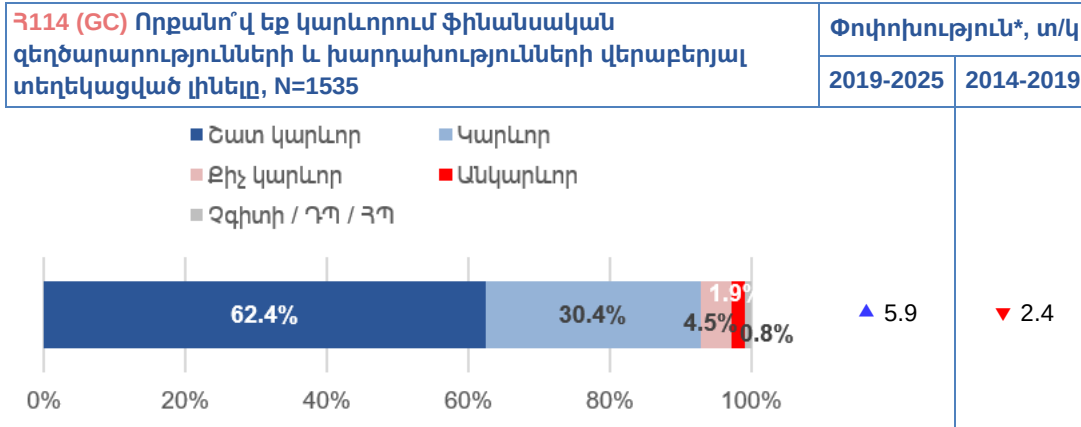
Գծապատկեր 124. Հմտություն-Ֆինանսական զեղծարարություն

► ՖԿԳ-2025-ի արդյունքները ցույց են տալիս, որ ֆինանսական բնույթի տեղեկատվության և առաջարկների նկատմամբ 2025թ.-ին մարդիկ ավելի զգուշավոր են, քան 2019թ.-ին և 2014թ.-ին: Մասնավորապես՝ թեպետ 2025թ.-ին կասկածելի ֆինանսական տեղեկատվության և առաջարկների վերաբերյալ գաղափար չունի հարցվածների 32.5%-ը, սակայն դա 15.4 տոկոսային կետով ավելի պակաս է, քան 2019թ.-ին և 22.3 տոկոսային կետով (=15.4+6.9 տ/կ) ավելի պակաս, քան 2014թ.-ին (տես [Գծապատկեր 124](#)):

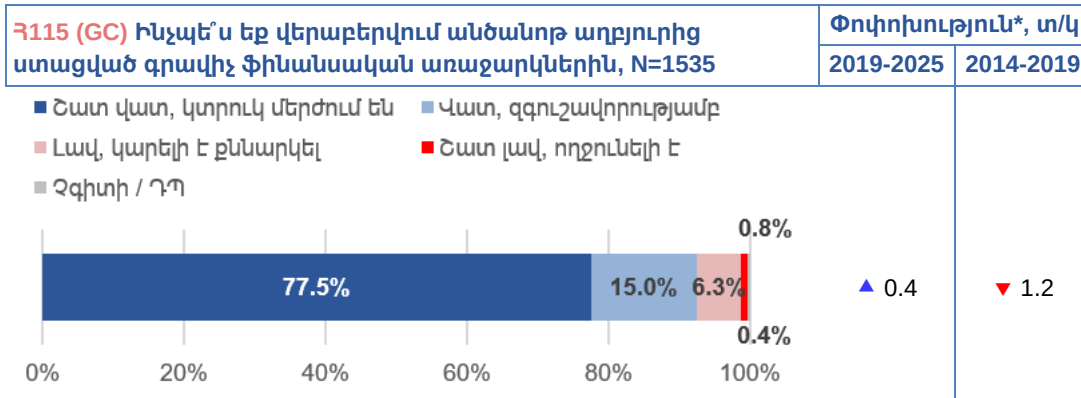
► Ֆինանսական զեղծարարության փորձերից պաշտպանվելու կամ դրանցից խուսափելու հարցում 2019-2025թ. ժամանակահատվածում արձանագրվել է կարևոր փոփոխություն. ավելացել է հարցվածների մասնաբաժինը, որոնք զգուշավորությամբ կամ կասկածանքով են վերաբերվում գրավիչ ֆինանսական տեղեկատվությանը՝ ենթադրելով, որ դրանք կարող են լինել ֆինանսական զեղծարարության կամ խարդախության փորձեր: Ընդ որում՝ այս փոփոխությունը նկատվել է կասկածելի ֆինանսական տեղեկատվության բոլոր տեսակների պարագայում:

Գծապատկեր 125. Վերաբերմունք-Ֆինանսական զեղծարարությունների և խարդախությունների մասին տեղեկացված լինել

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ կարևոր» և «Կարևոր» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 126. Վերաբերմունք-Անձանոթ աղբյուրից ստացված գրավիչ ֆինանսական առաջարկներ

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Շատ վատ, կտրուկ մերժում են» և «Վատ, զգուշավորությամբ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

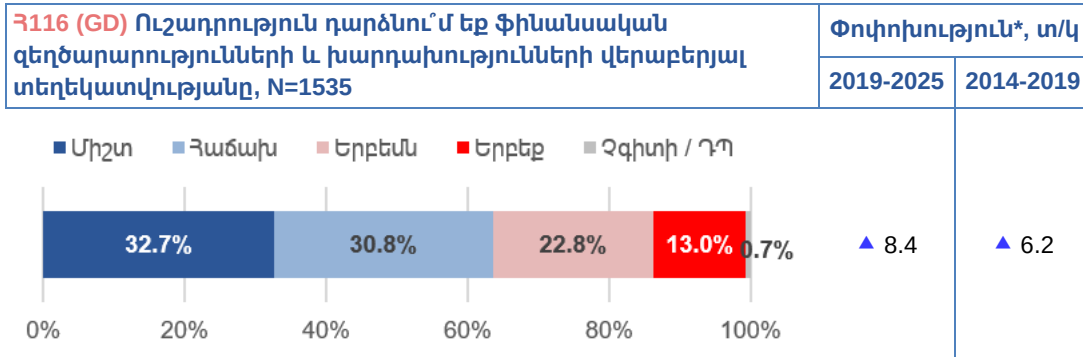
► Ֆինանսական զեղծարարության փորձերից պաշտպանվելու կամ դրանցից խուսափելու հարցում իրավիճակի բարելավմանը նպաստում է այն հանգամանքը, որ **հարցվածների ճշող մեծամասնությունը՝ 92.8%-ը կարևորում է ֆինանսական զեղծարարությունների և խարդախությունների մասին տեղեկացված լինելը** («Շատ կարևոր» + «Կարևոր») (տես [Գծապատկեր 125](#)):

► **2019-2025թ. ժամանակահատվածում այդ կարևորության գիտակցումը աճել է 5.9 տոկոսային կետով:**

► Լավ է պատկերը նաև այն հարցում, թե **հարցվածներն ինչպես են վերաբերվում անձանոթ աղբյուրից ստացված գրավիչ ֆինանսական առաջարկներին:** ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով՝ **հարցվածների 77.5%-ը կտրուկ մերժում է այդպիսի առաջարկները** (տես [Գծապատկեր 126](#)): Եվս 15.0%-ը նման առաջարկներին վերաբերվում է բացասաբար և զգուշավորությամբ. այս խումբը ևս դժվար թե ընկնի հնարավոր զեղծարարների (անձանոթներ, որոնք անում են գրավիչ ֆինանսական առաջարկներ) թակարդը: Այս հարցում 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում **իրավիճակը գրեթե կայուն է և նկատելի փոփոխություններ չեն արձանագրվել:**

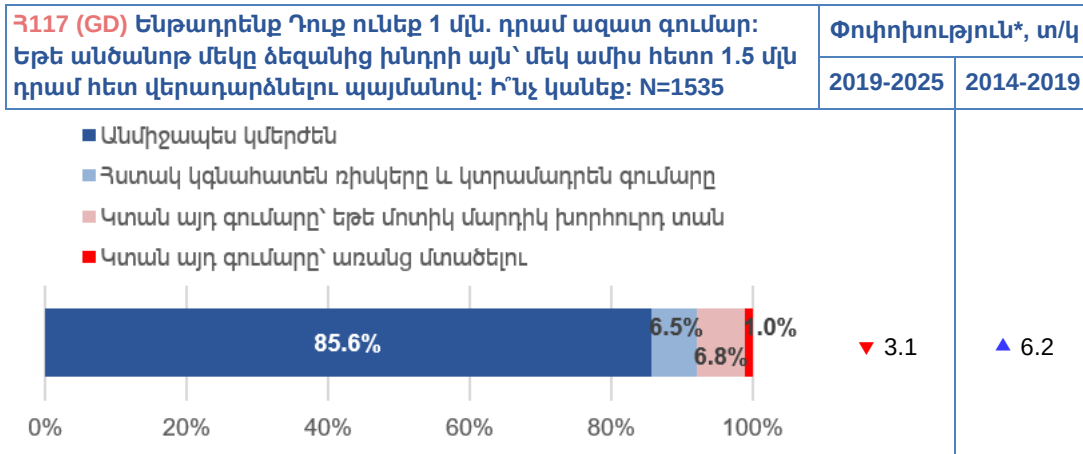
► Այսպիսով՝ կարելի է արձանագրել, որ **առկա է ֆինանսական զեղծարարությունների վերաբերյալ տեղեկատվության կարևորման բարձր մակարդակ և կասկածելի ֆինանսական աղբյուրներից ստացվող գրավիչ ֆինանսական առաջարկների նկատմամբ բացասական նախատրամադրվածություն:** Սրանք միասին շատ լավ հիմք են, որպեսզի ֆինանսական զեղծարարությունից և խարդախություններից պաշտպանվելու հարցում մարդիկ դրսևորեն ճիշտ (զգուշավոր, կշռադատված, հիմնավորված) վարքագիծ:

Գծապատկեր 127. Վարքագիծ-Ֆինանսական զեղծարարության և խարդախությունների մասին տեղեկատվության հետևելը

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Միշտ» և «Հաճախ» պատասխանների հանրագումարի հիման վրա

Գծապատկեր 128. Վարքագիծ-Ֆինանսական զեղծարարություն

* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Անմիջապես կմերժեմ» պատասխանի հիման վրա

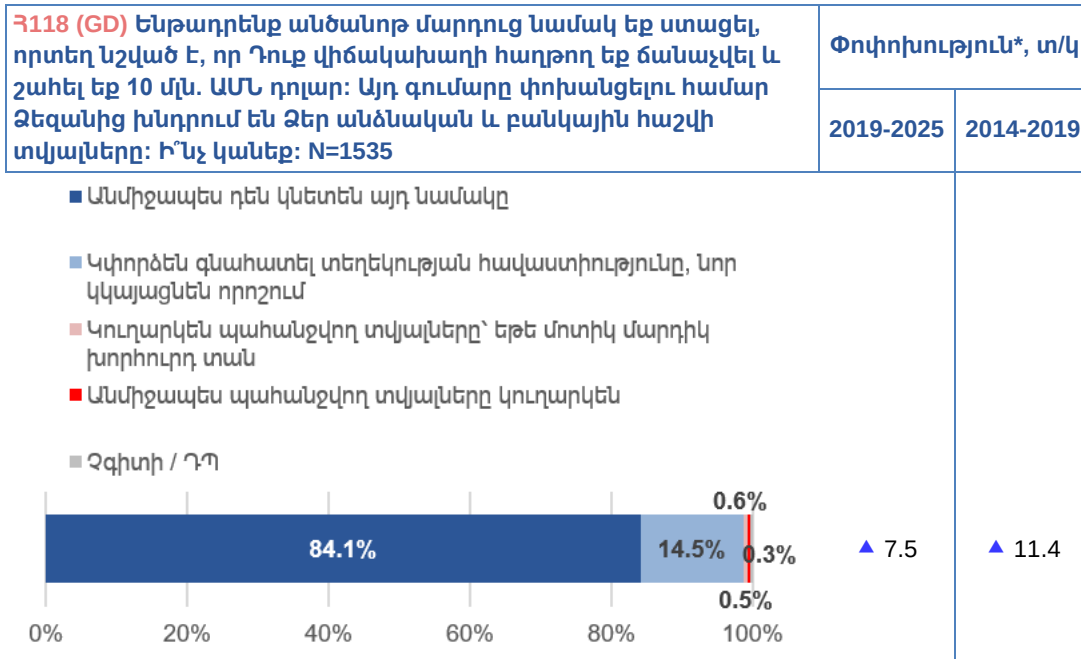
► Ֆինանսական զեղծարարությունների և խարդախությունների նկատմամբ զգուշավոր, ինչպես նաև անծանոթ աղբյուրներից գրավիչ ֆինանսական առաջարկների նկատմամբ կասկածամիտ վերաբերմունքը **դրական ազդեցություն է գործում ֆինանսական զեղծարարություններից պաշտպանվելու մարդկանց վարքագծի վրա**: Այդպիսի վարքագծի կարևոր դրսևորումներից մեկն այն է, որ **հարցվածների 63.5%-ը հետևում է («Միշտ» + «Հաճախ») ֆինանսական զեղծարարությունների և խարդախությունների վերաբերյալ տեղեկատվությանը** (տես [Գծապատկեր 127](#)):

► Ֆինանսական զեղծարարությունների և խարդախությունների վերաբերյալ տեղեկատվությանը միշտ կամ հաճախ հետևող հարցվածների մասնաբաժինը **2014-2025թթ. ժամանակահատվածում շարունակաբար աճել է**: Մասնավորապես՝ այդպիսի մարդիկ 2014թ.-ին կազմում էին ընդհանուրի 48.9%-ը, 2019թ.-ին՝ 55.1%-ը, իսկ 2025թ.-ին՝ արդեն 63.5%: Աճը կազմում է 14.6 տոկոսային կետ:

► ՖԿԳ շրջանակներում հարցվածներին առաջադրվել է երկու խնդիր՝ կապված խիստ գրավիչ ֆինանսական առաջարկ ստանալու դեպքում նրանց վարքագծի հետ ([Գծապատկեր 128](#) և [Գծապատկեր 129](#)): Երկու դեպքում էլ հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը պատրաստ է մերժել այդ առաջարկները՝ վստահ լինելով, որ խոսքը գնում է ֆինանսական խարդախության կամ չարդարացված բարձր ռիսկերի մասին:

► Առաջադրված խնդիրներից մեկը վերաբերվում է **շատ բարձր տոկոսադրույքի (ամսական 50%) պայմանով փոխառություն տրամադրելու առաջարկին** (տես [Գծապատկեր 128](#)): Այս պարագայում հարցվածների 85.6%-ը պատրաստ է անմիջապես մերժելու այդ առաջարկը: Անցկացված 3 ՖԿԳ-ների արդյունքներով՝ այդպիսի մարդկանց թիվն ընկած է ընդհանուրի 82.6-88.7%-ի միջակայքում:

Գծապատկեր 129. Վարքագիծ-ֆինանսական գեղծարարություն

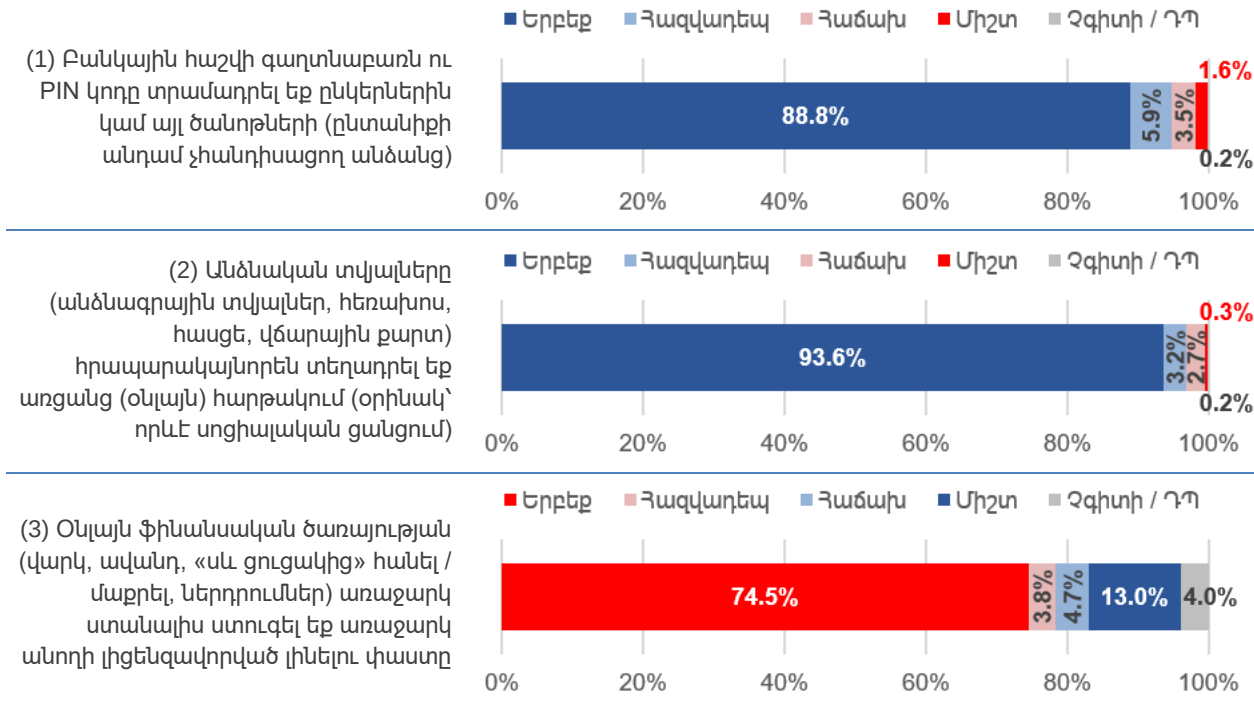
* - Փոփոխությունը հաշվարկված է «Անմիջապես դեն կնետեն այդ նամակը» պատասխանի հիման վրա

► Առաջադրված խնդիրներից երկրորդը վերաբերվում է անծանոթ աղբյուրից ստացված խիստ գրավիչ ֆինանսական առաջարկով նամակին ի պատասխան՝ անձնական և բանկային հաշվի տվյալները տրամադրելու առաջարկին (տես [Գծապատկեր 129](#)): Այս պարագայում հարցվածների 84.1%-ն է պատրաստ անմիջապես մերժելու այդ առաջարկը: 2014-2025թթ. ժամանակահատվածում այսպիսի վարքագծով մարդկանց մասնաբաժինը շարունակաբար աճել է՝ ընդհանուր առմամբ 18.9 տոկոսային կետով (2019թ.-ին՝ 76.6%, 2014թ.-ին՝ 65.2%):

4.7.2 Թվային ֆինանսների հետ կապված կարողություններ

Գծապատկեր 130. Վարքագիծ-Թվային ֆինանսներ

Հ118.1_New (GD) Եղե՞լ է դեպք, որ Դուք արել եք հետևյալ գործողությունները, N=1535

Այսպես՝ 1) իրենց բանկային հաշվի գաղտնաբառն ու PIN կոդը ուրիշներին երբեք չեն տրամադրում հարցվածների 88.8%-ը, 2) իրենց անձնական տվյալները բաց օնլայն հարթակներում չեն տեղադրում հարցվածների 93.6%-ը:

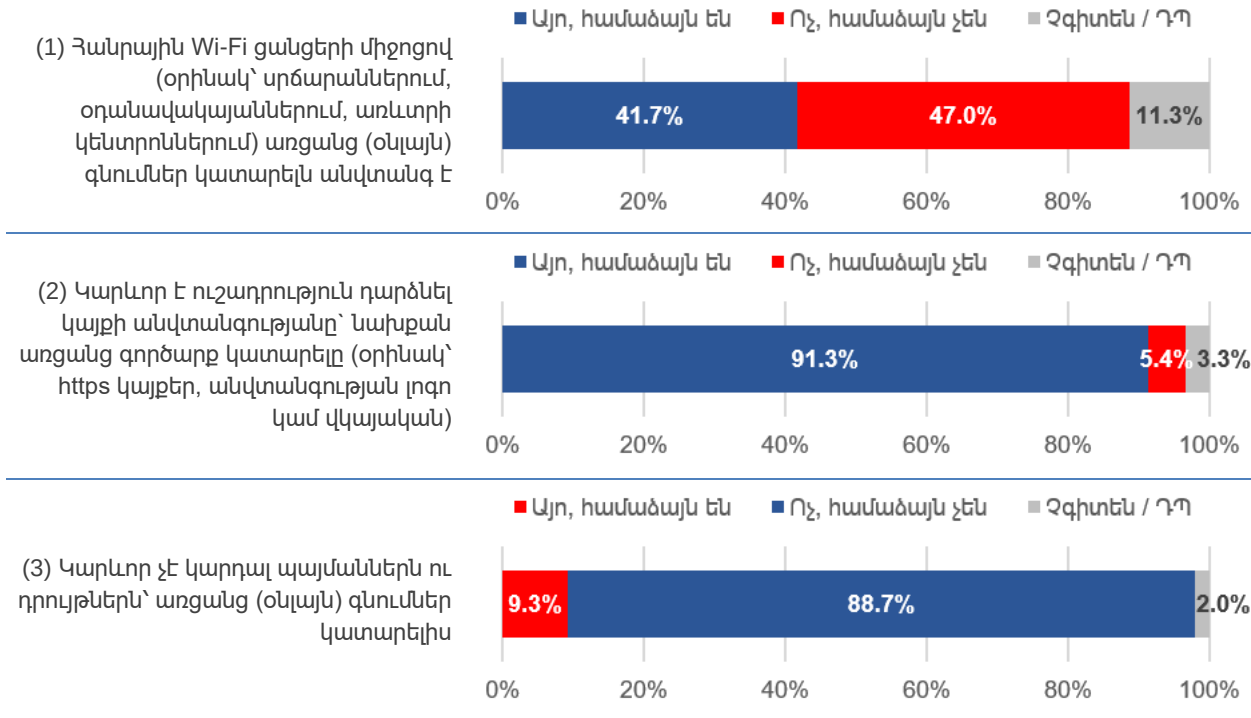
- Սակայն խնդիր կա՝ կապված օնլայն ֆինանսական ծառայության առաջարկ ստանալիս առաջարկողի լիցենզավորված լինելու փաստը ստուգելու հետ. հարցվածների ընդամենը 13.0%-ն է այդ գործողությունը կատարում (տես [Գծապատկեր 130](#)): Հարցվածների գերակշիռ մեծամասնությունը՝ 74.5%-ը երբեք չի ստուգում օնլայն ֆինանսական առաջարկ անողի լիցենզավորված լինելու փաստը:

► Ինչպես արդեն նշվել է, ՀՀ բնակչության ՖԿԳ-2025 հետազոտության մեջ առաջին անգամ առանձին անդրադարձ է կատարվել թվային ֆինանսների հետ կապված բնակչության կարողություններին: Վերջին տարիներին թվային ֆինանսների արագընթաց զարգացման միտումները հավելյալ ռիսկեր են առաջացնում սպառողների (օգտագործողների) համար: Օնլայն ֆինանսական ծառայություններից (օնլայն/մոբայլ բանկինգ, օնլայն առևտուր) օգտվելու համար մարդիկ տարբեր հարթակներում լրացնում են իրենց անձնական տվյալները, բանկային հաշվի կամ վճարային քարտի համարները: Այդ իրավիճակում ֆինանսական զեղծարարների համար բացվում են նոր հնարավորություններ՝ մարդկանց խաբելու և նրանց միջոցներին տիրանալու համար: Ուստի թվային ֆինանսների հետ կապված զեղծարարություններին դիմակայելու թեման մեր օրերում ստացել է մեծ արդիականություն:

► Թվային ֆինանսների հետ կապված մարդկանց վարքագիծը հասկանալու համար նրանց առաջադրվել է երեք իրավիճակներ (տես [Գծապատկեր 130](#)): Հետազոտության արդյունքները ցույց են տալիս, որ հարցվածների ճնշող մեծամասնությունը բավականին զգույշ է իր անձնական տվյալները երրորդ կողմին տրամադրելու հարցում:

Գծապատկեր 131. Վերաբերմունք-Թվային ֆինանսներ

Հ118.2_New (GC) Համաձայն եք հետևյալ պնդումների հետ, N=1535

► Նախորդ կարծիքը (օնլայն ֆինանսական առաջարկ անողի լիցենզավորված լինելը ստուգելու վերաբերյալ) հիմնված է այն փաստի վրա, որ հարցվածների ճնշող մեծամասնությունը **կարևոր են համարում օնլայն գործարք կատարելու համար կայքերի անվտանգության ստուգումը (91.3%-ը)** կամ **օնլայն գնումների ժամանակ պայմանների և դրույթների կարդալը (88.7%)** (տես [Գծապատկեր 131](#)):

► Որոշակի զգուշավորություն կա հանրային բաց Wi-Fi ցանցերի նկատմամբ՝ որպես օնլայն գնումներ կատարելու անվտանգ միջոց: **Հարցվածների ընդամենը 41.7%-ն է այն համարում անվտանգ:**

5 ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

5.1 ԹՎԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ԵՆԹԱ-ԻՆԴԵՔՍԸ

Աղյուսակ 7. Թվային ֆինանսների ենթա-ինդեքսը ՖԿԳ-2025-ի արդյունքներով

Թվային ֆինանսների վերաբերյալ ցուցանիշները	Հղում հարցման արդյունքներին	Թվային ֆինանսների ենթա-ինդեքս
(A. Գիտելիք) ՀՀ բնակչության տեղեկացվածությունը առցանց (օնլայն) մատուցվող ֆինանսական ծառայություններից	Գծապատկեր 22 , Էջ 36	64.6%
(A. Գիտելիք) ՀՀ բնակչության տեղեկացվածությունը «Օնլայն (ինտերնետ) բանկ / մոբայլ բանկինգ» ծառայության միջոցով կատարվող գործարքների մասին	Գծապատկեր 23 , Էջ 36	16.8%
(D. Վարքագիծ) ՀՀ բնակչության կողմից առցանց (օնլայն) ֆինանսական ծառայություններից օգտվելը և դրա հաճախականությունը	Գծապատկեր 25 , Էջ 37	38.8%
(B. Հմտություն) ՀՀ բնակչության կողմից օգտագործվող առցանց (օնլայն) ֆինանսական ծառայություններից օգտվելու հմտությունների ինքնագնահատականը	Գծապատկեր 26 , Էջ 37	64.4%
(D. Վարքագիծ) ՀՀ բնակչության կողմից թվային ֆինանսների վերաբերյալ տեղեկությունների գաղտնապահության և ֆինանսական առաջարկ անողների իրավագործության ստուգման գործելակերպը	Գծապատկեր 130 , Էջ 100	76.6%
(C. Վերաբերմունք) ՀՀ բնակչության վերաբերմունքը առցանց (օնլայն) հարթակների անվտանգության չափանիշների նկատմամբ	Գծապատկեր 131 , Էջ 101	75.7%
Թվային ֆինանսների ենթա-ինդեքս		56.2%

ԱՄՊԵՐԱ ՍՊԸ

ՀՀ, Երևան 0009, Վերին Անտառային 135 շ., բն. 3

+374 11 205060

info@ampera.am

www.ampera.am